

William A. Rouse

BUTTYKAY P. ANTAL

O. F. M.

BESZÉDEK ÉS ÍRÁSOK

I. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

BUTTYKAY P. ANTAL

O. F. M.

VASÁRNAPOK ÉS ÜNNEPEK

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE:

BURKA P. KELEMEN dr.

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Nihil obstat. Fr. Pelbartus Szalóczi, censor dep. Imprimi potest. 225/1942.
Budapest, die 19 Április 1942. Fr. Victor Hársligethy-Vinkovits, Min. Pro-
vinciális.

Nihil obstat. P. Pelbartus Szalóczi O. F. M., censor dioecesanus ad hoc. Nr.
3140/1942. Imprimatur. Strigonii, die 25 Április 1942. Dr. Joannes Drahos,
vicarius generalis.

Stephaneum nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28.

Felelős: if j. Kohl Ferenc.

BEVEZETÉS.

1940 június 23-án Buttykay Antal ferences atya elhalálózásával a magyar katolicizmusnak egy oszlopos, reprezentatív vezető-egyénsége távozott sorainkból.

Lehet-e, van-e katolikus magyar ember széles e hazában, aki nem ismerné fogalommá vált, fémjelzett, értéket jelentő nevét? Aki nem tudná, hogy az áldott Szent Ferenc magyar fiai közül a legnagyobbak egyike volt? Széles látókörű, átfogó elme, aki mindig távlatokban gondolkodott, aki» ugyan a jelen realitásában élt, de a jövő öntudatos előkészítése szükségérzetének sem volt híján . . .

Olybá tűnt fel, mint bőséges lelki kincsek nagytökése és pazarkezü osztogatója. Igazi személyiségtitán. Egy egészen rendkívüli, egészen kivételes, ragyogó tehetségekkel tündöklő, sokoldalúan kiköszörült bri-liáns-valaki. Túlzás nélkül elmondhatni róla, hogy mindenképen fascináló jelenség. Tetőtől talpig, egész mivoltában, származás és egyéni neveltség szerint egyaránt úriélek. Fajtánk ritka példánya, akiben szípor-kázó szellem, csodás nyelvtehetség, széleskörű műveltség, lelki finomság és előkelőség mellett hihetetlen energia, az akaraterő és a munkabírás átütő dinamiz-musa feszült. A magyar géniusz Isten-áldotta adottságainak és szerzett értékségeinek szabályos kikris-tályosodása, páratlanul harmonikus ötvözete. Mint a napsugár színeképe, sok fényes és nemes vonás össze-tevődése. Páratlan szellemi, lelki javak gyűjtőlencséje.

Egyszeri önmagában, kitűnő elemeiben és csodás hatókörében. Kiteljesedett én-remek, akinek szellemkohója szórta az ihlet és indítás gyújtó-szikráit, akinek személyes deleje, mágneseje emberlelkek megszámlálhatatlan sokaságára volt jelentős, sőt megannyiszor döntő hatással.

Úgy élt, járt és működött köztünk, mint isteni rendelésű, gondviselészerű apostol-munkás; mint az evangélium ihletett magvetője, zengő harsonása; mint a lelkek és a krisztusi értelemben vett lelkiség fanatikusa; mint a keresztény sajtó vezérlovagja, diadalmas hőse; mint minden értékes megmozdulás hivatásos élharcosa; mint az* élő szó és az istenes szónoklás avatott nagymestere, aminőt csak igen keveset mutat föl nemcsak a gazdag magyar televény, de még az egyetemes szellemvilág is . . .

Négy évtizednél több időn át, míg itt tevékenykedett fáradhatatlanul köztünk, hiánytalan természetességgel éreztük beletartozónak közéletünk egészébe páratlan munkakészségét, dologbírását, tüneményes szónoki mivoltát, személyes rendkívüliségét. Távozása után pedig érezve-érezzük, hogy azok közé a magyar papok és értékek közé kell őt soroznunk, aki lelki összetételében és hatásában a titokzatos erejű rádiumhoz hasonlítható legtalálóbban ... Bizonykodik e mellett az a végelátatlan léleksereg, mely vele akár közvetlen kapcsolatban élt, akár valamiképpen szellemének hatása alatt állott. Aki érintkezett vele huzamos időn át vagy csak alkalmilag is, lehetetlen, hogy ne tapasztalta legyen ezt és élményszerűen ne emlékeznék reá. Hiszen föl nem becsülhető, kiapadhatatlan áldásforrás, el nem fogyó, szertesugárzó Isten-áldás volt ez az apostoli elhivatottságú, bővülő szónok, ez az ihletett lélek-

munkás, ez a sajátosan pompás, eredeti karakter, ez a felejthetetlen jelenség . . .

Élete bimbója a gálszécsi és buttkai Buttykayak ősrégi nemes családfájának ágáról sarjadt ki Beregszászon 1875 március 22-én. Az elemi iskolát és a piarista-gimnázium hat osztályát a fővárosban járja, majd anyátlan-apátlan árvaságra jutva Kassán, a premonstreieknél fejezi be. Érettségije után az esztergomi nagyszeminárium kispapja lesz, s teológiai tanulmányai végeztével a főegyházmegye papjává szentelik 1897-ben. Két év sem telik bele, már a ferencesek Szűz Máriáról nevezett rendtartományának tagjai közé lép és rövid székesfehérvári, majd három esztendőre terjedő pozsonyi működés után, 1903-tól kezdve egészen haláláig a főváros szolgál hatesztendős római tartózkodása (1921-1927) kivételével egészen haláláig tevékenységének főteréül, miközben végighalad szerzetesi közössége «ranglétrájának» összes lépcsőfokain. Volt ugyanis hitszónok, gyóntató, teológiai tanár, misszionárius, harmadik-rendi igazgató, helyettes és tényleges házfőnök, tartományfőnöki és tartományi titkár, rendi kormánytanácsos, tartományőr, tanulmányi felügyelő, lelki igazgató, tartományfőnök ismételten, római rendi főkormánytanácsos, szerkesztő stb. Mégis mint szónok, sajtóapostol és lelkivezető írta bele nevét kitörülhetetlenül a magyar katolicizmus történetébe, akinek szerzetesi élete és nyilvános működése mélységes barázdákat szántott a lelkekben és hitéletünkben.

Hatását megalapozta egyéni életének feddhetetlensége, nagyszerűen kicsiszolt és kiegyensúlyozott énjének különös varázsa, s azon elvek igazsága, melyeket hirdetett és képviselt.

Az Úr felkentjeként egy napon a pesti barátok

szószékének korlátja fölé rajzolódik klasszikus arcéle, csodálatos koponyája, jellegzetes saszorra és fölcsendül harangzengésű, orgonabúgású szava. Mint Szent Ferenc alázatos fiában lobogott a küldetés, az apostoli elhivatottság lángja, s égett benne az Istenért és a lelkekért rajongók olthatatlan tüze. Nem csoda aztán, hogy gyorsan ismert és elismert lett!

A századforduló körüli hitetlenség, liberális hitközöny és lélektelen cinizmus korában hitélet és vallásos felvilágosodás és *buzgalom* támadt mindenütt, ahol megjelent. S ez az egyszerű, daróckámzsás barát, aki rendalapító atyjának és mesterének, az Assisi Poverellonak szellemében élt és ügyködött, hovatovább tényezővé magasodott, hatalommá nőtt, a «szenvedély és kételyek hullámai közt vergődő nagyváros tanítómessterévé» lett, mert szava messze és mélybe hangzott és vezérmunkás működésével előkészítőjévé vált a keresztény nemzeti megújulásnak. Pedig apostolkodásának kezdete még a rothadás időszakába esett. Mikor meg a világháborút követő forradalmi évek alatt szinte a kétségbeesés hullámvölgyében ténfergett nemzetünk, prófétaként vigasztalóan zengett szava, s a bukás után sem szűnt meg lankadatlan hittel és törhetetlen reménységgel mutatni a jövőbe ... Különbön szónoklataival mindenha kínzó problémák bogozgatója, lelki sebek gondos szamaritánusa, nyomorékok talpraállítója, görbedt gerincek kiegyenesítője, gondolkodtató, kötelességet, hitet, gyakorlati keresztény életet sürgető sugalmazó volt.

Talán éppen vérségének, temperamentumának, tehetségének és lelkiségének magyar jellege is tetemesen hozzájárult ellenállhatatlan hatásához. Ahhoz, hogy közel tudott férkőzni a lelkekhez és tömegesen sora-

koztak köréje és mögéje. Tűzlelkétől kaptak lángot, nyertek begyújtást és indítást, hitet és erőt, bizalmat és kitartást. Magyar kortársai között keveseknek adatott meg, hogy akkora hatással legyenek a magyar lélekre, mint ez a világtól ki- és elszakadt, szegény, alázasos, egyszerű franciskánus barát...

Az Isten termékenyítő kegy elemerején kívül mind-
ezt a tüneményes szónoki adottságok és személyes tulajdonok bővülő szuggesztivitásával érte el. Szellemi kincsesbányája eszmegazdagságának radioaktív sugarai soha nem gyengülő intenzitással, bőséggel, eleven erővel gerjedtek elő lelkének fókuszából. Kortársai szószékről még nem hallottak szebben zengő öregharangot, bűgő eleven-organát nála, akinek hangja és szava a helyzetnek megfelelően muzsikált, harsnázott, dübörgött, zúgott és pattogott, sistergett és süvített, simogatott és sújtott, viharzott és csattogott, mennydörgött, csiklandozott, korbácsolt és lendített, s ami a legfőbb: — emberi életeket tett jobbá, szebbé, nemesebbé...

Teremtő szónok volt, aki gondolatait, érzéseit, egész belső tartalmát a nyilvánosság előtt tárta föl az élő beszéd színes köntösében, s a kifejező aláfestés hangsúlyával, művészi taglejtéseinek, sokszor révületes arcjátékának kíséretével és egyéniségének delejes kisugárzásával, egyszerűségével és eredetiségével lenyűgözte, szinte megbabonázta hallgatóságát.

Régi közmondás szerint a szavak elröpülnek. Az élőszóval elhangzott beszédet csak a jelenváltak érzékelhették, s mindenestől vissza nem tér többé. S hiába mondják, hogy az írás megmarad, mert ennek a kifejező ereje már összehasonlíthatatlanul gyöngébb az élőszóénál. Tudat alatt és tudatosan megérezte ezt

P. Buttykay és ezért nem akarta beszédeit írásban megörökíteni. Tisztában volt vele, hogy az írás épp azt nem rögzíti, ami színe-hamva a beszédnek: az eleven előadást, a szó éltető erejét, zenéjét, zúgását. Az írásban bizonyos fokig megmerevedik a csergedező, játszodozó, tomboló és cikázó élőszó. Pedig ugyancsak sok kötetet megtöltött volna teremtő erejének érett termése!

Mi mégis összegyűjtöttük szellemi hagyatékának bizonyos töredékes részét részint a magunk, továbbá megbízottak és kliensek gyorsírt feljegyzéseiből, részint nyomtatásban megjelent írásaiból. Bár tudva-tudjuk, hogy nagy hézagokat mutat ez a megmentett töredékanyag, mégis hisszük, hogy valamelyest rögzít, s így sejtet P. Buttykayból, lelki alkatából, pazar szelleméből és nemes tendenciáiból. A *Beszédek és írások* kötetei bizonyára rést hasítanak, melyen keresztül némiképpen beletekinthetnek az utánunk jövők is abba a kivételes koponyába és abba a mindenestül ferences szívkohóba, mely mind az élőszó varázsával, mind betűkbe rótt írásaival csak egyet akart: — használni a lelkeknek!

A magyar katolikusság egésze hálával kell adózzék a mindig nemes célokat és érdekeket szolgáló Szent István-Társulatnak azért a minden elismerést érdemlő áldozatkészségért, mellyel szíves volt kiadásra elvállalni és így közkinccsé tenni e köteteket, melyeken keresztül nem szűnik meg áldásosán hatni a jövőben sem P. Buttykay szelleme, miként azt földi életében tette.

Faxit Deus!

Esztergom, 1942 április 7.

*Burka P. Kelemen dr.
O. F. M.*

I. RÉSZ
VASÁRNAPOK

Advent I. vasárnapja.

Térjetekek hozzám és hozzátok térekek!

(1919.)

Advent első vasárnapjával belépünk egy olyan időszakra, amelyik — az evangélium szavaiként — a mi megváltásunk elközelítésére figyelmeztet. Úrjövét ez a szent idő, amellyel Urunk megszületésének, tehát a megváltás kiindulásának ünnepére készülünk elő. S mint a nagyböjtben az Egyház a Megváltó Úr szenvedésére és ezen keresztül a saját magunk lelki átalakulására hívja fel a figyelmünket, ép úgy az adventi szent időben is egészséges lelki változások végbe-
menetelére mutat, int, szintén előkészületi időtartamot illeszt bele a keresztény lelkébe. Ismeri azt a lélektani, sőt tapasztalati igazságot, hogy az elő nem készített, jól meg nem rágott igazságok nem tudnak az emberi értelemre, akaratra mélyebb, igazabb hatást gyakorolni.

Nagy baj, hogy nálunk minden elvész a felszínen. Ezért teszi az Egyház azt, hogy szigorú, törődő, tűnődő, elmélyedő, eszmélkedő, elmélkedő élet szükségességét állítja a lelkiismeretünk mérlege elé, s mikor ezt teszi, a legkomolyabb motívumot pengeti meg a világ végének újból felfrissítésével. .

Az Egyháznak az a szándéka, hogy a léha, felületes, könnyelmű elméket és szíveket ráeszméltesse arra, amit az írás így fejez ki: — térjetekek hozzám és hozzátok térekek majd akkor én is. (V. ö. Zak. 1, 3.)

A violaszínű, bánatos, penitenciás advent lélektanának, sürgetődésének célja az, hogy az emberek lelki komolyságra nevelődjenek. . . Minden kérdéshez, ügghöz, feladathoz nem szabad, nem illik, veszélyes azzal a kikopott, léha, felületes lelkülettel nyúlni, mely

a felszínen mozog, mely a dolgok felelősségét nem nézve megalkuszik mindennel, s a véletlenre, a vaksorsra, a szerencsére bizza a lelki kötelességek teljesítését.

Az Egyház, mikor adventet tartat velünk, kitüzi maga elé azt a célt, hogy *annak* a nagy és szerencsés történelmi ténynek ismételt megfontolásán, hogy az Ige testté lón, ennek a nagy és szerencsés történelmi ténynek hangoztatásával, bemutatásával felhívja a figyelmet arra, hogy mennyire nem konveniens, nem illő, nem alkalmas az az emberi szív, melynek a Krisztussal a legbensőbb szövetségre van szüksége, a megértés, a megszeretés, a ragaszkodás mélységes szövetségére, — nem teheti abban a lerongyolt állapotban, mely annyira jellemez bennünket.

Az Egyháznak az a szándéka, hogy felkavarja az emberben a lelkiismeretet. Erre az elodázó, márlóholnapra hagyatkozó emberre, a könnyelműség és közönyösség vizében kilúgozódott lélekre ráolvassa a kötelességet, hogy neki önmagával kell foglalkoznia ...

Mi sürgetőbb motívum, kényszerítőbb lecke, mint az a nem kellemes, idegen, isteni terv rögzítése, ismételt felvonultatása annak a nagy igazságnak, hogy nem stabilis itt semmi: ... az ember maga sem ...?

Mikor erre a gondolatra ráeszméltet, e kellemetlen és kegyetlen tannal a jövőre irányítja tekintetünket, azt a komolyabb gondolatot akarja kicsalni, mellyel egyik kezével belenyúl a szívünkbe és agyunkba és kitergeti tenyerére azt, amit az kitermelt, megcsinált... — Az Egyház ezzel mit akar? Befelé irányítani a figyelmet; önmagával foglalkoztatni az embert; minket, akik, egy szétszóródott, a világ, az emberek, az események, a változások felé nagyfokú kíváncsiskodással, érdeklődéssel kapcsolódó valakik vagyunk ...?

Ez a szerepe, ez a munkája, ez a beavatkozása lehet egyesek szemében és számára kíméletlen, tapintatlan, merész, furcsa, vagy akármilyen jelzőjű, de teljesen jogosult, helyes, indokolt; mert ha az ember megszűnik törődni önmagával vagy kikapcsolja önmagát ebből, — kell lennie valakinek és valaminek,

tényezőnek, alkalomnak, eljárásnak, aki és ami ezt a gondatlanságot, felületességet, álomkórságot megpiszkálja, ráeszméltesse . . .

Ha én azt tekintem, hogy mit jelent az elbukott ember életrendjére nézve az a szó: — és az Ige testté lőn, ha én szememmel kísérem a Krisztust abban a szentpáli megalázkodásban, melynél fogva exinanivit semetipsum, kiüresítette önmagát, leszaggatott magáról mindent, kiszipolyozott magából mindent, leereszkedett az emberért egész az emberig, akkor ne vegyétek zokon, ha az Egyház így jár el...

Avagy hogy az életből vegyem a példát és hasonlatosságot: hogyha valaki, aki több, nagyobb, jobb, mint a kisebb, kevesebb, sekélyesebb, — és irányába leereszkedik, hogy felemelje, nem méltányos-e, hogy ez a megközelített valaki legalább a megértésnek, az önmagáraeszmélésnek, a hálás elismerésnek valamelyes jelét adja, s a maga nincstelenségéből egy akaratos nyögéssel, kínlódással legalább felemelkedni próbálkozzék.

Az élet értékrehozatalánál nagy szerepük van a találkozásoknak, az egymásra-találásoknak, az igazi szocializálódásoknak, melyben az élet kitevőinek és értékeinek felszínre kell jönnie . . .

Krisztus leszáll az egyik oldalon, a másik oldalon emelkedőbe kell jönnöm: — igen, akarok hozzád közeledni, hozzád méltóbb lenni, te jóságos, igazságos Krisztus! Ezt a lelkületet, ezt a fenékhullámát az emberi megnemesedésnek akarja az Egyház eszközölni bennünk, mikor, egy-egy ébresztő akkordjával szól hozzánk . . . Kell ez a vijjogó hang, ez a sikoltó melódia, ez a pillanatnyi megrezzenés eszközölte kellemetlen érzés is, mert különben az emberi ébredés a megalkuvás útvesztőjébe sekélyesedik el . . .

Mikor az Egyház úrvöetet hirdet, jogosan nyúl bele azon érzelmekbe, melyek bennünk félelmet kelthetnek, melyek rámutatnak arra, hogy nincsen mit bízunk, kapaszkodunk a föld hátán, haszontalan minden értéket, szükségletet csak itt keresünk; kár

a szívet odaragasztanunk ehhez a bámulatosan megépített, de borzalmasan összedőlő mindenséghez, mert az élet, a világ velejárója a változás. A változás pedig előszele a pusztulásnak; minden ami változik, pusztul is. Minden szín, amely fakul és tarkul, elvész. Minden illat, mely tegnap még bódított, eltűnik; a levelek, a szirmok, az ágak, a törzs, mind-mind elenyésznek . . . Mindnyájan elmúlunk és mint a régi egyházi ének mondja: — elmegyünk, elmegyünk, mindnyájan elmegyünk, jókor készen legyünk! . . .

Ez az első akkord, melyet megüt az Egyház advent kezdetén: — térjetez hozzám ti és majd akkor én is hozzátok térek! . . .

A ti feladatotok kiérezni, van-e készség, hogy e hozzátérést magatokon eszközöljétek. A ti munkátok ráeszmélni arra, hogy ez a krisztusi lendület belőletek készséges odasiklást váltson ki a magatokat Krisztushoz méltókká tenni akarásban. Megvan-e ez alfájában, kezdetében, embrionális kikezdésében vagy hiányzik belőlünk? Avagy önfeledtségben folyik életünk? . . .

Elmúlik az ég és a föld, minden. A mával lesiklő nappal minden a mulandóság egy nagyszerű bizonyítéka, melyről gondolkodni kín, melyre előkészülni gyötrem.

Indokolt az Egyház keltegető szava: — erre is illik gondolni; ezen is hasznos tünődni; jó volna, szükséges és üdvös megállni a mellett az eszme mellett, hogy mélyíteni is kell az ember életét, a felelősségtudatot is ki kell hámozni és felszínen kell tartanunk . . . Elő velük!

Lelkemért felelős vagyok!

Ha ezt eddig nem tudtam, nem éreztem, érzem át mostantól, akarjam mostantól, mert a mellé a Krisztus mellé, aki egy világ erkölcsi eltévelyedése meggyógyításának felelősségtudatával jön, úgyhogy vérveríték formájában ül ki rajta az emberiségért való felelősség tudata, hacsak valamennyire is méltó, hozzá közelítő akarok lenni, nem lehetek hányiveti, olyan mitugralsz-valaki, nem állhatok pozitúrába előtte erkölcsi felelősség nélkül, hanem önmagam az élet

feladatának ez alá a fejezete alá kell odahoznom, vonnom, mint megértő, ráeszmélő, felléptető alanyt... S ez befejezve akkor lesz, mikor a Keresztelő Szent Jánosként az elhajló, lekonyuló, elterelő utak kiegyenesednek ... S ezt a megoldozást eszközli, míveli, következetesen, hatékonyan, szépségesen, stílusosan az az evangéliumi tradíció, mely a hallottakat nem a pusztulásnak szánja, hanem a megéledésnek . . .

A megvalósítás előfeltételei között van a talajmegmunkálás. Hozzá kell férkőzni a humuszhoz, bele kell nyúlni a televény alsóbb rétegeibe is!.. . Mi van ott és mi nincs ott? ... Mi a beteges lélegzés és az egészségtelen nincstelenség, mely üvölt és jajgat? A mélységeknek és örvényeknek nincs létjogosultsága! Ki kell egyenlíteni őket! Nem elég az egyszerű csodálat, a bámész megállás, a tehetetlen töprengés, hanem vállalkoznunk, a szenvedélyességig akarnunk kell ezzel a mottóval: — én megyek Uram utánad és veled, utánad és veled; utánad, akire ráeszméltem és veled, akit megértettem és akihez méltó akarok lenni I Amen.

Advent II. vasárnapja.

A széltől hányatott nádszál-ember ...

(1919.)

Ma egy hete ráirányítottam mindnyájunk tekintetét arra az indítékra, mely az Egyházat vezeti és mindenha vezette abban a céltudatos, tisztánlátó, dolgokat és eseményeket mindenkor higgadsággal megfontoló tevékenységében, mellyel az időben élő, s az időben haladó ember számára eszmélésre alkalmas időtartamokat állapít meg. Ebből kifolyólag szándékolja, hogy az advent vasárnapjai méltó előkészítői legyenek Urunk megtstesülése ünnepének, a karácsonynak. Annak a karácsonynak, mely a lelki felszabadulás, e felszabadulásra hivatottság szolemnitása, gyönyörűsége, kedvessége, lelkebe belegyökeresedett-

sége. S amilyen komolyan veszi az emberiség a karácsonyt, s engedi hatni a lelkére annak főségességét, éppannyi komolysággal, igazságérzettel kell az advent előkészítő idejét is, előkészítőjét és megmódolóját is vennünk! . . .

Az értékesítésnek kitűnő, föltétlenül egészséges bevezetője a mai evangélium, melynek keretén belül, igaz, hogy Krisztus személyétől, ajkairól kiindulólág és Szent János egyéniségére vonatkozóan, de mindenkire szólóan két egymásba kapcsolódó kérdés vonaglik felénk: — kit mentetek látni? ... és ismét: — ... az ihletek emberét, a kegyelem emberét, az eszek és akaratok, az akaratosságok, az étellel dacoló akarat emberét mentetek ki látni; arra szegződik a ti tekintetek, aki a próféta lelkességével, kibillenthetetlen dacosságával, elmozdíthatatlanságával áll meg, tart ki, fanatizálódik, edződik bele az igazságnak kultuszába, akinek a tüze, melege, heve, ihlete másokat is megtermékenyít, felmelegít, mikor a terméketlenség kietlensége és a közöny fagya úgy lelohaszt mindent? . . .

Ez a két kérdés, mely a Szent János egyéniségét bizalmatlan szemekkel elemző tömegnek szól, ráeszméltetője, hangadója annak a nagyszerűen megkonstruált ébresztőnek, mellyel az Üdvözítő minket is észre akar téríteni; különösen két szempont, a karakter, a jellem szilárdságának, hajlíthatatlanságának, keménységének megmérése és az élet lágy puhaságában elérékiesedett, elkukult, a philosophia carnis útvesztőjében elnyomorodott emberi lélek felélesztése.

Ez az a két nagy krízis, melyet szenved, melyben kínlódik a múlt és a jelen és minden jövő embere. A jellemlágyulás, az értelem és akarat széltől ingatott és ingatható volta, az ész és a szív infidelitása, hűtlensége, megbízhatatlansága és e mellett a hűtlenséggel, megbízhatatlansággal kapcsolatos emberi fizikum lágy-ságot, puhaságot, szívességet, illatokat, megtévesztő, bizsergető irányba való elgyengüléseket, meg- és kielégüléseket sürgető ösztönössége, nemcsak a gyermekben, nemcsak a gondtalan ifjúságnak felelőtlen-

ségében, hanem a megviselt, kiélt ruának időközi megkívánásaiban is mutatkozik.

Ebben van a mi életünk kettős nagy krízise: — megtagadjuk az eszünket, mellyel az igazságot megismertük; megtagadjuk az akaratunkat, mellyel a megismert igazságokhoz odaszegeződött a kötelességszerűség érzetével és ugyanakkor elmegyünk könnyörögni, sírni, jajgatni, tobzódva idegreflexek dobálásai között kielégüléseket kiimádkozni azoktól a tényezőktől, melyek az ember számára ezt a megejtő csalétket fukar marokban tartják, hogy egy-egy pillanatban az ember számára, ki elsírta már panaszait, ki mint áldozat hempereg előttük, kiejtsen valamit, ami után úgy rohan a jobbra érdemes, de magát érdemesíteni nem akaró ember ...

Ha nézem ezt a képet, melyet egyéenként és fejenként mi ábrázolunk; ha nézem ezt a táblát, mely teletűzdelve ilyen szereplőkkel, akikben az igazságnak akár értelmi, akár akaratú lefoglaltsága rombadólt; avagy látom azt a nagy jelenetet, mellyel a kiéhezett emberiség rohan az után, aminek az alakja százféle, de a neve mindig ugyanaz: — élvezet, — akkor elképpelve állok meg és azt kérdezem: Ó hát ugyan, ugyan Uram Jézus Krisztus, micsoda szépség, micsoda kívánatos érték, micsoda megbecsülni való van egy-egy ilyen embertípuson, amely röviddel azután, talán egy hó, hét, nap múlva, hogy belenevelte magába a nagy előigazságok tételeit, ugyanezekkel a legrövidebb időn belül először lealkuszik, azután megalkuszik, azután a tobzódások révén, mint ellenfél kerül velük szembe?!...

Micsoda kívánatos van egy emberben annak az Istennek, aki jót juttat, talpraállít, üdvözíteni akar, mikor az ember, az ész és akarat állandóan azoknak a fluktuációknak, megghiúsulásoknak, be- és kiszámíthatatlanságoknak pillanatfelvételeit mutatja, mikor az «széltől hányatott»?! . . .

Kérdezem: — mindabban, amit akár a kegyelemtől megművelt eszünk az erkölcsi törvények terén, vagy a hitelvi megállapodottságok terén magára nézve

törvényeknek fogadott el, velük leszerződött, máról holnapra Istentől függetlenül, de mindig a lealkuvás, a differenciálódások módozataival magunkat eltávolítjuk és újra enyhébb, puhább, lágyabb módozatokat keresünk, nem szakad-e ránk a széltől hányatott nádszál, a megbízhatatlan embertípus vádja? . . .

És végigmehetnénk mindazokon a dogmatikus kiszögellésein a keresztény katolikus hittannak, melyekhez odaszegeződünk. Nem kázmálódtunk-e ki e tanok medreiből a parti fűzfák ágaira és mint kurutytyoló békák nem vartyogtunk-e a hitbeli igazságokra és nem tértünk-e a tágítás, a megalkuvás, a lekicsinylés vágányaira, mert azok az elvek, igazságok, pillérek ad personam kellemetlenek, alkalmatlanok lettek?! . . .

Íme, a karakter elporladásának katasztrófája!

Miért?

Az inamoenitás, az alkalmatlanság miatt! Kellemetlen az én részemre; én ellenem, ellenemre van!

És legyen egy fikarcnyi beismerés bennünk, mikor ezt a keserves igazságot megállapítjuk és mindazt ami miatt reparálódunk, rekonstruálódunk kell, — szükség van, kell az advent, mely megbirizgáljon, hogy nem vagy-e és mikben széltől hányatott nádszál? . . .

A nagy igazság, mely előttem tegnap még szent volt, még a hitemnek centruma volt, ma már érdekeimbe való ütközése miatt kérdésessé vált, alku tárgyát képezi, dobogót jelent, amelyről leszállhatnék, kellemetlen dolgot, amelytől elvonatkozhatnám, hogy valamiben nekem jobb, alkalmasabb, kellemesebb érzésem legyen...

A széltől hányatott nádszál paródiája, az emberkarakter gyászos jelenete ennek beismerésére kell, hogy lejátszódjék, adódjék minden lélekben, mikor egy-egy kérdés tolul fel benne: ó hogy áll az én hitem és megvallásom? Hitem, amely csendes és megvallásom, amely lármás?

De nézzük a cselekvő életet, amely hangtalan, perdül és forog, mint az orsó ...! Az a színpompás ki-elemzés után azt vetíti, hogy vannak igazságok, törvények, rendszerek, elvek, melyek emlékezetemben

megvannak, melyek tudatomban megvannak, de gyakorlatban, az élet megélésében hiányzanak; nem úgy éljük meg és le, ahogy a tétel hangoztatja . . .

Ez a széltől hányatott nádszál-jellemű ember agóniája. Ha ezt átviszem az erkölcs terére, a szabad-nemszabad, az illik-nemillik terére, akkor rögtön találkozem a lágyruhába öltözködött emberekkel, a jobb falatot, életet, zenét, bált, mulatságot forszírozó ember karaktertelenségével, mely elfeledve mindent és mindenkit, aki más és aki olyan mint ő, az önzésnek ebbe a kultuszába löki bele magát és süvölt és sivít azzal a törtető szenvedéllyel, mely az elpusztult, elvtől, igazságtól eltávolodott egyéniség tulajdonsága . . .

Az élet kettőt kíván: — elveket, igazságokat; elveket, melyek kemények; igazságokat, melyek elpusztíthatatlanok és elpusztíthatatlan keménységű, ki-mozdíthatatlan következetességű jellemeket, embereket, prófétákat. Kiknek tulajdonságuk a magasralátás, az alacsonytól való elkövetkezés elgondolásban és az ész összetevő munkája után a vaskeményesség és vaserősség, az elvek megtestesíteni akarása, lelkiület, amelynek pedagógiája kezdődik és befejeződik az én-nél, amely igazolja az elvet és amelyet igazol az elv . . . Amely nem a lány ruhát és puha életet kívánja, amely nem pihéken fetreng és hempereg; amely nem melódiák szárnyain úszik, hanem keménységet, erőt hajthatatlanságot, eszmékbe és önmagába vetett bizodalmat. . .

Ez a széltől hányatott nádszál-jellemű ember kettős jeliségének a meditációja. Az a reflexió, melyet kivált az advent második vasárnapjának evangéliuma: — jóakarató odasiklás az ember szívéhez, amellyel lendül az Isten jósága karácsonykor és melyet ki- és elvár tőlünk, amelyet ki kell kínlódnunk, az igazság ismeretére lendült szívnek, értelemnek: — a hűséget, s az igazságok megvalósításának minden elpuhulástól eltávolodó akaratosságát.

Ezt, amit most itt felfejtettem, szerteszagattam, fogadjátok be, tegyétek át a magatok egyéniségébe, s akkor a lélek, mely bennetek így dolgozó alkalmatosság,

el fogja készíteni az Úr útját, melyen ő jön, s a lel-
künkben pax et justitia osculantur invicem, a felülről
jövő könyörület és az alulról fölfelé törekvés csókban
váltja ki az egymásraismerés zálogát. Amen.

Advent III. vasárnapja,

Ember, ki és milyen vagy?...

(Vázlat. 1916.)

A kérdés mögött ott settenkedik egyrészt a gyanú,
másrészt a bizonytalanság és a külső jelek után kelet-
kezett hódolat. Egy kérdés, mely Jézusnak kellemes, de
kellemetlen is lehetett! Kérdés, mely vergődik a meg-
adandó hódolat avagy a leverés, a «pereat» között, mely
a nálánál nagyobbat semmiképp sem szívelheti.

Mikor az úrjövet előkészítésének harmadik hetében
látjuk ezt az elénkvetített képet, akkor befelé fordul
ennek a kérdésnek, tudakozódásnak világa, s önmagunk-
ból eredő nyomozást sürget...

Vajjon megvan-e bennünk is az őszinteség alázata,
ha ezt a kérdést nem ember, hanem az Úristen maga
intézné? Vajjon arra a gyermekkori kérdésre, mit a
katekizmusban így tanultunk: — Isten mindent tud,
azt a feleletet váltja-e ki: sem Isten, sem Illés, sem
próféta nem vagyok, csak egy ütött-kopott ember, ki
szerényen meghúzódik Isten szentelt csarnokaiban, s
ezt gagyogja: — Uram, irgalmazz nekem szegény,
bűnös embernek!

Annak az erkölcsi életnek, melyet mi hivatva
volnánk élni, fokmérője az önbeismerés realitása. Minél
mélyebben száll le az ember az önismeret poklába, s
állapítja meg: — mi ő és mi nem ő, annál biztosabban
érti meg, amit egy hét múlva énekelünk: — Békesség
a földön a jóakarátú embereknek! . . .

A fölfelé jóakarátú ember nem érzi magát rab-
szolgának akkor, ha látja, hogy fölötte állanak mások,
de ugyanakkor nem él vissza azzal a helyzettel, amely

adódik azon a réven, hogy ő mások fölött áll. A kapcsolatot a fensőbbiséggel és az alább álló emberekkel abban véli megtalálni, hogy nem rabszolga, s nem kegyetlen. Keresi a motívumot, a magját azokkal a minősítésekkel, melyeket nem ember, hanem az Isten örök bölcsessége állapított meg.

Ki vagy te? — kérdik az emberek Istentől. Mennyivel inkább kérdi Isten az embertől: Te ki vagy? Vagy inkább: emberi mivoltodban milyen vagy? Jó avagy rossz? ...

De most semmi sem bevezetett e földi vándorlás ideje alatt, amennyiben itt útban vagyok, lehetőségek és kifejlődések előtt állok.

Két törekvés, tendencia szempontjából intézzük e kérdést: a jó vagy a rossz irányban haladó, lefoglalt existencia vagy-e? ... S ha úgy érzed, hogy akaratod megérzi ezt a kétséges helyzetet, s úgy érzed, hogy belőled minden lehet, akár jó, akár rossz, akkor kapj rá János lelkületére, s készítsd el az Úr útját. . .

Egyetlen egy elméletnek nincs annyi praktikus követője, mint annak, mely megállapítja, hogy az ember terhelt existencia, s ennek következtében rohan a bukásba. Az ember bestia volt és marad mindörökké, minden jóság kárba vész, amint egyszer emberi kapcsolatba lép . . . Körülöttünk is forog, mint egy örületes tánc, ez a mindent lesodró elmélet.

Ezzel szemben áll az Egyház tanítása, mely advent heteiben annyi energiával löki közénk, hogy ti emberek, ha van egy kis ambíció bennetek, akkor készítsétek el az Úr útjait! . . .

Az éjféli misében éneklük: — béke a jóindulatú embernek. Csak ha az ember morális élete egy hatalmas, szinte meggondolhatatlan megmunkáláson megy keresztül, akkor lehet majd jóakaratról beszélni... Ez egy minden diszpenzáció nélkül való obligó, melyből hacsak kevesen is kikapcsolódnak, a kovász, az erjesztő már megvan az emberiségben, hogy az emberek soha egymásra ne találjanak ...

Lám, hány éve, hogy az Úr Jézus e szavai már

elhangzottak! Nem tudom, mennyivel jutottunk közelebb ahhoz az elvhez, hogy az ember az emberben felebarátját lássa! Mindenben előbbre jutottunk, csak az önzés megfékezésében nem tettünk egy tapodtat sem előre ... S míg ez az elégia joggal hangzik, mindig jogos és szükséges a kérdést föltenni: — ember, ki vagy? . . . Sokban szorgoskodom, de egy a szükséges! . . .

Értékeljük az időt, a munkát, az erőt, de van ezenfelül még valami. S ez az önösség kiszikkasztása, a belső béke megszerzése céljából, amely a másik eltűrésében és megkímélésében áll. . .

Eltűrni a más emberben mindent, ami bennem az önzést sérti. Ugyanakkor kímélletel meghagyni, megengedni neki, amit az én önzésem letörni szeretne benne ... — Vajjon a te önösséged túri-e az embert, s kíméli-e? Eltűri-e abban, amiben ő több, s akkor neki jobb, s békét hagy neked, de téged emészt az irigység, s ha feléd nyújtja kezét, te idegesség nélkül viseled? Avagy kíméled-e azt a más, akiben látsz valamit, amit megkívánsz, de meghagyod neki, s érzed, hogy most csak így cselekedtél jól, Istennek tetszően? ...

Milyen vagy te? — kérdi az Egyház advent harmadik vasárnapján . . .

Krisztusról tudjuk, hogy övéi közé, a sajátjába jött, de nem fogadták be. Ka hozzánk intéződik ez a kérdés, adatik azzal a szándékkal, hogy ennek az érkező Krisztusnak valamiféle méltó fogadást készítsünk!.. .

Keresztelő Szent János karaktere.

(1919.)

A szándék, mellyel az Egyház a karácsonyt megelőző négy hetet kemény, súlyos lelki munka számára előkészületi idő gyanánt elénktüzte, ismeretes. Annyira ismeretes, hogy az előző vasárnapok során az evangéliumi szöveg feldolgozásában ennek a tervnek, parancsnak, mondjuk irányításnak engedelmes megvalósításával magunkat iparkodtunk alakítani, meg-

értvén az Egyház szándékát, melylyel az ember belső elégtelenségét, hibáit, tökéletlenségeit, bűneit úgy kívánjuk tekinteni, mint a lelkünkbe kegyelme révén megszületendő Megváltó eljövetelének akadályait, mint az Üdvözítő bennünk elhelyezkedésének akadályait. . .

Legalább annyi figyelemmel kell tehát lennünk, mint profán vonatkozások között iparkodunk otthonunkat elfogadhatóvá téve, a hozzánk jövőt lekötöni. Legalább ezen mértékével az előzékenységnek készüljünk és hasson át bennünket valami benső, lelki világunkban végbemenő átalakulás kötelessége. . .

Ezen az alapon indultunk el és leckét vettünk és ébresztőt adattunk magunknak, megemlékeztünk arról, hogy az Úr útjainak egyengetése súlyos, nyomós, mert a lelkünk átgyúrását jelenti, melyben éktelenkednek, meredeznek a mi karakter-hibáink, jellembeli fogyatkozásaink, melyek el- és megismerve kevésbé, fölismerve pedig alig vannak, de amelyeknek szerencsétlen gazdagsága vagy ha úgy tetszik: garázdálkodása megannyi siralmas nyomot hagyott bennünk és társas életünkben. . .

Az Egyház egyént korigáló ébresztőjének az ádventi harsona-hangját némi készséggel elfogadva az evangélium pórása, vezetése mellett egy újabb karakter-hiba felismerésére akarlak vezetni benneteket annak a ráeszmélésnek kapcsán, melyet tálcán hoz Szent János, azzal a válasszal, melyet a zsidók kapnak ettől az egyenes, sudár derekú karaktertől, ettől a föltétlenül jellemes embertől. . .

Ki vagy? ...

Nemleges válasz ...

Kinek méltóztatol lenni?... Mert különös, elütő, más vagy, mint mi. Tekintélyes akciót látszol eszközölni. . .

A karakter szól. A jellem felel. A becsületes egyenes-lelkűség minden kertelés nélkül ismét bemutatkozik: — Nem az vagyok, hanem Annak hírnöke, küldötte, aki már volt, mikor én lettem, megjelent a létben, föltűnt a mindenségben, uralkodó tempóban jár és érvényesül a világban. . .

Szólt a karakter, megnyilatkozott a jellem: míg egyrészt tagadó választ ad a megejtésszerű kérdésre, mely édesen, mézesen megfogalmazott csaletek: —

— Krisztus vagy-e te? Illés? Próféta? — Nem! Pedig az emberhez, mihozzánk oly közel áll, egyenesen a szívében meredezik, mint átkos kígyó ott siklik, sziszeg:

— Igen, az, én vagyok! Én! Akit ti vártok; akinek néztek és gondoltok; aki érvényesülésre, sikerekre jöttem; akihez ti közelítetek mindnyájan; aki valaki más, több, mint ti. Érzitek a bennem lüktető erőt, a szellem hatalmát, az akarat varázsát, az egyéniségem lenyűgöző voltát? . . . Több vagyok, mint ti! Egy, valami Illés-lelkülettel dolgozó, egy második Illés, egy Illés! . . . Jól veszitek észre, értitek és érzitek, hogy az én erőm, géniuszom fölöttetek áll! Ti közeledtek hozzám és én megsimogatlak benneteket, rátok mosolygok, lehajlok hozzátok és felemelni akarlak benneteket...

A János-jellem nem így beszél. Az abszolút tisztesség, a kegyelem, munkájával, tűzzel edző munkájával a pusztából kiemelt jellem elhárít magától mindent, ami a kérdés nyomában reávonatkozó tiszteltetés . . .

És ha nem vagy Krisztus, Illés, próféta, az eljövendő, akit vártunk, — ki vagy hát, mert valakinek lenned kell?! Hiszen művelsz, cselekszel olyanokat, amik a mi legnagyobb akarásunk mértékét is felülhaladják ...; egyedüljáró valaki vagy ...; olyan példát mutatsz, melyet mi nem utánozhatunk! . . . Ki vagy te? . . .

Hogyan mutatkozik be a karakter? Hol kezdi? A saját maga jelenlegi kimagasló, többi fölött álló és lenyűgöző, lesújtó magasságának csúcspontján, valami olimpuszi ködben vagy sinai hegy mennydörgéseiben igazolja-e a saját maga mivoltát?

A jellem, a becsület nem innen veszi a címeiket, a szókötést és mondatfűzést. A jellem szava a mélységekbe nyúl: — az alázat, az Isten előtti megalázkodás mélységeibe! A becsület, a gerinc, az erős derék, az önmagát ténybelileg előállító ige így hangzik: — Én a pusztába kiáltónak szava vagyok. Előhírnöke

Annak, akit ti vártok; aki megelőzött engem; aki nem vagyok méltó arra sem, hogy az ő saruját megoldjam ...!

Mindazt, amit előbb rávonatközöleg kérdeztek, arról a másikról olvassa le, állapítja meg, önmagát pedig a csodás, mása nélküli életmódok megcselekvőjét, mint beszélő hangját, mint szózatát, mint saruja megoldóját mutatja be: Ő megelőzött és ti nem ismeritek Őt, holott engem ismerni akartok . . .

A jellem eme megelemzése után a nélkül, hogy utalni akarnék részletekben saját magunkra, csak egyszerűen felteszem a kérdést: — vajjon a Keresztelő Szent János egyenes, férfias, határozott, önmagát és tetteit nem cicomázó jellemével nem vagyunk-e ellentétben? Nem is számítva az önmagunk bevezette szerepléseket, bámultatásokat, felkínálkozásokat! . . . A körülöttünk megnyilatkozó emberi kíváncsiságra a jellem puritán szájával adunk-e mi is akár negatív választ elvonulással, diszkrét visszahúzódással, akár pozitív feleletet azzal, hogy az érdeklődés tudakozódó kérdéseire válaszul a figyelmet rátereljük arra, akiből vagy amiből, emberekből vagy intézményekből vettünk? . . .

A példa az ellenkezőt mutatja!

A karakternek ezt a szentjánosi stílusban dolgozó megnyilatkozását mindannyian fájdalommal nélkülözzük a saját magunk személyén. A beismerés és felismerés tehát kezdődjék ott!

Sajnálatosan nélkülözzük a társadalomban, melyben akár a nagy, közérdekeknél, minők a nemzetiek, akár más morális vonatkozásokban szüntelenül feltűnni és megviseledni látsunk a jellemtelen gáncsvetők törekvései következtében; olyanok vagyunk, akik feltolják önmagukat Krisztusnak, Illésnek . . ., s annak az erőnek, annak az ihletnek, mely tud és akar embert, embereket, tömegeket a megnevelődés, az egyensúlyozódás, az életbékesség sikere felé vezetni . . .

Ezt nélkülözzük, ezt fájlaljuk mindannyian, akik Szent Jánossal csak egy szónak, paráynak mondják magukat, becsületszónak, őszinte szónak, amely külde-

tésből, kötelességérzetből hangzik . . . nálam nagyobb, több, legyen az akár ember, egyén vagy köz. Hanem az eszközserűséget elhárítják maguktól, de nem az alázat, hanem a még nagyobbra törekvés, vagy a kizárólagos szerepretermettség fanatizmusával, melynek az igazi neve: feneketlen önzés.

Megkívánjátok a János karakterét? A lélek azon erejét, mely meri elhárítani a tetszésnek látszatát?

Akkor adventet kell tartani abban a jeligében:

— készítsétek el az Úr útját; abban a feladatban:

— hogy ott a kanyargós, tekergős, hátsó- és utógondolatokból, az önzés kalózkodásaiból ki kell magunkat emelni és annak horgas túlzásait le kell magunkban tördelni a jellemes egyéniség példájáig. Vajha a mi passziós törekvéseinkbe beleilleszkednék ez a tendencia: — jellemmé lenni mindenek előtt! Kemény egyéniséggé fejlődni minden más érvényesülni akarás előtt! Azon példa szerint, amelynek a refrénje egy háromszoros nem: megvallotta és nem tagadta; amelynek jellemzője nem a siker, az előretörés, a nagyság, hanem a kötelesség egyszerű tényeit puritán lélekkel, alázatos lelkülettel kibontakoztató, kivirágoztató, segítő lelkület ereje, öntudata, egyensúlya és ennek a fokozott állandó megkívánása. Amen.

Advent IV. vasárnapja.

Önismeret és penitencia.

(1919.)

Egy lépéssel tovább kell mennünk az előkészület munkájában, illetve a befejezést kellene eszközölnünk most, advent negyedik vasárnapján. Mikor az Egyház Izaiás szavaival felhívja, ösztönzi a figyelmet abban az irányban, hogy az a lélekszabadító Megváltó ne egy messzi, ne egy tűnedező, réveteg fogalom legyen előttünk, hanem hogy lássuk, érzékeljük, fölvegyük őt, viseljük, hordozzuk magunkban, jellemünkben.

Aki hallgatta a múltkori megbeszélésünket és lépést tartva velünk arról, ami a jellem, az egyéni öntudat és önérzet, mint a lélekfejlesztés alapjának szükségességéről átkutatódott, az ennek a jellemnek, ennek az Úr Jézustól ellesett vonásokat feltüntető jellemnek valami gyakorlatiasságát, foghatóságát veszi észre, érzi ki s meg és tartja megszerzendőnek. Az igényli, hogy gyakorlatiasságban bontakozzék ki, tényekben ez a jellem és szoros egységet, együvé tartozást, egy családi vonást, átöröklött mineműséget jelentsen a Krisztussal, mely mint képesség, mint sajátság, mint az élet ütemét szolgáltató melodikusság lép elő. S ennek pozitív jelensége és formája bennünk nem lehet egyéb, mint ténybeli kifejezésre juttatása annak a Krisztus szavai nyomán bennünk felszerkenő belátásnak, hogy nekünk, tökéletességre hivatott embereknek, folyton és állandóan az önismeret és önvizsgálat útjait kell járnunk . . .

Minden karakter, minden jellem, minden jellemeiség csak annyiban az, vagy lesz mindinkább azzá, amely mértékben, tempóban, vággyal és megkívánással, öntudatos értékelésével a saját maga megértésének hullámaintól, áramától haj tátik. És minél kevesebb a készség arra nézve, hogy úgy sajátságainak, mint hangulatainak, képességeinek és nehézkedéseinek ismeretére jusson. Minél több az őt visszafogó hajlamosság, az érdektelenség saját magának tudatára jutni, annál inkább távolodik attól a nagy értéktől, melyet emberi szólás szerint jellemnek mondunk.

Öntudat és önismeret! Hajlamosságaink és diszpozícióink tudatára ébredni; azoknak az akaratos tiltakozásoknak, kedvetlenségeknek mélyébe belelátni, melyek az embert vagy yállalkozások előtt torpantják meg, vagy kész helyzetben — akár gondviselészerűen adódtak, akár saját magunk teremtődtünk bele! — állapítja meg önmagáról azt, hogy lépésnyi ereje nincsen és vállalkozó készsége fogytán; invenciója, tájékozódást nyújtó, találékony észrevevései nincsenek és mindezekhez se kedvet, se bátorságot nem teremt benne. És mindennek megmásításához nem mer hozzá nyúlni és nincs

készsége, hogy e tekintetben való tájékozódást szerezzen magában . . .

Ha így áll a dolog, akkor nem jellemről, de még a jellemesség lehetőségéről sem beszélhetünk!

Jellemet csinálni mindenha a legnagyobb munka volt! Gyakorlatban, az önmagunk értékelésére való hangolódásban: — ez volt az emberiségnek az a feladata, amelyik elől tömegesen szökött meg és magát immunizálni igényelte mindig és kész volt egy minden hatásokat túlhaladó istenességbe beledobni magát, mindent fölülről várva, túlról igényelve; mindig nagy és szokatlan dimenziójú mértéket csak a Végtelentől koldult ki magának . . .

Ettől az önismeretre-ébredéstől, matematikai ki- és megszámitásától önmagának borzadt el és sínylődött az emberiség. S a Keresztelő Szent János ezt akarta, megbízatása, Krisztus, az eljövendő útjainak előkészítésére való ráeszméltetése ezt tárgyazta, a bűnbánat keresztisége ezt célozta: — arra az öntudatra vinni az emberiséget, amelyik megcsendült a Dávid zsoltáiraiban, de a könyörülést sürgető szónak danájaként: — én semmi, értéktelen, mihaszna vagyok . . . csak a Fölséges könyörülete emelhet fel. . .

A Keresztelő Szent János más hangokat penget. Parate vias Domini! Készítsétek el az Úr útját! Assátok bele körmötöket a porondba, amelyik egyenetlenül, kultúrátlan formába meredezik előttek! Merjétek ne csak a könyörület kisírásának szavát, mely felfelé riogat, használni, hanem a dühösen elszánt, saját maga ismeretére jutott, önmagát nekiduráló embernek fuldoklása legyen, amelyik akar és kapar és kapaszkodik és a zezugokba behatolva és a törmelékek alá bújva egy-egy pozitívumot, értéket is felfedez az immorális cselekedeteknek és a törvénytől elfekvő tényeknek törmelékei között.

Nem abban áll a penitencia, az önmagunkra-ébredés, hogy kitergetem minden szennyemet, ráolvasok magamra minden erkölcsi piszkot és amikor ezt elmondtam az ember elégiájának sirámában, megállok a

tehetetlenség, a reménytelenség, a kilátástalanság réme előtt! A penitencia annyit jelent, az önismeret arra tanít, hogy abban a sárban, mely az ember lelkén húzódik, abban a vérben, mely az ember agyát önti meg, abban a piszokban, mely az ujjaihoz tapad, benne és közötté húzódik meg egy-egy becsületes vonás, az értéktelen közetek tömegén vonul az arany-erezet, s ezt felszínre keli hozni, a többit robbantani kell; nem tűrök egyebet; nem látok mást, hanem minden egyéb gyűlölt és megvetett előttem!

Az öntudatraébredésnek két iránya van: egyik a gyűlölet, semet odisse; a másik a szeretet, akaratos, szenvedélyes, türelmetlen, semmit el nem passzoló kívánság, mellyel a kicsi értéket jelentő tényekre rávetem magamat, az eddigi mínuszról iparkodom felszalni, előhívni, hogy megálljon és többé el ne düljön.

A jellem gyakorlati megalkotásában a penitenciának az a tisztára mosó ténykedése van, hogy megmutatja előttem a vázát a saját énemnek, melyet nem ismertem, nem láttam, nem hittem, de melyet és melyben azután hinnem kell. A penitencia egyrészt felsír, és hisz-remél Istent és Istenben, de másrészt az emberre is mutat, arra a jellemvázra, melyet eddig nem hittem, hogy higgyek.

A jellem alakításának, melódiává tételének ez a nagyszerű feladata: két irányban megjeleníteni, állandósítani a hitet: — felfelé, az Isten felé és hitet nevelni az emberbe, hogy önmagát, önmagában a jót megbecsülje és ennek a révén kezdjen önmagának adózni s így megteremtse a továbbfejlesztésnek előfeltételeit. Nemcsak azt nézetni, hogy mi volt eddig nemtelen, hanem hogy mi lehet valami újabb jó, melyet ki tud magából csíholni; hogy mi az, amit magán túrníe nem szabad és nem illetlenkedhet, nem nemtelenkedhet, nem orcátlankodhat tovább, hanem mi az, amiben ezután mint újabb megcsinálható valamiben, újabb jószágban, szépségben igazolnia kell az első lépését, melyet a jellem útján tett. Hoav ne annak az embernek a képét mutassa, aki a lábujjahegyével méri a vizet, a tengert, melyet haso-

gadni kell, s melybe magát belevetni késlelkedik és nem akarja, mivelhogy az mély lehet. . .

A mi életfeladatunk nem lehet az egyébként minden becsülésre érdemes utcaseprő munkája, mellyel csak söpör . . . Nekünk a felszerelés, a dekoráció, a szépítés tényeiben is kell foglalatoskodnunk. A jellem nem abban áll csupán, hogy lehúzzunk róla minden élősdi, oda nem való vonást, hanem maga merít nedűket, melyekből él, felszereli hatóerőkkel magát, amelyek szépítő hatásokat is eredményeznek ...

Hiába beszélnek a földhumusz tápláló, csodás összetételű vegyüléséről, ha ez a gyökér nem szívja fel és nem továbbítja a törzsbe, s nem juttatja az ágakba, a lombzatba, a levelek klorofiljába ...

A jellem nem pálca, amely csak keménységet és hajlíthatatlanságot mutat; nemcsak a gerinc merevsége; kövült, megingathatatlan valami; a jellem kapcsolódás az élethez, találkozás és helyes alkalmazkodás a helyzetekkel egygyéforva . . .

És ez mind, ez a sok ne tegye, ne hangoztassa egyre az ő ösztönző, sikereket kívánó felszólításait? Teszi is!

Napfény, perzselő trópusi hő is kell? 1 Honnan?

Et videbit omnis caro salutare Dei 1 Es meglátja minden test az Isten Üdvözítőjét! (Lk. 3, 6.)

Az ember, s a lélekszabadulás innen táplákozik. Nem a hagyományból, nem az ösöktől, hiszen azok is kapták . . . Akarunk jellemet, melyiken nem hemzseg a régi szenny; mely kiépít magában eddig meg nem szokott jóságokat, csak sejtésekben kitervezett szépségeket? Akkor az első, a megtisztulás processzusa, a lélekhántás munkája, mellyel mindaz, ami rajta és benne akár tilalom, akár ösztönzés, serkentés formájában megnyilatkozott isteni beavatkozással szemben minusz, hántás-sék le. Ez az egyik. A másik pedig, hogy akarjon az az emberi lélek kiöltözködni egy kicsit, széppé, értékessé lenni: öltön magára azokból a vonásokból, melyeket az Úr Jézus Krisztus mutatott, melyekkel Ő fari-zeusokat, írástudókat, unottakat, nyomorultakat, tehetetleneket egyképpen meg tudott nyerni: Ari-

mateai Józsefet és Nikodémuszt, Gamalieit és azt a vakot...

Karakter kell?

Munkába! Programm: — lélekhántás! Tudjuk mit jelent: — tisztálkodást lelkiekben; a múltba átháramló erkölcsi hibáknak kipusztítását. Azután a jövőt illetőleg, egyenesen kimondom: — az Úr Jézus sajátosságainak, mint a földön járó Istenembernek példákkal bemutatott jóságát és szépségét fejölteni! Azt a jóságot, mellyel törődött az emberekkel. Azt a szépséget, mellyel olyan sajátosságokat, olyan emberi mintát mutatott, melyre tanítvány és ellenség ezt a megjelölést használta: — Mester! Annak a Mesternek szép vonásait, melyeket csodálattal szokás emlegetni és azt a jóságot, mellyel körüljárt jól cselekedvén . . . Rakjuk ki mind és egyenkint a lelkünk és szemünk elé, ki a tenyerünkre és iparkodjunk azokat számbavenni, fontolgatni. . .

Inspice et fac secundum exemplar! Halljuk meg a szöveget: — nézd és emelkedj az adott példa szerint. Amen.

Karácsony utáni vasárnap.

A kötelesség, mint programm.

(1920.)

A múltkor tervet adtunk magunknak, s azt egy gondolattá tömörítettük. Megcsináltuk azt az óramutatót, mely folyton jár; mágnessel, iránytűt jelöltünk a magunk számára, mely megszakítás nélkül mutatja az utat. Rávetettük magunkat arra a lendítőkerékre, melynek a peremén elhelyezkedve a közelebbi és a távolabbi jövő esélyeire készülünk fel. Kézbevetjük azt a látcsövet és azt a prizmat, melyen át és keresztül egyfolytában és mindig zavartalanul láthatjuk magunk előtt a természetfeletti hivatást.

Mindezt összefoglalóan a kötelességben jelöltük meg.

Ebből az egy szóból, fogalomból fontunk, építünk nem ugyan diadalkaput, de egy kapuállványt, egy erőteljes szemöldökfát a mi jövőnkre nézve.

Mi ad az embernek több életkedvet, mint a kötelességnek minden idők felett álló és mindent túlhaladó fogalma? Ne felejtjük, hogy a legdrágább, legnagyobb értékű valami, legyen az akár a kőzetek mélyén ereződő arany, akár a tengerfenék kagylóhéjainak apró zugaiban elrejtőző gyöngyszem, akár a gyémánt tömege ... ha nincsen befoglalva, ha nincsen tartója, foglalványa, — az ember számára veszít az értékéből. Muzeális tárgy lesz, mely odaállítható az ember elébe, melyet az megcsodálhat, de melyet nem akaszthat magára, nem függeszthet a fülébe, nem húzhat ujjaira ...

Alanyi kapcsolat nélkül minden dolog egy bizonyos közönyösség-érzetet támaszt az emberben . . . Azok a boldog halandók, akik az efféle értékekkel és drágaságokkal benső és külső kapcsolatban vannak.

Rosszul állana a dolog, ha a kötelesség nagyszerű fogalmának homloktérbe állítása is olyan vonszoló erőt jelentene, s olyan jelenítő eljárások alkalmazása révén tolna csak előtérbe! Baj, nagy baj volna, ha a kötelesség fogalma nem egy, az emberhez hozzánőtt, ráillesztett, rajta elhelyezkedett, nem tagjaiba belekapaszkodó, nem szívébe szívedzett, nem vérebe véredzett, csak időszaki, szezőnszerű jelenség lenne! Ha a kötelességből nem élnénk és a kötelességbe nem élnénk bele magunkat! Ha nem idegezné be az ember egész akcióját; ha az az eszme, gondolat, mely benne pedzödött, nem jutna el a meg- és kiakarásáig magamból és ha ennek az akarati tobzódásnak bennem zuhogó, kemény cselekvésláncolat nem bontakoznék ki. . .

Amilyen nagy objektív valami a kötelesség fogalma, amennyire szemöldökfá, ugyanakkor egy nagyon alanyi valami is!

A kötelesség annyira odailleszkedik az emberiség életébe, hogy úgy kell tekinteni, mint egy adott valamit, mennyiséget, mellyel számolni, gazdálkodni kell; s a föltétel mindig az, hogy ebből lehet valami, mert a

kötelesség sose tartozik a lehetetlenségek közé; mert a kötelesség sohasem megcsodált látvány, mely előtt csak tehetetlenül bámészkodni lehet; mert a kötelesség sohasem egy hihetetlen óriási valami, mely előtt bizalomvesztetten, bátortalanul teszem az államot a tenyeremre és zárom el szemeimet és fojtom el magamban azokat az az ambícióknak nevezett akarásokat, mert mindaz oly nagy, oly végtelenül sokat kívánó, igénylő, hogy nekem arról le kell mondanom . . .

Nem. A kötelesség olyan valami, mint az a gerinc, mely köré az én egész izomzatom, testi berendezkedésem elhelyezkedik . . . Eldugott valami . . . körülrotozza sok minden . . . mégis ott áll a közepén az emberben és mindent felvesz és minden indítást kiad és megsokszoroz . . .

A kötelesség tehát, amilyen tárgyi, olyan alanyi is . . .

Azt szeretném én ezzel mondani és azt akarnám elérni, hogy ennek a bizonyos kötelességnek maradjunk, hívei és ezen fölséges témának díszét, nyereségét, tartalmát, értékét lehozzuk egészen magunkig és valami tüzes megkívánással ne csak az értelmünknek felső emeletén tartsuk, hanem lediszponáljuk egészen a szívünkig. Hiszen minden létező magával hurcolja . . .

Amily mértékben elfogadja az ember értelmes esze a kötelességnek mindent megbíró jelszavát, époly vehemenciával dolgozik ellene az az emberi szív, mely hol érzelmi, hol érzéki megkívánásoknak a feneketlen szerve, melyek természetüknél, ösztönösségüknél fogva egyenesen szembehelyezkednek az értelem szitáján, rostáján leszűrődött kötelességnek . . .

Ez az a nagy összeütközés, konfliktus, tülekedés, egymásratorés az emberben és az ember körül! Mindenki jól tudja, hogy neki mit szabad tennie, hogy mi illik . . . annyira jól tudja, hogy elő képes azt írni mások számára is. Mégis a kötelességekkel szemben, mikor azoknak személyessé kell lenniök; mikor azoknak bennem meg kell személyesedniök; mikor a kötelesség nem valami elvont dolog többé, nem egy betűkbe rótt fogalom, nem

absztrahált, kiszivott valami, nem kivonat, hanem meg-személyesített és egyéniesített akció; mikor az a cselekvéseknek folytonosságát jelzi és mutatja, mikor az következetes láncolata a tényeknek; mikor annyit jelent, mint az én életem, annak menete, tettei, erényei, érdemei . . . akkor ki az, aki mindezekkel szembehelyezkedik? Ki az, aki ezektől elhúz, bújósdit játszik,...? szabad-ságolt állományba helyezi magát . . .? Pilátusként mossa a kezeit. . .? aki diszpenzációt kér . . .? aki kihatja mellkasát mutatva, hogy se szíve, se a mája nem alkalmas arra, hogy előharcosként szerepeljen a kötelesség érdekében? Ki az? . . . Az mindig az ego, az én, mi, akik rögtön körülpalánkoljuk magunkat, védelem-állásokba helyezkedünk el, fedezékeket keresünk és futunk a kötelesség sokszor nehéz, keményen próbára tevő, de mindenkor tisztességes eredményei elől. . .

Miért? Mert a kötelességet elismerő értelemmel szemben, mint ugrásra kész macska, párduc, oroszlán, leopárd, ragadozó foglal állást az ember szíve, amely egyebet kíván, egyebet tart szem előtt mint a kötelesség mindenek fölé magasztosuló fogalmát. . .

Az újévi programm kiegészítése ez! Nem elég nekünk a kötelesség elvi hangoztatása, elméleti kitűzése. Ne higyjük, hogy ezzel a szóval már a hátunkra akasztottunk egy olyan hátizsákot, melybe bele van számolva minden képzelhető bel- és külföldi felszerelés. Nekem lehet kifogástalan útikészégem, konzervek, extraktumok, hűsítők stb. — azért én mégis éhen halhatok, ha én azt nem szubjektívizálok, ha én hozzá nem nyúlok, ha azt magamhoz, magamba föl nem veszem . . .

Minden, ami van, ami világ, ami én, ami ez az élő végtelenség, ami tartalom, érték, kincs, — azt ide kell hozni a szívig, eddig a megkívánó készségig, s azt magáévá tenni kell az akaratosságig, a szenvedélyesség fanatizmusáig, és ha ennek a konnektorához kapcsolom ezt az áramot, melyet az értelem ítélete hajt, akkor az ember megindul tenni: in justitia et sanctitate veritatis . . . igazságban és valóságos szentségben. (Efez. 4, 24.)

Ez programm!

A kötelesség fogalma nemcsak fogalom, hanem vitalitás, alanyi élet jelenség; sétapálca legyen, mellyel jár; bunkó, mellyel üt; pöröly, mellyel tör; kanál, mellyel merít; ásó, mellyel kifordít; ekevas, mellyel barázdál. . . Valami, ami folyton akcióban van, ami állandóan mozog, ami szüntelenül dolgozik . . .

Szent Pál apostol ezt az ő emberi nyelvén így fejezi ki: — akár esztek, akár isztok, akár bármi mást cselekedtek (1. Kor. 10, 31.) — mert az ember valahogy az evésnél kezdődik! — ne oly bután és hülyén, tegyétek, hanem a lélek, a tudatosság, a célgondolat rákapcsolásával. Az ember minden lépése, egész tevékenysége a kötelesség vezető közegén át, azon keresztül és vele együtt egész a végső célgondolatig történjék!

A kötelesség tehát nem egy siket feszítővas, nem eszköz, hanem egy szubjektív tempó, tőlem, akaratosságomtól, készségemtől függő tempó, mellyel én magam előtt hasítom, eldobom a vizet, a közeget, melyben vagyok és előremenni szándékozom . . .

A kötelesség a mi programmunk; azért azt magunkhoz kell vonni; mellénk, mellettünk tartani; vele egygélenni kell, hogy a mi kiegészítőnk és mi a kötelesség integránsai legyünk. Ez az a nagyszerű házasság: — ember és kötelesség, melyben a házastársát, akihez hozzá kötötte magát úgy kontemplálja, értékeli, hogy azt Isten neki szánta és mert nekiadta, szereti azt, szolgál neki és örül vele. Amen.

Vízkereszt utáni I. vasárnap.

Kötelességek találkozása.

1920.)

Elindítottuk ezt az évet. Elindítottuk azon az úton, amelyiken kizárólag és egyedül biztosíthatjuk a magunk számára és részére, hogy hosszú hónapok után majd a számonkérés estjén meghallhassuk azt a megnyugtató feleletet, melyet az emberi lélek vár, melyet az evan-

géliumi Krisztus imígyen juttat kifejezésre: — rajta jó és hív szolgál! (Mt. 25, 21.)

Elindítottuk az 1920-at a kötelesség útján!..

Amit mi két dolgos, munkás délelőttön egy bizonyos órában a magunk számára meghánytunk-vetetünk egyrészt a kötelesség fogalmáról, másrészt annak az emberhez hozzávarrott, hozzászótt, a cselekvő emberhez tapadt, jegecesedett kötelességteljesítés mikéntjéről, azt máma az evangéliumtól nyújtott példa érvével ki akarom bélelni, bővíteni. Tájékoztatót akarok nyújtani arra nézve, hogy a kötelességteljesítés hihetetlenül elnyúló, szétterülő mezején adódó bizonyos lehetőségek között melyik az a helyes álláspont, amelyiknek dominálnia kell, hogy az ember magával a kötelességteljesítés eszközlésében csúful ne járjon és miközben hadonászik, akciózik a kötelesség jelszavával, miközben önmagát elektrizálja a kötelesség jelszavával, voltaképen kárt ne szenvedjen, csődött ne valljon . . .

Bizonyára nem ismeretlen fogalom előttetek az a példabeszédszerűvé vált *collisio officiorum*, a kötelességek találkozása című lehetőség, mikor az emberre törvény erejűen ráakasztott, lelkiismeretben kötelező és tőle egész odaadást igénylő szempontok, melyek vagy elkerülték egymást, vagy párhuzamosan haladtak egymással, néha szelik, átvágják egymást. . . Mindegyik ú. n. kötelesség azon van, hogy magasabb hanggal, több színnel, több lüktető erővel saját maga számára foglalja le ezt az erkölcsi erőt, mellyel a kötelességteljesítés alanyát a maga vágányára vezesse, irányába terelje . . .

Az élet amilyen kiszámíthatatlanul szövevényes, amilyen romantikusan, regényesen kombináló képességű, amilyen szeszélyesen hol egymásba beledöntő, hol felforgató és tótágast állító munkásságot fejt ki az események összegabalyításában, a vállalt és automatikusan kialakult, önmagát megszüelő és kitermelő kötelességeket épügy, mint a tekintély szükségszerűségeit nem egyszer szembeállítja egymással. . .

Szerencsés az az ember, akinek van annyi egészségesen kialakult ítélete és boldog az, akinek van annyi

higgadtsága és egészséges tájékozó érzéke, melynél fogva akár az együvé eső kötelmekben az egymásutánt tudja, akár az elsőbbséget annak a kötelességnek tudja oda-
szánni, mely tőle súlyosabb munkát, több áldozatot, az
önszeretetnek nagyobb fokú lefaragását követeli, s azért
nehezebb, kevésbbé kedves, hangulatos, színes, em-
beri ...

Igazi lelki nagyság és komoly érték lép előtérbe
annál az embernél, aki a helyes mérlegelés sastekinteté-
vel és biztonságával, mondanám rácsapó erejével veti
rá magát arra a kötelességre, melynek az elsőbbsége nem
vitás, nem lehet vitás, nem teheti vitássá se az elvárá-
sok, igénylések, követelések megnyilatkozása, se a saját
magunkból valamelyik irányban kilépő rokonszenv ...

A kötelességnek az emberi lélekbe beleivakodott,
megtisztult fogalma és a mikéntjével való bánásmódban
minden mellék tekintettől lefosztott eljárás lehetősége
adja azt a fölünyes öntudatot az embernek, melynél
fogva cselekedeteinkben biztosak vagyunk, s megvan
a tiszta tudata, békéje, zavartalansága a lelkünknek,
melynél nagyobb értéke az emberi léleknek csak egy
van, ami mindennek a jutalma: — aeternum silen-
tium, minden hajsza befejezése, minden próba kizárása,
az örök boldogság ...

Ennek a gondját nagyszerűen oszlatja el a mind-
össze tizenkét esztendőzt számláló Jézus a jeruzsálemi
templomban ...

Kötelességből megy, mert a törvény parancsolja.
És itt volna az idő, hogy visszatérjenek abba a csendes
otthonba, hol elzárt, rejtett, meditáló, gondolkodó,
tépelődő életben kell előkészülnie a háromesztendős
nagy hivatásra . . . Felkészülnek és indulnak vissza.
Aki pedig nincs kéznél, az — Jézus. Vélvén pedig őt az
útítársaságban lenni. . . elindulnak bátran ... És aki
elő nem kerül, az — Jézus ... El egy napnyi járó-
földre Jeruzsálemtől és vissza a tépelődés gondjával
keresik . . . végre ráakadnak . . . Komoly foglalkozásban
találnak reá . . . Megszólal az Anya hangja. Azzal a lágy-
sággal, mely a szereteté, az aggódásé, a szemrehányásé.

no meg a tekintélyé is: — utalás arra, hogy a gyermeknek, hogy az embernek a szív hangját sem szabad figyelmen kívül hagynia . . .

Mire Jézus szava ez: — Miért bánkódtok? Miért kerestek? Miért kerestek bánkódva? Miért bánkódtok keresve? Gondolkozzatok, hol voltam; hol maradtam el; mibe ártottam bele magamat? . . . : Nem mentem ki az élet vásárjába. Nem foglalt le az idő és az élet. . . Nem tudjátok-e, hogy amik az én Atyáméi, azokban kell lennem? Ezek számára van az idő, az elmém, az akaratom, az énem! Nem értitek föl ti kedves, szent, édes emberek, de csak emberek, — merőben emberek, mégha a legszentebbek is! — nem értitek föl ti kedves, szent, édes, aranyos emberek, hogy a ti szívetek utánam való rajongását, szeretetét, melegének, ragaszkodásának megnyilvánulásait, — mégha Józsefnek és Máriának hívják is! — akkor is félre kell tenni, mert van nagyobb kötelesség, mely keresztülszelte, átvágta ennek a lelken meggyökeresedett kivirágzását, a másik kötelességnek az útját: mely az Isten ügye, melyek örök Atyám dolgai, szándékai mennyivel fölötte állanak a ti lelketek bánkódásának, a ti szívetek keserűségének! Az örökkévalóból kiszakadt és reám nehezedő kötelesség súlya tartott vissza, mikor én itt tisztázni akarok fogalmakat, rávilágítok igazságokra, melyek téveteg elmék homályában, agyak ködében elülnek: nem hagyhatom ezt azzal, hogy elmegyek most szeretni anyámat, kezet csókolni atyámnak és hagyom a többi embert sötétségben, tudatlanságban; és elhagyom az Isten ügyeit azzal, hogy Ő elég hatalmas, majd belevilágít Ő az elmékbe, rásüti a napját, a felvilágosítás fényét lelkükre . . .

Nem tudjátok, hogy amik Atyáméi, azokban kell lennem? Amik örök, régi érdekek, melyeket nem a lelketek, érző lelketek csendít fel; nem a szívetek bányászott ki; melyek örök, régi érdekek, mint az ember . . .

Mikor ütközik a kötelesség a gyermek símulásával a szülői engedelmesség formájában: Jézus kidiagnosz-

tizálja, hogy ez nem szeli-e egy magasabb sodrát, az örök Atya várakozását? És mert abba torkollik, abba szögellik, ütközik — elvész nyom nélkül, hang nélkül. A magasabbrendű kötelesség, a felsőbbrendű igazság megállít mindent! Szívet — ezt a legnyugtalanabb, békétlenebb, beavatkozó, követelő, elnézést, dispenzációt szorgalmazó tényezőt! — és eldobja, megtagadja a szív érző készségét, hogy ne foghasson, le ne foglalhasson se agyat, se izmot, se akaratot, se cselekvőkészséget abból, ami az emberben érték . . .

Ez a lecke nagyon nagy, szerfölött súlyos, ijesztő. Mérvei, méretei monstruózusak, emberi elgondolásban és főképp érzésvilágba alig belekombinálható kimeredésekben mutatkozik elő.

A kötelesség útján való találkozásban a felsőbbrendű kötelességnek győznie kell!

Ne feledd el, hogy a felsőbbrendűt az életben az Isten eljegyzí és csak azután jön az ember. Előbb volt örökkévalóság és azután lett, addig lesz idő. Ami beleesik ebbe a keresztesésébe a dolgoknak, az álljon meg ennél a nagyra-, öntudatra, önérzetre és önbecsülésre nevelő jézusi viselkedésnél, amelyik az egyiket a másikért, a jobbat az olcsóbbért, a magasabbat az alacsonyabbért, mert az emberibb, el nem adja, zálogba nem teszi, nem oppignorálja. Mert megtagadni a magasabbat az alacsonyabbért nagyon is emberi vonás!

Ez ellen tiltakozik, nem rendelkezésekkel, hanem egy — kimondjam? — káromkodásnak minősítitek? Kimondom! — a Boldogságos Szűz Máriára való rápirítással: — mit beszélsz asszony? Mit beszélsz Anyám? Miért törödtök? Mit gondoltok? Miért kerestek engem? . . . Azokon az emberi kötelességeken túl és előtte messze, az élet kikezdésétől idesugárzóan int a kötelesség, amelynek alfája, kiindulója és ómegája, visszatérője Az, aki van, volt és lesz, aki nem változik, aki mindig ugyanaz, aki le nem konyul, aki el nem hajlik, aki meg nem öregszik: — az Isten. Amely kötelességből kicsendül az Isten szava, várakozása velünk szemben, ott nincs helye alkunak, szünetnek,

tünődésnek, bánakodásnak az időközi veszteségek miatt, csak egy van ott: a régi zsoltár szavaiból: — adtál testet, organizmust, cselekvő organizmust: ecce venio! Akkor mondtam: íme jövök! (Zsolt. 39, 8.) Vajha az 1920-as esztendőnek minden kanyargó, jobbra-balra eltűnő, hegynek induló, völgynek ereszkedő útjain bennünk is ez az egy volna az állandó refrain, lélekrianás: — Uram, jövök! Amen.

Gyermeki alávetettség.

(Vázlat. 1917.)

Elolvastam azt az evangéliumi részt, mely folytatása azoknak az eseményeknek, melyek a megtestesülésnek titkához hozzátartoznak.

Karácsonykor hallgattuk az írás azon szavait, melyek a Kisdedet a maga tehetetlenségében állítják elénk. A karácsony mindenha érzelmeket váltott ki az emberekből. Úgy érezzük s őrizzük ezeket az eseményeket, mint életünk legszebb emlékeit. A gyermek Jézus megmutatkozó végtelen lealázódását látjuk, az Ige leveti az erőt, s odaáll a figyelő elé, mint valaki, aki függ; nevelő és gondoskodó, ápoló és dajka keze alatt áll.

Ma úgy halljuk, hogy egy lendület után, melyet az Üdvözítő megengedett magának, úgy érezte, hogy neki magának lehet, szabad, sőt kell alkalmat keresnie az embereknél való bemutatkozásra. De ez csak egy rezzenés. Aztán lemegy velük Názáretbe. Követi őket és engedelmeskedik nekik . . .

Vajjon nem kitűnően megalapozott és művészi jelenetezése-e ez annak, ami parancsban és elvben régebb ennél az eseménynél; ami a Sinai hegy misztikájában lép fel azon a két kőtáblán, melyen a negyedik parancs beszél tiszteletről apa, anya, Isten helyettesei iránt, s ígér tartamot, talán tartalmat ez életben, ha ehhez a parancshoz hívek leszünk.

Az anya jogot formál, hogy kérdőre vonja Jézust. Ez a jelenet plasztikusan kifejezi azt a szellemet,

melyben mi cselekedtünk. Ami ez után a jogos felszólalás után következik, mikor Jézus azt mondja: — nem tudjátok, hogy Atyám akaratát kell teljesítenem? s aztán lemegy, s hosszú tizenhét éven át uralni engedi önmagát. Ez a lelkület az, mely a negyedik parancsolat méltóságához teljesen hozzáillő gondolatot vált ki, mikor Szent Ágoston homíliájából kiolvasom: ez a hajlandóság, készség, alávetettség nem a gyengeségnek, az akaratképtelenségnek megnyilatkozása, hanem a gyöngédségnek, kegyeletnek, az Istentől való függésnek kovásza . . .

Egész hallgatóságomnak szól, akár anya, apa, akár egyén, akár kiskorú gyermekek, kiknek melegét ad a szülő, akár nagykorú gyermekek, kiket a noblesse oblige és kegyelet fűz öreg szülőkhöz, hogy a szülőknek való engedelmesség nem gyengeség torzója, de ez a rend, ez a helyes elhelyezkedés, balance, egyensúly.

Felülről és alulról, a szülők és gyermekek részérei egyaránt tornyosulnak nehézségek ezen parancs Isten szándéka szerint való kialakulásában.

A szülőknek meg kell barátkozniok azzal a tudattal, igazsággal, hogy ez az egész alávetettség nem a korbeltől való különbözés révén alakul, mert az nem érdem, nem perdöntő dolog. Érdem és perdöntő itt csak az az egy, hogy a nemző a nemzedékből erkölcsi felsőbbiséggel vált ki gyengédséget. Tehát a tekintély nem a gyengeséget van hivatva látni az alattvalóban; nem azt a pár cm különbséget a test hosszában; nem azt a pár évtized különbséget, hanem azt, hogy ő nemcsak nemző tényező, produktív faktor, de lélek, ember és nemzedékképző faktor is. Életet adni tudó sajátságához kell egy második sajátság, hogy azt az inaugurált életet formálni is tudja. Ez az utóbbi kiváltja az arc derűjét, a szem csillogását, hogy aki engem tanít a jóra, azzal szemben felelősséggel tartozom. S lent a másik kategóriában, a nagy és kis gyermekek közt hangsúlyozni kell, hogy mind az a hála, tartózkodás, készség, parirozó képesség nem jelenti a gyermek despotikus állapotát, gúzsba kötését, hanem a lelkületben kialakult kegye-

letet, mely nem zárja ki az érzés, a szimpátiák különbségét, nem jelent mozdulat-képtelenséget, kényszerhelyzetet. Nem. Az akarat és ész szabadsága mellett hangsúlyozza a szív készségét. Nem azt jelenti, hogy én egyben-másban nem gondolkodhatom máskép, mint atyám, hanem amikor akadnak ilyen helyzetek, ezek kivételében, kicsiholásában az ifjú lélek minden fogékonyságával dolgozzam. Ha valamikor odaadtam magamat, megragadtam azt a kezét, követtem, mint Mesteremet, engedtem magamat alakítani, akkor ezt folytatam egy életen át.

Jó az embernek azokat a régi iratokat forgatni, minő Szent Ágostoné. Ugy-e lázadzik bennünk valami, mikor látjuk, hogy Jézus autonóm vállalkozása után anyja jön szemrehányó szóval, s aztán jön egy aktus, az engedelmesség szó nélküli gyakorlása?! Ment és a gyöngédség hatalma alatt fejlődött tovább. Nem éretlenség ez, hanem kegyelet, szív, öntudat!... A csoszogó, hajlott derekú szülőkkal szemben az alávettségben van valami, ami nemesség, jellem, kellem, s ha így gyakoroljuk és tanítjuk, akkor ez az evangéliumi szakasz megtette hasznát az Úr 1917. esztendejében is, akkor lelkünkben új bimbók, új virágok sarjadnak.

Vízkereszt utáni II. vasárnap.

Türelem, türelem!...²

(1920.)

A kánai mennyegzőről szól hozzánk a mai evangélium. A kánai mennyegzőről, amelyiken jelen van a vidám, gondtalan, örömmel teli szívű nép és azzal a méltóságteljességgel, mely az övé, ott van Jézus is, Szűz Máriával, az apostolokkal és tanítványokkal, mindazzal a lelki környezettel, amelyik az emberiség örömét, a mennyegzőn adódó életmozzanatokot a nála sajátságos, finom, gyöngéd megértéssel, elértséssel, értékeléssel, együttéléssel nemcsak kísérte, hanem azt

hovatovább a lelki és fizikai gazdagodás felmagasodására inspirálta, sugalmazta, nevelte, serkentette, kiépítette . . .

Valósággal gondviselészerű találkozása az eseményeknek, hogy a vidám karneválnak, a gondtalan önfeledtség farsangjának második vasárnapján, a kánai mennyegzőről szóló evangéliumnak a hallásakor, a jogos és stílusos emberi igazságot ismertető szent szónak és történelemnek felhangzása közben csuklik fel az ő szívettépő sirámában, merev görcshöz, nyavalyához hasonlítható kinjában, néhai való ezeréves jó öreg Magyarország ... Egy óriási múlt, amelyiket bekeregetett, bércekbe, fenyőkbe, hullámokba foglalt a csodálatos lendülettel és művészettel rajzoló teremtő kéz; amelyikbe egy még csodálatosabb isteni nagyotakarással, egymást megértő fajoknak, nemzetiségeknek, népeknek családjait gondviselészerűen helyezte el és amelyiknek adott a Gondviselés bűvös műhelyéből, kivésett egy olyan patentot, szabadalmat, amelyikre ráütött egy olyan isteni bélyeget, melynek patinája, fénye egy hosszú milleneumnak, egy második évezrednek gigászi lépése, amelyei Ázsiából ide, Európa keletére ért egy nemzet; amellyel mikor a történelembe fel emelte a lábát, ez a nagy, ékes, díszes múltú nemzet, ez az ezeresztendő állam, ezek a nagyszerűen összeforrott sejtek, együvé nőtt izmok, egymásba kapcsolódott csontok, ez a nagy élő organizmus, a második lépéssel az ezeréves szikláról a pusztulásnak vettetik oda . . .

Hát nekünk nincsen farsangunk! Hát nekünk hiába szól a kánai mennyegzőről, hiába regél-beszél az evangélium. Nekünk lehullott a fejünk koronája; megállott a szívünk verése, kiapadt a karunkban az ér vért hurcoló folyama; a szem, amely tágra nyílt; a fül, amely hallásra, a beszéd, az értelmes szó meghallására hivatott, mind bezárul. Minden bezárul... Nálunk a fogalmak a koporsófedélnél kezdődnek és a kriptaajtónál végződnek. Minden ebbe az egyetlen szóba zsugorodik össze: múlt, múlt, múlt. . . voltunk, voltunk . . .

Csodálatos, hogy mikor minden érző idegünket, minden reflektáló gondolatunkat ennek a szörnyű elmúlásnak, kizökentett mivoltunkban az összeomlásnak réme foglalkoztatja, nem akad és nem fog akadni magyar ember, aki erre a szóra ni, hogy «múlt», áment mondjon . . .

Borzasztó tiltakozás, fogcsattogtató szenvedélyesség, ökölbe szoruló elszántság, vad dac, féktelen düh toporzékol végig bennünk és az a reszketés, amely agyunkból kiindulólag gerincünkön keresztül iramlik végig, nem a féltő, élettől féltő, nem a leláncolt rab, nem a halálraitélt embernek a remegése-szepegése, hanem a tüzet lehelő oroszlán borzalmas tusája, hogy vajjon egy pillanatig is néma legyen-e, egy pillanatig is viselje-e az átkot, a szörnyű exkommunikációt, a megbecstelenítő ítéletet, *mellyel* Európa képzelt, hólyaggá felfuvalkodott nagyjai, ú. n. «győzői», tisztán látó, nagy koncepciójú, jövőt kalapáló, sorsot és a sorsnak kerekeket szabó hozzáértő, értelmes fejek egy nemzet, egy ország, egy történelem testébe a megsemmisülés mérgét, komolyra szabott, de én ördögi vigyorgásnak minősítem, képpel ojtanak az ú. n. békeszerződésnek csatornáin keresztül?! . . .

így, ilyen áron nem szerződünk Í

Talán az állami gépezet csikorgó kerekei rásiklanak kényszerűségből erre a vágányra, de a lelkünk, az agyunk, a szívünk, a vérünk a karunkban — soha! Ilyen áron nem szerződünk!

Túrunk!

De hogyan?

Ahogy a vulkánok és gejzírok! Ahogy a föld méhében rejtőző kínlódó erők túrnek maguk felett hegyeket, kőrétegeket, vasbordákat! . . . Túrunk, mint ahogy a levél, amelyikben gondolat és akarat, teremtő tervek és konstruáló akarás szavakban rejtezik, túri a borítékot a címeres pecséttel, túri és viseli, de meg nem egyezik vele. . .

Így fogunk mi is túrni! Így fogja túrni és viselni a magyar is, az én nemzetem is, azt a kényszerzubbonyt,

amelyiket rászabtak nagy képpel és a béke, a béke, a béke kenyeret tördelő attitűdejével a bölcsek, de nem az elkényszeredésre, hanem az őserő izmokat és tagokat nevelő időközi megalázódásával, mely aztán egyszer feszül és rombol, de csak azért, hogy ölelhessen testvért, magyar testvért, rokont! Vérrokont, a magyar szó szent-ségében rokont, a Kárpátok és a Hargita zúgó zenéjének ismeretében, az eszmék és célok közösségében rokont, akik most, e percben messze-messze vannak tőlünk, mert az erőszak vert közénk palánkot; mert a megbecstelenítő hatalmak diplomatáinak imperatívusza parancsolja az elszakadást a testvérektől és szeretné talán még azt is megparancsolni, hogy el is felejsük azt, hogy testvérek . . .

Ezen az áron nem szerződünk!

Minden egyébre képesek vagyunk, de arra, hogy még vannak magyarok, akik e percben még magyarabak, mint mi, arról megfélekedzünk, hogy ők is vannak még, s azt higyjük, hogy ők már nincsenek csak voltak, de eltűntek, — erre a szerződésre nem vadjuk rá a fejünket.

Így nem szerződünk!

A vért magunkból ki nem engedjük, mely ott jajgat az elkülönöttség vigasztalan perceiben, hanem meg-sóhajtjuk, vele keressük a kapcsolatot és hiába, hogy minden légi műszer, vizet járó hajó, repülőgép imperatívuszával veszik el tőlünk, nem baj! Ezek dacára, sőt épp ezek ellenére átrepül a lelkünk a «külföld» magyarjaihoz, — értitek, halljátok emberek?! — átrepül a lelkünk a «külföld» magyarjaihoz, mert a magyarok egymásnak ma «külföldön» vannak . . .

Keresztény Testvéreim! Nekem parancsom van. Az Egyháznak mandátuma. És én azt nem tudom teljesíteni! Ügy vagyok, mint az evangéliumi százados, aki szolgálja érdekében fordult az Úrhoz, hogy egy szóval mondja csak és meggyógyul a szolgálja . . . Hatalomban lévő ember vagyok, mondhatnám én is . . . Mégsem tudok ebbe a lelkületbe beleilleszkedni, jóllehet ismerem, tudom, mi az engedelmisség és most e pillanatban nem

tudok ennek az Anyaszentegyháznak engedelmeskedni, nem bírok úgy engedelmeskedni, ahogy kell: hogy most végigsimogassam a lelketeket, kenjem lágy, enyhe balzsammal a szíveteket, s a türelem olaját öntsem abba bele. Nem bírom, nem tudom!

És mégis úgy érzem, hogy ebben a percben se engedetlen, se renegát nem vagyok, se hitemből, sem Egyházamtól nem aposztatólok! Nem bírom mondani, hogy a türelem heggessen. Nem! Hanem azt mondom, hogy a türelem csak egy kárpit legyen; a türelem csak egy színfal, egy kulissza legyen, mely mögött lázas tevékenység forrjon, amely mögül pihentelen, nyugtalan tevékenységben minden magyar erőt, minden magyar gondolatot, szenvedélyt, akaratot színrehozni legyen szent kötelesség, hogy ott álljon nekünk kéznél!

Nem kötés és nem balzsam! Csak kárpit, amely mögött egy eddig szokatlan, magyar koponyához szokatlan aprólékossággal, szívós pontossággal nagyszerű fegyelemnek alárendeltségi érzésével ott legyen minden magyar erő a pihenhetetlen akaratra, hogy lesz és legyen is az még egyszer másképen . . .

A türelemhez, mely e függönyt szövö, az eltakaró, komisz, frivol, áruló tekintetek elől elfödözö függöny mögött ott legyen az egész imádkozó energiánk is! Mert a magyar nem tud túrni! Az robbanékony! Pedig most erőpazarlás volna minden ilyenmü meggondolatlanság! Türelem! Türelem! De nem olaj és nem balzsam, hanem türelem, amely mögött csupa akarásra, magaakarásra, önmaga akarására, újból kiteremtö és újból megélemitö akarásra nevelje önmagát a szegény, az árva magyar, mert most már úgy elárvult, hogy akik még magyarok, már azok se az övéi, hanem azokra is cseh, szerb, oláh mondja azt, hogy a mienk, pedig nem az övék! Soha! . . .

Erre a türelemre, mely függöny és kárpit, mely mögött ott fog feléledni a magyar erő, akarat, elviselő és teremtö készség, önmagát átformáló kedv és akaratosság, amely mögött ne tudjon megbújhatni az áruló magyar Júdás, — erre kell az imádság! Erre és semmi

másra! Mert csak az Isten tudja azt a magyarba belelővellni, akit meg kell erre kérni: Uram, ne mást, még kenyeret se, de türelmet! míg a csecsemőnek ökle lesz, míg az újszülött ágyában kivirágszik az akarás és tenni is fog tudni! . . .

Keresztény Testvéreim! Mi a nemzeti gyász napjaiban sokat fogunk imádkozni. Minden vigasság helyett imádkozni fogunk. Napokon, éveken át fog felszakadni belőlünk a fohász, mely a türelemért kéri az Istent. . . Ez a két pszichológia lesz bennünk: — imádkozó türelem azért, hogy az érvényesülésre irányuló akarát időt nyerjen, mert nekünk idő kell! . . . Van egy régi deák-szólás: Qui habet tempus, habet vitám í Akinek van ideje, van gondolata és ötlete, mely acéllá válik, — élete vagyon. A magyarnak pedig élete vagyon és erre mondom azt, hogy: . . . Amen!

A házassági válásról.³

(Vázlat.)

Egy csodatétel, mely az Üdvözítőnek emberi erőt felülmúló hatalmát bizonyítja. Erről a hatalomról már réges-régóta meg vagyunk győződve nemcsak e csodatétel alapján, hanem azon események alapján, melyek évezredek óta történnek. Azért ma nem is állapodom meg a csodatétel aprólékos volta mellett, hanem mert a hívek igénye nemcsak *egy* lelki dologra vonatkozik, hanem minden lehető emberi relációra, nehogy hiányos, hitvány mentegetésekkel álljunk elő, Szent Ágoston homiliájából kikapcsoljuk azt a részt, mely az Üdvözítőnek a kánai menyegzőn való részvételét fontos argumentumnak tartja, hogy feleletet adjon egy kérdésre, mely mindenkor aktuális, amíg emberek élnek a földön, kik helyzetükből kifolyólag igénylik azt, amit társas, együttes életnek koncipiál az Isten.

Szent Ágoston gyakorlati érzékkel azt mondja, ne keressetek misztikát a kánai menyegzőn az Úrnak ebben a jelenlétében, sem azt a csodát, mely mint érv esik a serpenyőbe. Ne szeressétek azt sem, amit a magyar

história lapjain olvastok Mária Teréziáról, hogy mikor trónja veszedelemben forog, megjelen Pozsonyban, s ennek a jelenetnek a hatása alatt kirepülnek a kardok, s felkiáltanak öseink: — életünket és vérünket Mária Teréziáért! Nem ez a gesztus nyilatkozik meg az apostolokban. Az Úr cselekedetei nem ilyen efemer értékűek, egy napihírnek megfelelők! . . .

Mikor Jézus helyet foglal egy násznép között, s ennek a duhaj publikumnak a felkavarására még csodát is tesz, az ő megjelenésének itt olyan hatása van, mint mikor a hídoszlopokat verik le a nagy súlynak sokszorosán ismétlődő ütésével, amelyek mellett óriási víztömeg fog elsodródni, s ennek nem szabad elsodorni azokat a hídoszlopokat. . . Eljött megszentelni, akárcsak IV. Károly s. k. aláír, szentesít egy törvényt, mely köti az embereket, — egy törvényt: a házasságot.

Van egy lap az evangéliumban, mikor azt kérdezik az Úrtól: Mester, szabad-e az embernek elbocsájtani a feleségét? (Mt. 19, 3.) A tipikus ember ezt mindig kérdi, mert elvégre a szerződés kétoldalú, nem ad több jogot az egyik félnek. A jog és teher egyforma, azért így formulázom: szabad-e az embernek házastársát elbocsájtani? Jézus azt feleli: — nem! A farizeusi kontraargumentum, mely mindig benne van a tarsolyban, azt feleli: — akkor miért adott Mózes jogot, hogy Laufpasst adhassunk a feleségnek? Jézus erre így szól: — Kezdetben ez nem így volt, ez nem is ősi törvény, ellenben a szívetek keménységére egy flastrom, egy félrendszabály, valamelyes elkendőzése a skandalumnak, de ezt csak Mózes könyvében olvassátok. Azonban abban a könyvben, mit lelkiismeretnek neveznek, nem úgy olvassátok! Nem szabad leváltani a házastársat!

E törvény önként kötött páros szerződés két egyén között, tehát nem szabad iskolásgyermek módjára, nyálás ujjal matricaszerűen egy kedvesebb fejlet varázsolni az előbbi helyére ...! Amit emberi hangulatkelés, provokálás, előkészítés alapján megkötöttetek, nem szabad változtatni. . . Nem keresik, nem találják-e egymást a felek és nem mennek-e ország-világ előtt

jelentkezni, hogy egymást keresték és megtalálták: ásókapa el nem választ minket!? Ha ilyen nagy a megállapítás, a mersz, a vállalkozás, akkor nem nulla következik az egyenlőség-jel után, hanem a noblesse oblige a kín, a keserűség, a könny, a vér . . .

Ha egy katona esküjét megszegi, az hazaárulás. Aki esküt, szót szeg meg, az poltron, az niemand . . . Hátha még a szentséget is mozgósították egy szándékra, akkor szabad-e azt az esküt megtörni?! Nem igaz-e az Üdvözítő szava, mikor azzal felel: — kezdettől fogva ez nem így volt, hanem a ti önösségetek deckmantlija volt az a mózesi törvény! V. ö. Mt. 19, 8.) Mindenfélét kitalál az ember, ez a kifundáló tehetség. Lépten-nyomon találna okot a házasság megváltoztatására, amivel pedig óriási erők mennének pusztulásba . . .

De áll a pozitív törvény, s ezt jó az emberek eszébe hozni. Ezt szükségesebb hangoztatni, minthogy az Üdvözítő a vizet borrrá változtatta. Hogy tudjuk mi köt, életünk útja Kána felé kulminálnának . . .

Vízkereszt utáni III. vasárnap.

A százados hite és a mienk.

(Vázlat.)

Már annál a sokat jelentő eseménynél, melyet a szent keresztség szertartásának neveznek, nagy szerepe van a hitnek. A keresztszülő karján nyugvó kisdedtől azt kérdezi az Egyház, mi az az indítóok, amiért kopogtat az Egyház templomának ajtaján. S a felelet a keresztszülők ajkán ez: — hitet kér. íme, egy alig kicsattanó életben a hit jelentkezik, s felveri azt a csendet, mely a kis gyermek lelkében van. Hogy azután ez a hit, melynek villamos konnektora az Egyház, mi módon segíti az embert előre, ad nemcsak szerepet, hanem terepet, s hogy népesíti be ezt feladatokkal, hogy képesíti őt erre, azt az ember történetével vélem illusztrálhatni.

A fizikai élet megannyi vallási helyzetet is teremt az ember számára. Ma, ha rámutatok erre, teszem azon szükségszerű parancs szerint, hogy az Egyház is rámutat a kafarnaumi százados tiszteletreméltó alakjára. Pogány, idegen lelke dacára egy adott helyzetben, melyet így jellemzek: emberségtől sugalt, rokonszenvtől táplált jóakarattal, odajárul Krisztus elé, s azt mondja: — Uram, az én szolgálom gonoszul kínlódik. Mondja Krisztus: — lemegyek hozzá. Mondja a százados: — nem; a te akarod a távolba hat, ne fáradj tehát, ne gyere, hanem egyszerűen szólj, s az a beteg alany tudom, érzem, meg vagyok róla győződve, hogy meg fog gyógyulni ...

Ez a megnyilatkozás valaki részéről az Üdvözítő diagnózisa szerint semmi más, mint a hitnek nagyszerű megnyilatkozása. Jézus mondja: — köztetek nem találtam meg azt a bizalmat, azt az értéket, a lélek ama símulását, amit ebben az emberben! Jönnek majd emberek, kik leszáradnak rólam, mert nincs meg bennük a léleknek az a hűséges ragaszkodása, ami ebben! . . .

Krisztus itt rámutat, hogy a sokszor hangoztatott hit milyen betegségben szenved nálunk. Nem ott fekszik a veszedelem, mintha a hit idegen volna előttünk, mintha a hit fogalma nem férköznék lelkületünkbe, hanem a hit körüli veszteségek és hajótörések zátonya az, hogy nem akarunk kafarnaumi századosok lenni; hiányzik belőlünk a nagy Gregorius lelkülete, aki hegyeket akar elmozdítani hitével. . .

Idegenszerűen hangzik az embernek a kafarnaumi százados beszéde, mikor Jézus előzékeny lelkülettel mondja: — jól van, lelkem, lemegyek ... S a százados mondja: — nem; ne jöjj, csak szólj, mert nem a lépés, nem a tett, nem a szó lesz az a varázslatos erő, mely gyógyít, hanem a te isteni akarod! . . . A mi hitünk nem elég természetfölötti; hit addig, míg fizikai és mechanikus erők alapozzák. Amint azonban az a hit feltételezi, hogy az Isten rendkívüli módon, az ő módja szerint cselekedjék, akkor a mi hitünk

beesteledik ... Itt a baj gyökere ránk nézve. Hitünk kínja, defekciója itt nyilatkozik. A hit szükségképen magába zárja a türelmet, a türelmi hitet, a türelmi egyensúlyt. . .

Előcítálhatnám az egész emberi életet példának. A nagy természetben eltűri a nagy fejlődéseket, terminusokat. Csak ott, hol teljesen egyéni szükségletekről, kínról, eszméről van szó, ha ehhez kell egy tényező, a hozzájárulás egy magasabb lény részéről, a kivárára olyan alkalmatlan egyénnek mutatja magát az ember, hogy csoda! Nem csodálom, hogy nem tudja túrni az Isten ezt a lelket, s Malakiás prófétával mondja: — nem telik kedvem áldozatokban ... (V. ö. Malek. 2, 13.)

Nem vagyunk hitetlenek, nem vagyunk hitben szegények, csak a hit elhelyezkedésében egyensúlyozatlan lelkek.

Mennyiben időszerű és egyéni a kafarnaumi százados esete? Abban a bajlásban, melyben hitét érvényre akarja juttatni, ezt a lelkületet: — Uram, ne jöjj, csak valamelyes beavatkozást kívánok tőled, amint Te akarod!

A mi hitünk mintha vaskapcsokkal akarná lekényszeríteni az Istent. A százados lelkülete egészen más . . . Tudom én, mit jelent isteni akarattal beavatkozni az ember ügyeibe: — szuverenitást. Közli magát velünk akkor és úgy, ahogy az isteni bölcsesség azt megkívánja . . .

Ezt a lelkületet stúdiumképpen elétek adtam. Minden vonatkozásban, hol akaratunk acélossága próbára téve keresi az Isten hozzájárulását jóságban, hatalomban, mindig csendüljön meg ajkunkon: — Uram, amint jónak látod, fogom és viszem az én ügyeim az időben egész az örökkévalóságig! . . .

Hetvenedvasárnap.

Kik a hivalkodva álldogálók?

(Vázlat. 1939.)

Tisztázásra szorul, kiket értett az Úr az egész nap hivalkodva álldogálók alatt? Nem vonatkoznak-e szavai épp a nagyon is törtetőkre, akik közé besorozhatni tán a világ hatalmasait, tán a megcsodált bölcseseket, tán a hol ilyen, hol olyan címeken ünnevelt kiválóságokat? Mert az ilyen sikerekben érvényesülők is lehetnek — a végső cél tekintetében — «hivalkodók», tétlenkedők, hiszen nem az örökkévalóság mércéje alá állították életüket.⁴

Hatvanadvasárnap.

A kegyelmi indítás feldolgozása ...

(Vázlat.)⁵

Nektek adatott ismerni az Isten országát, másoknak csak példabeszédekben, hogy látva ne lássanak, hallva ne halljanak. (Lk. 8, 7-7.)

Rettenetes szavak!

Mivel lehessen megmagyarázni, hogy van mód megismerni az Isten szavát, de ez az édes gyümölcs is keserű burokba van takarva? Ne ijesszen meg minket az Üdvözítő szava. Ő maga megadja a példabeszéd magyarázatát az apostolok kérdésére. Szólásra nyitja ajkát, s az elvetett mag historikumát adja elő. Elhangzanak az Üdvözítő szavai, s az ember nem érti. . . Nem érti, míg nem foglalkozik vele . . . Nem érti, ha nem a hívő szemével nézi. . . Nem érti, ha már előre elzárja a szívét előle valami perfídiával. Az az előzetes hitlenség zár el előttünk mindent! . . .

Hogy mily viszontagságok közt vergődik az ember Jelkében a jónak a csirája, elmondja a mai evangélium.

Ma csak egy momentumot kívánok kiemelni: az Isten ígéje hasonló a kövek közé esett maghoz. Ez az íge valamelyest örömet, jó érzést, boldog megkönnyeb-
bülést idéz elő, de csak periodikus állapotot kreál,
melynek van kezdete és vége, s amily logikus a kezdete,
oly illogikus a vége . . .

Az ember egyszerre csak elveszti ezt a jóleső
nyugalmat, s a kontaktust önmaga és Isten között.
Mi, akik érezzük, hogy nem szabad, nem kívánatos,
sőt egyenesen rossz megmaradni abban az állapotban,
mikor nem értékelünk jót, embert, malasztot, Istent. . .
hogy örülünk, ha egy helyes lendület után ebből ki-
emelkedünk! Azután megindul az ösztönök, a haj-
lamok boszorkánytánca, s az ember kezd tanakodni,
hogy érdemes-e ezeket a csomópontokat átúszni vagy
állandósítanunk-e azokat magunkban. Ez verejtéke-
zést követel. . . Megéri-e az erőt, amit bele kell fek-
tetnem?

Azt mondja az Üdvözítő: akik feldolgozzák
magukban az isteni indításokat, azok fokozatosan meg-
teremtik azt a gyümölcsöt, amit lelki fejlődésnek ne-
vezünk.

Kifizeti-e magát a következetesség a jó melletti
kitartásban?

Igen, ez az egyetlen reális tőkebefektetés! Ez
alakította ki azt az embertípust, melyre büszkeséggel
mutathatunk rá. Ha a vállalt erkölcsi programot
végigküszködtem, mint ember, lett légyen az a hora-
tiusi korban, lett légyen az a keresztény középkorban,
törhetetlenül kitartottam, nem engedtem az önszeretet
csalfaságának, hanem mindvégig kitartottam, kicsiholja
mindenkiből a becsülést. . .

Lelkek, kiknek nincs gyökere, kik hanykolódnak,
s könnyen elhagyják azt, amire előbb lelkes tüzzel
vállalkoznak, olyan vállalat, olyan jelenség, ami nem
illik . . .

Egyeseknek mondhatják, hogy ez rossz, vagy az káros;
ha benne vannak a rage-ban, az eszeveszettségben, nem
adnak arra semmit; de ha azt mondjuk, hogy nem

illik, akkor mégis erőt vesz rajtuk az elkallódott becsület-
önérzet ...

A kegyelem jóra serkent, a lelki intelligencia fénye
égjen bennünk, s ne hagyjon ledegenerálni bennünket!...

Böjt első vasárnapja.

(Vázlat. 1939.)

Jézusnak nem volt szüksége arra, hogy az Őt
megkísértő sátánt a szent iratokból vett érvekkel
szorítsa sarokba. Elegendő lett volna erre a saját isteni
tekintélye. Ha mégis a szent könyvek igéivel hallgattatta
el, útmutatásul cselekedte az emberek számára, hogy
a természetfölötti igazságok ismeretét s a törvény szel-
lemével való telítődést honnan kelljen meríteniök.

A vallást az gyakorolhatja helyesen és rendszeren,
aki alázatos lélekkel forgatja az újszövetség evan-
géliumát s azt éli is.⁶

Böjt második vasárnapja.

(Vázlat. 1939.)

«Keljetek föl és ne féljete!» A megdicsőült Úr
Jézus előtt a maga semmiségének tudatában összeros-
kad az ember. Érti, hogy az örök Atya szemében tet-
szésre méltónak nem ő, hanem Ő találta. De Jézus,
aki felemelni jött minket, nem hagy meg az ilyen lealá-
zottságban, hanem elűzve lelkünkben az élnéltelességbe
késztető félelmet, az istengyermekség öntudatára nevel.

Böjt harmadik vasárnapja.

(Vázlat. 1939.)

Az evezusiakhoz írt levélből azt olvastatja ma az
Egyház, hogy ne engedjük magunkat hívságos beszé-
dekkel megcsaltni. Nagy a szóözön s benne temérdek
a lelketelő mérég. *Ki erre, ki arra hallgat, az Egyházat
pedig legfeljebb csak hallják.* Krisztus Szent Lukácsnál

Örözt kijelentése szeges ellentétben a kóválygó hiszékenységgel, arra utal, hogy vele kell lennünk s nem ellene hadakoznunk, evangéliumi tanításának igazságait kell életünk menetrendjéül összegyűjtenünk.

Böjt negyedik vasárnapja.

(Vázlat. 1939.)

A csodálatos kenyérszaporítást ismertető szentjánosi evangélium mai napra rendelt szakaszából három dolog sugárzik felénk:

a) Krisztus cselekedete; b) a Megváltó utasítása és c) Urunk viselkedése.

Elsőül a csodás étkeztetést *akkor* és *most* az Oltári-szentségben ugyanazt ízleli és élvezi a lélek.

Másodikul a *takarékosságra*, a fölöslegest, sőt a maradékot megbecsülő óvatosságra kap az emberiség útmutatást olyankor, amikor a pillanatnyilag követelőző igények kielégítésével kapcsolatos rendkívülség benyomásai alatt még a megszokottnál is nagyobb a hajlandóság a gondatlanságra.

És harmadikul a tetszészaj morajlása, a taps, a népszerűség özönlése elől a «hegyre» vonul a Mester, mert a piacra dobott jótétemények jutalma, az olcsó diadal, nem Isten szándékainak megfelelő okozat.

Húsvétvasárnap.

1. Legyen a húsvét az ember ünnepe!

(Vázlat. 1913.)

Mikor tegnap végighordoztam Jézus Krisztust,⁷ mikor mértem végig ezeket az utcákat, melyek arányosak az élet útjaival, amelyeken haladunk, — haladunk és nem céltalanul ödöngünk! — úgy éreztem, tartozom magamnak, s tartozom nektek is azzal, hogy ezt ki-nyilvánítsam: úgy éreztem, mintha az emberiség lelkét hordoznám magam előtt fényben, pompában, egy esz-

mét, amely elvitázhatatlan, szuverén tudat, az életnek önérzete, a feltámadás, a legyőzhetetlenség öntudata. Azt a tegnapi délutánt, mely mindenütt, ahol van élet, s életkedv, ilyen, nem lehet elképzelni úgy, hogy eltompult gondolatallal áll az emberiség sorfalat, hogy Krisztus egy merő staffázs közt teszi meg diadalútját. Itt egy forrás, forrongás, kitörés, erupció van, mely azt fekteti bele a mi életünk láncolatába, hogy itt nincs pusztulás, hanem egy önmagát megalapozó, önmagát újjáépítő embertípus. Ennek az embernek nincs félnivalója semmitől, — csak önmagától! — mert mellette az Isten; aki feltámasztotta a Fiát, az nem temeti el az embert sem!

Csak aki önmagában bízni már nem bír, annak a gyalázatos embertípusnak van temetése . . .

Két embertípust ismerek. Az egyik az önmaga erőtlensége folytán csődbejutott ember; a másik a folytonosan dolgozó, diadalmas embertípus. Erre mutat rá az a bizonyos gond, mely Ádám és Évának, tehát degenerált embereknek eszébe juttatta azt, hogy az a nuditás, a lelki és testi nuditás nem maradhat bélyege az embernek, hanem abból ki kell bontakozni. . . Már azóta biztat, int, serkent egy reménnyel párosult vágy, hogy az embernek ki kell kelnie önmagából! . . . Ezekből a kiemelkedésekből, humánus törekvésekből épül ki a szüntelen fejlődést kívánó ember, kinek kell a feltámadás, egy felmagasztosulás, a Krisztus ölelése!

Mily fölemelő szó: — mikor pedig föltámadok, mindenedet magamhoz vonzók! (Ján. 12, 32.) . . .

Gondoljátok-e, hogy Ő merészelt volna világgá röpíteni e gondolatot, ha nem érezte volna, hogy az ember is akar felmagasztosulni?

Lehetett-e tenni ezt a nyilatkozatot ép ésszel és szívvel, ha az ember-szívek pondusa a dicstelenség, színtelenség, élettelenység, reménytelenység, a ki nem bontakozás alapérzését hordozta volna magában? Nem.

Megtette? Megtette!

Ott állt Ő is, te is, én is azzal a vággyal, ösztönnel, akarattal, szenvedélyével az életnek: — nem akarok elpusztulni! Mikor az Ő tekintete végigsiklott a lelkek

óceánján, ide belevetette szavát, ő sem tehetett volna semmit, ha nincs meg abban a nobilizálódás vágya . . .

Alleluját kiáltunk, mert feltámadunk. A Nagy még nagyobb lesz a nagyok közt, s azért nem vonok le semmit a Krisztus dicsőségéből, ha azt állítom: — a húsvét az ember ünnepe; az élni tudó, az élni akaró ember ünnepe . . . Krisztus is azért ünnepelt, mert egy emberiséget viselt magán, mely diadalmaskodott.

Szeretném, s úgy kell lennie, Krisztus is azt akarja, hogy minden ember húsvét napján a maga öntudatára ébredjen . . . Ünnepelni kell az embert, akit annyi minden temet! Emberek, nem irtóztok ettől a kietlen, dohos világtól? Nem fagyasztja-e meg bennetek a vért ez a sötétség? Világosságot, fényt ide! Azzal a gondolattal, hogy ember vagyok, aki tesz, aki odanyomja magát az ürességek közé, mellyel teli van az élet, s amelyeket be kell tölteni... Ki megy ki erre a térre kiáltani?! Tihanyba menjünk kiáltani, onnan jön az ezerszeres visszhang? Értsétek meg, kik halljátok: a Krisztusnak fenséges hívása elhangzott szó volna nélkületek, mert ti erre a vonzásra alkalmasok vagytok! . . .

2. A halhatatlanság, a feltámadás előkészítése ...

(Vázlat. 1917.)

A feltámadás gondolata, az eszme egy megtestesülés. Egy gondolat, mely él a lelkekben, mely iparkodik az életet felszínen tartani. Egy gondolat, mely oly igaz, mint maga az élet. A feltámadás, mint ilyen, előzménye a halhatatlanságnak; bevezetése annak a végnélküli valóságnak, melynek az ember élete csak prelúdiuma. A téveteg lélek előtt a halhatatlanság igazolása a halál borzalmaiból, az elmúlás kínjaiból dicsőségesen kiemelkedett Krisztus. Amilyen igaz, amilyen alapigazság, hogy a halhatatlanságot csak az istenség képviselheti, csak az lehet horgonya ez igazságnak, épp annyira igaz, tény, hogy ennek a halhatatlanságnak közelebb is kell jönnie az emberhez; egy olyan felkiáltójel kell, hogy legyen, amelyen az ember lelkében

élő vágyat kapcsolni tudja az Istennel akkor, mikor az élet végén kérlelhetetlen igazság gyanánt áll a halál. . .

A halhatatlanság vágya feszül az ember lelkében. Ha nincs benne, akkor mászik, mint a féreg, vagy olyan, mint a bestia, mely egyszer ugrik, egyszer nyúlik. így kínlódik az ember, ha nem él benne a halhatatlanság vágya. Akiben pedig él, az vetekedik a libanoni cédrus egyenességével, mert van gerince.

A halál mindig ijesztett, mióta az Isten azt a fagyos kezét kinyújtotta, de a nyomán mindig ott állt vele szemben valamiféle dac, egy szembehelyezkedő akarat. Semmiért annyiszor szembe nem szállt, semmiért annyi gondolatot nem termelt az ember, mint a halhatatlanságért. Vegyétek kezetekbe az ember lelkét és nézzétek, mi a fanatikus gondolata. Az, hogy élni akar! . . .

Az embernek olthatatlan vágya, szomszárja van az élet és hozzáteszek még egy jelzöt is, a jobbik élet után. Nem közönyös az neki, hogy annak az életnek karaktere a tengödésben merül-e ki. Neki egy jobb, egy abszolút jó élet kell! Az emberi szellem keres, hol inspirálva, hol a maga ösztöneitől indítatva, módot a tiltakozásra.

Tegnap olvastuk Ezekiel jövendölö szavait. (V. ö. Ezek. 37, 1—.) Azok a csontok, melyek szerte vannak szórva, melyekről a párkák lerágtak minden húst, meg-elevenednek. Egy kellemetlen mozgás támad a világon és nem rügyek kezdenek mozdulni, hanem a halottak. A csontok zörögnek, mozognak, míglen Izrael Istenének lelke száll bele, s ezek a csontok megélednek, az inaknak újból lesz összetartó erejük ... Ha nem volt ereje szembeszállni a halállal, mely szerteszedte, van a lélekben egy kiolthatatlan tűz, mely a vulkánok tombolásán is túltesz; s ha volt is pillanat, mikor ledöntött egy embert, kinek programja az volt, hogy éljen, egyszer mégis eröt vesz ezen a hatalmon, melynek neve: elmúlás.

Így hullámszik a gondolat, hogy a felszínen legyen mindaddig, míg meg nem valósul.

Krisztus vállalkozása tipikusan emberfölötti, mert a halál gondolatával megbarátkozva az élet eszméjét

hurcoló dacot állítja fel vele szemben. A sírbatétel, a nagy morális circumdederunt után, egy háromnapos erőgyűjtés után a föld méhében, penderedik a kő, felemelkedik a Krisztus, s Krisztussal együtt a halhatatlanság gondolata . . .

Az imént úgy festett a dolog, hogy már igazán el van temetve az emberiségnek halhatatlansági vágya, mert ki beszélhetett többet, hogy van valami túl az életen, egy energia, mely érvényesül. A Krisztus sírja mellett azonban a halhatatlanság tényé valósult. Az élet után való halhatatlanság, az a fölpezsdülő aktivitás az életben a kitűzött cél és a felhasznált eszközök szerint dől el...

Krisztus sírjához jön egy pár asszonyi lélek, kezében kicsi csomaggal, kenetekkel és lelkükben egy megbecsülő tisztos szándékkal, hogy azzal, kit nem volt módjuk testvér módjára végigkísérni szenvedésének útján, most, mikor felszabadultak, s nekik is van joguk az élet egyik-másik cselekményéhez, most mennek kenettel. . .

Végzetes az élet, mert bemegyén ugyan minden lélek a halhatatlanság kapuján, de vajjon jelent-e barátságot az Istennel vagy nem folytatás-e annak az elpipázott életnek, melynek dominanteja volt a rossz. Ez az ugrópontja az életnek! . . .

A feltámadás, a halhatatlanság gondolata mellett nem lehet egyszerűen megállni. Ez nem időnként visszatérő momentum, mint a Münchenben tartani szokott októberi Wiesenfest. A feltámadás alaptörvény, ez pedig minősül a szerint, vajjon a nehezen mászható alpesi utakat választotta-e magának az ember, ahonnan fenséges kilátások kínálkoztak, avagy olyanokat, ahol kimerült a gondolat abban: kaparj össze magadnak mindent, ami az én-nek, az ego-nak jó?! . . .

A feltámadás eszméje kell, hogy kiváltsa belőlünk a jelszót, mely egy életre szóló, valóságos programmenéje az életnek: — hogy halhatatlanságot kívánni csak úgy érdemes, ha a jó eszméje hevít, s ha kezem legalább is oly készséges Isten és felebarátom szolgálatában, mint amellyel Krisztust keresték azok az asszo-

nyok . . . Lelkükben ott feküdt a hit. Hitükben operált a jószág, mely mondja: — szeress mást, gondolj vele, törődj vele, ne felejtsd őt. Ha ez a három asszony a veszteség tudatában a krisztusi program csődjében ősi zsidó szokás szerint bezárkózott volna, részesült volna-e a feltámadás tanúsításának szerencséjében? Nem. őket vitte az erkölcsi jó gyakorlásának a vágya. S mi lett annak befejező akkordja? A feltámadás.

Neveljétek magatokat a krisztusi evangélium nyomán jót tenni, Istenért, a lélekért, az enyéért, a máséért. Aki előtt vezérgondolat a lélek, az a lélek, mely Istentől, Istenért él, annak volt, van és lesz húsvétja, feltámadása! . . .

3. A feltámadás jelentősége.

(1920.)

Ránkvirradt megint Isten kegyelméből az a nap, amelyikre úgy hivatkozik a Szent Pál apostol, mint a mi egész krisztusi voltunk, egész kereszténységünk erőpróbájára. Az ő egyik levelében egyenesen odakiált mindazoknak, akik a föltámadott Üdvözítő szent nevében keresik az ő jelen és jövő életük boldogulásának kulcsát, minden kétséget kizáróan odakiáltja: Ha Krisztus fel nem támadt, akkor hiábavaló a mi prédikálásunk, hiábavaló a ti hitetek is. (1. Kor. 15, 14.)

Minden szó, mely az igazságot hirdeti, minden szív, amelyik az igazságot kívánja és akarja erre a nagy dogmatikus tényre, erre a történelmi igazságra támaszkodik. Azóta van, hogy a húsvét ünnepe körül, nevezetesen és kifejezetten a feltámadás estéje körül, mondhatni kikristályosodottan a feltámadás eszméje és gondolata körül nyüzsög minden emberi gondolat, minden emberi akarás, minden emberi szellemiség, igenlés és tagadás, ráesküvés és átok, anathema, feszítsd meg, tüntesd el, pusztítsd, irtsd ki. Az allelujában kicsúcsosodó nagy akarat, amelyik el nem kívánja engedni a halhatatlanság gondolatát, annak önmagában való megérezését, és minden erejével, képességével kapasz-

kodó energiájával rá ne függeszkedne arra az Úr Jézusra, aki elsőnek szakította fel önerejéből a sírboltot és — penetrauit coelos, felment a mennybe . . .

És ez a magyarázata annak, hogy a húsvét benne már a tavasz kicsattanásában, derűjében oly nagy erőt és öngazolást vált ki. Mi mindnyájan, akik valljuk a krisztusi hitet, akik esküszünk az evangéliumra, annak igazságára és szépségére, akik rálépünk a Krisztus útvonalára, akik elfogadjuk nagy, az egész világon végigzengő szavából azt, hogy lelkünket munkába kell vennünk, akik az evangéliumból kihalásszuk az egyéni átdolgozásra hívó felszólításokat; akik lehajlunk ebbe a szörnyen idegen munkába, mely a mi öntökéletesedésünké; kik a keresztút jármát vesszük magunkra önmegtágadásokban, erre az önmegtágadásunkkal való állandó csatázáshoz szükséges fanatizmusra, akaratoságra, ennek az igazolására, önmagunk igazolására ünnepejük mi a húsvét reggelét. Ezekben az erőteljes, sürgető, tovább lendülő akarásainkban, melyekre föl tesszük ennek a nyomorult életnek egész létét, szellemet és akaratot, egészséget és életbírást, s önmagunk megnevelésében és az evangéliumnak személyi kincsünké, kisajátítás útján személyes kincsünké tételében akarjuk bírni örökre magunkat és az Istent.

A mi öngazolásunknak saját magunkkal való elhitése, ráolvasása, — ez a húsvét! Az a hajrá, mellyel az ember az ő lelkét újból belekergeti abba a munkába, amely a szellem tisztaságához, győzelméhez vezet.

Ez a magyarázata annak, hogy a húsvét körül, mint valami sötét, rejtett vulkáni tölcser körül úgy táncolnak részes és ellentétes indulatok, a Krisztusban bízók a hitlenekkel szemben, a benne hívőkkel szemben áll az a nagy tagadás, mely az egész evangéliumra és krisztusi berendezkedésre rásüti a valótlanság, az érhetetlenség, igazolatlanság bélyegét. A nagy, a szörnyű összezapás, az üres sír körül van. S benne a lelkek törnek össze és élednek újra, elmék porladnak el, avagy magasztosulnak föl az Isten-ismeret magasáig avagy az önismeretnek mélységes pokláig . . .

Ez a húsvét atmoszférája! Ebben ütődnek egymáshoz, gyúrik le egymást, tépetten, szaggatottan állanak szemben a hívő és a hitetlen . . .

És ne gondoljuk, hogy a harc könnyű, az összeütközés röpké percekre, a húsvét reggelének mindenki-ből tényeket kicsaló mozzanataira szorítkozik; hogy itt csak kitör az egyik credo, a másik nego, az egyik dalra lendül, a másik káromló szitokba fülük. Ez csak a helyzet rajza, amelyből folynak, lecsurognak azok az erők, amelyek később hullámokká lesznek. Itt az egyik új esküt tesz, keresztelkedik, bérmálkozik, gyónik, házasságot köt hűségben azzal, hogy te szent, te igaz, te Isten, te nagy halott, te a rothadás és tönkremenést önmagáddal megcáfoló hatalom, Te melletted, a Te erődnek magamba szívásából veszek erőt ahhoz, hogy keresztény lettem, gyermek vagyok vonatkozásokban szülőkhöz, hogy férj, hogy feleség, hogy anya vagyok...

Mert Krisztus, ha te nem tudsz akkora bizonyítékot nyújtani magad felől, akkor nincsen jogod az embereknek erényt tanácsolni, becsületet mutatni, s reá hivatkozni, kötelességről szólni, az életet tágitani vagy szükíteni, hozzányúlni az emberek életéhez.

Ezért van az, hogy a Krisztus személye körül olyan frivol kézzel tépik le ezt a nagyszerű vonást, mely a karácsony gyöngédségéhez, naivságához képest csak olyan, mint a maroknyi por a hegyek óriásaihoz viszonyítva.

Mindenek felett a Feltámadott, az élő, az elpusztíthatatlan Krisztus! Aki felett se a természet, se az emberi kezek nem tudtak győzelmet venni: mikor szólott, mindig erre a tenyérére hivatkozott; mikor szokatlan erővel dobálózott itt ez életben, gyógyítást, feltámasztást stb. pergetett le szemünk előtt: mindennek a háttérben pedig ott meredett az a nagyszerű ki nyilatkoztatás, hogy ezek mind csak játékok, a ti pillanatnyi és helyzet szerinti szükségeitek (betegség, éhség, halál!) lecsillapítására, elcsendesítésére, de ha ti engem igazolva akartok látni, ha ti az Isten nagy ígését igazolva akarjátok látni, ha ti az Isten benneteket meg-

szentelő és újjáteremtő erejét akarjátok igazolva látni, akkor várjátok, míg engedem lerontani bennem azt, ami testi.. .

Az Üdvözítőnek ez a válasza, mondanám providenciális, előrelátó válasza a kétkedőkkel, a tépelődőkkel, a hitetlenekkel szemben, akik se erkölcsöt, se erényt, se lemondást, se áldozatot, se önmegtagadást gyakorolni nem tudnának annak természetfölötti értékéért. . .

Az Üdvözítő az emberi szépségeket, esetlegesen adódó jótulajdonságokat megnevelni, átszellemesíteni, természetfelettiesíteni akarja. Ebbe áll bele tehát tengelynek, fényszórónak, világító-toronynak, izzó lámpának Ő maga. Felszabadítja a lelkeket azoktól a lidércnyomásoktól, melyek időnként úgyszólván kivétel nélkül ránehezedenek mindenkire, s ő maga vág utat az örökkévaló életig.

Keresztény Testvéreim! Hogy van az, hogy mi annyi megszegyenítés után, annyi becsületünkön szenvedett csorba után, annyi meghurcoltatás után, melyet önmagunktól szenvedtünk el, tudunk jönni e mellé a húsvét mellé felfohászkozni, bizakodni, el tudunk jönni megállni egy nyitott sírhoz és attól sugalmazásokat, indításokat, jóra serkentéseket tudunk meríteni?

Mert visszacseng bennünk egy szó, mert a lelkünkbe belemarkol egy nagy biztatás: — bízzatok, én meggyőztem a világot! (Jan. 16, 33.) Melyiket? Amely ránehezedett abban a több mázsás kőben, mely sírját földte. Melyiket? Azt a szellemi világot, azt a taktikázást, azt az akaratot, azt a gonoszságot, amelyik a maga sugdosó pletykájával, a maga fondor diplomáciájával, a maga örök hazudozásaival szegül ellene az Üdvözítőnek. . . Meggyőzte? Hogyan? Ugy, hogy bekényszerítette a hazugság játéknak siklóján egy önmagát ismétlő, teljesen haszontalan tagadásba, mely önmaga mellett, önmaga igazolására nem tud bizonyítékot felhozni.

Mikor diszkreditálni akarják ... — tehetik, hisz nincs köztük, mellettük, nem csúfolja fel és szégyenít-

heti meg őket 1 — akkor, nem előbb, hanem pont akkor kezd dübörgésszerű crescendóba, mélységekből jövő fortissimóba erősödő hangegyveleggé minősülni az emberekben az élniakarás, a természetfölöttiekbe kapcsolódó akarás, kezd kialakulni lelkiekben hatalmássággá ez.

Keresztény Testvéreim! Mi úgy tudtuk és tudjuk tapasztalásból, hogy aki utolsónak szól, az fascinálja a lelkeket. Egy kevéssé erős szó is az utolsóság előnyös helyzeténél fogva megkülönböztetett hatással lehet és van a valóságban. A Krisztus tényeinek, szavainak, életének mélabús akkordjai mind elhallgattak immáron; hisz már sírba is tették, sőt már holtteste sincs itt; nincs mellette senki; nincsenek itt azok, akik röviddel előbb még karddal hadonásztak, utóbb pedig kakasszóra tagadtak; nincsen itt a haját tépő Magdolna, se a megkeseredett szívű Piéta, — ezek is csak a keresztje tövében állottak. Senki sincs itt. . . Ellenben hangzik egész Jeruzsálemen keresztül, hogy — ellopták Őt. És senki sem cáfol, csak valami lelki megindulás, a természetfeletti hit. . .

A feltámadás egy óriási tény, nem abban, hogy hogyan lehet megcsinálni, hanem mert megtörtént ez a nagy tény, ez a mindent felkavaró hatás, — mert ennek kell neveznem! — ez a nagyszerű akció, mely a lelkekben és agyakban kifejti azt a csodálatos megnevelését az embereknek.

Miért hisszük a feltámadást?

Mert kell! Kell a Krisztusért, kell az evangéliumért, amelytől nem tudok szabadulni. Szögre akaszthatod esztendőkön át, de reád jön egy sötét éjszaka, avagy egy ködös reggel, avagy talán egy borongós estefelé és az eszedbe hozza azt a Valakit, akit te otthagytál, személyében, tanításában, életelveiben, törvényeiben és eszedbe juttatja, hogy te csak ennek az árán boldogulsz. Ne vesd el hát magadtól az evangéliumot, hanem inkább öltsd magadra!

Nekünk ezért kell a föltámadás! Bizonyosság rá a Szent Pál apostol szava: — Ha Krisztus fel nem

támadott, akkor hiábavaló a mi prédikálásunk, hiábavaló a ti hitetek is. (1. Kor. 15, 14.)

Mi hálát adunk az Úristennek, hogy rásegített erre a nagy lelki lendületre, mely a föltámadásban nyer kifejezést, mert úgy érezzük, hogy ez nekünk annyi, mint emberi szó, annyi mint mosoly, annyi mint hang (Feltámadt Krisztus e napon!), szóval ez a közege a lelkünknek, melyben él és élni tud és akar. Mi nem mentesítjük magunkat a feltámadás kényszerétől; mi ezen a sínpáron gördítjük minden gondolatunkat, lelkünket, belső világunkat tova, bele a halálba, s a halálon túl és keresztül az örökkévalóságba. Ez nekünk annyira kell, hogy nélküle nem tudunk lenni, hogy inkább lemondunk a karácsony minden bájáról és kedvességéről, lemondunk inkább a pünkösdek rózsákat fakasztó és vihart verő erejéről, de arról nem tudunk lemondani, hogy nyitott sírba ne nézzünk, s ne lássuk az élő, duzzadó lelkiséget, a hitet igazolva a feltámadt Krisztusban . . .

Ezért keressük a húsvétot. Ezért rogyik meg térdünk a sír ajtajánál. Ezért fűrjük tekintetünket annak mélységébe, hogy belőlünk is kitörjön az, ami Szent Pálból is kitört, és ez necsak kitörő erő, de egyensúlyozó hatalom is legyen bennünk: — scio cui credidi! (2. Tim. 1, 12.) Nemcsak hiszek, de a tudás mindenképen ráesküvő meggyőződésének a szilárdságával tudom, kinek hiszek . . .

Húsvéti virágul ezt kívánom nektek, mert húsvéti pirostojásról 1920-ban nem, sőt ezután is még soká nem beszélhetünk! De azért a magyarnak virít a virág! A ti lelketekben kifakadó húsvéti virágul ezt a szent, nagy, azért mégis emberi igazságot kívánom nektek: — tudom, kinek hiszek; Krisztusnak hiszek! Amen.

Húsvét utáni I. vasárnap.

Az igazi hitről.

(Vázlat. 1911.)

Ismert szólam. Mi is használtuk nem egyszer alantas utógondolattal, nem illő vonatkozásban, pedig tartalmilag, jelentőség tekintetében súlyos, axiómaszerű mondas: — a hit üdvözít. . .

Az erkölcsi világban el sem képzelhető, a társas kapcsolatokban a valamelyes egymás iránti bizalom nélkül, szavunk hihetősége és jelentésének súlya nélkül a lét. Ha ezen közreműködő és velünk együttműködő élethez annyira szükséges az egymás megbízhatóságába vetett hit, hát a természetfölötti élet rendjében! . . .

A hit üdvözít!

Igenis.

Az asszensus mégis belenyugvása, valamelyes holtpontra jutása az én értelmemnek, kombináló képességemnek, emberi értékem legjavának, tényezőjének, mely békétlen és folyton keres; akciókat keres szüntelen; mely minősít, klasszifikál és deklasszifikál, kutat, kiolvas és beleolvas abba és ebből, amivel foglalkozik, vagy ami őt foglalkoztatja, míg egy nyugvópontra nem jutott, amelyet ad, kínál, szinte oktroajál reá az az alany vagy tárgy, mellyel ő viszonyba lép, kapcsolódásban van, mely tájékoztatást, ismeretet, valamelyest ad, mely érintkező a tudással, mely valami meggyőződés-szerű . . .

Ez nyugtat meg. Kibékít. Mondjuk: üdvözít; gyönyörködtet, lecsillapít, idegzsongító narkotikumnál hatásosabba Ezt sokkal markánsabban, megfogóbban, megrázóbban, mert isteni erővel példázza az isteni Üdvözítő Szent János szerinti történésben, melynek szereplője ő és Tamás. Ő, a megfeszített, de sírjából dicsően kikelt Mester és Tamás, akit a közvélemény hitetlennek minősített, a kételkedő, a bizonytalan, a könnyen felejtő, a kemény, a nehezen megdolgozható,

akit az apostolság se gyúrt át eszében és szívében, mint ahogyan minket se a keresztény megváltottság . . .

Ezt a Tamást szerepelteti az Üdvözítő két jelenetben. Egyikben nincs ott. A másik alkalommal ott van. S mikor az Úr megjelenik, következik egy jelenet, mely ilyenkor rendesen be szokott következni: elolvadás, érzékenység, csepegés, nyögdéscselés: — Én Uram és én Istenem! ... S a helyzet szankcióját jelzik az Üdvözítő ajkáról elhangzott szavak: — Boldogabbak, nagyobb lelkek, többet érők, súlyosabbak azok, akik nem láttak, mégis hittek . . . Hiába vagy apostol, hiába szaladgáltál utánam, muszáj-ember voltál, aki jöttél utánam a páratlan, az isteni Mester után, s mikor a sors fordulni látszott körülöttem . . . szétfoszlott a te és egyéniségem, köztem és közted fűződött bizalom koszorúja . . . Tamás! Boldogabbak, többek, nagyobbak azok, akiknek ez a csúnya intermezzo nincs meg az életükben; akiket nem kell figyelmeztetni; akiknek az életmuzsikájába nem vegyül bele ez a pusztító, rontó akkord; akik nem kitapogatott, megtapasztalt mik alapján, hanem mellettem vannak az én ihletéseim, sugallataim révén...; akiket a hit üdvözít, megnyugtat, gyönyörködtet...; akik hisznek a szónak, a tettnek, az igazságnak, annak a nagy történelmi folyamatnak, mely belőlem indul ki . . .

Tamás! Az én életembe már régen belekontárkodtak az emberek, a te fajtád. Nem számítva gyermekeim üldöztetését, hanem attól az időtől kezdve, hogy felpattantak a názereti ház ajtai, hol harminc hosszú esztendőn keresztül iparkodtam az emberi szív, kedély és lélek-világ stúdiómba behatolni. Attól az okoskodótól kezdve, aki nagyon hivalkodón kérdezett: jöhet-e valami jó Názeretből? . . .

Ott állanak a Krisztus körül a gáncsoskodók és kételkedők, sőt nemcsak hivalkodók, és kételkedők, hanem a tajtékozó szájú káromkodók . . . mikor Izaiás prófétából a tórát magyarázva kiolvassa az Ő életét, a meghatódott ájtatos hallgatóság köveket fog, hogy megkövezze . . .

Ne feledjük, hogy a nyilvánosság embere, a piac oszlopa körül legyenek és szúnyogok röpködnek a légben, férgek másznak, csuszkáinak ... A farizeusok és papok, a tudomány és a tekintély hurcolói... És azon valának, hogy megfogják beszédében ... És mikor leül a publikánusok közé ... És azok az eleven ördögök, undok, káromkodó, ronda, ordító banda, amelyik így csúfolódik: Van, ki lerontod az Isten templomát.. . szállj le a keresztről... — mutatja a bizalmatlan, kétkedő emberiséget. . .

Hagyjunk már egyszer békét a Krisztusnak. Az evangéliumnak. Annak az ősi, kétezeréves könyvnek. És ne kívánjuk, hogy egyenként velünk is azt tegye, amit Tamással, mert Ő megteheti, de nekünk nem lesz hasznos ... A hitnek símulékonytsága, ereje, értéke az áldozatkészségben van . . . Kell empirizmus, kell tapasztalat, kell realitás, kell kalapács, de te Tamás, te ember, akkor leszel boldog, ha hiszesz amúgy is. Amen.

Húsvét utáni II. vasárnap.

A jó Pásztor és mi...

(1919.)

Hallottatok az imént felolvastam evangéliumból, hogy az Üdvözítő egy, a mi emberi fogalmainkhoz mért bemutatkozó formájában tesz tanúbizonyságot önmagáról. Nem volt ugyan szükség, hogy nagyon bizonykodjék maga mellett, hisz élete, cselekedetei hangos bizonyosságok voltak; de mert Ő úgy találta, hogy az emberi lélek fogékonyságát és hajlandóságát hasznos és jó az emberi lelkek javára megnyerő alakban lebilincselni. És úgy van az, hogy a szent kereszténységben a jó Pásztor személye és a személyéhez fűződő érzelmek, képzetek mindenha kiindulást avagy lelket, értékeket, valamiféle tőkét jelentettek mások és a mi számunkra. Mert ne felejtsük, hogy az emberiség történetében, lelki történetében kialakuló gondolatok, vélemények,

megállapítások és hitek az Istenről, a nagyról, az erős-ről, a hatalmasról, a béketúróról, a szentről, a végtelenről, hidegek, disztanzirozottak úgy, mint a holdfény, a luna, mely minden szépsége, bájos-bűvös varázslatos csábító volta dacára is hideg. Az emberi lélek története mutatja, hogy az Isten fogalma messze eső hatalmi nyilvánulásokban misztérium, valamiféle titokzatosság. Mily jólesik az emberi léleknek, hogy Istent közelebről érzi, tudja . . .

Az Üdvözítőnek ez az emberi lélekből kiemelt aktusa, bemutatkozása, melyben magát egy bájos, kedves, minden póz nélküli alakban, minden színhatás, minden díszlet nélkül, mindennemű felvonulás nélkül, minden megrendezés nélkül állítja elénk. Az üdvözítő Mester az Ő jóságát, — és ezt nem lehet tőle elvitatni! — az Ő gondos törődését, szeretetének melegével közelíti a lelkekhez, akik feléje néznek, akik Őt keresik, akikben Ő is valami értéket, szemernyi jóindulatot vél fölfedezni. Mikor az Úr Jézus, a lelkek pásztora, a szívek és elmék gondozója egy tökéletes, nobilis, a lelkek tavaszában fogant találkozáskor lejt felénk és azt mondja: — se hatalmat, se erőt, se nagyságot, se dicsőséget, se gloriolát, se selyemtógát vagy tunikát ne keressetek rajtam, hanem nézzétek az én törődő, szimpatizáló lelkemet és vegyétek észre, hogy nélkülem gyengék, tévetegek, bűnözők, tehetetlenek, terheltek vagytok és rám szorultok. Én nem királyotok, nem Mesteretek, nem parancsolótok, nem diktátorotok, hanem pásztorotok vagyok ...! Akinek szíve, lelke, ihletei vannak mások számára . . .

Mert egyet nem szabad felejteni, hogy az élethez kell valami: az élet ihlete; nem a szuggesztívó, több annál. Azzal a lelkülettel közeledik Jézus felénk, mint mikor valami hegynék, alpesi magaslatnak le egészen a völgy mélyébe nyúló lankái pázsitos, eleven, pompázó életté válnak, amelyek életre, dalra hívnak föl, azt lehelnek ki és a melegséget, a tevékenységet szemléltetik ... És mikor ezt megéreztetni velünk a Krisztus, egy csapásra eltűnik tekintetünkben minden, ami réve-

dező, ami bizonytalan, ami kifejezéstelen: ti az enyéimek vagytok, ti is ismertek engem; ti nem vagytok tudatlanok, tévetegek, megcsontosodott negativisták: elvből, dacból, szenvedésből, elvakultságból, lelki eltorzulásból ateisták; mert teisták is vannak; mert ahogy én ismerlek titeket, ti is ismertek engem. Ez az ismeret nem babona, nem ostorral, korholó szóval ostoba rákényszerítés! Ezek után ne legyen keresztény ember büszke arra, hogy neki Krisztusról legalább fogalma van? . . .

Ez a mi erőnk, kapcsolódásunk Istenhez, ki játszik a földgolyóval és majd egyszer porba dönti a világot. . . Értetek engem? Mi úgy kapcsolódunk az Istenhez: én ismerem az enyéimet és enyéim engem! Ez a fogalom és mérték, amelyet mi e Krisztusról bírunk. Mikor mi látjuk és ízleljük őt az Eucharisztia útján, akkor egészen tető alá kerül ez a kapcsolat: — én ismerem enyéimet és enyéim engem! Minél több jut ebből egyénileg, lélekben teljes kifejlődésre, olyanféle szentpáli kinyilatkoztatásban: — scio cui credidi, tudom, kinek hittem (2. Tim. 1, 12.), annál nyomatékosabb, erősebb a morális megállapodottság, erkölcsi lerögzítettség, mely határozott művé, egyéniséggé fejlődik bennünk, először a homo Christianus, a keresztény ember, azután a homo catholicus, a katolikus ember, mint típus és egyéniség.

És hol kovácsolódik ez a jellem, hol izzik ez az egyéniség?

Abban a melegségben, abban a fényben, melyet a hozzánk közeledő Krisztus egyénisége lövell. Krisztus nem dolgozik kényszereszközökkel, hanem ihletéssel; nem az én kiabáló számmal; ilyen ember, az emberi ajak bárminő virágos szavakat fonjon is koszorúba, nem lehet eszköze Annak, aki egyéni megihletéssel, külön sűgő- és fülbeszédje van az egyes lelkekhez . . . Nem dolgozik ő szűrő szemmel, fenyegetéssel, terrorral, poklallal. Ezek díszleteket adó jelszavak csak! Nem ezek a Krisztushoz közeledés mehanikai eszközei! Nem és nem! . . . Csak a megrögzöttség számára és részére létezik pokol, csak a förtelmek tengerében élő kéjelgők számára létezik el-

iárhozás, akiknek majd egykor felnyílik a szemük és átni fogják, hogy ők senkik és semmik, még a múltjuk is megsemmisül: ez lesz az igazi pokol! ... De a többi ember számára, a kínlódó, vajúdó, saját szenvedéseiben bizakodó, hánykolódó, nekilendülő akarókhoz, — ó [stenem! — hogy is közelítene a Krisztus pokollal? . . . Megihlet, mikor a lelkedhez szól. Te is úgy vagy, mint az ímmauszi tanítványok: — nemde gerjedezett vala szí-nünk . . . (Lk. 24, 32.) Olyan történik veled, amit nem tudok megmondani, de te se tudsz kifejezni. Ez emberi izónál több és masabb, nyugalom-e vagy nyugtalanság, fejtelem-e vagy rémüldözés, ami a te lelkedben végbemegy? . . . melynél fogva te, ha egy milliméternyire is, ie elmozdulsz a te tegnapi pszihológiádtól. Ha te ezt az utat folytatnád, ha ezen az úton másznál tovább, kúsznál, . . . már rég ott volnál az övéi között. . .

Ne felejtsük el ezt a képet, ezt a beszélő, kedves reminiszcenciát: Krisztust, vállán a megtévedt báránkával, helyesebben: Krisztus, szívéen a megviselt emberrel, barátságos, megértő, kibékítő, meghitt, egyéniséghez külön szóló beszélgetésben.

Ezt óhajtottam bennetek, a ti emlékezetetekben az Egyház intenciója szerint felfrissíteni, amely kedvesség, leereszkedés, barátság heve, melege, nem az a kalória, mellyel az Isten a világot előhívta, hanem az a hőfok, melyben és mellyel a lélek érik és izzik tisztulásra, jobbbulásra. Amen.

Húsvét utáni III. vasárnap.

Az «egy kevésse» nyomában...

(1919.)

Természetszerű, hogy ezekben a vasárnapi evangéliumokban, melyekben az Egyház szól a hívő lélekhez, lépésről-lépésre, egyre és folyton voltaképen ugyanazon gondolat mellett és körül forog, perdül, szédeleg, tűnődik, izgul, panaszkodik, jajgat, kifakad az Egyház

lelkén keresztül a számtalan fejű tömeg, egyén, ember, én, egyebek.

Ezek az evangéliumi szakaszok mind tele vannak egy gonddal. Ez a gond annak a tépelődő, ágaskodó léleknek a gondja, mely végigkísérte az Üdvözítőt az ő szenvedésének az útján; mely átszenvedte vele a Kálvária minden keservét, sőt — ha szabad így kifejezni magam! — az Üdvözítő szenvedésin túl belekóstolt abba a kétségbe is, mely mint egy csődnek a keserves tudata nehezedett rá, a lelkére abban a kétségben, hogy vajjon az egész krisztusi teljesítmény nem dőlt-e dugába, nem hasztalan és hiábavaló-e.

Ezután a kétség után, a feltámadásnak, a felszabadulásnak a lendülete röpítette ezeket a lelkeket addig, amikor az Úr Jézus Tamás fejéhez és szívéhez szólt s benne mindannyiunkhoz: Boldog vagy Tamás, mert láttál és hittél, de mondom neked, hogy boldogak, akik nem láttak és hittek. (Ján. 20, 29.) Ezzel az irányítással ráállított bennünket arra a vágányra, amelyiknek a neve: keresztény katolikus hitrendszer; amelyiknek a neve: pozitív vallásos élet, theizmus, Istenben való hit; amelynek gyakorlati elnevezése: katechetikus, hitelvi igazságokra alapított és ezen igazságokból táplálkozó erkölcsi alkalmazkodásra átkapcsoló lélek. Az a lelkület, amely megszólalt Tamásban és a maga ingatag egyénisége részére támasztékokat keresett empirikus, kitapogatható érvekben, ugyanez a lelkület újjólag igényt tart, szükségei és a maga hitéletének az elixirjéül, inspirátorául, rávilágítójául, felmelegítőjéül, hatékony tényezőjéül szeretné avatni, ilyen gyanánt maga mellett tudni az isteni Üdvözítőt.

Nem túlzok ezzel. Nem mondom az ember pszichológiájával ellenkezőt, az összemberiség és kinek-kinek külön lelkével ellenkezőt, hogy ezt a bizonyos akár értelmi, akár erkölcsi tényezőt, mely valaha szuggesztív, adogató, adagoló, ihlető hatással volt valamikor réám: ha ezt rögzítve tudnám magam mellett; ha azok a körülmények, helyzetek, esélyek nem volnának egy nagy praeteritum; ha azok a behatások és ráhatások

fel tudnák kelteni azokat a bizsergessel ható aktusokat bennem; ha lehetne most is, ezek után is mindig, ha látnám Őt mellettem; ha pedzeném közeledését; ha volna valami szellemi és morális szimatom arról, hogy jön: — rendkívüli erőt, stabilizálódást, mondhatnám erkölcsi sztatikai erőt kölcsönözne külön-külön, egyenként mindenkinek. Ha kevésbé szónokilag, nem bölcseletileg akarnám mondani: sokkal biztosabban állana a csemete, ha az a karó, mely mellett elkezdte életét, növekedését, plántából bokorrá, bokorból fává létét, ha az a karó most is mellette volna és mindig mellette állana (átvive az emberre!), mikor az ú. n. kritikus helyzetek vannak, mikor próbakőre van ráhelyezve a mi hitbeli képességünk . . .

Erre a nagy, reális, emberi lelki állapotra, erre a tömegekben megnyilvánuló reális lelki alapzatra utalok. Az Egyház ezekben a húsvét utáni evangéliumokban folytonosan ezt a nagy szükségletet juttatja kifejezésre: állandó igénylését e krisztusi jelenlétnek, a szüntelen kínos kapaszkodást a Krisztus után, akit perc, pillanat, körülmény, helyzet, adottság nem tud letörni. Ez az el nem pusztíthatóság, ez a ki nem billenthetőség az erkölcsi élet sarkaiból annak a hatásnak, ihletésnek, megtermékenyítésnek a gyümölcse, melyet az Úr Jézus egyénisége a lelkekre gyakorol. És ez a szükségérzet, ez a «kell», ez a nagy igény kiabál, sír, és az evangéliumként szomorkodik bennünk, mikor azt mondja Ő: — egy kevésbé és nem láttok engem . . .

Mikor egyre igényeljük, mikor az ilyen kárpit, mely Ő közte és mi köztünk esik, reánk nézve bizonytalanságot, állhatatlanságot, kritikátlanságot, tétovát, hangulatszerűen, benyomásokban felvett, de fel nem dolgozott, előálló lelki állapotot jelent, s mi is, mint az emmauszi tanítványok, azt mondjuk: maradj velünk Uram, mert már esteledik . . . (Lk. 24, 29.) Kérdés, kinek van éjtszakája? A Krisztusra esteledik-e vagy bennünk van alkonyulás? Ez a kín juttatja kifejezésre azt az «egy kevésbé» című perikopát, evangéliumi szakaszt. Az emberi lélek gyöngének érzi magát a Krisztus

nélkül. Teljesen. Minél inkább hozzásimult az áhítat, a lelki felmelegedés által beleilleszkedve a dogmatikus, kemény, biztos léptekkel haladó hitrendszer kereteibe, rekeszeibe és valahogy eltávolodva érzi a Krisztust, annál jobban sír, csipog a lelke: — Uram, ha vagy, még egy kevésse se légy távol tőlünk! . . .

Igaz, hogy itt közbeszól az Úr szava: Ne akarjatok ti terveket kovácsolni világról, lélekről, a boldogulások lehetőségéről. A ti teendőtök a hűséges, munkás szeretet. A legapróbb részleteket kidolgozó munkásé; a vajúdó asszonynak az akciója a tiétek lelkileg. Bennetek a csira, a megtermékenyített életejt, a krisztusi tan, melyet velővel, vérrel, kínnal kell előrevinnetek! Ha közben el is húzódok tőletek, nem baj! Ismét meg fogtok látni! Az a bizonyos intermezzo, a kín, a szükség tudata, a szuszpenzív lelki állapot, mely nincs benne a tevékenység sodrában, ez mind nem baj. Gondoljatok a képre, a vajúdó asszonyra. Mikor születik valaki, valami új, valami más, mint a tegnap, mint az előzmények... Formálódik benned az új ember, mindennek összeomlása után előáll, mint újra bízó, újra akaró valaki. Nincsen okod arra, amit úgy hívnak, hogy desperatio, lapsus, összeomlás, kislelkűség, szomorúság. Egyre van szükséged és ez az élet komolysága; arra az arculatra, melyen rajta van ez ni: — élet.

Az élet nem játék és aki játéknak gondolja és használja, meggyalázza nemcsak önmagát (hisz nem bábu, nem pojáca, nem cirkuszfigura, nem matrica az ember *Î*) de azt az Istent is, aki egyetlen akaratával teremtett elő mindent. Komoly arc illik bele az életbe, nem szomorúkodó. Vajúdó, kínlódó, nem csüggedt, petyhüdt, ki-mállott, sarkaiból kigördült idegzetű . . .

És amikor a Krisztus így szól: — «egy kevésse és nem láttok engem», ne esetek kétségbe, hanem mutassátok meg, hogy méltók vagytok arra, hogy veletek legyen. Aki pedig erre nem képes, az lehet ember, de nem lehet

egész, még kevésbé egyéniség. Az lehet ember, de nem krisztusi ember. Az lehet ember, de nem hívő ember, kemény, határozott ember. . .

Ne szoruljon senki vigasztalásra. Aki ezt igényli, sóvárogja, az gyenge, hitvány egzisztencia! Szeretném kitépni ezt a fogalmat szívetekből. . . Akarat, akarat, ez kell! Ez az élet, ez az üdvözülés, ez az istenülés. Ez volt a teremtés és megváltás is! Egyetlen akarat! . . .

Ha a Jézus asszisztenciája valahogyan nem érezhető, s még kevésbé élvezhető (mert ez izgatja az embert és ez csiklandozza, hogy az az én lelkemnek jólesik!) — ez nem baj! Gondoljunk a szentek pszichológiájára és hagiográfiájára, amelyben fel-feltűnik ez a sóhaj: Uram elég már a jóból! ember vagyok, tehát megbízhatatlan. A kitartásom labilis. Az akaratom törekeny. Inkább fénkövet, melyen fenődjék az akaratom! . . .

Nem jöhet, nem alakulhat valami nagy, de semmi képen kín nélkül. . . Ebből a kínból kívánok mind-egyiketeknek fejenkint eleget, annyit, amennyi az Isten számítása szerint erőtökhöz mért. Amen.

Húsvét utáni IV. vasárnap.

A Vigasztaló . . .

(1919.)

Kemény beszédet folytattam a múltkor. Kemény utakon vezettelek benneteket. De hiszen lágy utakon sarat tapos az ember! Bár az emberi pszichológia nem szereti a kemény utakat, mégis tiltakozom a vigaszok filozófiája ellen. Az ellen a lelki bárgyúság ellen, melynek vigaszra van szüksége, holott gerincre és akaratra, türelemre és kibíró és egyensúlyozó erőre kellene szert tennie. . .

Ma mintha az Üdvözítő maga cáfolna meg és ráutal az evangéliumra szavaival valami erőre, valami hatalmi, szellemi tényezőre, melyet azzal a névvel illet, hogy: — vigasz. Ha mégse érzem a vádat a lelkemben és a szívem felett a mondottak miatt, ennek a kulcsa abban rejlik,

hogy a vigasztaló Lélek, melynek küldőjéül az Üdvözítő önmagát mondja ki, nem az emberi bárgyúság, nem tehetetlen locsogó, nem a kislelkűség valamelyes narkotikuma, hanem a vigasztaló az a Lélek, amely élni tanít, az a Lélek, amely merni tanít, amely szembeállít bennünket az élet feladataival, melyeket nem a mi önzésünk koncipiál meg, nem az önszeretet bölcséletével esett az számunkra, hanem az a fogalom, amit úgy neveznek: — élet; amely eléd állít kérdéseket, melyekre felelned vagy hallgatnod kell és aszerint cselekszel vagy tűröd és elviseled ... Ez az élet.

Ennek az életmenetnek világos átlátására kell feltétlenül a Lélek, mely nem terem meg itt a földön és benned; mely inspiratív ható, a jobb gondolatot löki, löveli feléd és beléd; aki Isten volt akkor is, mikor a semmiből káoszt és abból világot teremtett és mikor a világba embereket helyezett, akik az idők során rontják, bontják, javítják, foltozzák, építik azt, akik a megvalósításban megtorpanhatnak és a keresztyűvitelben meg- és lecsúsznak. Ide mutatnak azok a morális csődök, azok az erkölcsi megviseltségek, törődöttségek, amelyek előjönnek és adódnak ...

Ki az, akinek nem voltak és vannak az Istennel egyenlő, párhuzamos, egyirányú gondolatai, a jó és a jobb megérezése és kitapogatása? Ki az, aki nem kénytelen beismerni, amikor saját személyének és egyéniségének önkidolgozását kellett bemutatnia, mellyel az elgondolt jó rajta kiépülhetett volna, s közben zátonyra, sziklára került az az akarat és «nem tudom», «nem bírom», «nem szeretem»-féle röpké elutasítássá változott át, az eszmei kitermelések, lendületek lerogytak ...?

Ennek a kegyetlen mozdulatlansági pondusnak, ennek az örökös tiltakozásnak a leküzdésére van ez a fogalom adva: — Vigasztaló. Ha van vigasztalanság, melyben kell vigasztaló, akkor ez az, amelyet önmaga felett érez az ember. Saját erkölcsi csődje felett. Mondjuk keresztyény katolikusán: nyomorult, bűnös volta fölött. Az én morális képtelenségem, nehézkességem, trottli voltom fölött kell éreznem . . .

Erre kell a Vigasztaló! Ennek a beismerésére, át-látására, kínos bevallására. Ezzel szemben, illetve erre, jde kell Vigasztaló, aki nem tovább simogatja azt az alvó pimaszt tehetetlenségében, mamlaszságában! Ő nem cirógató, hanem az a Vigasztaló, qui suggeret vobis: Ő pedig belétek fogja adni, szuggerálni fogja mindazt, amit én mondtam nektek . . . (V. ö. Ján. 14, 26.)

Mit mondott a Krisztus? Evangéliumot. A régi, judaikus keretektől való lelki fölszabadulást hirdetett. Minek az árán? Ha minden egyebet, amit tanítottam elfogadtok, egyet sose felejtsetek, tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű. (Mt. 11, 29.) Szelíd az emberek között; traktabilis, kezelhető és alázatos vagyok; beismerő lélek vagyok; lelkület vagyok, mely alázatos, mely tulajdonképen az önmagam helyes értékelésénél kezdődik.

Testvéreim! Erő ott van, ahol a kibírás van; ahol önmagamat megismerem; ahol autonómia van . . .

A Vigasztaló ilyen lelki erő. Nem simogató, nem babusgató, hanem generáló, szülő, termékenyítő erő, mely azt szuggerálja, inspirálja, éleszti bennem, azt a hitet és meggyőződést, hogy mindazok között a nehézségek között, melyeket az élet fogalma főd, én pedig vagyok és leszek és lenni akarok és lennem kell itt, ezen a helyen. Vagyok és lenni akarok! . . .

Mikor az Üdvözítő arról beszél, hogy Vigasztalót küld, hogy Vigasztaló jön a lelkünkhöz, — ne várjon senkifia könnyeket törölő dadát; hanem magában kialakító erő, személyes megmunkálás kell. Az, hogy merj szembeszállni önmagaddal! Ne másokkal szembe gyürközz, ne másokat ponderálj, hanem becsületes önismertetre kell szert tenned: — ehhez kell a Vigasztaló neked! Oportet vobis, nektek kell, szükségetek van rá, hogy küldjem, elküldjem hozzátok a Lelket, a megvilágosítót. . . Nem vigasztalások, nem könnytörlések, nem könnyebbülések, hanem kínok kellene az embernek!. . . Es ezt állom minden filozófiával szemben. Akik az élet bankettjén mindig terített asztalnál ültek a múltban, hajdan, régen, most és fognak a jövőben, azok nem érté-

kek; hanem kínok között kalapálódik az ember! Örömközt könnyelmű lesz az ember, de a szenvedések kalapálják, megviselik, acélozzák, értékezik! Az egyén, Keresztény Testvéreim, kínban születik és ebben bírja az élet-energiáját...

Ennek a kiegyenlítésére küld az Üdvözítő Vigasztalót; ki támogat úgy, hogy mellettem van; erősít úgy, hogy ad jobb gondolatot, sugall és részesévé tesz; ki induláshoz melegebb akarati lendületre bír; ki rákényszerít — ó áldott kényszer! — az együttesre Vele . . . Aki nincs velem, ellenem van; aki nem gyűjt velem, az szétszór . . . (Lk. 11, 23.)

Ezt mára. És a jövőre nézve, mikor a húsvéti ünnepkörből kimenőleg előkészülünk a pünkösdi tüzes, izzó Lélek fogadására, ne kérjünk a magunk számára semmi mást, csak azt: — Uram, add, hogy megismerjem magam, akkor megismerlek Téged is, Téged, kezdet és vég, Téged, Teremtő, világot teremtő és fönntartó, engemet teremtő és fönntartó Istenem. Amen.

Húsvét utáni V. vasárnap.

A kereszt járó napok lélektana.

(Vázlat. 1918.)

A húsvétot követő ötödik vasárnapon a kérő, könyörgő napok ünnepére diszponál bennünket az Anyaszentegyház. Ennek az ünnepnek jellege az imádságé, a fohászkodásé, különlegesen és kifejezetten a penitenciáé. Régi, sok évszázados gyakorlat az Egyházban, s a mennybemenetelt megelőző három napon imádkozni az érzelmenyilvánulás külső jeleivel, megtévezve azt a mélyenjáró, igaz, emberi érzellemmel, mely mindenkit fogva tart — értem a fohászkodás érzelmét, a minden jónak Adójához! — pláne most, fokozottabb mértékben az igények diktálása szerint, a nagy érdekek (Egyház, társadalom, egyén) felsegítésére ... A három kérő, könyörgő, kereszt járó nap ilyen imádságos, egyrészt

magabízó, másrészt Istenben bízó nagy hangulatot juttat kifejezésre.

Magabízót, mert az ember az ő szavának eredményeket, sikereket szeret tulajdonítani. Azért, hogy az emberi szó az évig érjen, az az emberi szó, amely annyiszor patant vissza megértetlenül egész mellettünk álló, rokon lelkeknek szívéből-füleiről, találjon utat magának az örök Atyának szívéhez.

Istenben bízó is ez a szó, mert a sikert nem önmagának tulajdonítja, hanem Istennek, akihez legelső, legfenköltebb gondolatunk szárnyain emelkedtünk, akihez törekedtünk annyiszor és mindig. Bár sokszor szégyenszemre imánk gyümölcstelenségét kellett elismerni, mégis ég felé irányítjuk azt, hogy ha előbb nem, hát később, ha akkor és annyiszor nem, hát most az egyszer majd beáll az áldásnak, a meghallgatásnak Istentől jövő felszabadulása . . .

Amilyen eredeti, emberi, tradicionális, következőes ez az emberi szívből fakadó gimnasztika, épp annyira igazak alaptételei, jogosak a megnyilatkozásai. Egyszer be kell ismerni, — akármilyen erősnek, frissnek érezzük magunkat, invenciózusnak az agyunkat, idegünket, lett légyen bár akcióképességünk, teremtő, alkotó, alakító, átforgató erőnk, tenni bírásunk! — be kell ismernünk, hogy az, amit elviselni tudunk, nagyon véges, időleges, kimért, roppant szegény. Ne felejsük, — hangsúlyozni akarom! — az emberi lelki vágy fizikai erőnek igazi és teljes megmutatását, valódi, reális fotográfiáját nemcsak az adja meg, amit tenni, hatni, alkotni tud, hanem az emberi erőt lényeges kiterjedésében, mennyiségében mutatja és igazolja a kitörő, az ellentálló, a kibíró erő. Ez az a pont, amelynél még inkább, mint az alkotásnál kénytelen ráébredni, ráeszmélni a gyöngességére az ember! . . .

Ezt a leckét nem tudták sokan. Az, aki nem bírta; ugyanaz az ember, aki annyira szereti hangoztatni, hogy ismeri önmagát, hogyan lehet, hogy még tovább ment sokszor és x-szer ... Ez a megbízhatatlanság a diagnózisban cseppet sem vált ki a lelkében abból a beismerés-

ből, miszerint ahhoz a feladathoz, melyet életnek, kötelességnek, becsületnek neveznek, minden emberi elégtelenség állandó mérlegelésével, a sok mínuszszüntelen figyelembevételével és szemmeltartásával juttatja az erőt (nem gyűszük szerint mérve!). Az, aki nem te vagy; Az, aki sokkal nagyobb, mindent áttekintő, örök, igaz valóság: az Isten . . .

A legnagyobb feladata az embernek, s a legszebb teljesítménye az, amit a régi mitológia a jó öreg Atlasznak juttatott oly színesen kifejezésre. Nehéz az a kerekre formált földgolyó, s ő hurcolja vállán és viseli, ki tudja mióta, ki tudja meddig . . . Ezzel szemben az élet valósága mást mutat. Nem világ, hanem csak egy emberi élet feladata van a nyakunkban, a saját életünk elvi tartalmi, kapcsolatban az ezzel járó gyakorlattal. Ezt kell cipelned igazán, elrúghatatlanul. Ehhez van mérve a te értelmi-akarati világod. Ehhez szabja magát egy providenciális isteni gesztussal maga az Isten.

Ide céloz az Egyház a három kereszt járó nappal. Hangulatával bennünket kedélyileg és érzelmileg diszponálni törekszik az imádság, kérés, fohászkodás, rimánkodás sziklatalajára állítva. Bele akarja beszélni a lelünkbe, az eszünkbe, a meggyőződésünkbe, hogy: — ember, ne feledkezz meg arról, hogy te vagy és élsz; és mert vagy, neked lenned és élned kell; a te léted az isteninek s az istenségnek függvénye, s mint ilyennek a szép, a nemes, a jó és felséges vonásaival kell bírnod és — ezt nem tudod megcsinálni, de képes vagy a természetfölöttinek belekombinálásával! . . .

Az élet magarávételében, s annak elviselésében nagy az ember. Ebben a pontban nagy lehet minden ember. Nagyszerű gondoskodás az isteni Alkotó részéről, hogy különféle minőségben-mennyiségben szórva széjjel az energiát, egy pontban az embert fenségesen egynek kombinálta: az elviselésben, a kibírni tudásban . . .

Amilyen mértékben különbözik az ember fizikailag, erő szempontjából, annyira egyforma mértékben nyerhet kiegyenlítést az ember teljesítőképesége. Következésképpen szembenézhet azzal, ami van, ami lehet, ami

jön, ami adódik, mert ha megérzi, hogy ereje nem elég, — bizakodva nyúlhat a kiegészítéshez, a defektusok pótlásához . . .

Tételem ez: az igazi, beivakodott, gyökerezetten krisztusi lélek, mely az evangélium alapján áll, ezeken a napokon, az ökonomikus gondoskodás napjaiban összekombinálja magát az imádkozó Egyházzal, s azt kéri a maga számára, ami annyira közszüksége az egyénnek és társadalomnak egyképen: — adj nekem kitartó, kitűrő erőt, kiegyenlítő különbözetet, hogy az én emberségem felemelkedjék, nívón maradjon! . . .

Én egyénileg sohasem fogok fohászolni azért, hogy tenni tudjak, hanem hogy az életet viselni tudjam, mert ebbe bele van kombinálva a skálák egész sora dúrból, mollból, melyben annyi a szörnyűség, s annyi a baj ...; hogy tudjam kinyújtani a karomat utcai felfogás ellenében, tiszta gondolatoknak, hogy a két ütköző erő össze ne zúzzon, hanem az adott pillanatban legyen több világosság, több ellenálló erő. Itt azután már szabad, sőt jogosan lehet postulare, döngetni, zörgetni, s követelni annyi erő lefoglalhatását az istenségből, amennyire épp szükség van! . . .

Ez a keresztjáró napok jelentősége.

Vonzódunk Uram a te oltárodhoz, ahonnan kérjük és várjuk a kiegészítő pluszt a ma, a holnap számára! Amen.

Mennybemenetel ünnepe utáni vasárnap.

A Lélek és hatása . . .

(Vázlat. 1918.)

Szuggesztív, termékenyítő Lelket helyezett Krisztus kilátásba, mely hangtalanságban is hangos, passzivitásban is cselekvőképeséget nyújtó Lélek. Ennek el- és lejövetelét ígéri meg, hogy a veszedelmes hiányt, mí-nuszt, mely a bűnbeeséskor föllépett, kiegyenlítse. Ez a

szuggesztív Lélek majd bizalomkeltésre, a megtorpant, megrogyott hűség talpraállítására jön. Azért jön, hogy azt, ami már addig is ismert, tételes igazság volt, új formában, idegen, szokatlan, elütő formában juttassa kifejezésre; hogy a hit, bizalom, ragaszkodás, lelkesedés, kitartás, mint a lelkeségnek, a szellemi, lelki életnek előfeltételei, újból maradandóbban erőre kapjanak.

Mi jellemezte még azokat is, akik Krisztus tanítványai voltak, akik imígyen esküdöztek volt egykoron:

— Uram, kihez menjünk? Aki valaha vérszerződést magába rejtő kijelentéssel szólították fel egymást, s mondták egymásnak: — menjünk, haljunk meg veled!? A kislelkű következetlenség, a megfélemlítő hálátlanság hatalmába kerítette még azokat az apostolokat is, akik szellemileg szinte kimerülhettek volna az Úr Jézus jótéteményeinek agyonnyomasztó sokaságára; akiknek a lelkéből kimosta az események egymásutánja a krisztusi öntudatot. Hogy állandó ne legyen e történetek egymásutánjának veszedelme, melyeknek következtében beállott Júdás, Péter, Tamás hitetlensége, illetve nehezen hívósége, gondoskodott az isteni Mester:

— Lelket küldött. Aki nem szó és beszéd; nem írott malaszt; nem keret és forma; nem béklyó és sorompó; nem erőszak és kegyetlenség; nem megszokott eszköze a pedagógiának, hanem aki önmagában és működésében originális, eredeti, isteni valami. . . Jön — mondja —, én küldöm, az enyémből kap . . .

Hatása lesz, hogy mozdít és meg- és ki-és elmozdítja a negatív pontokon elhelyezkedett hízelkedőket, semlegeseket, kilúgozottakat, akiknek a lelkében elmosódott az igazság öntudata, a hálás törődés emlékezete . . . Nem fog lökni, hajszolni, hanem szuggesztív behatás alatt a hűtlenség és következetlenség becstelenségeiből fog visszavezetni. . . Nem féltetek titeket, — mondja az Úr Jézus —, ti se féltetek magatokat I Mert bár lesz az éltetekben vihar, mely fürgeteget vet, mégis dacára a világ minden kavarodásának, dacára fenekedésének és gyűlöletének, — ti megmaradtok. Nem lesz az a küldendő erő, Deus ex machina, csodamód előálló valami,

hanem gondolat a jobbra, igény az igazabbra, kötelességérzet a megnyugtatóra, dolgozó erő, lélek, mely nem törvény és formák, nem sablon és megszokott keret, hanem autonóm szabályai szerint ott fű, ahol akar: hol perzsel, hol zsendít, személyi igényeink, rászolgálásunk szerint. . .

Álljunk meg kissé e gondolatnál és eszmélkedjünk, ha vajjon így van-e és volt-e?

Nézzük az Egyház történetét, vagy hogy liberálisabbak legyünk és egyesek és mások felfogásának jobban tessünk, — minden emberjobbulást, jobbrafordulást, pálfordulást vagy keresztényibb terminussal: a megtérések görbe és igen furcsa útjait, melyek visszahozták az embereket a keskeny útra. Hogy csak egy nevet említsek: Coppée, az a kiégett, kiélt, de szellemes, francia író!...

Hogy keveredett vissza mind, mi vezette őket ama tengeri sziklára, arra az alpesi magaslatra? Mert nem volt visszakommandírozás, mesmerikus hatás! A fizikai élet kategorikus imperatívusza alatt hogy jutott oda, ahol volt vagy ahol még sohasem volt? Mi bírja rá például Coppéet arra, hogy megírja a «Jó szenvedés»-t,⁸ mellyel odaláncolja magát Krisztushoz? Őt, aki a szabad, felelősségtelen hajókázás, túltengés vitorlamestere volt, régi rabságok erőteljességével odabilincseli ahhoz a gályához, haj ócskához, melyen Krisztus a kormányos? . . .

Van egy mondás, mellyel sokan fitogtatásból, sokan a stúdiumokból leszűrt meggyőződésből élnek, ez ni: anima naturaliter Christiana, a lélek valami krisztusi, vagy másként a léleknek köze van Krisztushoz, kapcsolata, szellemi közössége, együvé tartozása van Vele . . .

Nem maradtok magatokra! . . . Az, a Lélek, ha másként nem, majd időlegesen nyugtalanít! . . . Ez a biztosíték, megnyugtató, felemelő gondoskodás ... De sokan azt kívánnák, hogy mindjárt, hogy ma... Krisztus pedig azt ígéri, hogy majd . . .

Pünkösdszombat.

1. Veni Sancte Spiritus! . . .

(1919.)

Felteszem a kérdést: mi az ismertető jele a Krisztus igazi, valódi tanítványának? Annak, aki ragaszkodással, tisztelettel, szeretettel fonódik az Üdvözítő személyéhez?

A felelet könnyű. Nem a saját magam gyarló, tökéletlen szellemi műhelyéből került ki, hanem a dolgok és emberek helyes ismeretéből maga az Üdvözítő világosít fel bennünket. Hisz csak az imént olvastam fel, amit Szent János megírt, amit írásban hagyott ránk a Krisztus szavaiból: «Aki engem szeret, az az én beszédemet megtartja és Atyám is szereti őt, és hozzája megyünk és lakóhelyet szerzünk nála». (Ján. 14, 23.) S ennek a pozitív kijelentésnek, ennek az ujj- és rámutatásnak J a nemleges oldalát is megmutatta, hogy kijelentésének a súlyát az ellentétes képnak bántó voltával is emelje: «Aki pedig engem nem szeret, az én beszédeimet nem tartja meg». (U. o.)

Adva van tehát a keresztény hűségnek, mondjuk így: a krisztusi hűségnek, az egész keresztény életnek, tartalmának kiparírozhatatlan, felülmúlhatatlan diagnózis: ez a röpke szó: «aki megtartja az én beszédemet» —; nem aki reprodukálja; nem aki hivatkozik a Krisztus beszédére; nem aki argumentál a Krisztus beszédével; nem aki elmélkedik felette; ez mind kerülgeti; ez mind manőver; ez mind csalfa illúzió; ez mind csak játék . . . .

2 Az egyszerű, a rövid, a legkurtább út a krisztusi eszmény megközelítéséhez: tartani, fogni, élni, — mit? — azt, amit Krisztus mondott. Aki pedig nem tartja, de idézi; nem tartja, de hivatkozik rá; mókázik vele, argumentál vele, zajt üt vele; aki görögtűznek kigyújtja a krisztusi igék szikrázó fényét, az lehet szállító művész, lehet gyakorlati ember, lehet — ez

azonban az én Krisztustól messzeeső, sekélyes, pórias, de gyakorlati megállapításom! — lehet politikus krejzler, lehet szatócs lélek, aki a hasznot nézi, de «nem szeret engem» — mondja Krisztus. És ehhez az én gyarló eszem következtetést fűz: azt, hogy ez egyenesen tragikum; mert Krisztust nem szeretni, Krisztus beszédét meg nem tartani: — végzetes. Végzetessége pedig a Krisztus beszéde meg nem tartásának abban rejlik, tragikus volta abban csúcsosodik ki, amit az Üdvözítő az előző mondatban naiv, de igaz szavakkal megapeliálhatatlan határozottsággal így mond: «lakóhelyet szerzünk nála». Aki pedig a Krisztus szavát meg nem tartja, annak nincsen útja az Atyához, és nincsen lakóhelye az Atyánál. . .

Ámde sokaknak nem fáj emiatt a fejük! Jó nekünk itt a földön, csak itt legyen kényelmes a stálumunk; csak itt kárpitozzuk ki karosszékünket minél puhábban terítsük meg az élet bankettjének az asztalát! .. . — mondják gyönyörthabzsoló szájjal — és a játékot megnyertük! . . .

Ha megnyerték!

Ezzel ellentétben az a sokszor megcsodált, bölcsnek mondott Krisztus, azt mondja: Aki az én beszédemet megtartja, Atyám is szereti őt és lakóhelyet szerzünk nála! . . .

Mi az ára ennek? A Krisztus beszédének megtartása.

Végzetes minden elfekvés, minden elvonatkozás, iramlás a Krisztus mellől. Pedig valljuk be, hogy annak a tragikumnak a csomópontjában élünk mindnyájan, amit a Krisztus beszédének megtartása és rögzítése a saját életünkön keresztül jelent. Valljuk be, hogy e tekintetben a tragikum rémei, a veszteség kivérzéseai szüntelen fojtogatnak bennünket! Ha van bennünk megfontolás azon tények felett, amelyek általunk elkövetett dolgok, rámutatnak a Krisztus szava, beszéde, és a mi életvezetési módszerünk közti ellentétekre. És itt mindnyájan kényszerülünk megállani: megfeneklünk az abszolút tehetetlenségben; megragadunk, mint a lépvesszőn az a nyomorult

féreg... De a Krisztus nem azért Krisztus, hogy ott-hagyja az embert a szégyenfáján; hogy miután megadta a lehetőséget, a tehetetlenségben megfűlni hagyjon ott egy úri gesztussal bennünket. Nem azért Krisztus a Krisztus!

És itt megint egy bizonyíték az ő végtelen nagysága, kivételes és egyedülálló volta mellett: Elmegyek... és kell, hogy elmenjek Tőletek; de az én elmenetelem árán küldöm nektek a Vigasztalót, a Lelket! Az majd elétek ad mindent, szuggerál nektek mindent, amiket mondtam nektek. Elküldöm azt a felfrissítő, süvítő, megelevenítő, inspiráló, tüzelő, benneteket önmagatokból kiléptető hatalmat, amely szól hozzád, nem mint ember, nem a szelek hatásának erejével, hanem úgy, hogy saját magadban meggémberevedve, viaskodva egy meg nem sejtett csendes pillanatban kiszállsz a saját énedből a lélek hatása alatt; kitermelődik belőled, amit te mindig sóhajtva nélkülöztél; ami miatt Istennel, vallással, társadalommal, emberekkel, önmagaddal annyiszor pörbe szálltál: kirobban belőled az akarat s te, aki előbb egy málló, nyúló, hitvány iszalag voltál, te érzed, hogy önmagádból kilépő akarat vagy; érzed, hogy ellentálló és hadakozó energia, háritó és visszatartó erő lettél.

Lám, a mi elégtelenségünk és tehetetlen gyámol-talanságunk támasztékaul adja, küldi Krisztus a Lelket. Mintha mondaná: a békesség lelkét küldöm nektek, mely lesz az emberiség lelke: a kételyek helyében a tiszta látás; a bizalmatlanság helyében a kitartás lelke; a lepetyhűdés és leszerelés helyében a következetesség; az emberi félelmek folytán adódott összezusgorodások, csigabigaszerű összehúzóadások helyében a következetes kitartás lelke; a félelmetlenség lelke, amely nem bújlik, nem iramlik, nem oszlik el és tünteti el önmagát és önmaga körül a múltját és a múltjából azt, ami következetes, ami stílusos, ami hagyomány-szerű volt. Azt a békét adja, amely nem hirdeti, hanem amely megteremtődik a lélekben pro seipsa persona, önmagáért. . .

Azt kérdezem: mi termi és mi teremti meg az emberekben a belső csendet, a silentium spirituálét? A lélek nyugalmi állapotát? Az egyéniség kínoktól mentes helyzetét?

Mindenfélével próbál az emberiség és jól teszi, hogy próbál, kötelességszerűen próbál, az ő agyonhajszolt és sokszor megfojtogatott teizmusánál fogva próbálkozik? Miért? Azért, mert valahányszor egyéb argumentumot keres és egyéb eszközöket liferál a béke megteremtésére, mindannyiszor indirekte ott bizonykodik a Krisztus szava mellett: békességemet én adom nektek, nem úgy, mint a világ . . . próbálja megadni nektek ! (V. ö. Jan. 14, 27.)

Ez a pünkösöd jelentősége: az ember-inspirálódás, a lelki, a szellemi megtermékenyülés, az embernek akaratosabbá átalakuló életmenete; valami tüzeesség, mely olvaszt és forraszt; valami tüzeesség, mely bomlaszt, mely különböző fajsúlyú és keménységű fokú erőtényezőket egyesít és hatványoz. A pünkösöd olyan lombikszerű átváltozás az emberi lélek agyában, szívében, akaratában, mint amilyenek a nagy vegykonyhákban állanak és állítatnak elő . . .

Mi az emberi gondolat? Az emberi gondolat — a jó; az elérhető jobb, legjobb. De nemcsak az elérhető, hanem a magadban rögzíthető jó, legjobb. S mi áll ennek az útjában? Én. Hát még? Én. És azután? Sok más, ami velem valami viszonyban van, akár a megkívánás, akár az utálat, akár a félelem, akár a ragaszkodás révén; szóval: én — ezt mind át kell gyúrni, alakítani, mássá, különbbé! . . .

Mi hangol, mi ihlet ehhez? Legyünk emberebbek és ne mondjuk, hogy elég a virágkehely illata, a madár füttye; vagy a költői génusz: menjünk feljebb, menjünk feljebb; gyertek a hegyekbe, jöjjetek a felhőkbe I Mi idézi ezt elő bennünk? A Lélek inspiráló volta, a lelkem megtermékenyültsége. Ki és mi műveli ezt bennem? Autonómiával, ökológiával ezt meg nem teremtjük! Mi kell, mi kell, mi kell?! ...

Az Üdvözítő megmondotta: én elmegyek, de

valami más életformát, lélekmegtermékenyülést, az én szavaim és az elküldendő Lélek erősítő fuvalmai nyomán reprodukálódó lelkeséget küldök nektek . . .

Ismerjük be azt, hogy mi emberek folytonos vára-
kozásban, mindig egy szellemileg felfüggesztett állapot-
ban vagyunk. Várunk valami jobbat; igazabbat, mint
a nálunk létező; valamit, ami a mi mivoltunkat a
szellemi sekélyességből felemeli; ami felemelkedést,
szellemi nekilendülést jelent nem keretezések szerint,
nem falanszter szerint. Ehhez azonban egyéniség kell!
Hajlandóságok, szellemi, lelki élet kell!

Keresztény Testvéreim! Amilyen igaz az, hogy
egy az Isten, olyan igaz az, hogy ehhez az egy Istenhez
az egy ember közeledik, az egyes emberek kapcsolód-
nak. Az embernek Istenhez való viszonya, Isten-
kultusza a legegényibb, mint az élet. És az élet —
vagyok olyan öntudatos és büszke! — nem Péter és
nem Pál, nem rózsaszál és nem gabonakalász, hanem
— én, egyénileg és személyileg én.

Ezt a megtermékenyülést, ezt a tehetetlenségből
való kikászálódást az Üdvözítő maga, a Lélekkel
végezteti el bennünk. A Lélekkel, akinek szuggesztív
hatása van. Azért imádkozik az Egyház s vele az
egész kereszténység: Veni Sancte Spiritus!

És nem szégyenli a kereszténység — és ez is valami,
hogy nem szégyenli! — azaz, hogy nem szégyenli az
összesség és az Egyház, — mert bizony az egyedek
között akárhány szégyenlős akad! — mikor őszintén
és igazán mondja és azt dadogja: Sine tuo nomine,
nihil est in homine — nihil est innoxium!...⁹

Azért rimánkodik, azért esdekel a közösség és az
egyedek; jöjj! Veni Sancte Spiritus! Kérünk, jöjj!
Meggítálunk, hogy jöjj, mert nekünk kellesz; nekünk
szükségünk van Rád; mert nekünk küldetésünk van
a Krisztustól tenni és megtenni az Ő beszédeit s mi
nem tudunk lenni Nélküled! Jöjj el, mert lenn vagyok,
de feltörök. Jöjj el, Veni Sancte Spiritus: jöjj el Szent-
lélek Isten, áraszd reánk kegyesen mennyből fényessége-
det. Veni Sancte Spiritus: jöjjél Szentlélek Isten! Amen.

2. Az erő és igazság Lelke.¹⁰

«És én kérem az Atyát és más Vigasztalót ad nektek, hogy örökké veletek maradjon, az igazság Lelkét.»
(Ján. 14, 16-17.)

Nagy napra virradtunk ma k. h.! csodálatos, titokzatos események visszatérő ünnepére! Azt olvasom ugyanis az írásban, hogy «mikor elérkeztek a pünkösöd napjai, mindnyájan — értjük itt az Úr Jézus Krisztus dicsőséges föltámadása és mennybemenése után keletkezett új keresztény községet! — egy akaratlan ugyanazon a helyen valának. És lőn hirtelen az égből, mint egy sebesen jövő szélnek zúgása és betölté az egész házat, ahol, ülnek vala. És eloszlott nyelvek jelenének meg nekik, mint a tüzláng, mely leszálla mindenkire közülük és heteiének mindnyájan Szentlélekkel. (Ap. csel. 2, 1-4.) Tizenkilencszáz esztendő után mi, ama boldog őskeresztények késő unokái megjöttünk ma és megüljük évfordulóját annak a párját nemhogy ritkító, hanem páratlan csodának, hogy az Isten lelke látható alakban rászállott az emberekre és eljött hozzájuk, hogy a kisszerű lelkeket szorongásukból kiemelje, a komor sejtelmekbe merült, az aggályokban eltompuló szíveket fogékonyakká tegye, hogy az elborult kedélyvilágokat tüzes szeretetének perzselő lehellelével hangulatosakká varázsolja, szóval eljött, hogy a föld színét megújítsa!

De több ennél az, amiért mi ma ünneplünk, amiért szívünk ma büszkén megdobog! Nem a múltak emlékein merengeni jöttünk csupán ide! Hisz nekünk is van részünk e szent örömben s amit ünneplünk, miénk is a dolog! Nem pusztán évforduló ez a nap, nem emléknap csupán, hanem az a mi valóságos pünkösödünk, napja a Szentlélek újból való kiömlésének az emberi szívekbe-lelkekbe; újabb közeledés, újabb összenövés, szent szövetezés, édes csókcsere Isten és a mi lelkünk között., Igen, mert az apostol is nyomatékozza, hogy «az Isten szeretete kiöntetett a mi szíveinkbe a Szent-

lélek által, ki nekünk adatott». (Róm. 5, 5.) A Lélek jó: fényt derít elménkbe s eszméket fektet életünkbe; vágyainkba gyújtó szikrát bocsát, melytől kigyúlva a láng föl az égbe lobog. A Lélek jó: osztályozza a földi lét napszámosait, vértanukat és hitvallókat, gyenge szüzeket és erős asszonyokat (Péld. 31.) nevel. A Lélek jó: felülről jövő erejével (Ap. csel. 1, 8.) eltörli fogyatkozásainkat: meggyógyítja, harcképesekké teszi újra vesztett csaták levitézlett rokkantjait, meleg, lüktető érzéssel villanyozza föl a béna tagokat; gondja van a lelki pangás sorvadásos betegeire is: kitépdesi kiszaggatja belőlük a petyhüdség gyomókáit s ha tán fáznak szegények kételyeik rongyfosláúyai alatt, csak úgy befödözi őket, mint amily gyöngéd kézzel vet lepelt a koldushitűek meztelenségére. Ez és még sok más! . . . íme a pünkösöd jelentősége, a mai ünnep tartalma, íme a Szentlélek ereje! . . .

Ki csodálkoznék már most azon, hogy még az édes Üdvözítő legszorosabb környezete is áhítatos várakozással epedett az ilyen Vigasztaló után, s hogy e szent feszültségben «mindnyájan állhatatosak valának egyakarattal az imádságban az asszonyokkal és Máriával, Jézus anyjával és az ő atyjafiaival». (Ap. csel. 1, 14.) Szinte természetes kíváncsiság ébred föl az emberben az iránt, vajjon hogyan is várja e kiseded nyáj a szent Szűz anyai palástjának ótalma alatt a Vigasztalót? Nem zárkoznánk-e mi is oda, az utolsó vacsora termébe? . . . Jertek csak húzódjunk meg szerényen valamelyik zugolyban, hordozzuk csak körül fürkésző tekintetünket az ottlevőkön! Olvassuk le arcukról, betűzzük ki lelkükből a mélységes áhítatot, a fölcsigázott, figyelmes érdeklődést, mely őket fogva tartja! ... Ám hiába k. h.! akármit gondoljunk, bármit is mondjunk: nincsen a mi képzeletünkben annyi és olyan élettéljes szín, hogy ezt a képet, mely itt lelki szemünk elé tárul, meg lehetne, elevenen, a történeti tényhez híven, meg lehetne festeni. Nincsen az az aeol hárfá, amelyik gyengülő-erősbuló zsongásával, andalító bugásával csak meg is tudná közelíteni e várakozó szívek érzelemhul-

lámzását! . . . És ugyan milyen lehet az a dallam, melyet egy kegyelmes, malasztos lélek legfinomabb érzelmeinek tengerszeméből, legnemesebb indulatainak rejtélyes mélyeiből csal elő az égből lesüvöltő istenszele? . . . Mert lám az a szent Szűz I mintha újra az ádventi édes várakozás vágya legyintette volna meg az ő lelkét! ... És az apostolok? Mintha a tanácstalanok határozatlansága ülne orcájukon? ... És a többiek? Nem az elhagyottak, a bánkódók, vagy a bátortalanok benyomását gyakorolják a figyelmes szemlélőre?! . . . De mégis mind várnak . . . Kit, mit várnak? . . . Vigasztalót, megvilágosítót, bátorítót, szeretetet, meleget, bölcseséget, erőt; várják az igazság Lelkét! . . . Minden külső, látszólagos gyengeség mellett, mily teljes, tartalmas vágy! . . . Képes a virrasztó szemeket, melyekre az Úr Jézus végleges távozásával olyan sötét éjszaka borult, ébren tartani! .. . Hiába, nem igen értjük mi ezt k. h.! legföljebb csak sejthetjük eredményéből s így az első pünkösdnél is abból az átváltozásból, mely Pétert s vele tizenegy társát a szorongás önkéntes elzárkózásából a nagy nyilvánosság elé a templomba hívta; mely az Isten szent igéjét, a megfeszített Jézus igazságát adta ajkaira, hogy azt bátran hirdesse annak a Léleknek erejében, «kit e világ nem vehet, mert nem látja és nem ismeri őt» (Ján. 14, 17.), aki nem a félelemnek, hanem az erőnek és szeretetnek szelleme (Tim. II. 1, 7.), aki az igazság Lelke (Ján. 14, 17.), akit Krisztus Jézus nevében az Atya azért küld, hogy megtanítsa mindenre és eszünkbe juttasson mindent, amiket az Üdvözítő nekünk mondott (Ján. 14, 26.).

Fából kellene lennünk k. h.! ha kívánva nem kívánnók magunknak ezt a Lelket, ezt a Vigasztalót, az igazság, az erősség Lelkét, jól tudva azt hogy «küzdelem az emberélete a földön» (Jób, 7, 1.) és hogy az Üdvözítő tanítása szerint az embernek vajmi gyakran éppen a háznépe a legnagyobb ellensége; hisz farkasok közé küld azzal a karddal, amelyet ő maga hozott a világba (Mt. 16, 34.), hogy meggyőzze vele a világot. Íme az

Úr Jézus célja velünk és általunk; harc a világgal, küzdelem a rossz ellen; véres tusája az igazságnak a hazugság, küzdelem a rossz ellen; véres tusája az igazságnak a hazugság, az álnokság, a képmutatás, a fondorkodás, a paráznaság mesterkedéseivel szemben! Harc örökkévalóságért; vérontás, ha kell, szent elveink védelmében és megvallásában; harc a végsőig, harc egészen a késig! Ezt a harcot» ezt a keresztes háborút hirdeti az Egyház mindig; nem úgy jön ő, mint egy békehírnök fehér zászlóval; véres kardot hord körül és toborozza egyre a fegyvertársakat az Úr harcaira, arra a nagy ütközetre, amelyben Belzebub, Behemoth és Moloch csatasorai ellen kell küzdenünk halhatatlan lelkünk veszélyben forgó örök üdvösségéért! Ki ne érezné ennek meggondolásakor saját gyöngeségét, ki ne látná be a vállalkozás meddő voltának lehetőségét? Mire van tehát szükség! Erőre és világosságra! Lélekre és fényre. Erőre, lélekre: hogy merjünk; világosságra, fényre: hogy lássunk! Honnan vesszük az erőt? Ahonnan Szent Pál is kapta «az erőnek szellemét» (II. Tim. 1, 7.): — Istentől! S honnan a világosságot, ha nem az Atyától, aki a Jézus nevében küldött vigasztaló Szentlélek útján mindenre megtanít és eszünkbe juttat mindent? (Ján. 14, 26.) Markoljunk ma azért két kézzel az erő és igazság Lelke után, kérjünk, keressünk, szerezzünk belőle minél többet, hogy mi is elteljünk Szentlélekkel és «megismerjük a dolgokat, melyeket Isten adott» (I. Kor. 2, 12.).

Ki is az a Szentlélek? Azt mondja róla az Úr Jézus saját leghszentebb ajkaival, hogy Vigasztaló, hogy az igazság Lelke, kit az Atya az ő kértére fog adni. De hát mi szükség van Vigasztalóra Jézus a minden vigasztalás Istene mellett? Minek az igazság Lelke, mikor Jézus maga az út, az igazság és az élet? (Ján. 14, 6.) Hát egyszerűen csak azért, mert az Úr Jézus elment és távozásával szomorúságot hozott szűz anyjára és tanítványaira. Azért volt és van szükség Vigasztalóra,

mert az Úr Jézusnak vissza kellett térnie az örök Atya kebelébe s így Ő nélküle, az Ő lelke, szelleme nélkül az a hit, az az élet, azok az elvek, melyeket reánk hagyott, az örökös emberi állhatatlanság és változékonyság tengerén vajmi könnyen hajótörést szenvedtek volna. Azért volt és van szükség az igazság, az erősség Lelkére, mert a rohamosan változó események az Úr Jézus életében, drágalátos halálában, dicsőséges föltámadásában, negyvennapos földi időzésében és végül mennybemenésében az ingatag lelkűekre mint akkor, úgy manap is veszélyesek lehetnek. Azért volt és van szükség Vigasztalóra, serkentőre, bátorítóra, erőre, mert Krisztus tana, a krisztusi hit és élet homlok-egyenest ellenkezik a világgal, azéval, amelybe ezt a tant, az örök igazság Egyszülöttje beleállította. Azért volt és van szükség az igazság Lelkére, hogy «meggyőzze a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről» (Ján. 16, 8.); azért kellett leszállania az erősség Lelkének, hogy legyen kar, mely a világba dobott kardot (Mt. 10, 34.) forgatni bírja, hogy legyen szív, mely kész elválni atyjától, anyától (Mt. 10, 35.) s akadjon olyan is, aki fölveszi keresztjét és elveszti életét, hogy megtalálja azt (Mt. 10, 38—39.).

Az Úr Jézus után senki sem hirdeti oly bátran és hangosan a keresztény ember harcra hivatott voltát, mint a nemzetek apostola: «Tudd meg, — írja kedves tanítványához, Timotheushoz, — hogy Isten nem a félelemnek, hanem az erőnek szellemét adta nekünk» (II. Tim. 1, 7.), bizonyára nem másért, minthogy küzdve küzdjünk, mert «a gonoszság titka munkálkodik». (Tess. 2, 7.) Áll a harc, gyűri a világ a lelkeket, hajszolja a vergődő szíveket! Szipolyozza belőlünk a kegyelem olaját! Ha Göröghon hősei örökségük javának a perzsákkal való százados ellenkezést tartották, melyért oly sok vér kifolyt; nem a harc és küzdelem kockájára teszi-e föl lelkét Krisztus minden igaz híve?!

De micsoda országok harca és népek csatája csak egyetlenegy lélek küzdelmeihez képest is?! Ó, az

emberi szívben az erény bajvívása a *bűn* romboló féktelenségével, az igazság elkeseredett kéztusája a hamiság elvtelenségével; ez az a titáni küzdelem, mely percenként, pillanatonként megújul s amelyben jaj! annyi a gyalázatos vereség és oly ritka a dicső győzelem! Mi ehhez a viaskodáshoz képest a Vezúv földet rázó dübörgése, mi az óceán fékevesztett viharzása, mi a jégmezők ropogása, mi a számum zúgása, a mistrál süvöltése? Csak egy-egy elhaló szó, egy csöndes sóhajlás. De mikor összeroppan küzdelmeiben a lélek és kísértéseiben sír, nem a szem és elfullad, nem a torok, hanem a szív; mikor vijjog a belső ember, mikor megfeszül ellenállásában az agy és vérben forog a szem és rá visszasiszeg egyre a kígyó; mikor száz oroszlán és hiénánál vadabbul üvölt rá az elcsigázott, agyonhajszolt lélekre a pokol; ó — ki tudná testi szemével borzadály nélkül ezt elviselni, ez az igazi küzdelem, ez megy életre-halálra!? A keresztvíz már zsenge korunkban az üdvösség seregeinek bajnokaivá avatott benünket, akiknek minden perce merő próba; akik úgy állnak a világban, akárcsak a harcmezőn, hogy ezernyi nyílt és láthatatlan ellenséggel víjjanak.

Hogyan állhatnánk meg ilyen vészben, ha nincs velünk az erősség Lelke? A kísértő gyönyörök Jidércfénye, a lesújtó csapások éjtszakája nem ejt-e meg, ha szövétnekünk nem az igazság Lelke? Nem veszünk-e csatát, ha lágyak vagyunk és puhák? igen k. h.! nekünk rendkívüli bátorságra van szükségünk s hogy ez a bátorság milyen legyen, azt megmutatja az a sok megtévesztett lélek, akik szánandó hülyeségben lekonyult fővel hajtogatják, hogy meddő a küzdelem és céltalan a világ és az ő szelleme ellen. Nem lehet, nyöszörgik, ez emberi erőt meghalad; így él az egész világ, mi sem tehetünk másképp! Krisztus szolgálatában szembezállni a divattal, az Istent megtagadó ördögi göggel, a rombolás szellemével, az ész és erkölcs hivatásos kerítőinek meszterkedéseivel: ez nehéz, ez kivihetetlen és rögtön kész a csődöt mondott hősök és hősnők színpadi komédiázással elsóhajtott válasza: — nem lehet, nem tehetem! . . .

Íme, ahol elül a harcok riadója, ott háttérbe szorul a kereszténység ősi ereje, melyet már az Isten megismertetett a paradicsomi átokmondáskor: «Ellenkezést vetek» (Gen. 3, 15.); ahol megszegyenülnek az Úr seregei, ott a világ hazug szava törvényvé lesz, az evangélium tanítása pedig mesévé törpül a tündérvilágok regéiből. Ezért int az apostol óvó szava: «senki el ne ámtson titeket» (II. Thess. 2, 3.), mindent megpróbáljatok; ami jó, tartsátok; mindentől, ami rossznak látszik, óvakodjatok!» (I. Thess. 5, 21-22.) De hogyan, mikor erőt vesz rajtunk a gyengeség s ha Krisztus szavára, mely szerint aki nincsen vele, ellene van, föl is buzdulunk: jóra való készségünkre rázúdul hamarosan a világ fertőzött szelleme és jó feslő tavaszra korai hervadás, fakadásra virághullás; születésre szemfödő, temetés!? . . . Nem másként k. h.!, mint a Vigasztalónak, a Léleknek erejében, ki «ha eljövend, meggyőzi a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről». (Ján. 16, 8.) Mert a Lélek tűz, fényt szór az égbe, lánggra lobbantja a pislogó szikrát, kiválasztja a salakot! A Lélek erő, őserő, isteni erő, az Atya és Fiú ereje s mert ilyen: sziklátat zúz; az értelem fagyából meleg könnyeket fakaszt, s a szorongó kislelkűség barlangjaiból az áldozatkészségnek évig fölerő templomait varázsolja elő. Vajjon nem ez megy-e végbe az apostolokkal pünkösöd reggelén? Minekutána heteiének Szentlélekkel, mitől sem félnek ők, kik csak kevéssel előbb nyúlászívek valának. A tüzes Lélek leszállása előtt olyanok voltak a tanítványok, mint a kialudt zsarátnok: Péter mesterét megtagadja, Tamás hitetlenkedik, valamennyien bújnak, rejtőzködnek: ám mihelyest megkapták a Lelket: «nagy hatalommal tőnek bizonyosságot az apostolok a mi Urunk Jézus Krisztus feltámadásáról». (Ap. csel. 4, 33.) Mily bátran, férfiasan hangzik föl Péter és az apostolok szava: «Az Istennek inkább kell engedelmeskedni, mint az embereknek. A mi atyánk Istene iöltámasztotta Jézust, kit ti megöltetek a fára függesztvén. Ezt fejedelemül és üdvözítőül magasztalta fel Isten az ő jobbával, hogy Izraelnek bűnbánatot

adjon és bűnbocsánatot. És tanúi vagyunk ez igéknek mi és a Szentlélek, kit az Isten minden őneki engedelmeskedőnek megadott. (Ap. csel. 5, 29-32.) így hirdetik elfogulatlanul azt az igazságot, melyért Krisztusnak hálnia kellett. Imre, «maga a Lélek tesz bizonyosságot a mi lelkünknek, hogy Isten fiai vagyunk». (Róm. 8, 16.)

Ki ne látná, ki ne értené, ki ne érezné, hogy maga «a Lélek segíti gyarlóságunkat, hogy maga a Lélek könyörög értünk kimondhatatlan fohászzkodásokkal». (Róm. 8, 26.) Ó, de milyen hatalmas is az Isten Lelke! Rászáll Simonra, Jónás fiára és leszen a halászból az apostolok fejedelme; ihleti Sault, az elvakult üldözőt s az igazság törhetetlen hirdetőjévé avatja őt, aki elmondhatja magáról, hogy «igen sok fáradozásban, többrendű fogságban, módfeletti veretéseknél, gyakori halálveszélyben voltam». (II. Kor. 11, 23.) Valóban, ha a testről szólva az életműködésnek középpontjául és forrásául mindnyájan elismerjük a szívet: akkor a lelki ember szívének, hajtó erejének a lelki élet mozgatójának a Szentlelket kell elfogadnunk. «Senki sem mondhatja: Úr Jézus, hanem csak a Szentlélek által.» (I. Kor. 12, 3.) Tehát nem lehet az igazság és erősség Lelke nélkül Isten örök tervei szerint élni! . . .

Ki volna mármost oly balga s nem akarna betelni Szentlélekkel, hogy «ne legyünk többé habozó kisedek s ne hajtassunk ide s tova a tudomány minden szelétől az emberek gonoszsága által, a tévedésbe ejtő álnokság által» (Efez. 4, 14.), hanem erősen állva az erény alapján, melyet megtanultunk becsülni, gyökeresedjünk meg szent hitünk gyakorlati megvallásában és érvényesítésében; «mert akik elfutottak a világ fortéiméitől a mi Urunk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztusnak ismerete által, ha azokba elegyedvén legyőzetnek, az ő utóbbi dolgaik gonoszabbak lesznek az előbbieknél, mert jobb lett volna nekik meg nem ismerni az igazság útját, mintsem a megismerés után eltérni a nekik adott szent parancsolattól». (II. Péter 2, 20-21.) Az emberi társadalom fotográfiája azt mutatja, hogy igaza van az

apostolnak; tanú rá az általános erkölcsi züllés. Isten korlátozó törvényei nélkül rendezzük be tán életünket? Gondoljuk, hogy így boldogabb lesz? Nyílt kérdésnek lehet-e azt tekinteni, hogy vajon cselekedeteink összhangban vannak-e az Úr parancsaival? Ne tévesszen meg bennünket az, amit látunk! Ne ülünk fel annak, hogy a világ követeli tőlünk a leszerelést, hogy kárhoztatja nemes törekvéseinket s a halál fölött is győzedelmes Úr Jézus erkölcsi tanítását az emberi természet kín- és vérpadjaként mutatja be! Ne akadunk fönn azon, hogy a keresztény gondolkodást lomtárba vágja, hogy a szent hit örökérvényű elveit csak a madárijesztő hálátlan szerepére kárhoztatja és ha már mindenem végignyargalt, amit mi szent tisztelettel, imádságos érzelmekkel környezünk, még akkor se adjuk meg magunkat, hanem hallgassunk az apostol lelkesítő intésére: «El ne fáradjatok, lelketekben elcsüggedvén, mert még szinte vérig nem tusakodtatok, a bűn ellen viaskodván; maradjatok meg fegyelemben». (Zsid. 12, 4-7.) Úgy van, maradjunk meg az erősség s az igazság Lelkének fegyelmében s épp azért vesszen a bűn és éljen az erény! Legyen harc, dobjunk kesztyűt kíméletlen ellenségeinknek; de óvatosan támadjunk és okosan védekezzünk!

Fölvonul tömött sorokban az ellenhad; nagy porfelhőt ver maga körül, úgyhogy alig veszed észre, hogy ki van előtted. Három erős oszlopban áll föl ellened. Régi harcmodora ez már neki. Hallottál is már róla; János apostol ismerteti: a test s a szemek kívánságának és az élet kevélységének nevezvén őket. Csak az előcsapat, a portyázok szoktak változni az időhöz és harci körülményekhez képest. Ma úgy tesz, mint hajdan a filiszteusok: kiállít egyet a sereg elé ezekből a csahosokból, hogy harcra ingereljen minket. Ámde hősrünk ma nem Goliáth, nem óriás; még Dávidnál is igénytelenebb: csak egy törpe. Parányi apró manó! Szeretnéd ismerni? Nos megmondom, a neve: betű, nyomtatott betű. Tagadhatatlanul ügyesen forog^a harcmezőn; játszi könnyedséggel szökik át sán-

caidon, kapaszkodik fel falaidra; jóformán észre sem veszed és már foglya vagy. Hány győzelem hőse, mennyi bukásnak eszközlője, ez a semmi! Mennyi megszegyenülés, mennyi halál az ő műve! Óh igen, a betű kegyetlen, kíméletlen és goromba! Nem nézi, mi szent és imádandó; el nem ismeri tiszteletreméltó hagyományok ősi jogát! A tiszta erkölcs hófehér mezejét épúgy végigrójjá szennyes cselvetéseivel, mint amilyen szü-szorgalommal örül hitednek erős tölgyfáján. Óh a betű szemtelen hazug, óh a betű ó!

Manap már igen kevés az ember, ki még nem, érezte volna e kis ólomkatonának az erejét. Vak az aki nem látja hódításait s föl nem éri ésszel a betű pusztító, garázdálkodását. Hányan vagyunk itt e szentélyben, akikhez hozzá nem fért még a betű? Az ő mérge? Meg tudnám számlálni ujjaimon! Ma már sok ember, majdnem minden ember olvas és jól teszi. Isten gondolkodó észt azért adott neki, hogy mások szellemi többletéből tanuljon újat, jobbat, tökéletesebbet; de senki sem esküdjék a betűre, amely annyiszor szolgálja a hitközönnyt, az egyének céltalan és határtalan érvényesítését, az élvezetek zónáinak kiterjesztését. Hány keresztény életfelfogásba és meggyőződésbe fojtotta már bele a lelket a betű? I Azért «kérünk titeket atyámfiai, hogy ne hagyjátok magatokat elmozdítani meggyőződésétektől, sem elrettenteni akár lélek által, akár beszéd által, senki el ne ámítson titeket» (II. Tess. 2, 1-3.), mert mindig voltak és vannak hamis próféták, «kik által az igazság útja káromoltatik», (II. Pét. 2, 2.), akik, mert ők «víz nélkül való kutak és forgószéltől hányatott fellegek», (II. Pét. 2, 17.) azon vannak, hogy mi is kiszaradjunk, hogy elveszítve az egyedül igaz utat; szenvedélyeink, gonosz hajlamaink viharától megtépve ide s tova üzessünk; «akik mindig tanulnak és az igazság ismeretére soha nem jutnak; ellen-szegülnek az igazságnak, de tovább előre nem haladnak; előmennek a gonoszban, tévelyegvén és tévelyítvén. De te maradj meg azokban, miket tanultál, tudván kitől tanultad — figyelmeztet bennünket

Szent Pál! — fölkészülve minden jócselekedetre»: (II. Tim. 3, 7, 9; 13, 14, 17.)

Az első ember átöröklött vétkes kíváncsiságát ma is úgy élesztgeti bennünk az ördög, mint azt ősszüleinkkel tette volt. Az ember ma még inkább, mint akkor hatalmas szeretne lenni; keresi mindenütt és mindenben önmagát; érvényesülni akar. Ámde elfelejti, hogy valaki isteni tekintéllyel megmondotta volt: «Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek». (Ján. 15, 5.) S vajjon miért? Mert «én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők». «Miképpen a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt önmagától, ha nem marad a szőlőtőn, azonképpen ti sem, ha én bennem nem maradtok». (Ján. 15, 5, 4.) De már tudjuk, hogy az Úr Jézus elment, hogyan maradjunk tehát benne? «Nem hagylak árván titeket.» (Ján. 14, 18.) «Én kérem az Atyát és más Vigasztalót ad nektek, hogy örökké veletek maradjon, az igazság Lelkét, kit e világ nem vehet, mert nem látja és nem ismeri őt, mert nálatok marad és bennetek leszén.» (Ján. 14, 16, 17.) A vigasztaló Szentlélek pedig, kit az Atya az én nevemben küld, az titeket megtanít mindenre és eszetekbe juttat mindent. (Ján. 14, 26.) Íme Jézus Krisztus isteni bizonykodással ígéri meg és isteni hűséggel adja meg mindnyájunknak az igazán cselekvőképes élet elvét: a Lelket. Aki csak kissé benézett az emberi szív és lélek titokzatos műhelyébe, ahonnan cselekedeteink kiindulnak, azt látta, hogy az Úr jó lelke elvezet bennünket a biztos földre, (Zsolt. 142, 10.), mert ami törekvéseink hiábavalók, ha nem segíeyztetnek, ha kizárólag magunkra hagyatkozunk. Azért k. h. ! szívleljük jól meg Pál apostol intését: «A lelket el ne oltsátok (Tess. 5, 19.); hanem tudva és érezve azt, hogy:

«Te kívüled Istenünk,
Semmi jó nincs mibennünk,
Nincsen semmi érdemünk.»

Annak nevében, akiért az Atya mindent megad, kérjük az erősség, az igazság tüzes lelkét, hogy gyújtsa

föl bennünk az ő szeretetének lángját; hogy enmagunknak elégve, hamuvá égve, egymásnak szent példadással világolva tegyünk mi bizonyosságot égnek-földnek egyaránt, hogy Isten fiai vagyunk. Amen.

Szentháromságvasárnap.

1. Megnemesedés az Atya, Fiú és Lélek nevében ...

(Vázlat. 1918.)

Az Üdvözítő Mester, ki jól ismerte tanítványait, élénk emlékezetünkbe juttatja, hogy az Atyához menendő, de ennek folyománya, folytatásaként nem hagyja csüggetettségbe őket, s magukra az embereket. Vigasztalót hagy és küld. Lelket, de olyat, amelyik mindazt, amit mond és ad és közöl, a Jézustól adja. Mindazt a szuggesztív munkát, azt a felvilágosító és rátanító működést magából az isteni lényegből veszi. Az Atyának, Fiúnak és Léleknek nevében kell a világon minden embernek megtisztulnia az Ádám-Éva őszüleink kovácsolta átok salakjából. S ha már e tisztító-tűzön keresztülvergődött a lélek, létesülhet az észben és akaratban diszpozíció, készség, megérteni és megtanulni, s azután megtartani, gyakorolni, kiváltani, cselekedni, megélni Krisztus Urunk parancsát, szavát, intését. . .

A mai evangélium minden szavának mázsás súlya van. Ismerteti az embernek kitűnően elsőrangú célját: a megtisztulást Atya, Fiú és Lélek nevében. Kell nem babonás, szellemes, ötletes, véletlen elővetődött bűvös jelszó, ösztönző, serkentő hatás, kell a szellemi, értelmi és akaratni megtermékenyüléshez egyéb, t. i. Atya, Fiú és Léleknek mivoltába, szépségébe, jóságába, hatalmába belegyökerezett hit, melyre mint bázisra támaszkodik az emberi lélek megmunkáltsága. Kell, hogy a krisztusi parancs, beszéd, lecke, tétel, tan, igazság és kötelesség legyen! S e kötelességeket, melyek idegenek és melyek unalmasak és kevésbé rokonszenvesek kell, hogy eszünkhöz és akaratunkhoz közelebb férköztessük,

hogy ez noblesse oblige-e, becsületbeli kötelessége legyen az evangélium' szellemén átnemesedett, átkeresztényesedett léleknek . . .

Minden emberi vállalkozás, koncepció, terv kimerül a folytonos kombinációknak el- és lealkuvásoknak munkájában. Pedig mind e látszó és játszó jelenségek dacára, az emberi lélekben szunnyad egy akaratszerűség, sejtés, mely egyben vágy is a nemesebb, a jobb után. Ez a mi büszkeségünk. Minden emberi nagyratermettség, igazi ambíció, megsejtett, távolról akart, áhított jobb valami, emberibb valami, ami volt és van, — mind benne van az evangéliumban. Mindaz a nagy, szép, emberi, újságszerű, amit valaha alkottak egyesek, nagyok, emberek, férfiak, nők, agyukkal, gerincükkel, értelmüknek és idegzetüknek a nekifeszítésével, — mind az evangéliumban termett, virágozott, pompázott.

Mi is csak az evangéliumba mélyedhetünk bele, ha nagyot akarunk! . . .

S ha ez a szükséglet kínoz bennünket és cirkálunk a Krisztus szellemi hagyatéka, bázisunk körül, de a hozzá közelítés hiányzik belőlünk, akkor elesünk tőle . . .]

Mi a háttere ennek az esetlenségnek? Egy negatívum, egy hiány, amelynek a megléte az evangélium megélésének előfeltétele: t. i. az Atyának kegyelme, a Fiúnak szerelme és a Szentléleknek segedelme . . . Az, hogy nem vagyunk megérzői, alanyai, viselői annak a kötelességnek, mely alól az Isten Fia nem akar emancipálni senkit. Igen. Krisztus minden hitbeli kiindulást, lehetőséget érvényesülésre, a szép, fölséges morális szolgálatára függővé tett a hittől; attól a hittől, mely az Isten fölséges eszméjéhez láncolja magát és abban a hármaskör munkásságot, az ember felőli gondoskodását konziderálja: — a teremtő Atya iránti hódolatot, a megváltó Szeretet iránti hálás lelkületet, s az isteni szent Lélek segítségét, mely a kitűrő, elviselő, megbirkózó megadást váltja ki belőle . . .

Ti kereszténykedtek és katolikuskodtok, vallásoskodtok, lekonyultok, felemelkedtek . . .

Mi a pszichológiája ennek a lelki állapotnak? Vajjon a lelkünk mélyén ott él-e a második megteremtődés, az Atya, Fiú és Szentlélek erejébe való öltözködés? Kibontakozik-e bennünk krisztusi voltunk? Kereszténységünk? Az Atya, Fiú és Lélek erejére támaszkodik-e ez? Kialakult-e, él-e egy el nem némuló refrain je, tihanyi visszhangja a lelkünkben annak a nagy konfesszióknak, amelyet a botlásokon, aberrációkon keresztülvergődött, de komolyabb felfogásra kapott lator hallatott: — Uram, emlékezzél meg rólam . . . ? (Lk. 23, 42.) Él-e bennünk öntudat, mellyel máról holnapra kelek, holnapról holnaputánra lendülök, kapcsolódik-e életem a Krisztus keresztjéhez? Úgy lendül-e, úgy simul-e az istenség mellé a lelkünk, hogy készek vagyunk nyomába lépni a Krisztusnak? Ha igen, akkor színészkedés, komédia, levegőverdesés nélkül mondhatom: mindent megtartottam!

Az Úr Jézus szavaiban eleven erő van. Az Ő igéit az a ránkolvasás és ítélet súlyozza meg: — példát adtam nektek! (Ján. 13, 15.) Fölséges a példa! Emberfölötti. Emberfölötti, jó, igaz. Hát akkor, akkor kell is hozzá több, mint mink vagyunk, ami kívülünk van, de ami lehetséges, sőt szükséges, hogy bennünk is meglegyen.

Akarjátok megtartani Krisztus törvényeit? Van-e ilyen ambícióitok? Helyezkedjen el hitetek medrébe, bölcsőjébe, ágyába lelketek, amely hitnek élete kemény, igazi realizmusában ott lebeg a Teremtő, a Megváltó és Megszentelő, az Atya, Fiú és Lélek hármas egysége. Amen.

2. A Szentháromság működése.

(1919.)

Mindnyájatok előtt ismeretes a Szentháromsággal szemben az a doxológia, az a hódoló imádás, az a fohász-kodás, amellyel az Egyház és vele mi megannyiszor imádkozunk és köszöntjük az Istent, mikor így hódolunk neki és előtte: Gloria Patri et Filio et Spiritu Sancto! Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek!

Amilyen ismeretes ez a fohász-kodás, talán még

ismeretesebb mindegyitek előtt valamennyi imánk bekezdésén és végén az a jel, amellyel magunkat megjelölni és megerősíteni szoktuk; amellyel a Szentháromságban való hitünket is kifejezésre juttatjuk, mikor imáinkat, legyen az kérő, hálaadó, engesztelő, így kezdjük és így végezzük: In nomine Pa tris et Filii et Spiritus Sancti! Az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében!

Lett légyen bár ez bármennyire megszokott és ismeretes, nem lesz érdektelen és felesleges a mai vasárnapon, mely az Egyház liturgikus beosztása szerint a Szentháromság hittitkának van szentelve, nem lesz felesleges és haszontalan ezen beszédnek a keretében egy kis hittani, dogmatikai megbeszélést folytatni arról, hogy mit is jelent a keresztény katolikus hit keretén belül a Szentháromságról szóló tan; nem lesz céltalan rávilágítani azokra az értékekre, — értem a gondolatok és eszmék értékét! —, amelyekből újra felfrissül a hitünk; amelyekre ha erőteljesebb hivatkozás történik, megtermékenyül a lelkünk ...

Tagadhatatlan, hogy mindama misztériumok közt, amelyek a gondolkodó emberek agyát igénybe veszik, egyike a legsúlyosabbaknak, legnehezebbeknek, az a keresztény katolikus tan, amely a Szentháromságról szól.

Mi mindig úgy tudtuk, tanítjuk, éreztük és éreztük, hogy a lét és élet sokfélesége felett, a milliányi szerteomló atom- és molekula-világ, a szépségében harmonikusan rendezett, ökonomikus valőrökben kibontakozott mindenség felett egy összefogó, összetartó, összeabroncsoló, hatalmas, szuverén isteni erő létezik, van. Magának az életnek érzése, amely átzsong rajtunk, amely vibrál bennünk, az életnek ösztöne diktálja nekünk, hogy a mindenség felett van egy valaki, egy végtelen, egy alfa és omega, kiindulás és beteljesedés, egy, csak egy és nem lehet más mint egy. És ennek az egysége annyira kikezddhetetlen, annyira stabilis és megbonthatatlan, hogy a világon mindenhez hozzá lehet férni boncoló késsel, mindent meg lehet közelíteni elemző, analizáló aggyal, csak egyhez, az Istenhez nem lehet

nyúlni sem mércével, sem görebbel, semmiféle megosztani, elemezni akarással.

És mégis azt látjuk, hogy ez a sokfejű, sokagyú, sokajkú, szívú és kezű kereszténység vissza a századokba nyúlólag és évezredekre menőleg, mikor keresztet vet, mikor meghajtja a fejét a dicsősége előtt az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek, bár mondjuk, hogy a dicsőségnek nem szabad megrövidülnie és bár megtépett dicsőségű Istent nem ismer, mégis külön nevezi meg őket, mindegyiket Istennek vallván.

Nincs itt kontraszt? Nincs itt egymásracafolás, nincs itt meg hasonlítás? Nem látszik-e itt szétporladni a Péter-féle szikla, mely kő a tanegységben és szikla az igazság érzésében, nem szól-e itt az ajak ellent a tannak?

Nem!, A keresztény ajak, míg magát az Egyház sziklájához köti, mely az igazság öre, addig nem szól a tanegység ellen. Nem! Sőt csak azt fejezi ki, amit az egység mellett a végtelenből megsejtett, amit a messze levőből, a valamikor majd valóságban és színről-színre látandóból megláthatott, mint az isteni ténykedés nyomait: signa et portenta Domini! Jeleit és nyomát az Úrnak!

Mikor egy ilyen megvallásban, hivatkozásban oldódik meg az ember ajka, beszéddé és imádsággá, semmi egyebet nem csinál, mint a maga gyermekfogalmaiból, zárkózottságából, kisszerűségéből közelebb lép ahhoz a messze, nem tartott, nem fogott, le nem kötött, egészen le nem foglalható Végtelenhez, amikor az ő cselekvései nyomán, az ő ténykedései tej útján felfedez és megállapít, rögzít és honorál, méltányol az isteni cselekvények sorrendjében valamit, ami önmagához és az emberhez is közel áll.

Miért említ Atyát?

Mert az isteni működésből amit az ember lát; mind, ami van, ami lett, és ami még el nem múlt és fennáll, nem elkoptatva, megszegyenülve, csapzottan, hanem úgy áll fenn, mint állandó műve, a teremtett világ, annak a szónak, annak az akaratnak és erőmegnyilvánulásnak a nyomán, hogy: legyen!

Az ember az isteni működésből ezt a processziót,

ezt a kilépést látja, ezt az örökös tavaszt, ezt az örökös léteit, ezt a meg nem szűnő levest, amellyel az Isten teremtett világot, semmiből mindent. Az első isteni aktus, a generáció, a teremtés föntségében lép elő, közelít feléje. Minek nevezze? Minek inkább, mint Atyának?! Mikor kilép önmagából, a végtelen, a fönsteges és megtalálja az ember az első hangot, minek mondja, minek nevezze, ha nem Atyának?!

Avagy vegyük elő a fogalmak kódexét és kutassunk az Isten eme működésének kifejezésére terminust. Minek nevezzük? Királynak? Labilis fogalom, esékeny és törékeny. Voltak és vannak, lehet, hogy lesznek; de ennek a securitását, a biztonságát, a stabilitását nem látom. Úrnak? Nagyon relatív fogalom. Hatalmasnak? Ó, azok a hatalmak micsoda tortúrákon mennek keresztül, micsoda lesemmezésével a mának és a holnapnak! . . . De van, amit az idő el nem koptat; egy fogalom, amit semmi túl nem haladhat: a paternitas, az atyaság. A kezdődő, megindult életnek, az élet vibráló erejének, sugalmazó és akaró beavatkozásának ez leszen a szava, amivel szólíthatom lefokozás nélkül, amivel illethetem az Isten nevét és pedig nem önkényesen, hanem a működése nyomán . . . Működése nyomán? Hisz akkor mesternek is nevezhetném?! Mesternek égen és földön, az ég felhőiben és a föld berkeiben és hegyeiben. Ámde a tanítvány sokszor a mester fölé áll. Aki ma mester, holnap már túlhaladott, elfelejtett szégyenfa lehet! . . .

A dolgozó, cselekvő, munkálkodó, az akaró, a világot akaró Istent nem lehet másként nevezni, mint azzal a hódolattal, amelytől csöpög egyrészt és amelyből kristályosodik ez a fogalom, másrészt: — Atya!

Mikor én az Istent, mint *Atyát* köszöntöm, akkor a világot akarattal a semmiből előhívó őserőnek mondom.

És ha tovább megyek és nem állok meg ennél a fogalomnál és nem merül ki az én istenkultuszom és ha nemcsak a megteremtett világot látom, hanem ebben kezdem nézni azt a szellemi életet, amely abban zsong a hegyei derekán, a völgyei mélyén, a berkei közepében, a tenger színén és ha látom benne a merész, sastekintető,

gondokba merült, vidáman hancúrozó, kétkedve tanakodó, két egymással társalgó, egymásból gondolatokat kitermelő típusokat, az embereket és ezeknek a léte fonalán eljutok azon pontokra, amelyet úgy hívok, hogy krízis; úgy fokozok, hogy katasztrófa; úgy állapítok meg, hogy tehetetlenség és azután jön egy nagy pauza, amelyikbe belevilágít az édenkert kapujánál őrtálló kerub lángpallosa; amely nagy szilenciumból egy Noé bárkájából kitüremelő nagy hangzavar hallik; amely csendbe belecsuklik a Mózes szava, amellyel saját faját aljas, paráznaelkű, megbízhatatlan, undok fajtának bélyegzi és népének gyalázatára, szegyenére összetöri, földhözvágja a kőtáblákat... És mikor tovább az emberi lélek e megfeszülésében hallani az Izaiás sírását, a Jeremiás pusztulását zengő énekét, akkor valami csodálatos, méltóságteljes libbenésszerű ereszkedéssel jön Valaki a magasból, — mert a mélységből már nem jöhet, ott csak senki és senkik vannak! — operatív, rrfüködő készséggel a saját magában lezüllött, megfeneklett morális világnak megmentésére: — az Isten. Az első cselekvés után, mely a creatio, teremtés ténye, ennek az ember okozta csődjén megtermékenyedett az isteni akarat és ebben a secunder állapotban, helyzetben kiemeli ezt a megfeneklett exisztenciát, melynek a neve: — ember.

És ugyan kérdem tőletek: az alapító, a kezdeményező, az első exisztenciát alkotó tényező hagyományainak ki legyen a folytatója a mi emberi fogalmaink szerint: a Fia, aki vállalkozik erre, akinek saját maga inspirálta kötelezettsége, hogy ezt tegye? S ha ez az Isten teszi, ha szegényt nem tűr, ha akar és mer az emberekkel szembeszállni, ha jön azzal a gyengédséggel, az erő cselekvő működésével, mely elárulja, hogy itt az Isten cselekszik, s a cselekvés sorrendjében: a hagyományok, örökség, birtokállomány érdekében cselekszik, aktuálja önmagát az Isten; hát ez a második működés, mely időrendben a második, cselekvő sorozatban nyeri, kapja és lefoglalja magának ezt a titulust ni: incarnatio, megtestesülés . . .

És emelkedik az ember értékben. S mi az, ami minden földi érték veszélye? Az időleges devalválódás lehetősége? Akármilyen fizikai energiatöbblet vagy morális erőtöbblet halmozódik is föl, amint egyszer valami a földre kerül, amint valami emberi kezekbe kerül, — annak vége. Megismétlem: vége. Annak nincs stabilitása. Bizonyosság emellett kedves Kegyetek személynként és összesen magammal együtt: mert azt hiszem, hogy nincsen közöttünk olyan dáma vagy lovag, aki félelem és gáncs nélkül mondhatná magáról, hogy ő se önmagának, se másnak vagy másoknak soha semmit sem rontott. Tehát a dolgok, történések processzusán keresztül, mikor a második isteni személy beágyazza az emberiség életébe a nobilizálódás lehetőségét, szükségképpen bele kellett kombinálni neki is, „meg az Atyának is az emberi életbe azt, amit lehetőségnek, eshetőségnek, képzelhetőségnek mondok. Ennek ellenében azt a bizonyosságot, hogy holnap a Péter már nem fogja megvárni, amíg a kakas kétszer szólal, ő már hamarabb is megtagadja őt.

Épp ezért bele kellett kombinálni a rekonstruálódott életbe a harmadik isteni személy működését és e működés kivirágzott tényeit, melyekre épp a pünkösöd mutatott rá, mely szerint nektek már nem én, nem e világ kell, hanem valami egyéb, — lélek, hangulat kell. Az élethez, amit az Atya adott, a Fiú visszaszerzett, akarat kell.

Mi kell nektek az élethez? Nem erő, nem pénz, még idő sem, hanem lélek, lelkület, mert amit az idő megmér, a pénz kitapaciroz, amit az erő ízesebbé tesz, elibénk varázsol, mind színtelen, pusztá undok, sötét, életfolt, ha mindehhez nincsen lelkület, lélek . . .

Tudjátok mi kell az élethez?! — Lélek! Mert hiába gondol, alkot Isten nagyot, hasonlót, mint a világ teremtése a semmiből; hiába csinál egy megváltási körképet az Isten Fia, ha ennek részben a stabilizálásához bennem, értékke emeléséhez általam hiányzik az atmoszféra, a lélek.

Nos, hát vonjuk le a konklúziót! Amikor mi így

imádkozunk: Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto, dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek, akkor semmi egyebet nem csinálunk, mint annak a nagy Istennek a jelenlétébe helyezkedünk, aki előtt járunk, kelünk, beszélünk és cselekszünk, akiről tudjuk, hogy az egész életnek, a múltnak és jelennek és jövőnek, minden lényegének és járulékának hordozója.

Mert azt el ne felejtjük, hogy az életet az ember viseli, éli, de a tett, a gondolat nem ezeknek, nem az emberi agykoponyának, nem az emberi szívnek, ennek a gyűszűnek harmatcseppje; az élet, a vitalitás eszméje meghaladja az emberi mértékeket. Ezért hódolunk meg, ezért borulunk le imádatlalt az Isten előtt, aki az volt, mikor az élet lett, mikor a megkoptott életet újra kellett teremteni; aki Isten lesz bennünk és rajtunk és általunk mindig, amíg az élet élet! És ezt fejezi ki a Szentháromság tana és ezért beszél a Krisztus iskolájában nevelkedett lélek így és gügyög így, dalol így, hal meg így: Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto. Amen.

Úrnap nyolcadába eső vasárnap.

A csúnya mentegetődzés.

(1919.)

A felolvastam evangéliumi szakasz egy darab élet. Igaz, hogy példabeszéd, tehát képletes, szóval megrajzolt kép, de aki rajzolta, az Krisztus és a kép, amit megrajzolt — valóság.

Kevés szóval végtelen sokat mond. Tömegeket, tömegek lelkét, lélekvilágát, lélek-eltolódását a leg-egyszerűbb, a legtalálhatóbb színekkel és színezéssel varázsolja elénk.

A kép egy lakoma, melyet egy tehetős valaki szerez másoknak. De amennyi jóakarattal van az megszerelve, amennyi pillanatnyi érdeklődéssel van a meghívás elfogadva, mondjuk amennyi számítással

annak előnyei megbeszélésekben megrajzolva, ugyanakkora, sőt még szembeszökőbb, emberi következetességgel vagy következetlenséggel — nem tudom! — visszautasítva.

És az emberi meg nem cselekvés, meg nem felelés, hűtlenség mellett ott meredezik, fintorog, vigyorog, terpeszkedik, bohóckodik, szertelenkedik, éktelenkedik, szemtelenkedik a mentség, az emberi exküz: majrot vettem és szükség kimennem és megnézni azt; s azután valami vastagabb: 5 íga ökröt vettem; azután valami egyéb, még gyakorlatibb, a mindennapinál eszményileg csengőbb valami — igazán? úgy mondják! — feleséget vettem . . .

Mentegetődés az elfogadás után.

Mikor a lekötelezettség érzetével vállaljuk a szót, a jó szót, a hivatást, a kötelességet, szóval obligóba kerül az egyéniség és a jellem, s miután az elfogadom-ot kimondtuk kézfogással vagy szívre tett kezekkel, férfiszóval, vagy becsületszóval, fogadalommal vagy esküvel, azután — azután jön a nagy szakadás, a balatoni rianásnál vészterhesebb megroppanása az emberi ígértetésnek: egyszerűen nincsen a legény a helyén s minekutána nem volt a helyén, jön egy üzenet: — a mentség.

Hogy mondtam? Jön. Nem! Szemtelenkedik az emberi exküz minden vállalkozás, elfogadás, megamatrógító rászánás mögött, ez az óriási szennyfolt, ez az emberi piszok, nem a kloakának, hanem az emberi szívnek, az emberi agynak a szennye — a mentegetődés.

Krisztusom! de nagy vagy Te, de utólérhetetlenül fölséges vagy Te, de isteni látvány vagy Te példabeszédekben megszólaló Valaki, akinek se főpappal, se Pilátussal nem volt egyetlen mentegetődő szavad azért, amit tettél s amire vállalkoztál! Hogy eljössz és mint az Istennek szentje méred végig a világot és megfenyegeted az ördögöst és *nem volt szavad arra, hogy valaki, egy tajtékozó szájú ember hozzád férjem, akár kérdés, akár rádfogás alakjában: «Tudjuk, hogy elveszteni jöttél.*

(V. p. Mk. 1, 24.) *És nem volt szavad* se az Annások, se a Kaifások, se a főpapi díszbe felöltözködött farizeusi képmutatók és törvénytudók előtt: hogy tettél-e és mit és mennyiben helytelen; nem volt mentő szavad, nem tisztáztad magadat: — Jézus pedig hallgatott! (Mt. 26, 63.) — mélységes nagyszerű szilenciumot tartott. Nem volt mentő szavad cselekedeteidre mikor Pilátus előtt állottál, vagy mikor Heródes rád tette a bolondok és eszeveszettek bíborköntösét! . . . Ez a bizonyíték Krisztusom, hogy Isten vagy!

Tudod kik a mentegetődzők, mosakodók, leedzetői a cselekedeteiknek? A pur, a tisztán, a merőben emberek, akikben ez az isteni oly kevés; akikben még az az isteni szikra, mely pislog bennük, még az is fogyatkozik. Lelkesülni, vállalkozni, tüzelni, izzani, lángolni és aztán — kezet mosni! ... No hiszen van is mit mosni! Csak-hogy azt az a víz le nem mossa Í Akik bocsánatot kérnek talán még azért is, hogy vannak, nem: csak hogy voltak! . . .

Vannak morális kérdések az ember számára. De higyjétek el, hogy előttem nem létezik nagyobb tétel, kérdésekkel és tájékoztatlansággal teljes tétel, mint az örökös exkuzáció-keresés. Hol, mikor? Mulasztásokban. Perfid lelki elferdülések után. Mikor lendületesnek mutakozó fenekedések után jön az a bizonyos valami: a lealkuvás, a kimenekedés valakinek a hátán, valaminek az árán a felelősség alól, az élet terhe alól, a keresztviselés alól, morális és fizikai következmények alól. Az ember mindent megpróbál, ha egyébhez nem tud, megkeresi a komplexét, a bűnbakokat fiúkban és leányokban, és az ő elégtétele, az ő szíve érzése az, hogy a kibeszélése által minél többet sikerüljön áthárítani abból az ú. n. felelősségből. . .

Ez ennek az evangéliumi szakasznak a tartalma, a magja, az erkölcsi tanulsága: egy nagy memento mindnyájunk számára, hogy befelé, + befelé azzal a lelkinék nevezett étellel, avval a morális érzéssel, ne a bakon üljön az és ne a féket forgassa, s ne a gyeplőbe kapaszkodják, hanem az ember szíve-peremén foglaljon

helyet és onnan befelé egyéni élete gyökérszálainak humuszára nézzen, mert ott terem, onnan termelődik ki az — ego et omnia mea, az én és ami hozzám és velem kapcsolatban áll vagy fog jönni. . .

Omnis decor filiae regis ab intus, a király leányának minden dicsősége belülről vagyon (Zsolt. 44, 54), belülről, a lélekből, a szívből; nem a fenséges atyától, nem az aranyabronccsal fejét díszítő koronától; nem a diadémtól; nem a selyemtől és bársonytól; nem a virágpompától, mely uszályát ékessé teszi; nem a kellemtől, mellyel ellejt; nem a megigéző szépség ragyogásától — hanem a lelki értéke illatozásától!

Hát akkor a mienk, kik nem vagyunk fenséges atyának gyermekei, de akik a mennyei Atya gyermekei vagyunk, a mi ékességünk, a mi díszünk és szépségünk honnan legyen?!...

A morális érzék, az emberi szépérzék, az életérzék belülről, a saját magam egyéni értékeléséből fog kialakulni. Meg kell keresni. Fel kell fedezni. Ki kell fejlesztenem, a pátoktól,*a sártól, iszaptól, mocsoktól befuttattat meg kell tisztítanom. Belülről ki kell emelnem a magam életén és mint az értékeket, szintúgy a defekteket is ott kell felfedeznem s megtalálnom és nem másban!... És azon evangéliumi három hitványán Összeragasztott spanyolfal — jaj, ne bántsuk azokat a spanyolfalakat! — emberfal mellé és mögé ne álljunk! Mert a spanyolfalak nem érnek a földig és alul kilátszik nem a lóláb, hanem — az emberláb! Az ember, aki ott meghúzza magát. Az ember, aki ígér ide és vállalkozik oda és arra és a vége: — «szabad kérném». . .

Nem szabad a mentegetődzést ajkainkra vennünk. Ezt gyűlölünk kell magunkban és másokban! . . .

Hidd el emberfia, akkor becsüllek, ha megveted magad; ha eltekintesz önmagad felett, amikor hitványa és kicsiny és szőszegő és fecsegő voltál akár az élet feladataival szemben, akár Istennel szemben és nem mentegetődzöl! Mert itt nincs helye a mentegetődzésnek. Itt csak egynek van helye: o beismerésnek és még a beismerés után a megbánásnak és a megbánás után az elegettevésnek és annak, hogy —

akarom! Akarom a mást! Nem azt, ami eddig volt; hanem akarom a megéseményített kötelességet és ezt akarom, de most és ma és holnap és mindig és mindenkor s csak egyet nem akarok: mentetetődzni, dispenzálódni, exkuzálni. . . Nem akarok!. . . Amen.

Pünkösöd után III. vasárnap.

1. Ismerjük meg Jézus szent Szívét.¹¹

(1904.)

«Zúgolódának a farizeusok és Írástudók mondván: Hogy ez a bűnösöket elfogadja és velök eszik.»
(Lk. 15, 2.)

A mi Urunk Jézus Krisztus tanítása meg vagy on írva az evangéliumban, abban a könyvben, mely idők végeiglen tévedéstől mentes kalauza lesz mindazoknak, akik a szellemi élet útján előremenni vágnak. De mit ér még ez a legragyogóbb fényű utasítás is üdvösségünk módjáról, ha a holt betűk mögött nem áll élő alak; ha a nagyméretű tanítások hátterét meg nem világítaná maga a cselekvő, az élő Igazság; ha meg nem jelennek újra és egyre a velünk lépést tartó Krisztus, hogy közel legyen hozzánk és mi szemmel kísérhessük őt? Mert az Üdvözítő legszentebb élete folyásának az ember lelkében való fontos megisméltődése, visszatükroződése nevel bennünket; a szent éjtszaka mennyei kardalának megcsendülésétől kezdve, el egészen a gologtai napfogyatkozásig szüntelenül foglalkoztatvák lelki szemünk; Jézuson mindig van új megcsodálni való. De tagadhatatlan, hogy a testté lett Ige életének nem egy eseménye — majdnem mondhatnám — a fönésesnek megsemmisítő hatását gyakorolja reánk; álmétkodunk és imádkozunk mellettük. Viszont vannak olyanok is, melyek inkább a mieink; szívünk törvényéhez sokkal közelebb álló érzelmeket keltenek bennünk. Mert ha édes gyönyörrel pihenünk is meg a szent jászoly csöndes

örömeinél; ha áhítatos tisztelettel hallgatjuk is a Mestert, «ki Istentől jött tanítóul» (Ján. 3, 2); ha tapssal, ujjongással kísérvük is vándorútjában a betegek orvosát, a halottak föltámasztóját; ha kiáltó fájdalommal lépdelünk is utána szenvedése keresztútján, — mindenütt isteni fölségének varázserejétől lesújtva: mégis nem simulunk-e a legemberibb, szívünk mélyéből előtörő puha érzelmekkel hozzá, amikor közibénk ereszkedik és kimondja, hogy egészen a mienk; mikor Szívével jő és szívünkhöz nő; mikor enyeleg velünk, reánk teszi kezét és megáldja kisdedeinket?!

Nem akkor-e a mi Jézusunk, amikor bejön hozzánk, leül közénk és eszik velünk?!

Isteni szeretete szárnyain ereszkedik le mennyből a földre és a jóság még mélyebbre kényszeríti őt: — a bűnösök közé! Innen van, hogy Jézus legédesebb szívének bőségéből mindnyájan részesülünk. Kizárva nincsen innen senki, még azok sem, kiket a bűn ellenségeivé tett. S ha látszólag el is zárja szent Szíve ajtaját, egyik-másik elől, mint azt első pillanatra a kananei asszonnyal tévé (Mt. 15, 24), az erőteljes hit könyörgő szavára megnyitja mégis, hogy méltán visszahangozza az egész világ az emberek imáját: Jézus Szíve, mely gazdag vagy mindazok iránt, kik segítségül hívnak téged, irgalmazz nekünk. Mert Jézus Szíve a bűnösök jótévője! Jézus Szíve az eltévelyedettek jó Pásztorának szíve az a gondos szív, mely keresni jött az elszakadottakat. Meghallotta fájdalmas bégetésöket, mert tövisbe hágtak; mert megtépte őket a bozót, s gyötri a szomjúság és senki sincs, aki vizet merítene, hogy kízó tikkadtságukat enyhítenék. Ezért jött az örökkévalóságából át a világba, mennyekből a tévelygések és bolyongások útvesztőjébe. Fürkésző szemmel tekint ki "em lankadó szeretete felvont sátorából, az oltár rejtékéből, vajjon nem láthatni-e valahol ilyen elveszett báránykát?

K. H., ismerjük-e mi ezt a szent Szívet? Mi bűnösök, a bűnösök barátjának szívét. És ismerjük? Talán egy kevésbé! De ez nem elég I Ugyan szánjuk rá a mai

napot, hogy közelebről megismerjük, higgyétek el, megérdemli!

Négyezer esztendő várakozás után, «megjelent a mi Üdvözítő Istenünk kegyelme minden embernek oktattván minket, hogy lemondván az istentelenségről és a világi kívánságokról, józanul, igazán és ájtatosan éljünk e világon». (Tit. 2, 11-12.) Már a megtestesülés első pillanatában megmozdult Jézus szívében az emberek boldogításának hatalmas vágya. Az Atyáéval egy és ugyanazon szeretet lehozta Őt közénk, hogy «minket megváltson minden gonoszságtól és magának kedves, tiszta népet készítsen a jócselekedetek követőjét». (Tit. 2, 14.) Három évig tartó fáradtságos tanítói működése a bűnös ember megjavítására vala szentelve. Zsinagógákban és azokon kívül, városok terein és tág mezőkön, hegyek lejtőjéről és a víz színén úszó csónakokból szakadatlanul szórta az üdvösség igéit. Mindenkor és mindenünnen az emberek felé tartja karjait, csak hogy róluk a vétkek foszlányos rongyait leszaggassa. Egy szenvedélye volt csupán, s ezért minden áldozatra kész vala: megsemmisíteni bűnben elfajzott testvéreit. Ajkán az intő, jóra serkentő beszéd egymást váltotta fel az imádság szavával, melyben azokért könyörgött, akiket megmenteni akart. Eddig ismeretlen vigalom jóságos hangján beszélt azokhoz, akiktől mindenki elfordult, a bűnösökhöz. Leült közéjük, a megvetett vámosok asztalához; evett velük, hogy e közben szívükhöz férjen, s hatalmába kerítse lelküket. Nem idegenkedett tőlük. A gyanakodó Simon házában épúgy engedte lábaihoz omlani a bűnös nőt, mint ahogyan Jákob kútjánál szóbaállott Ő, a szentség, az elvetemült szamariai asszonnyal, akiben az örök üdvösség termékenyítő igéivel pompázó kegyelmi életet tudott ébreszteni. Hát az a hatalmas szó? A mai két példabeszéd: elveszett juhról és garasról, amelyekhez méltán csatlakozik harmadiknak a tékozló fiú története! Ki nem érti meg K. H., hogy Jézus szívének legkedvesebb foglalkozása: a bűnösöket fölkarolni, bennük az erkölcsi jónak érzékét fölébreszteni? Lankadatlan munkálkodásának célja:

a hűtlen fiakat mennyei Atyjához vezetni, s így boldogítani. És ezért az Üdvözítő mindig gyengéd, kegyelmes Jézus. Ostor csak egyszer suhogott kezében. Ellenben megnyugtató, vigasztaló szava: — bízzál fiam, megbocsátvák bűneid, végigcseng az egész evangéliumon. És mily csodás, téríteni, menteni akaró jóság, mily isteni elnézés súgítja vele az elvetemültek, legelvete-medettebbek fülébe ezt a kíméletes figyelmeztetést: «Júdás, csókkal árulod el az ember Fiát?» (Lk. 22, 48.) Vagy milyen a jobb latort másvilági boldogsággal kecsgető ígért? «Bizony mondom neked, ma velem leszel a paradicsomban.» (Lk. 23, 43.) És az a szerető Szívéből egekbe küldött nagy sóhajtás, mellyel gyilkosai bűnét akarja kimenteni? «Atyám, bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!» (Lk. 23, 24.)

Hát az isteni Szív utolsó dobbanása, mely a «beteijesedett-et» csalja ki szederjes ajkairól?! Kételkedni ezek megfontolása után, hogy Jézus a bűnösök barátja volt, s mint ilyen érettük élt és érettük halt is meg? A bűnösökért! «Ó, Isten bölcsességének és tudományának mélységes gazdagsága, mely megfoghatatlanok az ő ítéletei és megvizsgálhatatlanok az ő utai!» (Róm. 11, 33.) Abba a jégvilágba, mely a gőg és részvétlenség fagyában megdermedni hagyja az embert, a testvért, onnan felülről, a felhőkön túlról vetettek egy hősugárt. Megjelent ugyanis «a mi Üdvözítő Istenünk kegyessége és emberisége» (Titk. jel. 3, 4), «keresni és üdvözíteni, mi elveszett vala». (Luk. 19, 10.) Eddig senki sem kereste!

De minek is fáradt volna hiába! Üdvözíteni úgysem volt módjában. Megkönnyíteni évezredek terheit, fölegyenesíteni oly rég megtört reményeket egy-két kurta szóval nem lehetett. Ehhez a teljes vigasztalás forrásának kellett tengerré nőnie és úgy kiáradnia, hogy a zsoltáros költeményes éneke történeti tényné váljék, mikor így szól: «Szívem fájdalmainak sokasága között a te vigasztalásaid örvendeztették az én lelkemet». (Zsolt. 93, 19.) S ugyan hol torlódhatott volna össze ilyen erő és hatalom, ha nem a Fiúnak szívében,

kit Isten a világ iránt táplált nagy szeretetéből adott nekünk, hogy minden, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. (Ján. 3, 16.) Úgy van I Jézus szentséges Szíve lett a bűnösök első és hatalmas barátja! Az a szív, mely megsebeztenként lakhelyünké tette magát, hogy ott megtisztulván, s vele tökéletes egyformaságra jutván, méltók legyünk arra, hogy vele együtt befogadást nyerjünk a mennybe. (Tauler.) Ez a szív lett «erőssége a szűkölködőknek, nyomorúságában» (íz. 25, 4), ez «vigasztal meg minket minden háborúságunkban». (2. Kor. 1, 3.)

Ennek a minket boldogító biztonságérzetnek, melyet Jézus szíve, a bűnösök barátjának szíve megszerzett a múltban, van még fokozása is, az t. i., hogy Jézus Szíve ma is, most is a bűnösök barátja és a jövőben is az leend. «Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, és ma és mindörökké.» (Zsid. 13, 8.) Elhagyta ugyan látszólag a világot, de szíve szeretete titokzatos módon itt tartotta. Az Oltáriszentségben közöttünk maradt; érzelmeiben nem változott, nem lett más, mint aminő azelőtt, testének napjaiban volt. Szolgája maradt, úgy amint szolgája volt a mi lelkünknek. Szentségi életének egész tevékenységét, minden pillanatát fősvényen lefoglaljuk mi, akiknek gondozásáért ilyen rabságba vetette magát. Bűnösök barátja Ő manap is; folytatja önfeláldozó örökösét nem lankadó szeretete olvasztó melegében, gondoskodó szeretete fürge találékonyságában, nemesítő szeretete javító erőlködésében. Meg nem unja soha, ismétli egyre az egész világra szóló szövegét: merítetek italt az Üdvözítő forrásaiból (íz. 12), s ha fáradtok és terhelve vagytok, én megnyihítek titeket. Isteni szívében folyton lánggal ég a vágy, egy gondolat emészti azt szüntelen: — bűnösökből itt e földön szenteket nevelni az ég számára. El nem veti őket itt e földön, hogy szívén nyugodhassanak a mennyben. Minél nyomorultabbak, annál könyörületesebb; minél betegebbek, annál szorgalmasabb; minél könnyelműbbek, annál féltékenyebb; minél többet kell elnéznie, annál nagylelkűbb; minél többet megbocsá-

tania, annál kifogyhatatlanabb! Úgy érez és cselekszik, mint ahogyan a poklos farizeus házában szól: «Megbocsáttatnak neki sok bűnei». (Luk. 7, 48.) «Bármilyen voltál is azelőtt, akár nagy, akár kis bűnös, jöjj az én szívemhez és megtalálod minden bajodnak orvosságát.» (Arnold.) Nem érted hogyan? Föl nem fogod, hogyan megy mindez végbe? Menj csak lélekben vissza; állj oda a magát érted rabbá tevő Krisztus mellé. Gondold el, milyen lázas volt akkor a Krisztus ajka! Gondolj az ő reszkető, hódoló, kérő, részedre irgalmat esdő Szívére! Gondolj arra a forró légkörre, mely e hatalmas munka folytán szent emberiségéből kiáradt! Ebben az éretted kisajtott szeretet-erőszakban kapcsolja szívedhez Szívét Jézus! Nem érzed-e, hogy barátod? Eltagadod, hogy erős karja már száz hínárból kimentett? Ne, ne! Hanem a nélkül, hogy ujjadat a szentséges oldalsebbe, szívének sebébe mélyítenéd, mondd Tamással: Én Uram és én Istenem!

Úr Jézus! Oly kimondhatatlanul jólesik tudni, hogy Te nekem, szegény bűnösnek barátom vagy! Ó, mily édes nyugalom az nekem, hogy végre annyi futkosás, hiábavaló fáradozás után egyszer csak mégis megpihenhetek ezen a királyi pamlagon, a te szent Szíveden! Ó Uram! nyisd meg előttem isteni szíved titkait; hadd érezzem, hadd élvezzem mézed édes-ségét! Engedd, hogy essem egy lázbeteg deliriumába, s ne tudjak sose elválni Szívedtől! Ne legyen más kívánságom, egyéb törekvésem, mint Téged szeretve Szívednek élni! Nem akarok más újságot tudni, csak a szent Szívedben egyre dolgozó élet nyilvánulásait! El akarom felejteni a világot, el magamat, hogy annál élénkebben emlékezsem szüntelen Tereád! Ó édes Szív, isteni barátom szíve, nevelj engem magadnak, hogy itt a földön hú szolgád, az örökkévaló hazában pedig fénylő koronád lehessen. Amen.

2. Kevesebb kritikát Istennel szemben!

Csak az imént olvastam fel, hogy miként botránkoztak meg a farizeusok a Krisztuson. Miért? Mert nem válogatta meg a társaságot: befogadta a nyilvánosan megbélyegzetteket. Sőt — és ez volt a legszúróbb a szemükben! —: egy asztalhoz telepedett velük! Ez egy jelenet, esemény és történés, melynek a gyökere benne van a tótágast álló emberi pszichológiában.

Ennek a visszataszító kietlen jelenségnek állandó tüneteit, visszatérő eseteit termeli a rosszmájú és rosszakaratú criticizmus, az egészségtelen és beteg ítélkezési mánia, mely minden idők, korok, divatok, felekezetek, szokások, társadalmi alakulatok emberei között megvolt.

Nagy kincs és a legértékesebb emberi tulajdonságok egyike, hogy ésszel tudunk hozzájárulni dolgokhoz, történésekhez, eseményekhez, cselekvésekhez. S ha van, ami dísz, kitűnőséget, kiválóságot kölcsönöz, ez az a sajátsága és képessége az embernek, melynél fogva mindabba, ami benne, vele és körülötte játszódik, az ítélkezőnek látó és különböztető erejével fűrődhatik bele, választhat, s rendezgethet. . .

De . . . De amint a napfény mellett és mögött is van árnyék, s amint még a tropikus égöv éjtszakái is vajmi hidegek és még a napsugaras május, sőt perzselő június légkörébe is nem ritkán belesívít a fagyaló rém, úgy ennek az emberi kitűnőségnek, ennek a szellemi kiruházásnak a sarkában is ott a félszegség. Ott vijjog a megtévesztett és megtévesztő, álnok, kiskertbenező, rosszmájú kritika, melyre mint mellékvágányra tolodott el a félszeg embertípus, s melyről az egészséges haladás irányára ismét visszatolódni vajmi nehéz.

Nem is kell felütnöm az ó- vagy középkor történetét, *elég* kezünkbe venni és olvasni a mai evangéliumot, hogy rátaláljunk erre az egészségtelen lelületre, mely egy illetéktelen ítéllettel kétségbevonja Krisztus jóhiszeműségét: — és zúgolódnának a fari-

zeusok és írástudók mondván, hogy ez a bűnösöket elfogadja és velök eszik. (Lk. 15, 2.)

Telvék botránykozással, hogy a Krisztus, aki lélek-szabadítónak jött, széttöri cselekedettel a farizeikus béklyókat és külső kereteket. Az ósdi, kikopott, szellemtelen, judaikus elbánásmód útja a megbélyegzés, vagy mondjuk így: elkülönülés, kizárás, mely pl., hogy egyet említsek, a vámost, aki lefizette az évi bért a római helytartónak és beleült a vámba, kizárta a tisztességes emberek társaságából annyira, hogy valóságos zsidó anatómává nőtt, társadalmi átok, verdikt lett a szólás: — legyen neked, mint a pogány és a vámos! . . . (Amelyet egyesek közülünk tán nem is értenek, mert nem tudnak behelyezkedni az evangélium légkörébe. Azaz: az ilyen emberrel ne állj szóba! . . .)

De mivel az Üdvözítő új törvényt jött adni, elment, maga köré gyűjtötte ezeket az embereket is és leült egy asztalhoz velük, és a familiaritás, a barátság és közvetlenség formái között helyezkedett el társaságukban . . .

Ezt nehezményezi az ócska judaizmus. Azt, hogy emberséges lélekkel közelít az emberekhez. Hogy szívvel-lélekkel avatkozik bele az emberek sorsa intézésébe . . .

Amilyen krónikus és örök e félszeg kriticizmus, annyira időszerű, hogy tekintetünk ne merüljön ki abban, hogy egyszerűen helytelenítjük a farizeusok eljárását, hanem nézzük meg, vajjon a mi viselkedésünk az Isten gondviselésével szemben nem ilyen-e. Érzem, hogy vádat hangoztatok, s ezt magamnál kezdem, de ehhez kapcsolódnak az én felebarátaim is, megváltott rabjai e pszichológiának, mellyel az én önző egyéniséggemmel utat-módot keresek a kifogásra Istennel szemben az egyes emberek sorsa intézése körül... És e kifogások hangoztatása nemcsak nehéz idők visszhangja bennünk! Nem. Mi akár, mint tettesek, akár mint részesei, fejbőlintó Jánosok, botránykozó Katalinok, ott állottunk a farizaikus pszichológia, eltéve-

lyedés árnyékában és mi is azon nyomokon járunk, valahányszor tiltakozó kijelentést, kicsinylő szót, hitványkodó megjegyzést voltunk merészek odalökni vagy odarúgni a gondviselő Isten arcához és szívéhez ... Lelkünknek a minden irányban való megnevelését, megművelését kell célunkká tenni! Az ember-típus, akárki legyen az, bárminő helyzetben, feladatok és tervek, eszmék és elgondolások, parancsok és ráolvasások útvesztői között a cél felé törekedvén, azt a logikai következetességben éri el. Jelszó: — következetesség és fegyelem!

De a következetesség és a fegyelem nem terem. De a következetesség és a fegyelem nem adódik, nem röpköd; ez csinálódik lelkiismeret és tapasztalat útján. Lelkiismerettel agit ad arra és tapasztalattal, mely megkívántatja. Mikor a következetességet és fegyelmet más valakin látom és szemlélem, mint bimbót, hajtást vagy gyümölcsöt, ha nem vagyok erkölcsi rom, elemberteledett típus, elfog a jellemnek megkínványa, a szenvedélyek vágya, görcsös ragaszkodás. Ez az ambíció lüktetését váltja ki bennem! A következetesség és fegyelem szegreakasztása ítéletünkben, s ezeknek az alaptételeknek a kimaradása lesz, nő ki olyan kritikává, mely ha hisz, és gondol Istent a világ felett, akkor ennek az Istennek a világvezetés-dolgaiba belenyúl és beavatkozik . . . Szabadossággal, önzéssel boncolja ténykedéseit. Az önzésben pedig következetességet és fegyelmet ne keressünk! Ez az önzés provokálja az Istent az Ő cselekedeteiben, kifogásolja azokat nemcsak a huszadik században, de már az evangélium idejében ...

Tanulni, következtetni, lelki tökéletesedésünk céljából tanulságot levonni főlemelő, szép dolog. Olyan, mint mikor borongós, homályos köd után kisüt a jó Isten napjának a sugara; vagy mint kiaszott földnek az egek megnyitott csatornái, melyek megtermékenyítik az ösztövért talajt. Nekünk is következtetés kell, tanulás kell!

Kevesebb kritikát az Isten műveivel szemben! Semmit azokból az éretlen és egészségtelen megnyilat-

kozásokból I Ritkán juttassuk szóhoz azt, ami egyéni-
leg, fejek, néha kobakok szerint fáj és értsük meg azt
a régi, óriási nagy pszichológiát, mellyel Jób viselte a
sorsát: — Isten adta, Isten elvette . . . legyen áldott
az Úr neve! (1, 21.) Megérteni és elsajátítani azt, hogy
mondhassák rólunk: — fluctuât, nec mergitur, háborog,
de el nem merül! A hit-remény ereje, az öntudat hát-
gerince tartson meg bennünket egyéniségünkben, szilárd
keménységünkben. Amen.

3. Ne legyünk farizeusok! . . .

(1919.)

A most felolvasott evangéliumi szakasz az emberért,
az elesett emberért, testvérért való szóalommal, a lélek
mélyén érzett törődéssel, gyengéd felkarolással szemben
a merev, göggel hangoztatott megbotránkozás kifeje-
zése egyrészt, másrészt pedig apológiája, védelmezése
egyenesen a Krisztus szavaival való, a megváltó elnéző,
felemelő beavatkozás készségének.

Farizeusi ajkáról hangzik a megvádolás szava,
mikor a hatalmas, mása nélkül Való, csodálatosan erő-
teljes, mert emberi erőnkét felülhaladó működést mutató
Krisztus szívéhez szorítja a megvetett, a társadalmi
felfogások szerint alávaló embert; a megtévedettet,
a gyöngét, az állhatatlant; mikor a nyilvános bűnösök
közé keveredik, sőt nemcsak hogy szóba áll velük, de
egyenesen leül ugyanahhoz az asztalhoz és nem átalja
kezeit ugyanabba a tálba mártani bele, amelyikbe
ennek az elvetemült típusnak avatatlan, idegen haszon-
nal beszennyezett keze is nyúl.

Nagynak tartották a Jézust; úgy mondták róla,
hogy mester; akarták királlyá is tenni és íme —
mennyire lebecsüli önmagát, mikor leül, időzik, velük
eszik . . .

Ez az Üdvözítő személye, cselekvésmódja, eljárása,
szíve, lelke ellen való támadás ugyan honnan jönne
megint egyebünnen, mint farizeusi ajkáról, írás-
tudóktól, azokból a tradíció körén belül kikopogtatott,

kiveretezett lelkekből, melyek nem tudják viselni, túrni nemcsak a gondolatát, de még a lehetőségét se annak, hogy a megtévedett ember felé jótékony, fel-emelő, megnevelő szándékkal közelítsen valaki?! Pláne olyan valaki, aki az ő lélek-erejében, erkölcsi szuverenitásában, egyéniségének, kikezdetlenségének, mivoltában mindegyikök felett áll!.. .

Ez támadás az Üdvözítő lelkületével, szívével szemben!

A másik, amit ez az evangélium elibénk tár, az erre a provokációra, erre a farizeusi kihívásra a válasz két példázatban, hasonlatban. Egyik az elveszett juhról, a másik a sarokba elgurult garasról szól. Az egyik azt hangoztatja, hogy a jól ökonomizáló ember, a gyakorlati érzékű ember, a saját maga keveset is megbecsülő ember, semmit se hagy elveszni és ami százával áll is rendelkezésére, azért az egyet is értéknek tartja s van szándéka, készsége, akarata érte szorgoskodni. A másik hasonlatban a keveset, a csekélységet birtokló époly gondoskodással keresi a kicsiséget, az igénytelenséget, mert ez a kicsiny, az az igénytelen rá nézve érték és értéket elveszni hagyni, tönkremenni hagyni, nem gondoskodni legfeljebb azok tulajdona, akik felelőtlen könnyelműséggel vélnek senkinek számadással nem tartozni, kicsinynek látszó értékek nélkül azok elvesztése esetén keresésük nélkül tovább lehetni és lenni, mert ha egy elveszett, még 99 mindig marad . . .

Ez a példabeszéd retorziója annak a nagyképű megbotránkozásnak, amelyikkel a farizeusi lelkület tiltakozik az ellen, hogy a Krisztus törődjön az emberi lélekkel. Retorziója annak a többé-kevésbé mind emberi, mind keresztényi lelken végigcsúszó kísértésnek, annak a kigyó simaságával végigkúszó hideg, fagyos gondolatnak, amely irtózik, fél attól a kitapogatótól, ki- és megismerésétől a saját maga egyéni lelkületének, egyéni felelőségének — a tettekért.

Ez az a nagy kísértés, amely engem épűgy, mint titeket az elé a kérdőjel elé állított, hogy az a Jézus Krisztus, aki jött, végigment a világon azzal a nagy-

szerű, gyógyító, erkölcsi dekadenciájából, csődjéből az embert felemelő gesztussal megváltsa azt, hogy az a Jézus Krisztus mit kaparászik, mit motoszkál itt az emberek lelkiismerete körül; legyen ő fönségesebb, nagyszerűbb, imponálóbb, egy magas, egyedüli, isteni valaki, maradjon meg ilyennek és ne üljön oda bele a mindennapi életbe, az életem, a morális életem műhelyébe, maradjon csak messzi és mindig isteni, és valami kardvágásszerű gesztussal maradjon csak fönt és a veséket is átvágó hatalmi támogatásával emelje ezt az erkölcsi dekadens emberiséget, magasztosítsa fel, impregnálja, valamiképpen szuggerálja, inspirálja, leheltjén az arcára egy boldog, könnyelmű mosolyt, hogy az embernek ne legyen semmire gondja, illetve gond lehet, minden más egyéb, ami rajta kívül van, csak önmaga ne legyen önmagának gondja . . .

Ezzel a nagy kísértéssel szemben, ennek ellenére, igenis a Jézus Krisztus odaül melléd és belenéz a te szemedbe és a szemeden keresztül a szívedbe és ezen át a legbenső énedig és keres benned. Mit? Keresi benned az igazságot, az adaequatiót, az egyenlőségelet, a belső kapcsolatot; belső morális világodat, hogy mennyi benned az eszmei megállapítás; mi az, ami benned tegnap fennen hangoztatott és vérrel vállalt kötelesség és mi az, ami ma lealkudott, porba gyalázott mínusz, erkölcsi mínusz ... Ez az, amiért leül melléd Jézus. Egy asztalhoz ül veled, s a te legbelsőbb egyéni életedbe merészkedik bele. És ez fáj neked az Isten részéről. Ezért kellemetlen neked az Isten; ezért kicsinyes; ezért degradálódik a te gondolatod —, dehogy is! — érzésed szerint az Isten, mikor ellenőrizni jön bennünket; mikor a pulzusunkon a keze, mikor az idegeiben megroncsoltan vonszolódó, vergődő, kínlódó, lüktető embert az ő diagnózisa tárgyává teszi; mikor az az eset és helyzet, hogy minden nagy szóval kimondott hűség hitvány oldattá, a kikristályosodott erkölcsi értékek pedig elpárasodott semmivé lesznek benned.

És a farizeusi lelkület az Istent örökké diszponálja, felfelé emelkedtetni. Abban találja az ő témáját, hogy a

Jézusnak nehezményezi, tőle számonkéri, hogy Ő még törődik a bűnös emberrel. Szerintük a törődésnek ott kellene kezdődnie és végződnie is, mikor majd ítéletre száll az emberrel, majd akkor . . . akkor törődjék velünk és addig hagyjon aberrálni, kalandozni, lötyögni!..

Keresztény Testvéreim! Nekem az Istenről más fogalmaim vannak: ha alkotott világot és embert is helyezett abba bele, nem mindegy az, hogy ezeknek a szépségeknek közötté valami torzó bandukol, valami erkölcsi dekadens imbolyog; nem lehet neki mindegy és közömbös, nem engedheti, nem hagyhatja a pusztulás felé haladót megdögleni. Nem! . . .

Nagyszerű és igaz és főséges koncepció a megváltás fogalmi körében az, hogy: — mindenütt alátámasztani az embert, ha esendőbe indult; mindenütt törődni vele, nemcsak akkor, amikor ülök a Genezáreth tavának lankás partvidékén, nemcsak mikor ex cathedra, isteni fönsséggel a nyolc boldogság ígét nyilatkoztatom ki, nemcsak mikor isteni gesztussal kinyújtom az elszáradt karú ember karját, nemcsak mikor a kezem érintésére felpattan a naimi özvegy fia koporsójának lezárt fedele és kilép belőle élve az, aki meghalt volt. . . Nemcsak I . . . Nem . . . Nem . . . Hanem törődni az emberrel akkor is és úgy törődni vele, hogy leülök mellé és eszem vele, egészen ember leszek mellette, beleereszkedem az ő legemberibb aktusai mélyébe és ott közelítem meg őt, ott férközöm hozzá és ott nobilezálom őt, mert én törődni akarok vele, mert engem ő igenis érdekel. . .

Ugye igazam van, Keresztény Testvéreim, mikor mindannyiunkat megvádolom arról, hogy ez a kigyószemű, hideg kísértés megközelíti a lelkünket, mikor az evangélium bűnbánatra és korrektívumokra serkent, merészel sarkallni bennünket?! Ez a mi igen nagy kísértésünk! Ez az az igen nagy veszély, melynek partján mindegyikünk lelke imbolyog, szédeleg, tétova: — egy magunkból kiemelt tény, melyre példák mi vagyunk . . .

Tagadhatatlan, hogy mi sem nehezebb az embernek, mint belenézni saját magába; felkutatni minden titkos motívumoknak még titkosabb műhelyét, melyeket az

ember hétpecsétes zár mögé szeretne elhelyezni és biztosítva tudni; mely műhelyben adódott különös indító okoknak tényekben kirobbanó mivoltáról úgy szeretnők, hogy senki se tudjon: — ez már kínos erőpróba, amelyiktől az ember — mi vagyunk az illusztráló ábrák hozzá! — húzódik, amíg csak lehet és amíg helyet adhat az ódázásnak.

Merőben emberi nézőpontból tekintve a dolgot, ugyan kinek ízlik a bűnbánat, kinek esik jól, kit vigasztal, emel fel?

Kit boldogít az a gondolat, hogy ő most leleplezi magát, megmutatja mindazt, ami tévedésekben ő? És mert ez tényleg úgy van, hogy az Egyház tanrendszerében ott van a rábeszélő, a serkentő irányítás, a pedagógiai parancs, hogy te pedig embernek fia, aki rám vagy bízva és akiről én bizonyos fokig felelek, nem maradhatsz, nem illik, nem szabad úgy maradnod, ahogy tegnap voltál, amit csináltál tegnap, amit tettél tegnap; jöszte és közelíts Krisztushoz, aki kész lebecsátkozni hozzád és melléd s jó szívvel meghallgat és figyelmeztet azoknak a régen elrekvirált harangoknak, azoknak a bűgő öreg harangoknak azzal a mélységes bugásával, akkordjával figyelmeztet, hogy: gyónni, gyónni, gyónni... És akkor te, akár mint kisgyerek, akár mint rövidnadrágos gimnazista, akár mint neomaturus, akár mint főiskolás vagy felső leányiskolás, akár mint az élet férfia, akár mint kiélt öreg azt mondd, hogy: — nem jó, nem jó ez így, ahogy van; bűnbánatot igényelni s ennek a fejében feloldani — azzal, hogy újra belemerüljek a bűnözésbe; ez lehetőség arra, hogy kezdődjek megint a dekadencia! Nem kell a Jézusnak leülni az ember mellé, fölösleges, maradjon Ő csak a magasságokban és majd akkor . . . akkor, ha én kilehelem a lelkeket, akkor legyen Ő könyörülő Isten és akkor öntse rám az Ő irtalmas Szíve vérenek patakját. . .

Nem ismeritek ezt a kísértést? Én ismerem! És aem csinállok belőle titkot és megvallom nyíltan és nem szégyenlem, hogy ismerem. De ne rázzátok a fejeteket, a ti lelketeket is megfojtogatta ez a kísértés és legyünk

beismerők és amit oly sokszor, szeretünk hangoztatni: becsületesek, ez a veszély igaz és vigyázzunk, ránk ne düljön az omló palánk és Össze ne zúzzon bennünket. . .

A Krisztus bennünket tisztogatni akaró törődésében túlságosan emberivé, aprólékossá, beavatkozóvá lesz. — Ez szofizma. Ez gyöker és tető nélküli délibáb. Ez szólam, amelyiknek az értelmes eszű ember, a saját lelkét megbecsülő, Istenről, Jézusról, megváltásról fogalmat alkotó ember nem ül fel. Mert mikor a Jézus leül a lelkünk mellé, mikor velünk eszik, akkor nem rontani jön, nem depraválni jön a lelket, ő nem az az ú. n. «felvilágosító», aki a lép vesszőt adja a kézbe, nem valami megkísértő, amikor azt mondja: «menj és többé ne vétkezzél!...» (Ján. 8, 11.) Az Egyház nem kerítő, amikor a feloldozást adja, mert tán van tizedik, századik absolutio is. Aminthogy nem kerítő, nem kuruzsló, nem romboló az az orvos sem, aki a kór ellen orvosságot ad s mikor orvosságot adott ma, nem azzal a szándékkal adja, hogy soha többé nem ad. Az Egyház is azért ad újra, hogy ha te mégegyszer megbolondulsz, ha értelmetlenedél, ha erkölcsileg még egyszer megkevesedel — egyiktől sem üzlet, gyalázat, hogy ellenmérget adott. . .

És most tőled kérdek valamit! Vajjon te miért mosod meg a kezedet, hisz jól tudhatod, hogy egy félóra múlva megint beszennyeződik? Hát te mosakodol mégis? Hát miért eszel? Mért táplálkozol, mikor hat óra múlva megint újból enned kell? Miért válogatod ki az ízletes táplálékot bőven tartalmazó jó falatokat, miért . . . mikor ismét, újra asztalhoz kell ülnöd?

Azzal, hogy feloldozott, nem gyógyított meg és nem gyógyított ki. Ő, az Egyház már kettőezer év óta pedagogizálja az embereket több-kevesebb szerencsével, mi tanúskodhatunk róla: numero 1 és így tovább! . . .

Ha van, Keresztény Testvéreim, amiben az Isten nagy, hát nagy akkor és abban, hogy az ember lelkével tud törődni. Igaz, ez úgy szeretné, hogy inkább a gúnyjával, a mindennapijával, sőt a mindenpercivel törődne; azzal, ami az ő agycsavarulataiban jár és motoszkál úgy, mint ábránd, máskor mint terv, mint

intenció; azt szeretné, ha az Isten azzal és azokkal törődne, ami és amik miatt bizsereg minden idegszála, ami miatt esz téged a kívánság! Minő kívánság? A szemeké, az élet kevélységéé és a testé! Te azt akarod, ami a te számodra pozíciót; azt keresed, ami neked kéjt, gyönyörűséget jelent; azt szeretnéd, ha a te életed úgy folya le, amint azt te gondolod és érzed és tartod jónak: ó ehhez segítsen az Isten és akkor nem bánod úgy-e, ha eszik veled, sőt még elvállalod azt is, hogy Ő etessen . . .

Ámde az Isten a lelkeddel, amelyet beléd teremtett, törődik; azt istápolja, azt gyógyítja, azt nem engedi pusztulni és nem vesz tudomást édes lelkem arról, hogy neked mi kellene, mi ízlenék és nem hallgat meg, mikor te esőért imádkozol hozzá: — engedi, hogy koplalj és nélkülözz és talán meghallgatja azt a könyörgést, amikor te egy rendkívüli pillanatban megpróbáltatásra engeded át magad . . . Odaül melléd, eszik veled, mint legintimebb barátod jelenik meg és gyógyítja és korrigálja benned azt, amit úgy hívnak, hogy természetfölötti életre való hivatottság.

Keresztény Testvéreim! Ne akarjunk farizeusok lenni! Ezt hárítsuk vissza azokra, akik Jézus korában, az ő szent személye körül üzték ezt a ronda mesterséget, akik botránkoztak és megütköztek az Üdvözítő jóságos Szívének cselekvésmódján! Hagyjuk ezt a múltnak; mi pedig éljünk a mának, azon lelkekkel, akik maguk mellett tudták és érezték az Üdvözítőt. És tudjátok és éreztétek magatok mellett ti is az Istent!

Szent Pál apostol, a mai nap hőse, ez a csodálatosan merész egyéniség erre utal, mikor egy lapidáris mondatba beleönti mindazt, ami az ő lelki életének talpköve: Scio cui credidi, tudom, kinek hittem. (2. Tim. 1, 12.)

Hát én is tudom, mi is tudjuk kiben és miben hiszünk I Tudjuk, hogy kiben és kinek, miben és miért hiszünk! Mi akarjuk érteni az üdvözítő isteni Mester emberekkel való nagy törődését és meg akarjuk becsülni, meg akarjuk becsümi ezt. És Ő erre csak azt mondja, hogy: in patientia vestra, possidebitis animas vestras!

(Lk. 21, 19.) A ti zakatoló, ingerültség és izgulás nélküli tőrészekben, amelyben elviseltek engem, elviselitek minden taktikámat, mellyel veletek bánok, elfogadjátok sugallásaim, melyeket veletek közlök, abban a készségben, mellyel ezt mind felveszitek és lelketek körül hagytok engem cselekedni és magatokat engeditek vezetni — ebben fogjátok bírni, biztosítva tudni a ti lelketeket. Amen.

Pünkösd után IV. vasárnap.

A próbák jelentősége.

(1919.)

Ha van zátony, melyen sok hajótörés, sok reményt vesztett bizakodás tönkremenése adódik az idők jártában; ha van ilyen a lelkek és a lélek világában, annak életét rommá tevő, tönkresilányító rém, amelyik sok kiindulás, újult erőre kapás, nekibátorodás, fölvertezés után is, gyászt, keserűségérzetet, lelki tönkremenést, csődöket eredményez, akkor bizonyára az ember hite körül ijesztenek ezek a rémek a leggyakrabban.

Az ember természetfeletti hitének a bárkája, ladikja csapódik ezekhez a szirtekhez. És ez az oka annak, hogy bár tele vagyunk tradíciókkal, tele vagyunk a természetfölötti rend bennünket nevelő hagyományaival, bár a saját magunk egyéni élete is bőséges tapasztalatokkal szolgál arra nézve, hogy a merő materialisztikus életfelfogás abszolúte sikertelen, mégis mert a hit és hitrendszer és egész felszerelődése az embertől, tőlünk állandó szellemi feszültséget követel, — mi is csak olyan partmelletti, Simon Péter módjára halászgató hajósok vagyunk. Kik az omladozó, porhanyós part mellett hajókázunk és nem-igen van merszünk, meg bátorságunk arra, hogy egy magunkat megtagadó lendülettel kimenjünk a sík tengerre, hol meghánynak-vetnek a viharok, a kísértés, a kételkedés megkönyékezhet, de ahol az ember, ha összeszorított fogakkal és ökölbe szorult kezekkel bár,

de állja a vihart, oly fensőbbeséges, oly szuverén érzése keletkezik és támad a lelkében, amelyiket nem mos ki azután semmiféle filozófia, eseményhalmaz, történés-sorozat extra, vagy személyi átélés intra kedélyi jelenségeinkben.

De, — és ez a figyelmeztetés vagy inkább figyelemkeltés nagyon fontos! — a sekély vizekről, a part mellett halászás és rákászás teóriáiból nagy bátorsággal, szófogadóan ki kell lendülnünk a sík tengerre. Az Üdvözítő nincs megelégedve Péternek egész éjjelen keresztül folytatott sikertelen babrálásával, mikor ő a part mellett ténykedik, mutatja és mímeli a hálászót. . . Duc in altum! Evezz a mélyre! Hagyd itt e játékot, ezt a gyerekeknek való, tanulgató, próbálgató manőverezést, menj ki a sík tengerre! ... A kutya is úgy tanul meg úszni, hogy beledobják a vízbe; az embernek is akkor lesz hitbéli alapja, bázisa, próbája, ha kemény krízisek pörölye és kalapácsa alá kerül. . . Lehet a búza akármilyen acélos, akármilyen piros, finom és nemesített, amíg a malomkő alatt lisztté nem őrlődik, nem él meg belőle az ember, ha a magtárak légiói sora-koznak is portáján.

Értsük meg a dolgot!

Ki kell kerülnünk a sík tengerre lelki motívumainkkal, problémáinkkal ki kell hajszolni magunkat odúinkból, azokból a vakondkalibákból. Nem szabad megelégednünk a vallási élet próbálgatásával, annak kis-kaliberűségével, szatócsmértékével. Ki kell magunkból hajszolódni, mint az üzött vadnak! És ne ijedjen meg, ne szörnyülködjék senki, ha próbának van kitéve a lelke! Ha mángorolja és vasalja a kétség és a bizonytalanság érzete. Ne tiltakozzék senki, ha az Isten kötél-szálon engedi futni, szaladni az embert és elvárja, hogy az egyensúlyát megőrizze. Ha azt mondja: — ki, ki veletek a sík tengerre! Oda, ahol a karnak feszülnie kell az evezésben és a szemnek ébernek kell lennie, hogy a kormányzás jó legyen! . . .

És valóságos krízise, átka, szégyene, gyalázata az emberiségnek, jelesül a Krisztus iskolájában felnöveke-

dett keresztény léleknek, hogy az ő hite és lelki élete nem sóvárogja a próbákat és harcokat, sőt húzódozik, fázik tőlük!..

Emlékezzünk vissza az öt esztendőre és az előbbi időkre! Éltük azokat az időket, mikor volt, hol nem volt egy nagyszerű, ragyogó, fényes, gondozott, kitűnően bedrillezett ármádiánk, amely elvonult, felvonult, kivonult, átvonult, ragyogott, fényes volt és aztán . . . — jött a próba és abban kellett megállania a helyét. . . És a próbában vérzett, izzadt, görnyedt és megviselődött, de ott volt a helyén! S így az utóbbi igazolta az előbbit, különben minden fénye, ragyogása, feszes volta és elaszticitása szégyene lett volna . . .

Kellenek az erőpróbák, a kínok, a megviselő szenvedések! Ha valahol, hát akkor a lélek életében, a hit világában kellenek! Hogy onnan mint gerinc, mint tengely, mint erősség emelkedjék ki és fel. A kételyek nem bajok és nem veszedelmek, csak én fölöttük legyenek, hegyibéjük kerekedjen . . .

Jók voltak azok a patrimoniumok és jól esik a készen nyújtott ez és az, letelepedni a készhez; leülni és letelepedni a készhez; az a tudat, hogy ez az enyém *jure haereditario*, az áthagyományozás révén . . . , de . . . — több, maradandóbb, megnevelőbb, felemelőbb, önérettel eltöltőbb, megnemesítőbb, amit *én* csinállok, amit *én* szerzek; amiért *én* veritékezek, amiért megszenvedek, val-vel kínlódom, az az enyém, abba van belefektetve az én egész magam, életerőm, minden passzióm, ambícióm és akaratom. Ez az igazi, ez az egyéni vagyon! Ez a jogos birtok; ez az enyém úgy, hogy tőlem el nem disputálhatja senki. Az, amit szellemem kitermel; amit hitem megmível; amit akaratom biztosít, — az az enyém ! . . .

Erre mondja az Üdvözítő: — ki a sík tengerre! Ne akarjátok óvott helyen, a kíméleteskedés sáncai között és mögött leélni a ti életeteket!

Még ha ő nem adott volna példát, — még hagyján! De az Ő életén keresztülhúzódik — nem mondom azt az elcsépelt vörös fonalat! — az örök eszme, a munka

eszméje, az agendo contra eszméje. A kényelemnek, a jóleső kellemesnek sekély, iszapos vizein nem ringott az Ő életének bárkája! Sőt! Egész valója, élete, folytonos, szüntelen szembehelyezkedés mindennel, ami egyénileg olcsó, kényelmesen sima és zavartalan ... Jól megvilágítja ezt az a szó, mellyel Szent János mutatja be őt: *In propria venit et sui eum non receperunt*. Övéi közé jött és övéi be nem fogadták őt. (1, 11.) A magáéban és sajátjában is mindent csinálnia, kiverelkednie kellett, kiargumentálnia kellett! ... Ez mutatja azt, hogy annak az embernek, aki a saját maga lelkét tudja és akarja tudni életét, szinte ezen az úton kell járnia ...

Krisztus feltétlen tragikus egyéniség; és értsétek meg: — minden ember a saját maga élete történetében épúgy szenvedő alany kell hogy legyen! Mindenkinek gyürkőznie kell szellemileg, hitbelileg, mert nem lehet hinni és vallási életet élni az egyszerű beanyakönyvezés révén. Ha a keresztény embert nem ojtják be, az nem termi automatikusan a szellemi, a lelki élet romolhatatlan, féregmentes gyümölcsseit! .. . Mert lelkileg inficiálható vagyok! Ezt tudnom kell! Nincs védve hétszeresen bevont bikabőrrel, pajzsos a lélek, melyről visszapattanna minden nyila a rossznak; mely immunizálna ... Ellenkezőleg, fogékony vagyok! . . . Védekezni nem kell, különben elmállok és nem leszek tragikus egyéniség, mert a tragikum a küzdelemben van! ...

Ha én nem őrzőm magam és nem evezek ki a sík tengerre, összeomlok, útszéli hulla leszek, melyen héjják, keselyűk és vércsék lakmároznak l...

Pedig semmitől úgy nem borzadunk, nem fázunk, mint annak az elgondolásától, hogy a vallási életünk, hitbeli meggyőződésünk és felfogásunk nagy megpróbáltatásba kerülhet. . . Ettől félünk mi! És úgy szeretnénk lealkudni a dolgot, hogy: — én hiszek és keresztény ember, krisztusi lélek vagyok, megvan az én erkölcsi iparkodásomnak a léptéke, a mérete és kerete, amely között meg akarok maradni, de — ti titokzatos hatalmak, ti skandalumos tényezők, ti lelki csuszamlók és siklók és lejtők, csak ti ne környékezzetek meg, csak ti

ne zümmögjetez körülöttem, engedjetez kikezdhetetlenek, hagyjatez meg jótékony szenderben, álmodni naivul, gyermekdeden, ne keserítsetek! Ne engedjetez, hogy a Sturm und Drang-küszködésében összeroskadjam, meginogjak! . . . Ez csak legyen minél messzebb tőlem! . . .

Én bizony a mi természetrajzunkból ezt vettem ki! Part mellett hajókázók vagyunk. Ott toljuk magunkat tovább nem is evezővel, hanem csak úgy evickélünk. Ott noszogatjuk magunkat és elvünk: — sík tengerre, szabad vízre kimenni, minek? Hisz az kockázatos! Hisz ott az ember megizzad! Az bizonytalan! Ott elragadhat a hullám, felfordíthat a vihar . . . megkínlódhatjuk ezt a sportot! . . .

Ez a keresztény embernek szégyene!

Legyünk őszinték! Ne mutassunk magunkról hamis képet! Bizony ilyen keretek és formák között őrzik az emberek a vallásukat és megelégszenek azzal, hogy vannak szokásaik, hagyományaik és ezekben jól elhelyezkedve éldegelnek.

Nem jól van! Nem jól van! És hogy nincs jól ez így, igazolom egy körülménnyel: — az aposztaziákkal! Mi az? Ez az a morális embernél az Isten irányában, mint két ember között, akik egymásnak örök hűséget esküdtek, a divortium, a válás. Mikor dehogy holtomig és dehogy holtáig, valaki és valami miatt stb. . . . Ilyen eltolódások és elhidegedések, ilyen hátfordítások vannak az ember és az Isten között is, amelynek a megcsinálója, a kivitelezője, a megformázója — az ember. Mert csak az emberek hagyják ott az egész múltjukat, az ő hitüket minden elemével együtt, s lesznek önmagukhoz, keresztségi fogadalmukhoz, a bérálás szentségével kötött szorosabb szövetségükhöz, egyéb szentségek által elvállalt különös kötelezettségeikhez arcátlanul hűtelenek . . . Emberek, akik nem állták ki előzőleg a kríziseknek, a megpróbáltatásoknak viharait. . . Emberek, akik imádkoztak és kértek, de imádkozásuk nem volt egyéb, mint protestáció: — Uram, csak azt ne engedd! Hogy nehéz kereszt jöjjön reám! . . . Emberek,

akik kértek, de nem mást, csak megkönnyebbülést, megkönnyebbüléseket . . . , akik tehát folytonosan és Örökös en tiltakoztak vagy koldultak az Isten felé: koldulták a jobbat, a könnyebbet, a könny és veríték nélkül!

Igazam van? Úgy érzem! . . .

Ezek a fajta lelkek a kényelemhez szokták!

Keresztény Testvéreim! Ki a sík tengerre! Nektek ismernetek kell a vihart is! Nemcsak védett helyről, távolról látnotok és néznetek! Nektek ismernetek kell a villámcsapásokat is nemcsak leeresztett ablakredőnyök mögül! Nektek ki kell állnotok a lélek kríziseinek keresztüzét és várnotok, hogy jöjjön veletek szemben az élet úgy, mint amilyen! Erre kell mindnyájatoknak nevelnie önmagát! Meg kell értenünk, hogy a Gondviselés ökonómiájában ez a lelki erőket kitapogató berendezés szükségszerűen bele van kombinálva az életbe . . .

Akarjátok, hogy az Isten országa a tiétek legyen?

Ne higyjétek, hogy az Isten országa kikönyöröghető! Ne higyjétek, hogy az ügyesen elkapható, agresszív módon kikövetelhető, könnyek árán megszerezhető! A mennyek országa erőszakot szenved! (Mt. 11, 12.) Erőszak, kegyetlen küzdelem, elviselések által biztosítható csak! Tessék ezt megérteni és kapcsolatba hozni a Krisztus e szavával: — Due in altum, evez ki a sík tengerre! Ne hajókázz csak a part mellett és alatt! Légy ember, hogy lélek lehess mindvégig és a csónakod össze ne törjön! . . .

A lélek hatalma, szépsége és domináns tényező volta, ez az, amit akarjunk és ne kisszerű, hitbéli közömbös életet élni!

Nekünk kellene az önmagunkkal való küzdelem, küzdelmek! A bennünk ágaskodó, állhatatlan, túrhetetlen, elégedetlen énünkkel kell felvenni a küzdelmet, a sétáló skandalumokkal botrányokkal szemben . . .

Tehát: — duc in altum! Evez ki a sík tengerre!... Amen.

Pünkösöd után V. vasárnap.

A krisztusi több igazság ...

(1919.)

Mielőtt érdemben megtárgyalnám azt az anyagot, melyet szellemi tápláléknak szánt az Egyház, szükségesnek tartom, hogy még egyszer visszaemlékeztesselek benneteket erre az evangéliumi szakaszra, s visszaidézzem annak egyes szavait, figyelmeteket felhívjam annak egyes kifejezéseire és rámutassak annak értelmére, nehogy értelemzavaró hatással legyenek rátok.

Frissítsük csak fel mit is mond az evangélium?

Az első mondat egy komoly figyelmeztetés: — Ha a ti igazságtok nem lesz tökéletesebb az írástudókénál, és farizeusokénál, nem mentek be mennyeknek országába. (Mt. 5, 20.) Ha a ti igazságtok, vagyis lelki tökéletességetek nem lesz több, kiadósabb, tartalmasabb, magasabbrendű... Az evangélium, és tanításának rendszere, nívója rendkívüli, magasságbeli különbözetet mutat az ó-törvényhez viszonyítva, mely azt mondja: — Ne ölj, aki pedig öl, méltó az ítéletre.

Krisztus ezzel ellentétben azt mondja, hogy több kell. Az ószövetség tetté jegecesedett gyűlöletet bélyegez ítélettel; Krisztus ellenben úgy diagnosztizálja, hogy a lélek mélyén forrongó, kavargó indulatos gyűlölet, gonoszság elég arra, hogy diszkvalifikáljon bennünket. Az előtt, aki bennünk és rajtunk evangéliumi tökéletességet keres.

Aki azt mondja felebarátjának: raka, (— ez egy héber gyalázó szó, tehát a belső indulat felszínre törő állapotában a meggyalázottal és megvetettél, a felebaráttal szemben hallhatólag és érthetőleg kifejezésre juttat egy meggyalázó szót!—) az már nemcsak ítéletre méltó, ennek a lelki állapota nemcsak egyszerű megítélést jelent, hanem olyat, melyre külön bírói ítélet kell, mivelhogy keresett, különös meggyalázó kifejezésben robbantja ki belső gyűlöletét.

Krisztus tovább fokozza az evangéliumi mértéket: — Aki pedig azt mondja: bolond, (— nabal, melyet ha teljesen ki akarnék etimologizálni, elvetemült, istentelen, erkölcsi törvényeken kívül állóval kéne fordítanom! —) méltó a gehenna tüzére. (Mt. 5, 22.)

Az evangélium minősítése más! A léleknek elbarátságatlanodása, amelyikre nincsen törvényszerűsége az emberi kereteknek, úgy hogy afölött egyedül az Isten jogosult ítélni, — méltó a gehenna tüzére ...

Hát mi az én justitiám, igazságom mértéke?

Ha ajándékokat az oltárra viszed és ott eszedbe jut, hogy atyádfiának van ellened valamije ... (Mt. 5, 23.) Tehát, ha elmész köszönteni és imádni Istenedet és közötted és egy másik között szakadék, örvény tátong, melyben lent tajtékzik a fekete gyűlölködésnek, minden ellenséges érzület ápolására kész idegenkedésnek piszkos tajtékja, habja . . ., ha oltárhoz mész elmondani panaszodat, elsírni sirámodat, felhozni kérésedet. .. hagyd ott ajándékokat az oltár előtt és menj előbb megbékélni atyádfiával, és akkor eljövén ajánld föl ajándékokat. (Mt. 5, 24.)

Ezt volt előjáróban szükséges felidézni, hogy ezt a nagyon emberi és általánosan emberi és nagyon egyéni tételt magunkkal letárgyaljuk, kiemelve a magunk számára már most az első és utolsó mondatot.

Az első végzetes komolyságú, kitapogató, krisztusi szakértelemmel kifejezett diagnózis. Úgy áll előttünk a farizeusi és írástudói tökéletesség, mint az a mérték, melyet a szellemi dolgok szakavatott ismerői és gyakorlói, mint szükséges keretet állapítottak meg és állítottak fel, melyen belül a boldogulás lehetséges. A régi törvény azt mondja: — ne ölj! Ám az evangéliumi ember nem állhatott meg itt. Nem a tettelegesség, nem a megbotlásokból származó és külső tényekben felhalmozódó tényei a gonoszságnak diszkvalifikálnak. Krisztus többet kíván. Szelídséget és alázatosságot, milyen az övé. És ha akadnak, pedig akadnak —, hisz ilyenek vagyunk mi mindnyájan! — akiknek ez a felszólítás, ez a szempont magas, idegen, akiknek ez az

erkölcsi színvonal megközelíthetetlen aszkézis, akkor annyival is inkább, ezerszer is inkább ez az a justitia, igazság, melyre mint krisztusi embereknek önfegyelmézzel fel kell törekednünk . . .

Hiába itt minden egyéni dispenczió, minden szubjektív magyarázat! Ez a te önmagad beszéde! Mert te, mint teremtés, mint megváltással nobilizált teremtmény az Isten Felkentjével megállapított tökéletességi mértékről nem vagy hivatott prókátor ítélni. . . Hiszen az ember tele van önmagával, sajnálja, kíméli önmagát. . .

Értsetek meg emberek! Nem a merev keretek az evangélium keretei, melyek vétót emelnek a gyilkos kézzel és szándékkal felemelt bot, fegyver, kard, Káin bunkója s egyéb hadonászó és öldöklő erkölcsi tényező ellen. Az evangélium morálisa ennél sokkal elasztikusabb! Azt célozza, hogy az emberiség szívében magasba szálló rúgó-erők működjenek . . . Nem stagnációt, emberekkel rögzítődést, barátságot és sorompók határolta felebaráti szeretetet, hanem saját egyéni tökéletességén felülemelkedő, folytonosan inklináló pályát mutató lelkületet sürget az Üdvözítő. És azt mondja: ha ti nem bontakoztok ki e fix keretek körülhatároltságából, akkor — nincs veletek közösségem! . . .

Mi pedig ezek között a düledező palánkok között gubbasztunk és kizárólagosak vagyunk, s amellet incessanter, szünet nélkül számlálgatjuk a tíz ujjunkon a sérelmeket. . .

Hagyjatok fel ezzel a matematikával! Ne azt nézzétek, hogy mi történik veletek és ne azt szorozzátok be és emeljétek az x, y-ik hatványra, ne a bosszút készítsétek elő és tervezzétek ki; ne legyetek keresztény indiánok, hanem álljatok oda a tévete embernek, a csúfondároskodó gyilkosnak elébe a Krisztus lelkével, szelídségével, lelkiségével, Őt öltve magatokra ... És ha imádkozni mentek, ha kértek valamit Istentől és eszetekbe jut, hogy számadástok nincsen rendben, ne villámokat, fergegeket, mennyköveket kérjétek, melyek sisteregve csapdossanak keresztül-kasul az emberek között és

fojtson beléjük minden szót. . . Mert nem, nem ez a Krisztus lelke, aki úgy tanít imádkozni is, hogy a mindennapi kenyeret kérő fohászban a megbocsátásnak hangosan zenélő feltételül azt szabta meg, hogy bocsáss meg te is! Ő maga is ezzel a lendülettel siklik által e véges léten, mikor utolsó pillanataiban is így imádkozott: Atyám, bocsáss meg! . . . (Lk. 23, 34.)

S ezzel ellentétben vannak emberek —? —, keresztények, a templom követ elkoptató keresztények, akiknek a szeme az ajtatosságtól jobban röpdös, mint az öröklámpa lobogó mécsese, akik kérik az Istent önmagukért, midenkiért, másokért és — a lelkük mélyén hacsak az volna, hogy: raka, hogy: nabal, de ennél több, szatanikusabb, keservesebb, undokabb valami és valamik! . . . Uram Jézusom! Bővelkedőbb-e bennem a tökéletesség, az utána való vágy és akarat, mint azoké a vén írástudóké és farizeusoké? . . .

Keresztény Testvéreim! Nekünk a magunk életét nobilizálnunk, aszkézisét éterizálnunk kell! Ne így tegyünk, ne így, mert akkor földiek, a porban csúszók vagyunk! Pedig a földből, a sárból sok, őrzítőén sok van ... A ma piszkos, sáros, rothadt, bűzhödt, undok életéből ki kell lendülnünk! És hol kezdjük meg ezt, ha nem önmagunknál? . . .

Jó téma, kitűnő, a Krisztus biztos érzékével megállapított és hozzánk irányított tétel ez, nagy kérdés, melyre válasz kell: — emberek, bővelkedőbb-e, mélyebb-e, nagyobb-e, színesebb-e, igazibb-e, illatosabb-e a ti lelkiségtek az írástudókénál és farizeusokénál? Ha nem, az ítéletet mondd ki önmagad felett és valld be mélységes lelki megszégyenüléssel és megalázkodással, hogy annak ellenére, hogy kétezer év múlt el a krisztusi időszámítás fonalán, hogy kétezer esztendő telt el a judaizmus korszakától, te még mindig zsidó vagy!

— ne értsetek félre, nem izgatás ez! — öreg, kopott, régi, Krisztus korabeli, nagyképű, a törvény keretei között mozgó zsidó, akinek a törvénye azt mondta:

— ne öljl!.. .

Nem. Ha te még mindig ott tartasz, ebben a perc-

ben rogyjanj térdre, tépd meg szívedet és ne drága köntösödöt és tisztítsd meg és ki az alantas, sáros, piszkos agyadat, mely nem képes Krisztus evangéliumáig felemelkedni, mely nem tud — vagy nem akar? — egyet, a legszebb, a legnemesebb erényt gyakorolni, a megbocsátást.

Sursum corda! Fel a szívekkel! Akarj Krisztushoz hasonlóan, krisztusilag érezni! Akard az embereket elviselni, és pedig olyanoknak, amilyenek, még ha végzetesen komiszak és rosszak, szerencsétlen kezűek, gyötrelmesek is! Viseld el és ne gyűlöld őket, hanem csak magadban a pogányt! . . . Amen.

Pünkösöd után VI. vasárnap.

1. Krisztus hűséges keresése.

(Vázlat. 1917.)

Éhezőket táplálni mindig az a cselekmény, mely kiváltja az elismerés hangját az emberekből. A Mesternek ez a feltűnő cselekménye egy mélységes erkölcsi okban gyökerezik, melyet ha a mérlegre teszünk, s elemezzük, csak akkor fogjuk értékelni tudni, s csak akkor fogjuk abban a világításban látni, ahogy az számkra, tanulókra szükséges.

Négyezer embernek étellel való ellátása nagy emberbaráti tény. Ez a gondolat: — ha én ezekkel az emberekkel jót cselekszem, magamnak biztosítom jóakaratomat, — távol áll Jézustól. Ő nem verbuvált, nem dobolta össze az embereket. Ezek az emberek előlegeztek neki bizalmat. Erezték, hogy meg kell keresniök és meg kellett találniök őt. A Krisztus könyörülete, mellyel azt mondja: — szánom a sereget, — viszonzás a Mester részéről. S ezt alá szeretném húzni. Mert mi is úgy érezzük, tanítjuk, sőt követeljük, hogy Isten gondoskodik, gondoskodjék rólunk. Akár bölcséleti felfogásból tekintjük az Istent, akár vallási szempontból, ez a megállapítás nem állja meg egészen a helyét, mert ez a kötelességet

csak az erősebb fél elé állítja oda úgy, mint amely alól kitérnie nem lehet, nem szabad.

Ám kinek-kinek egyéni múltja eléggé részesült olyan jókból, adományokból, melyek révén elég szolid formát adhatott volna, ám az Isten előlegezése a teremtményeivel szemben nem gyümölcsöző. A Krisztusnak négyezer ember kielégítése egy revans volt Isten részéről az Isten-keresés munkájában kifejezett ragaszkodásért. Ha Istennek módja van kitapasztalni egy bizó lelkületet, amely legalább annyit mutat fel, mint a vízhatlan ponyva, mely alá menekülve egy nagy zápor után nem jön ki egész lucskosan az ember, mondom, ahol Isten ilyen lelkületben gyönyörködhetik, ott lesz revans. De ahol az embereknél minden a hangulat szerint történik, minden csak szalmatűz, minden efemer jelenség, a komolytalanság bélyegét viseli magán, akiben nincs irány, csak ötlet, nem következetes tevékenység, hanem szeszély szerinti árfolyamesés, ott nincs elismerés, hanem elfordulás az emberek részéről is. Hát az Istennek nem lehet igénye az emberrel szemben? Neki elég kell, hogy legyen akármilyen emberi szemét-konglomerát? Istennek föltétlen joga van elvárni az embertől azt, amit ember embertől követel. Vagy talán igazolja magát arra, hogy a barátságos érzés és jogok teljét kiérdemelte magának?...

Krisztus azon négyezer ember elől, aki utána jött, kinek kellett az ige, a jóság, a személyes Jézus, az a hűséges ragaszkodás, amellyel körülötte elhelyezkedtek, ez előtt a lelkület előtt nem zárkozhat el. Sőt, ha itt neki a természet erőit túlhaladó eszközökhöz kell is nyúlnia, azt is meg fogja tenni! Nem pózból, nem istenkedésből, hanem ez egy revans, mellyel ez a Jézus tartozik az Őt kereső teremtménynek . . .

Mi a keresés fogalma? Az, hogy az ember egyszer fölsóhajt, egyszer nekilendül, egyszer tesz egy tipegő lépést, a keresést, a rendszert, a tipródást, a megviselést, hol a felhőbe repülő, hol a vakondlyukba búvó lelkülettel, s ha e közben látja Isten, hogy akár a morális erő, akár a fizikai erő fogy, gyengül, akkor odanyúl kezével, mely isteni kéz ... Ez a Gondviselés!

Mikor kérjük a mostani időkben Isten segítségét, kérdezzük, meg van-e részünkről a szükséges előfeltétel az Isten-keresés becsületességében, hűségében, rendszerben. A felelet megadása nem az én dolgom. Azt keresse meg mindenki lelkiismeretének kavernájában, s rendezze el az ügyet azzal az Istennel, kihez addressálja kéréseit.

2. Krisztus megközelítése.

(1919.)

A csodás kenyérszaporításról szóló evangéliumi szakasznak bizonyára egyik leghivatottabb magyarázója valamelyik egyházatya, jelesül Szent Ambrus. Szerinte nem annyira magának a természeti erők korlátait túlhaladó krisztusi ténykedésnek mivolta, nem az a *violentia divina* isteni erőszak az, ami itt meg- és elgondolásra és a magunk számára való rögzítésre igényt tart ... S az Egyház szándéka szerint se az a jelentősége ennek a Krisztus személyes beavatkozásával lejátszódott történelemnek, hogy vagy magától csalja ki a hitet és meghódolást a lélekből, vagy egyenes szembeszállást, kételyt, sőt tagadást, nem hiszem-et váltson ki belőle. Nem az a szándéka, hogy térdre rokkasszon bennünket az isteni hatalom ilyen ténye előtt. Elkophatnak a mi térdeink egész nyugodtan az élet folyamán keresztül a felettünk és bennünk dolgozó isteni hatalomnak alázatos elismerésében . . . Nem kell ahhoz riadót fűjni, hogy te valaki, akit embernek hívnak, hajolj meg derékban és térdben az isteni hatalom, erő és csodásság előtt. . . Ehhez nem kellene jelek, felesleges úgy játszani, komédiákat csinálni, jeleneteket rögtönözni, hogy annak eredményeként jusson az ember részéről az Istennek valami mélyebb, átítatottabb, valódibb, igazibb elismerés . . .

Végtére minden legjobban tiltakozóból, Isten ellen gyürközőből, minden stílusosan istentelenkedőből kiugrik, — mert benne van! — az Istennek, ennek az erősnek, hatalmasnak, ennek a letagadhatatlannak az elismerése

abban a vijjogásban, kínban, vergődésben, semmisége ösztönös beismerésében és az ezekből fakadt tiltakozásban. Mert hisz az csak vitán felül áll, hogy a semmi ellen, a festett Potemkin-falak ellen, a kulisszák ellen, a mázolt cégtáblák ellen nem szokás tiltakozni, vétókat rendezni. A tiltakozásnak, a szembeszállásnak csak létezővel szemben van helye! Azzal szemben, aki van, akiről kénytelen-kelletlen érzem, hogy van, s hogy nálam nagyobb, erősebb; akinek valahogyan nyakamon érzem a lábát; aki utolsó lélekzetemet is tartja ... és én, mert vagyok, s mert ember vagyok, azt a lehetőséget keresem, hogy ezt a nagyobbat, de vitatottat, ha tudom, magamtól distansirozzam . . .

Nem. Az Anyaszentegyház pünkösöd után a hatodik vasárnapon nem hódolatot akar velünk rendeztetni. Nem. Nem. Mi tudjuk, érezzük, onus, teher rajtunk, mellyel rőjjuk az életet és ott szoktunk groteszkek lenni, ahol érezzük pillanatnyilag, — nem: sokszor, mindig! — a velünk szembenállót, a ki nem egyenlíthetőt. . .

Mit mond Szent Ambrus és miért hivatott magyarózója ennek a lelki témának?

Rámutat arra a pszichológiára, mely az emberben szükséges, mely bennünk *conditio sine qua non* arra nézve, hogy a bőségesen szerteszórt, felesleges, superlativust mutató bőkezűség akár etessen, akár itasson, akár ide, ebbe a koponyába gondolatot csepegtessen, akár abba a fertőbe, melyet szívnek hívnak egy kissé egészségesebb vért vezessen, bennünket a krassz, sáros, zsíros emberiességből kiemelő beavatkozást eszközöljön, ehhez az alkalmasság, a minősítés egy dolog: — *non fastidire!*¹² Az élet unottságának, tompaságának, lomha tohonyaságának a félretevése!

Nem azon akadt fel Szent Ambrus zsenije, hogy Krisztust csodás működésben látja. Nem ez az, ami az ő szemének látványosság. Nem ez, ami az ő lelkének létra a Hozzá való emelkedésben; hanem egy tekintet, amelyiket rávet a tömegre és megállapítja, hogy az messziről jött, hogy nem ott sarjadt, nem ott kelt,

serkent, hanem jött, messzünnen jött. . . Hogy ezek pszichológiák, melyek ki- és elmozdultak; lelkek, lelkeségek, értelmek, agyak, melyeknek fizikai munkája és pszichikai teljesítménye e fogalomban fejezhető ki: — lendület. Ezek kilendültek. Ma nem azok, akik tegnap voltak. Ma másutt vannak, mint tegnap . . . Elméjük le volt kötözve régi formák, szokások, iskolázottságok közé, s azok mind eljöttek a Krisztus után . . . Eljöttek, nem felszereléssel, arzenállal, nem azzal, amijük van jó, nem kíséri őket egész múltjuk, hanem expedite, azzal a veszéllyel, hogy talán minden nélkül maradnak, azzal a merészséggel, hogy minekutána csődöt mondott az én egész filozófiám, s szégyen egész életem, — vagy ezzel a Krisztussal és akkor kint vagyok a sárból. . .

Ez az, aminek az árán megközelít téged a Krisztus! És itt leszögezem és ez előtt a nyilvánosság előtt személyenként és összesen szeretném az értelmünkbe belekialtani: — nem lehet a Jézus körül, a Krisztus tanítása körül, a kereszténységnek felvétele és igazságainak átömleszthetősége körül nem lehet rezervátákkal élni! El kell hagyni a régi ideálokat! . . .

A gondolkodás, ragaszkodás és ambíció tekintetében az embernek kell merni és tudni otthagyni azt, amit magunkénak mondtunk: — non fastidire! . . .

Az Üdvözítőnek nem kell a mi egyéni múltunk, az nem lehet tartalma és bélése a kereszténységnek, hanem az az evangélium megemésztését jelenti, vagyis abszolút felvevőképességet jelent.

Épp azért az unott és blazírt lelkek, akik tőle narkotikumot várnak, azok csalódní fognak a kereszténységben és az evangéliumban. Itt minden ú. n. letört és megviselt, kiélt existencia tönkremegy. Ide nem lehet unottan jönni, letörve jönni, derékban megroskadva jönni, mert az ilyen lélek hogyan fog bevenni lelki megalázódást. . . szelídséget... A megvánnyadt, molyok rágta ködmönszerű pszichológiák hogyan fognak önfegyelmezővel, agere contra-jeligével az életnek nekiindulni? Hogyan fogják a megbocsátás kötelességét teljesíteni? . . .

Szent Ambrustól a legfinomabb érzékkel van megállapítva, hogy a Krisztushoz, a disponenshez és dispositorhoz, az emberhez testvérileg közelítő, leereszkedő Megváltóhoz valami divinifikálódó, istenesülő gondolatokkal, érzésekkel, vágyakkal lehet csak közeledni, az istenülés vágyával, akarásával, szenvedélyével, fanatikussággal, mely kell, hogy átvegyen bennünk minden hangot, lefojtsa minden panaszt. . .

Pedig az embernek orrán-száján csak úgy dől, szívében termeli, agyában kifőzi ezt a kettőt: a panaszt és a vádat. Panasz és vád. Fölváltva. Rekrimináció egész életünk. Egyenként és tömegenként. Egyebet nem tudunk . . .

Nem imponál az az ember, akinek az ajkán csak panasz születik; akinek az agya csak vádat termel. Aki balladát csinálni csak tetemrehívással tud, az megérett a vesztére!

Nem. Nem. Nem panasz és vád kifelé, hanem a beismerés befelé, az önismeret itt benn és ebből kilépő pszichológia, ez az, ami nekünk kell, amelyiknek jelenlétét, meglétét az Isten kívánja ...!

Nincs tovább. A lelkem mára nem termelt többet. Ez is elég! Kár volna minden további szóért. Az igazság a maga nuditásában, meztelenségében áll előttünk, s ezt nem akarom elkendőzni a szemetek elől. Értsétek meg mindannyian, hogy mi az oka, ha mi közöttünk és az Isten között, mi közöttünk és Krisztus között, mi közöttünk és az eucharisztikus Jézus között mozgékonyak, ingatagok, lazák, semilyenek a kapcsolatok! . . .

Tipikus bandukolok, ácsorgói az élet piacának! Jaj, de boldogok, akik hinni tudnak, akik a honnan, hová, miért és mi módon kérdéseit nem ismerik! . . . Mikor látom ezt a típust és köztük magunkat, egyet ajánlhatok: — emlékezzünk a pünkösdi utáni hatodik vasárnap evangéliumára és a Szent Ambrus expositiójára, melyben rámutatott arra, hogy azok az emberek, akik rögzítettek, akik tradicionalisták, saját maguk múltjától elszakadni nem akaró existenciák, akik kényelmesek,

akik az eszményt nem keresik lemondással, akik önmagukat odahagyni nem tudják, nem merik, — azok nem mennek az Üdvözítő Krisztus közelébe . . .

Ne bizakodj, ne várj protekciót! Hogy iszen van egy jó feleségem, aki majd leimádkozza azt a tájékozódást, azt a karót, melyhez hozzákötöm magam! Ne emlegesd, hogy voltak nagy konverziók az életben, mert ezek csak kivételek, nem példák, nem sémák, nem formák, nem axiómái az életnek, hanem ezek vannak, adódnak abban a tarkaságban, melynek termtés a neve. Ellenben a te saját magad lelki élete a te saját magad, akaratod expansiv erejében van! Amennyire te ambicionálsz az Istent, amennyi feszítő erőt produkálsz magadban, a te belső életed siralomházi órái számára, annyiban van meg a lehetőség arra, hogy a sok ezer közé fogsz számítani.

Több akaratot, fanatizmust, szenvedélyt, akaratoságot, tendenciákat az életbe! A lelki életben is a tendenciák érvényesülnek. Egész és minden való és képzelhető erővel kell magunkat közeldisponálni az Istenhez és ne engedjük, hogy szalmaszál, katicabogár, kavics, kő, szikla, sár, barrikád, hegy, Alpes megakadályozzon bennünket abban. Mert a szalmaszálát átlépelem, átugrom ... A katicabogarat elhessegetem . . . A kavicsot félredobom ... A sziklát elhengerítem . . . A sárat lerázom... A barrikádot szétszedem. . . A hegyet, az Alpeseket is megmászom. . . Hanem keresztül mindenben, tűzön-vízen akarjunk célhoz jutni nemcsak földi vonatkozásban, mert ez csak kisebbik fele az életnek, hanem abban is, ami az életen túl kezdődik és rajta túl nem végződik, hanem örökké tart. Amen.

3. Az Úr Jézus csodái, mint isteni küldetésének bizonyítékai.¹³

(1901.)

»Meglátogatott minket a magaságból támadó, hogy megvilágossítsa azokat, kik sötétségben és a halál árnyékában ülnek.« (Lk. 1, 78-79.)

«Ha Atyám tetteit nem cselekszem, ne higgyetek nekem; ha pedig cselekszem és ha nem akartok hinni, a tetteknek higgyetek, hogy megismerjétek és higgyétek, hogy az Atya énbenem vagyok és én az Atyában.» (Ján. 10, 37-38.) Méltán hangzottak el e szemrehányó szavak Salamon oszlopos tornácában az édes Üdvözítő ajkairól; jogosan intézte azokat K. H. a békesség napján, a templomszentelés ünnepén, ellenségeihez, a farizeusokhoz és írástudókhoz, akik jóllehet nyitott könyv gyanánt állott előttük a legszentebb élet, még az ilyen délszínes fénynél sem tudták, mert nem akarták kiolvasni belőle az igazságot, mely lelküknek üdvöt, boldogulást lett volna hozandó; a valóságot, melyet Simon Péter az együgyű galileai halász hitének nyelvéen így fejezett ki: — Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia. (Mt. 16, 16.) A nép azonban, az istenadta nép, mely nem a nyers hatalom nyilvánulását kereste, hanem szíve mélyén az igazságot óhajtozta; a nép, mely természetes észrevéseinek közvetlenségével és meszterkéletlenségével a jóság és igazságosság életteljes érintkezését megértette, azok jótékony ölelését megérezte: nem szorult ilyen kemény igékre, odagyűlt az isteni Mester köré, akiről egyebet nem tudott, mert mászt nem is tapasztalhatott, mint hogy «körüljárt, jót cselekedvén». (Ap. csel. 10, 38.) Az ilyen hálás, ragaszkodó szívekkel szemben egészen természetesen az Üdvözítő is a legmesszebb menő bőkezűsége ragadta magát; boldogító gondoskodásának tárházából a belé, istenségébe vetett hit támasztékaiul majdnem mindig az egyszerű nép előtt viszi véghez csodáit,

melyekkel nem csupán a lelkeket orvosolta és elégítette ki, hanem juttatott belőlük minden egyes alkalommal a testnek is, hogy az érzéki ember kényszerüljön ösztökélni a lelki embert: — hajolj meg, add meg magad és higgy benne!

Igy a mai szent evangélium is ilyen csodát állít eléink. Az Úr Jézust körülfogja a sokaság; szavainak ellenállhatatlan varázsa hozzá vonja az embereket; már harmadnapja csüngnek feszült figyelemmel ajkain, követik őt, el nem maradnak tőle. És már nincs élelem; hét kenyér és kevés halacska híjján minden elfogyott. «Szánom a sereget, — emeli föl szavát az Úr, — mert ime már harmadnapja, mióta velem vannak, nincs mit enniük; ha pedig étlen hazabocsátom őket, elgyöngülnek az úton, miután némelyek messziről jöttek. (Márk, 8, 2.) ime egy szeretet-dobbanása annak a szívnek, amelyről szélteben-hosszában azt beszélték Galilea lankás mezőin, Kafarnaum népes utcáin egyaránt, hogy «mindent jól cselekedett.» (Márk, 7, 37.) Nem tűrheti az Úr Jézus, hogy akik az igazságot jöttek keresni, szűkölködjenek, éhséget szenvedjenek! Nem lehet az, hogy az elgyengülés és a halál réme fenyegetsen ott, ahol «az élő kenyér, ki a mennyből szállott alá» (Ján. 6, 51) kínálja magát az éhezőknek! Letelepíti négyeztrüket, áldásának erejével megsokasítja a csekélyke eledelt, kielégíti őket és megtakaríttat «a fennmaradt hulladékból hét kosárra». (Márk, 8, 8.) Azután? . . . azután elbocsátja őket, kétségkívül azon mélységes benyomással a lelkekben, hogy az országban, melyet a Mester hirdet, senki sem hal éhen; hogy ő a nagy próféta, ki a világra jövendő, de több: Az ő neve csodálatos, a jövendőség atyja, békesség fejedelme (íz. 9, 6), hogy ő leszen az, kire nemzetek várakoznak. (Gen. 49, 10.) És nem is várt, nem is akart tőlük az Úr Jézus egyebet, valamint tőlünk sem kíván mást a mai napon, s egyáltalán olyankor, valahányszor az anyaszentegyház egy-egy csodát mutat nekünk az Üdvözítő életéből, mint azt, hogy az ilyen természetfölötti eseményeket az ő isteni küldetése bizonyosságul tekintsük és

így és ezen az áron, ha lelkünk üdvössége és az Úristen örök tervei úgy kívánnák, méltók legyünk Jézusunk ígéretére: «bizony, bizony mondom nektek, aki énben nem hisz, amely tetteket én cselekszem, ő is cselekszi majd és nagyobbakat is fog tenni ezeknél». (Ján. 14, 12.)

Az Üdvözítő csodái isteni küldetésének hatalmas bizonyító érvei; Krisztus Istentől való küldetése pedig legfőbb támasztéka a szent kereszténységnek. Mennél erősebb a mi hitünk az Úr Jézus csodáit illetőleg, annál megingathatatlanabb bennünk a keresztény élet elve. Még nálunk is jobban tudják ezt a kereszténység fáradhatatlan ellenségei; innen az a ravaszul lepezett törekvés, hogy a Krisztus isteni küldetését ékesszólóan tanító csodák bizonyító erején rést üssenek, bennünket ilymódon a hit dolgában tétovázókká, gyanakodókká, tegyenek; lelki békénket belőlünk kicsalják és így legyünk aztán: «mint az oktalán állatok azokat káromolván, miket nem értenek; víz nélkül való kutak, forgószállótól hanyattott fellegek, kiknek a sötétség homálya tartatik fenn». (2. Pét. 2, 12, 17.) Ti tehát atyámfiak! «ezeket előre tudván őrizkedjete, nehogy az esztelenek tévelygéseitől elragadtatván, saját erősségtectől kiessetek, sőt inkább növekedjete a kegyelemben és az Üdvözítő Jézus Krisztus ismeretében» (2. Pét. 3, 17—18), azáltal, hogy míg az Úr Jézus csodáiról, mint isteni küldetésének bizonyítékairól hozzátok szólok, ájtatos figyelmetekkel mega j ándékozt ok.

A bünbeesett emberiség prófétái virrasztó szemével nézett egyre a jövőbe, s hol csöndes megadással, szent reménnyel, hol ideges türelmetlenséggel várta Dániel hatvankilenc évhetes homokórájának az utolsó fővényszem lepergését; leste Jesse korhadt törzsén az új virág fakadását; epekedett a számkivetés végső napja után. Végre ütött a szabadulás órája, s a szent karácsony éj angyalzenéje lett a szabaduló rab első örömdala. Eljött az Úr Jézus, kijött az Atyától és e világra jött. (Ján. 16, 28.) Világosságu jött e világra, hogy minden, aki őbenne hisz, sötétségben ne maradjon. (Ján. 12, 46.) Tizenkét esztendő s korában már föl villan isteni böl-

csességének egy sugara az írástudók között, de a názáreti kis ház palánkja még hosszú tizennyolc esztendőre elzsilipeli a szomjas lelkek elől az élő víz forrását. Csak mikor negyvennapos szent böjtje és a sátán fölött aratott dicsőséges győzelme után «jőve Názáretbe, hol fölnevelkedett vala» (Lk. 4, 16.): akkor lép isteni tanítótekinnyel a nyilvánosság elé. Azt mondja róla az írás, hogy: «Beméne szokás szerint szombat napon a zsinagógába és fölkele olvasni. És adaték neki Izaiás próféta könyve. És föltárván a könyvet, azon helyre találá, hol írva vala Az Úr lelke én rajtam, azért kent föl engem és elküldött engem örömhírt vinni a szegényeknek, meggyógyítani a töredelmes szívűeket, szabadulást hirdetni a foglyoknak és látást a vakoknak, szabadon bocsátani a sanyargatottakat, hirdetni az Úr kedves esztendejét és a fizetés napját.» És összehajtván a könyvet, visszaadá a szolgának és leüle. És a zsinagógában mindenek szemei rajta függnek vala. Ő pedig kezdé mondani nekik: hogy ma teljesedett be az írás előttetek. (Luk. 4, 16—21.) íme az Üdvözítő első bizonyágtétele önmagáról! De isteni szavának ereje nem vére fel az öröm és lelkesedés, a hála és hódolat visszhangját, mert az első csodálkozás után, mely önkénytelenül is hatalmukba kerítette a zsidókat, az Úr Jézus azonnal fölfedi azt a hitelenséget, mely szívükön ült, s amely Józsefnek, a szegény ácsnak fiában nem akarta elismerni azt a nagyraihivatottságot, melyre tanításából következethettek. «És hallván ezeket, eltelének mindnyájan haraggal a zsinagógában. És fölkelvén kihurcolák őt a városból és fölvivék ama hegy tetejére, melyen az ő városuk vala építve, hogy onnan letaszítsák.» (Luk. 4, 28-29.) Milyen kifejezetten, mily kézzelfoghatóan áll előttünk K. H., az emberi hitelenség, mely az Úr Jézus idejében épügy érvényesítette magát, akárcsak manap. Hogy ez így volt, abban éppen semmi rendkívüli nincs, mert gyökere múltban és jelenben egy képen a rossznak, a gonosznak, a bűnnek öntudata, amely utálatos irigységből kifolyólag a másokban sem tűri meg a jót, a tökéletest. Mennyi szemrehányásra, hány

kemény szóra, mily rendreutasításokra adott alkalmat az Üdvözítőnek ez az élhetetlenség! Telve az írás korholásokkal; nem egyszer suhogtatja el az Isten Fia az álnok lesipuskások fölött méltatlankodásának fenyegető szelét: «Ha igazságot szólok nektek, miért nem hisztek nekem?» (Ján. 8, 46.) Mikép hihetnétek ti, kik dicsőséget vesztek egymástól és a dicsőséget, mely egyedül Istentől vagyon, nem keressetek? (Ján. 5, 44.) Máskor gonosz és parázna nemzedéknek (Mt. 12, 39) mondja őket, azaz rosszakaratú hitetleneknek, akiknek még a jelek is kárhozatukra lesznek. Valóban az ember lelki szemeire a gög és a nagyzás hóbortja teríti szemfödőjét annyira, hogy a rendkívüli, a föltűnés és a kiválóság külső, tapintható bizonyítéka nélkül nem adózik hitével, nem hódolattal. És ezért Krisztusnak is tovább kellett mennie, szavakból tettekre, tanításból eredményekre. Ezért mondta: «Ha nekem nem akartok hinni, a tetteknek higgyetek; s ha Atyám tetteit nem cselekszem, ne higgyetek nekem». (Ján. 10, 37-38.) Mik legyenek e tettek, miket Krisztus az Atyáénak is mond, ha nem a csodák, melyekkel Istenhez való közét, a belső viszonyt, szent küldetését igazolta?! Ég és föld, az egész nagy természet és vele az ember sietnek az Üdvözítő csodáihoz fölhasználtatni, azokhoz a csodákhoz, amelyeket az áltudomány és álműveltség, a fegyelmezetlen ész és szív lovagjai megvető ajkbiggyesztéssel, mosollyal fogadnak. Mi nem nevetünk, mert Krisztus Urunk minden legcsekélyebb mozdulata nagy értékkel bír előttünk! Mi nem nevetünk, hanem annyiszor ócsárolt hitünk, meggyőződésünk érdekében, nem harciaskodásból, de önmagunk megnyugtatósára szemügyre vesszük Jézus életének csodás eseményeit; szemügyre vesszük a legszigorúbb bírálat szellemében. Fölállítjuk a kikerülhetetlen kérdéseket és megkeressük hozzájuk az idők tanújából, a történelemből és az igazság ismeretének műhelyéből, az ésből a feleletet, mert «amely lélek megosztja Jézust, nincsen Istentől és ez az antikrisztus, akiről hallottátok, hogy eljött és már most e világon vagyon». (Ján. 4, 3.)

Nézzünk előbb a történelem könyvébe, hogy azok a csodás események, az Úr Jézusnak tulajdonított «tettek», melyeket az üdv újszövetsége tanít róla, valószínűleg végbement tények-e vagy hazugságok? El kell fogadnunk, hogy történelmi tények, mert teljes, hozzáférhetetlen hitelességgel írvák meg olyan könyvben, amely az egész keresztény világ, katolikusok — és nemkatolikusok egyik fő hitzsabálya, t. i. a Szentírásban. Ez a szent könyv életteljes képekben tárja eléünk azt a történelmi látóhatárt, amelyen belül a megváltás nagyszerű eseményei lezajlanak. Azért használom készakarva e szót, e némileg szemléltető kifejezést, mert az isteni Üdvözítő működése vajmi gyakran talált kemény szívek ellentállására. Ilyenkor történt aztán, hogy míg máskor csak bölcsesége és jósága szelíd fényét ragyogtatta, néha hatalmának isteni erejének villámát engedte lecikázni a kételkedőkre, vagy éppen a tagadókra. Más és más körülmények között, de mindig egyforma biztossággal, ugyanegy könnyűséggel. Néha kevesek előtt egynek, egyébkor tömegek jelenlétében egész sokaságnak javára, testi-lelki előnyére, fölvilágosítására, kioktatására. «Mit cselekedjünk? mert ez az ember sok csodajelt teszen», (Ján. 11, 47.) hangzik vissza a fejvesztett főpapok és farizeusok vészkiáltásától a zsinagóga fala; «ha így hagyjuk őt, mindnyájan hisznek majd benne!» (Ján. 11, 48.) Nem tagadják, mert nem tagadhatják a rendkívülit, a szokatlant; ők maguk állapítják meg, mint való tény. Meg sem is kísértik eltüntetni, hisz tehetetlenek vele szemben; hanem kárhoztatják. Egyetlen fegyverük a gáncs, a hamisság, a képmutatás mesterkedése, holott ezzel is csak Krisztus ügyének, nekünk tesznek szolgálatot. «Üldözzék a zsidók Jézust, hogy ezeket szombaton cselekedte.» (Ján. 5, 16.) Tehát cselekedte, megtette; a harmincnyolc év óta betegeskedőt egyetlen szavával talpraállította: «Monda neki Jézus: kelj föl, vedd ágyadat és járj. És azonnal meggyógyula a az ember; és fölvevé ágyát és jára». (Ján. 5, 8-9.) Az itt teljesen mellékes, tetszett-e Jézus ellenségeinek, hogy ez szombat napon történt; mi halljuk az ő szájuk-

ból hálaadás, csodálkozás helyett a káromkodás igéit, de nem baj. Ez egyszer megbocsátjuk nekik az elhamarkodott beszédet, mert szükségünk van ellenségeink tanúskodására, önkéntelen igazmondására. Örülünk annak a gondos aprólékosságnak, mindenre kiterjedő figyelemnek, mellyel a vakonszületettnek gyógyulási körülményeit szegről-végre megvizsgálták; nem csodálkozunk, hogy isteni hatalmát ördögi működésnek nyilvánították, hisz «a gonoszság titka munkálkodik!» (2. Tessz. 2, 7.) De van zsidó részről elfogulatlan ítélet is Krisztus Jézusról, oly méltatás, melyet nem kisebb tekintély, mint Flavius József, a nagy történetíró vet latba, az igazság mérlegébe, mikor így ír: «Amaz időben élt Jézus, a bölcs férfiú, ha ugyan szabad őt csupán férfinak nevezni. Csodálatos művek véghezvivője volt, mestere az olyan embereknek, kik örömet fogadják el az igazságot. Zsidók és pogányok közül egyaránt sokat nyert meg magának. Ő volt a Krisztus. Sőt midőn népének főbjeitől bevádoltatva Pilátus Őt halálra adta, sem hagyták cserben, mert harmadnapon újból életre kelve megjelent, miként azt sok más csodás dologgal egyetemben az isteni látnokok róla megjövendölték». (Antiquit. I. 18. c. 3. n. 3.)

Íme, szent és profán történelem kezét fog Jézus csodás cselekedeteinek hitelessége mellett. De mindennél ékesszólóbban bizonyít a valóság mellett az a této-vázó kapkodás, mellyel isteni Mesterünk csodatételeit, ha már eltüntetni nem, legalább faldosó kutyák módjára megtépdésni akarnák azok a gondolkozó fejek, akik, mert a történelem tiltó szava ellen nem léphetnek sorompóba, elismerik, hogy az Úr Jézus «tett és cselekedett», csak azt nem írják alá, hogy csodákat művelt.

Eddig könyvet tartottunk kezünkben és kiolvastuk belőle, hogy Krisztus «az ember sok csodajelt tett», hogy «csodálatos művek véghezvivője volt», s ami talán minden «jel» között legcsodálatosabb, hogy «harmadnapon újból életre kelve megjelent.» Most tegyük félre a majdnem 1900 esztendőös poros hártyákat, s vegyük elő folytonosan ifjú, soha meg nem öregedő eszünket! Állítsuk

ítélőszéke elé azt az embert, ki annyi csodajelt teszen, ha vajjon higgyünk-e neki? Vajjon azok a cselekedetek, melyekkel az Üdvözítő annyira hatott, melyek láttára a népet lelkesedés és álmélkodás fogta el egyszerre, igazán csodák-e? Bármennyire haladt is előre Istentől jóváhagyott útján az emberi ész kutatásaiban és megfigyeléseiben; bármily eredményeket tud is fölmutatni vívmányaiban és találmányaiban: Krisztus Jézus csodáttetteivel egyező, azokhoz hasonló tényeket nem létesített még megközelítőleg sem; Krisztus működésének menetét, törvényét nem volt és nem is lesz képes megmagyarázni amaz egyszerű oknál fogva, mert azok a cselekedetek ma ép úgy, mint akkoriban, túlhaladják a természetes erők és hatók zónáit, lévén amaz erőket mozgásba hozó és pályájukon föntartó és bölcs belátása szerint útjukban néha fölfüggesztő, tehát csodátevő erő mindig egy és ugyanaz: Isten, akivel egy a Krisztus: «Én és az Atya egy vagyunk». (Ján. 10, 29.) Még nem akadt senki, akár az ész, akár a hatalom előkelőit nézzed, aki úgy járt volna a földön, mint a názareti ács igénytelen Fia! Úgy áll az emberi kiképzés hiánya dacára is az egész teremtéssel szemben, mint úr és parancsoló. Egy szavába, egy intésébe kerül csak és elül a zúgó vihar. Parancsoló igéje sántákat, bénákat, vakokat, süketeket gyógyít meg! Hívására előlép sírjából a feloszlásnak indult Lázár, kikel koporsójából a naimi ifjú, felül ágyában a halott leányzó! Máskor az éhezők ezreit hét kenyérből jól tartja úgy, hogy még morzsalékra is jut vagy tizenkét kosárra való! Hol van ezekben a cselekedetekben az emberi erő? Sehol! Nincsen! Emberfölötti, természetfölötti, isteni működés, melynek egyetlen rugója az örök akarat, az Atyának és Krisztusnak közös akarata; létesítője az örök erő, az Atyának és az Úr Jézusnak egy ereje, mert «mindenek átadattak az Atyától a Fiúnak». (Mt. 11, 27.)

Íme, e természetfölötti erővel dolgozott az Üdvözítő, midőn csodáit végrehajtotta. Csodáit, melyek hatóságos bizonyosságai; az igazságnak, hisz ezzel tudta csak az emberek nagy részét tanításának elfogadására hajlí-

tani, azokat és olyanokat, akikben sem műveltség, és józan ítélet nem hiányzott, sem nem voltak hazugok és annyira ravaszok, hogy olyasmit tartottak volna megtörtént ténynek, csodás eseménynek, ami meg nem történt, vagy pedig nem úgy történt volna. Tehát az Úr csodákat művelt, nem is egyet, hanem igen sokat. Mi másért tette volna ezeket K. H., ha nem azért, hogy tanításának igaz volta, isteni küldetésének bizonyítása mellett a legsúlyosabb érveket ejtse a mérlegbe, melyre annyi kíváncsi tekintet irányult a múltban, melyet féltő aggodalommal vesz kezébe nem egyszer a jelen ember is. Szent Jánosnak, Jézus előhírnökének, határozott ismeret kellett. Ő már hirdette az eljövendőt, az Isten Bárányát; de kereste a kellékeket, amelyek mintegy minősítése legyenek annak, akire az emberiség figyelmét terelnie kellett. Azért, «előhíva János kettőt tanítványai közül és Jézushoz küldé mondván: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várunk? És felelvén monda nekik: Elmenvén jelentsétek meg Jánosnak, amiket hallottatok és látatok: hogy a vakok látnak, a sánták járnak, a poklosok tisztulnak, a siketek hallanak, a halottak feltámadnak». (Lk. 7, 19-22.)

Minden kétséget kizárólag szól itt maga az Üdvözítő és kívánja, hogy azt, amit cselekszik, ami egyrészt félelemmel, másrészt álmélkodással tölte el a népet, tanítói tekintélye fenéksúlyának, isteni küldetése bizonyítékának ismerjék el. Nem egyébért, nem föltűnésért, tiszteletért, nem anyagi haszonért, hanem az igazság súlyosbításáért «járt körül jót cselekedvén» (Ap. csel. 10, 38.), amit abból is észlelni, hogy sokszor gyakorolhatta volna ideiglenes előnyök kihasználására csodás hatalmát, de nem tette, hanem csak szent tanítása érdekében; s viszont akárhányszor a leghatározottabban letiltotta, hogy közvétegyék rendkívüli cselekedeteit; az igazság fölvillanása egy-két lélekben, ez volt célja és jutalma működésének. Ügy van! Jézus csodáinak nem volt más célja, mint az, hogy megismerhessék rajta az isteni tanító tekintélyt, hogy az emberek higgyék, «hogy Jézus Krisztus az Isten Fia; és hogy hívén életük legyen az ő

nevében.» (Ján. 20, 31.) Élő és élettelen természet hangoztatja ezt: «Mi közünk veled, Názáreti Jézus?! Tudom ki vagy: az Istennek szentje». (Márk. 1, 24.) így kiált föl dühében, tajtékozó dühében az ördögös. Mit használ neki?! Káromkodása fényes bizonyosság az Isten Fia mellett. «Elveszteni jöttél-e minket?» (Márk. 1, 24.) Ennyire retteg a Krisztus hatalmától!

Ezzel a nagy történeti ténnyel szemben áll a tévelygő lelkek kételkedése, az álbölcsek kicsinylése, a napi árfolyam szerint váltakozó hitetlenség, mely azt hiszi, hogy a kereszténységen csodák nélkül is lehet átevezni, hogy az Istent lehet a világból olyanformán kibillenteni, hogy karja ne érjen bele a teremtett dolgok menetébe. Ámde az Úr Jézus mást, ezzel homlokegyenest ellenkező valamit tanít. A szent kereszténység tekintélyét, hogy úgy mondjam erejét a csodákra építi. «Ha a tetteket nem cselekedtem volna közöttük, melyeket senki más nem cselekedett, vétkek nem volna.» (Ján. 15, 24.) Tehát aki e csodatételekkel ellenkezésbe helyezkedik, az vétkezik a megismert, az annyira világosságba állított igazság ellen, azon belátás ellen, mely Nikodémusnak, a zsinagóga főemberének ilyen szavakat adott ajkaira: «Rabbi! tudjuk, Istentől jöttél tanítóul, mert senki e jeleket nem cselekedheti, melyeket Te cselekszel, hacsak Isten nincs vele». (Ján. 3, 2.) «A tetteknek higgyetek» (Ján. 10, 37.) —, hangzik szerte az Úr Jézus erős szava: A tetteknek higgyetek! Jól ismerem én azt a szegény emberi szívet, a hangulatok és benyomások saskarmai között vergődő galambfiakat, ezt a verőfény és viharfelhőkkel váltakozó tenyérnyi mennyboltdarabkát. A fényt és derűt gyors léptekkel kergeti rajt az árnyék; delelőből szakad a fergeteg zúgása, mely minden színt és illatot egy érintésre elsöpör és pompázó tavasz fölé a kétkedés havát, kicsinylés zúzmaráját teríti el. Meghághatatlan hegy ilyenkor előtte az örök igazság! Ki tudna odáig fölropülni? Nézd K. H., odasegít az Isten keze, az a kéz, mellyel az Üdvözítő a csodálatos kenyérszegést végbevitte, amelyikkel a vaknak szemét megérintette és Jairus leányát kézen

fogta! Ó áldott kéz, ó isteni erő, látlak, érzek, hiszek tebenned! Higgyünk is benne K. H., mert ez a hit boldogít! Megfejtí elöttünk azokat a rejtélyeket, melyek előtt tétovázva, álmélkodva áll az önfejük vert hada. Becsületes, keresztény ember előtt nincsenek talányok; örök igazságok ügyében, üdvössége dolgában nem játszik lutrit. Van neki egy bizonyossága, minden kétellyel szemben egy kulcsa minden zár ellenében: Istenbe vetett hite. Ennek a hitnek pedig a mi lelkünkben kezdete és bevezetője a Krisztus Jézus, «ötöle és általa és őbenne vannak mindenek, Őneki legyen dicsőség mindörökké». (Róm. 11, 36.) Amen.

4. Bizalom és szerénység Isten iránt.

(1920.)

Az evangélium lelki fotográfiája különféle embertípusoknak, akik hol apostoli karakterrel, felszerelődéssel, méltósággal megtetézettek körülötte, akár olyan embertípusként messze tőle, lelki idegenségben járnak fent és lent, közel és távol, mindenütt adódó, önmagukat sokszorosító és megismétlő embertípusok, akikről az isteni Üdvözítő egykor találó szóval, valaminek a megrendezésével kitűnő képet, önismeret megszerzésére alkalmas helyzetrajzot ad.

Mikor a mai evangéliumot elolvastam és azt a meggondolandó igazságot, melyet itt nektek tördelnem kell, kutattam, fennakadtam a kérdésen, amelyet jelen esetben ama bizonyos apostoli tekintéllyel, tudással, egy bizonyos nagy ismeretbőséggel, no és valamelyes méltósággal siettem elétek dugni, nem mint kellemetlen kérdést, hanem mint kíváncsi kérdését azoknak, akiknek pillanatig sem volt joguk, jogcímük bizalmatlanságra.

A jelenet ismeretes. Sok ember. Tömeg. Középpütt az Üdvözítő, aki szólt hozzájuk és tanította őket. Aztán felöltik isteni szívében a gondoskodás kérdése: mi lesz ezekkel? Mi lesz a tömeggel, mely itt szorong körülöttem? így nem bocsájthatom el őket, róluk gondoskodni kell ... S most jön valami az emberektől, kik az ő köré-

ben élnek, kik környezik, kik tanítmányán hizlalódnak, kik tömítve vannak az evangéliumi igazságok lelket, értelmet átképző erejével, — jön egy tudálékos, kellemtelen, bizalmatlan, alkalmatlan kérdés formájában: — honnét, igen, hát honnét lehet elegendő fogyasztanivalót szerezni, hogy ezeket el lehessen látni? . . .

Evangéliumi eszmekör, sőt az evangéliumon túl kegyelemforrás, az Úr Jézus közvetlen közelében, személyi érintkezésben vele; tehát a legbensőbb isteni kontaktusban és áthatottságban egy kérdés: — honnan ezeknek elegendőt? . . . Az embertípusok különböző klasszisainak állandóan ismétlődő arcképhalmaza az evangélium. Mintha idevágna egy másik jelenet. A genézreti tó körül. Hullámverés és viharzás . . . Mikor egy egész apostoli kollégium kezd tépelődni, félni, szepegni, spekulálni, számítani. . . Míg a háttérben szunnyad az elfáradt Úr . . . S ennek a jelenetnek visszhangjaként hallatszik: — kicsinyhitűek, mit féltetek? (Mt. 8, 26.)

Megint egy embertípus, melynek vagy felelet kell, vagy isteni akciók kellene, nem dantei, hanem pont az Istennek megrendezésében divina comoediák kellene, mindig nagyméretű és kilengésű tevékenységek, mondanám isteni szolgálatkészség kell. Akik, mert az Isten az emberiség élete számára a természet törvényeinek megkonstruálásával, gondviselésével mer egy életet gondolni, hát akkor következményképen legyen érzéke, — ez az a bizonyos diktandó! — legyen szíve — ez imperatívuszt jelent! — azonnal, mindig, akkor, úgy, ahogy egyénileg kiélezzük, megkonstruáljuk: egy nagyon készséges, egy szolgálatkész Istenkének — ekkor becézó névvel is illetjük! — lennie és odasietnie az emberiség szolgálatára . . .

Honnan vegyen az ember ezek számára elégségest? Ez a Jézus jelenlétében hangoztatva, emberi kíváncsiság megfogalmazta kérdés alapján nem jelent mást, mint dominium supra Deum-ot, mint úrhatnamságot az Isten felett . . .

Mert sohasem fog bennünket zsenírozni egy olyan Isten, aki készséges szolgája lett nem az emberiségnek

egy megkonstruált Gondviselésben, hanem az embernek itt és most, külön-külön. Meg vagyok győződve, hogy nem lenne egy atheista sem elméletben, sem gyakorlatban mindjárt; nem lenne Gottflucht, melynél fogva szaladunk, de nem feléje, hanem előle, mert tételesen rendezett életet kíván, hódolatban, tiszteletben, kooperációban . . . mihelyt Őt kollaboratőrnek, mindig a priori önmagát felkínáló alázatos szolgájának, alázatos Istenkéj ének tudná az emberiség önmaga felett. . . Lenne olyan nagy theista hullám, keletkeznék egy olyan istenthívő lelkesedés, egy olyan bizalmas istenség alakulna ki, hogy félni lehetne, miszerint felnyalnánk az Isten-eszmét és elkoptatnánk az Istenkét. . . Félnivaló lenne! . . .

Magyarázata mindennek az az önzéssel elegendes úrhatnásága az embernek, melynél fogva minden, de minden kezdve a szomszédától, s folytatva a külön-külön emberek módjára szaladó embertársakon föl az emberiség fölé emelkedetten, az angyalok karán és a teremtett eszményképen, az istenanyán túl egészen az Istenig szolgálna, állandóan — instálom! — mindig, mindenkor a legkülönfélébb szív és koponyacsavarulatú embernek szolgálatába szegődne.

Ez a baj ugye?! . . .

A mi fogalmaink, egész lelki világunk ebben az irányban szögellik ki és merevedik meg; ez az achilesi sarka lelkiségünknek: torzított fogalmak, elgondolások az Istenről, a Végtelenről, aki végtelen, igen, és kifogyhatatlan az ő inspekciós készségében, melynél fogva kell, hogy engem, pont engem portáljon, melengessen, cirógasson, simogasson, támogasson, erősítsen, díszítsen, szépítsen, okosítsen — van-e még más kategória? Gondoljátok ide! — «arányos» emberi kívánság és jogszerű követelés, hogy mindez, amit az emberi önzés a saját maga számára ki tud találni, az mind beleszámítódik, szóval, ami lehető az én számomra . . .

Nem aberráció ez? Nem képtelen elgondolás ez? A lét rendjében, a vég-ok rendjében, a függő létnek a rendjében? S az emberiség gondolkodása mégis ez!

Legalább az Üdvözítő pillanatfelvételei ezt mutatják! S ő milyen engedelmes, hogy megérkezik ezekre az idézésekre! Igaz, hogy van benne leleplezés is: — enned kell? félsz? . . . Valamelyes lealacsonyodás . . . Pedig ugye a természetben hangyák is vannak. Apró szervezetek, de nagyszerű és fönséges és csodálatos, hogy ezek a saját maguk szüntelen tevékenységével bírják és viselik az életet és helyzetüket és oldják meg nehézségeiket . . .

Honnan szerzünk kenyeret ezek és ennyi számára?

Rámutattam az Istennel szemben mindig megnyilatkozó szerénytelenségre. Vigyázzunk, vigyázzunk, hogy míg egyrészt a nagy bizalom, melyet az evangélium sürget, meg legyen bennünk, az csendes bizalom formájában legyen meg, ne lármás, ne kaparó, ne megidéző, hanem benső, reménységgel teljes legyen, mely mikor kopogtat, diszkrétén teszi ezt is, finomsággal és nem rugdalja az Isten portáját, hanem csendben és reményben várja, hogy honnan fog kisuhanni azon az, Isten szeretetének sugara . . .

Mikor ilyen bizalmat hangoztatunk, el ne felejtjük, hogy a nagy bizalom mellé szerénységben egy nagy önmegtágadás kell az élethez is az örökkévalóságért. . . nemesedő, egyéniségünket megjavító munka is kell, melyre az Istennek is lesz majd egy kérdése: — cujus est haec imago? Kié ez a kép? . . .

Vigyázz! neveld meg magad, hogy azoknak a bizonyos, Istent hatalmánál és kötelességénél fogva állandóan viszonyaid és dolgaid közé citáló divina comœdiáknak hajhászásából gyógyulj ki, mert ez nem méltó hozzád, emberhez, evangéliumi emberhez. Amen.

5. Isten csodái.

(Vázlat. 1939.)

Kétségtelenül méltán válthatta ki a csodálatot Jézus állhatatos hallgatóiból a Szent Márknál (8, 1-7) olvasható, rendkívüli méreteket öltött, s a természet erőit nyilván felülhaladó kenyérszaporítás, mellyel az

Úr asztalt terített a táplálkozás követelményeivel is önfeledten dacoló híveinek.

Ez a rendkívüliség bennünket is álmélkodásra készítet, holott semmivel sem kisebb a száma azoknak a csodáknak, melyeket a Gondviselés ezerféle változtatban miérettünk művei.

A búzaszem, melyből annak százszorosa születik; kicsi hajtás bokorrá, fává terebélyesül, ízes gyümölcsöket terem, s így tovább a vegetatív élet megannyi változatain keresztül mindenütt a csodákat cselekvő Isten nyilatkozik meg. Mikor pedig egy-egy emberi értelem előtt az Úr felfedi a teremtett világ rejtett értékeit, mikor ismertekből ismeretlenek megsejtésére, tudatossá való keresésére ösztönzi a kutató elméket, mikor a haladás útjára terelget idők jártában mindnyájunkat, nem a kenyérszaporítást élvezők hálájára készítet-e? Mikor az örök bölcsességgel vezetett világ kinceire gondviselésének fokozatos megismertetésével vezet rá, hogy a fejlődő élet szükségletei mindenkor fedezetet találjanak abban és azokban, amik sorjában a mieink, érettünk és javunkra adattak? . . .

Isten csodáinak sora még nem zárult le!¹⁴

Pünkösöd után VII. vasárnap.

1. A hit és a cselekedetek.

(1919.)

Azok között az erkölcsi megállapítások között, melyeket Krisztus szükségeseeknek tartott hangsúlyozottan és kifejezetten, aláhúzottan és nyílt félreérthetlenséggel nyomatékozni mindazok számára, akik az ő tanítása nyomán intézik és rendezik be az ő életüket, mindama erkölcsi megállapítások között egy igen nagyfontosságú kijelentéshez vezet bennünket az Üdvözítő az imént felolvastam, hallottátok evangéliumi szakaszban.

Egy hasonlat kapcsán, melyet a jó és a rossz gyü-

mölcsöt termő fáról mond, jut el az isteni bölcsesség annak a kivétel nélkül minden embert érdeklő irányelvnek a leszögezéséhez, mely elvitázhatatlan pontossággal kimondja két feltételét az üdvözülés lehetőségének. Mindkettőt kimondja akkor is, mikor az egyiket mellőzés formájában egyszerűen csak megemlíti, a másikat pedig akkor, amikor minden hangsúlyt az emberi üdvözülésnek erre az utóbbi elemére és összetevőjére helyezett.

Két szempontot említ. A hitnek a szempontját; ezt kevésbé aláfestve; erről már máskor többször szó esett. De épp, mert egyébkor nagyon kiélezte föltétlen szükségességét, mely az ember hitbéli megnyilatkozását Istennel szemben elengedhetetlenül nélkülözhetetlenné teszi, szükségét látja annak, hogy egy másik minősítést is kellő világításba helyezzen előttünk. Azt, hogy az embert ne csak pszichológiailag megneveltek állítsa az örökkévalóság portája felé vezető egyenes és kanyargó útra, szükségesnek véli, hogy az aktivitások emberét is épp az ő cselekvő lendületében hangolja a természetfölötti életre, hogy azt az áramot is bekapcsolja, azt a lököerőt is belekombinálja, mely az ember részéről cselekedeteket igényel.

Ez a megállapítás, ez a lecke, ez a parancs, ez a kommandó-szó inspirálta az apostolt arra, hogy a mi fülünk számára egészen megérthetően stilizálva hívja fel a mi figyelmünket egy emberi gyöngeségünkre, vagy mondjuk egy félszegségünkre, vagy még helyesebben felségünkre, mikor ilyen szózatot intéz hozzánk: — Fides sine operibus mortua! A hit cselekedetek nélkül halott! (Jak. 2, 20.)

A hit és tényeinek egész sorozata összekötte sóhajokkal, könnyekkel, fohászokkal, lebomlásokkal, térdhajtásokkal, kéztördelésekkel, angyalszárnyakra emlékeztető emelkedési ihletekkel és vágyakkal, fel, égbe-fürödő tekintetekkel, melyek a felhők közt kombinálják, variálják és permutálják az isteni végzéseket... ez a hit cselekedetek nélkül halott... Ha az én hitem nélkülözi a munkát, csepegjen egyébként bár az áhítattól.

s valami melodikus, dalos ihletté magasodjék is áhítatos érzelmekben, de a cselekedetekben nincs meg benne a kiegészítő rész, ez a hit — értéktelen . . .

Egy mechanikai példa talán jól fog illusztrálni.

Méltóztatnak ismerni a srófot, melynek két alkatrésze van: a csavar, a szög az ő fejével és az a kis négy-szögletes vasdarab, melyben a csavarnak megfelelő mélyedések vannak. S e két alkatrész egy rögzített, fix, elmozdithatatlan biztos állapotot teremt. A német mutternek, anyának nevezi. S e névben van benne a jelentősége annak az eredménynek, amelyet ez a kis vasdarab létrehoz. Ez a két összetevő mechanikai tényező, mely eggyé lesz, csinálja, idézi elő azt az eredményt, melynél fogva, amit vele rögzíték, megszorítok, az nem törik, nem szakad, nem esik össze, nem billen, hanem az marad, az van, az áll, az lesz.

Az ember hívő életének nélkülözhetetlen része, integránsa a hittel azonosan, párhuzamosan, belőle táplálkozólag és kilépőleg, de beléje visszaömlőleg is a cselekedetek.

Mutasd meg azon cselekedeteket!

A *ποιεῖν*, vagyis a tenni, ez az élet. Az élet fogalma tele az akciónak mechanikai jelenségeivel. Az élet, mint ilyen, el sem vonatkoztatható a cselekedetek fogalmától. Az élet csupa cselekedet, nem fiókozva, nem rendezve, de a maga természetességében és ösztönös-ségében, sablontól ment szeszélyességében. Melyek azok a cselekedetek, melyek a hitből nőnek ki, melyeknek a hit az alapja, gyökere, tartója, virága, szépsége, morális illata?

Az Üdvözítő nem hagy kétségben az iránt sem, hogy azok a cselekedetek miféle értelmi forrásból, fensőbb, magasabb judiciumból származnak, mikor így szól: — Nem mind, aki mondja nekem: Uram, Uram! megyén be mennyeknek országába, hanem aki Atyám akaratát cselekszi, ki a mennyekben vagyon, az megyén be mennyeknek országába. (Mt. 7, 21.)

Az ember hitből fakadó, táplálkozó, hite öblébe visszatérő cselekedeteinek normája, forrása, pedagó-

gusa, tehát támasza, melyből vétetik a csira, a plánta, mely átültetődik az én lelkembe: — Az Isten akarata. Az Isten akarata? Hát iszen az egy tenger, egy óceán, annyi és akkora és olyan, mint maga az Isten! Micsoda elgondolhatatlan, ki nem fürkészhető, minden penetráló készségemet túl és túlszárnyaló nagy extenzió! ... De az isteni végtelenség, bölcsesség, tökéletesség az Ura minden kérdésnek, ennek is és minden problémának; és főképp minden problémának akkor, amikor az ember számára kell valamit meganthropomorfizálni, közelebb hozni hozzá valami tételt, sűríteni számára valami magot. A rögzítő isteni bölcsesség itt se mond csődöt, mely a feladatot eléd adja.

Az isteni szeretet két széjjelválasztott formára, mint mértani ábrára, ráhúzza mindazt, ami a te részedre cselekedetet jelent, és pedig olyant, melynél fogva szorgosdolgos evangéliumi Mártává kell lenned, életednek nap-szamosává oly értelemben, hogy el kell számolnod, értékesítened kell minden napodat. Megoldja ezt a nagy problémát számodra akkor, mikor az *Ő* akaratát parancsokra és tanácsokra, evangéliumi tanokra, az ember morális életét széppé tevő ornamentikára osztja szét.

Nem lehet előtted utolsó és kétséges, hogy mi is az Isten akarata. Mert az irányító és rendelkező, másrészt az akadályozó és tiltó parancsok jelzik, amikre az ember önmagától alkalmatlannak véli magát vagy terheltnek. Ezzel a két nehézséggel szemben ott kell legyen az intés, serkentés, kötelezés, avagy a nemes indító okok bekapcsolásával a kedvezően hangoló tilalom.

S amit ez a kettő fel nem ölel, kiegészíti az erkölcsi élet ornamentikája. Amint ezt a házat, melyet Isten házának mondunk, teszi nemcsak ez az egypár ívboltozat, hanem adja az oltár, a galéria, a szobrok, a belső tartalom is . . .

S ezzel elértem ahhoz a vezető gondolathoz, melyre az egész evangélium rádül, mikor eszünkbe hozza azt, hogy nem elég, sőt abszolúte elégtelen valami, azt képzelni, hogy Istenhez való viszonyunkat végleg elintézzük hitbéli motívumok csoportosításával: meditációkkal,

imákkal, fohászokkal, kérésekkel, könyörgésekkel, rimánkodásokkal. . .

Nem úgy!

És ez a krisztusi tan terhe. Ez a kereszténység pondusa. Ez a kereszténység mivoltának súlya, a pondus christianitatis, krisztusi minőségünk súlya, mely teher, mert szolgáltatásokat jelent az embernek nem részére, hanem részéről. Nem jelenti azt, amit várni lehet valakitől, felebarátoztól, az ő részéről, hanem ami az általam teljesítendő szolgáltatás az én Istenemmel szemben kifejezésre juttatott hitemnek kiegészítéseképen. És ezt mutatják a parancsok, melyeket mi ismerünk. Tudjuk, hogy vannak, s csak a gyakorlati kivétel módja ismeretlen sokszor előttünk.

Pl. a negyedik parancs, mely gyilkos keménységgel van megadva, mely szerint az ember előtt az Isten után az atyja és az anyja kell, hogy következzenek . . . Jaj és hányszor voltunk bénák, sánták elszáradt karúak, némák, vakok és, és . . . még poklosok is . . . Ismerjük ezt a típust! Én emberekben ismertem meg és emberekben tanultam meg utálni! . . .

És az ötödik parancs, mely pozitív formában vág rá az embernek hol a karjára, mellyel mást ütlegel, hol nyelvére, mely mint az elszabadult, fékevesztett vadállat rohan és söpör le, nyálaz össze magánál egy cseppet se rosszabbakat. És ott áll a parancs, mely tőlünk cselekedetet követel: — önuralmat...

És a hetedik parancs mely ráüt a kezre, görcsösen vonagló ujjaidra; amely negatív fogalmazásában arra int hogy ne extendáld, feszítsd magad, hogy ne nyúlj, mint a versenyló a finisben, az után, ami másé; légy inkább megértő, gyöngéd, áldozatkész, melegszívű, hiányokkal, szükségekkel, panaszokkal, sirámokkal szemben ... És bizony itt sem látom az embert szamaritánus módjára, hanem látom tovamenni. . .

És ott a kilencedik parancs, a megkívánásnak, a fegyelmezetlen embernek minden csalafintaságában. Ez a kemény parancs, ez a szörnyű tilalom! Szörnyűnek mondom. Nem fogalmazása, hanem motívuma miatt,

amely létrehozta: mikor két egymás mellé kovácsolt közé ékelődik egy harmadik és egyrészt jogot, másrészt kötelességet tör pozdorjává ...

És jönnek a keresztény élet ornamentikájának szépségei: mikor lelki vonatkozásokban azt mondja neked valami, kötelességeddé teszi, lelkiismeretedbe szól, hogy az irgalmasság lelki cselekedeteit gyakorold, s pl. meg ne felejtkezz és a tévelygőket siess jó útra vezérelni, a tudatlant ne valami kutyaságra, hanem morális elvek koncipiálására tanítani. . . Hogy a kereszténység rajtad ne rád akasztott cafrang, ne cifra szerszám legyen, hanem nevelődjék benned öntudatos alanyisággá, fejlődjék át örök becsületességgé . . . Mert abszolút becsületenség és a felebaráti szeretet teljes hiánya az, ha ezen szégyenteljes mineműségeknek a látása felebarátodon azt a piszkos káini lelkületet árulja el: numquid custos fratris mei sum (I. Móz. 4, 9.), hát őrzője, csősze, számadója, felelőse vagyok én testvéremnek? Akkor ugyan torkod szakadtából üvöltheted: Uram, Uram ...

És ott vannak az irgalmasságnak testi cselekedetei, amiket úgy hívunk charitas, cselekvő szeretet, szív! . .

És itt ne gondoljunk, senki se gondoljon organizációra, mely gondoskodik, hogy a Szent Mihály lova, a saroglya, a cipó kéznél legyen . . . Mert az organizált szív rendszeren később szokott érkezni. Alkalmas időben az egyéni jócselekedetek, az egyéni megérzések szoktak segíteni. Nem azok az organizált cégek, melyek a végrehajtó érző szerveket nélkülözik ...

Ezen szívekre céloz, apellál, hivatkozik az Úr, mikor cselekvő készségeket kíván fölléptetni, hogy a mi jogosultságunk a mennyek országára igazolt legyen; hogy oda tudjunk csúszni a nagy Úr szent fölsége elé ezzel a két nem üres tenyérrel, hanem amelyen rajta a szívem, a lelkem, minden jócselekedetem . . .

Itt nincs szó arról, hogy nagykalapos irgalmas nénék legyünk; hogy hivatásunkkal össze nem egyeztethető gyakorlatokat végezzünk; itt csak arról van szó, amit megtehetünk. Amit meg is teszünk, hol szégyenből, hol Isten-verte hiúságból, mikor grandezzaival

kivesszük az obulust és sikkesen le a koldus kalapja mellé ejtjük azt. . .

Nem. Nem! Ez nem keresztény, nem krisztusi lelküllet! . . .

^ Ez nem az a hit, mely cselekszik, mely megcselekszi az Úr akaratát, akár paragrafusokból hangzik az felénk, akár a gyermeket serkentő szózat az. Amen.

2. Érzélgős vallásosság? . . .

(1920.)

Amit most elolvastam, s amit ti figyelemmel meghallgattatok, nem új dolog. Az Egyház nagyon hosszú idő óta vasárnaponként mindig ugyanazt az evangéliumi szakaszt ismerteti. Mi lehet mégis annak az oka, hogy bár ilyen közismert, ilyen minden fülben visszacsengő az evangélium, amelyekre figyelmünket az Egyház ráirányítja, mégis esetről-esetre alkalmas anyag kínálkozik újabb és újabb megfontolásokra, egyénileg nagyönis alkalmas kitanulmányozásra?

Egyénileg az a fontos, hogy amit mi hallunk, ne csak halljuk, ne csak végigszaladjon a mi tekintetünk a betükön, hanem kiaknázásszerűen megrágjuk, önmagunkra alkalmazzuk a szent igék jelentőségét, s így egyéni haszon legyen abból, amit Krisztus nekünk mond.

A dolog magyarázata egyszerű. Mint minden emberi ismeret, az erkölcsi és vallási fogalmak is állandó felfrissítésre szorulnak. Régi megállapítás, hogy minden gondolat és eszmény, melyet az ember elraktározott és bármennyi erővel megtámogatott, az idő — és még valami! — az élet el szokott koptatni. Ezeket a szívben és észben elraktározott igazságokat, elveket és fogalmakat is! Ez a felfrissítés, életrekeltés annyit jelent legalább, hogy megint jobban otthon lesz, tájékozott lesz, cselekvőképesebb lesz, aktívabb lesz az erkölcsi igazságok terén a lelkünk.

Végignézve a kereszténység keretein belül élő lelkek világát, ama megállapításra kell jutnunk, hogy minden lendület mellett, minden egyéni szépség mellett, az

egyedek erkölcsi élete, az erkölcsi életet in concreto véve, gyakorlatilag nem nyújtja azt a megnyugtató látványt, melyet annak egyedenként nyújtania kellene. Miért? Az okot megtalálom a mai evangéliumi szakaszban, amikor azt a kurta, röpké, de rendkívül súlyos minősítést adja az embernek tényleges vallási életéről: — nem mindenki, aki mondja Uram, Uram . . . stb.

Ebben az egy mondatban benne van az Üdvözítő bölcsességével és hozzáértésével megállapított kritikája az ú. n. érzelmi, érzelgős vallásosságnak. Kegyetlenül, kíméletlenül, kemény letaroló kézzel lekaszálni mind az a buja hajtás, túl csapó és ártalmas, a iegyelmezés kereteit túlnövő ú. n. lelkeség, mely kimerül az ő vallásos életében az érzelmi lendületekben, egy-egy sóhajban, kiáltásban, rianásban, vészjelben az Istennel szemben... Egészen egyszerűen: — ne sóhajtsunk, ne tördeljük a kezünket, ne hasogassuk az egeket, ne tobzódjunk az imádságban és ne oszoljatok fel, ne bomoljatok szét hangulati felolvadásokkal és ellágyulásokban! Az Istenhez a kemény munka útján lehet közelíteni, nem megszólításokkal, nem megidézésekkel lehet lefoglalni; nem azzal, hogy addresszálók feléje egy-egy érzelmi hullámot . . . Ne gondoljuk! Ezzel nincsen Ő elintézve!

Ki van mondva határozottan, aki Istenhez akar járulni érdemlegesen és eredményesen, annak cselekvő életet kell élnie: az Atya törvényeinek, az Isten akaratának effektuálásával! S ezzel el van nyesve minden pantheista gondolat, minden érzelgős ájtatoskodásnak a gyökere, minden emberi deformitásnak a gyökere, akár túlzó, akár hiányos megnyilatkozásunk, akár azzal, hogy nyaljuk a földet, akár azzal, hogy pozitúrába vágjuk magunkat és észrevételjük vele, hogy vagyunk, ahelyett, hogy éreznénk függvény-voltunkat. . .

Fölséges és nagyszerű, mert rövid és találó az Üdvözítő megállapítása, értékes ítélete minden olyan ember számára és lélekkel szemben, amely egy forró könyörgésben próbálkozik idényszerűen, alkalom- és hangulatszerűen ú. n. vallási életet élni, egyszer-egyszer az Istennel kapcsolatot teremteni. Akinek vallás erkölcsi

élete, istenessége idegenszerűen és hangulat szerűen ki-virágzik azokban a buzdulatokban, melyekkel penetrálni akarja a távlatokat, amelyek pedig nem penetrálhatók sóhajtással. Az Isten és köztem levő távolságot vagy kötelességet ezzel nem lehet mérni, hanem az én beilleszkedő készségemmel az Isten útjába, melyben engem sok szuverenitással, de semmi anarchiával gondolt bele az Isten. Mert az én elhelyezkedésem époly törvényszerű a világban, mint minden más létezőé. A különbség csak az, hogy én éppen értelmességemnél és érzelmességemnél fogva, intellektuális és morális létemnél fogva ezt a törvényszerűséget több lendülettel, esztétikával kell kezeljem. Míg az állat, a barom nyög a törvény alatt, addig én, ember, a törvényt esztétikával viselem és gyakorolom. Nem harapok, nem rúgok, nem döfök, nem rezisztálok, nem berzenkedem, nem üvöltök, nem fegyelmetlenkedem, hanem esztétikával, széperzéssel kezelem a törvényt. . .

De micsoda esztétika van abban, mikor egy ember túlteszi magát egy törvényen, vagy ha nem is teszi túl magát, de az iránt nem érdeklődik (a prédikáció nem előadás-művészet, hanem közlés!); vagy ha akár érdeklődésből lett az övé, akár nem érdeklődve, hanem más módon lett ismertté előtte a törvény: — ezt kihágásokkal, nyögésekkel, szembekötősdivel csinálja meg?...

Az semmit sem ér! Nem Uram, Uram . . . nem odabokázni több-kevesebb tökéletességű külsőséggel azt gondolva, hogy nyomorult voltában kifizette az Istent és hajlandóvá tette őt irányában! . . . Mert ennek megvan a maga formája, metafizikája. Hogy senki se tehessen panaszt: — megállapította parancsolóan, hogy mit kelljen tenni; meghatározta amin alul nincsen, amihez lehet hozzáadni. . .

Innen van az, hogy az embernek először és utoljára és mindig azt kell szem előtt tartania, hogy a lelki életét analizálja: vajjon azon törvényekkel szemben, melyek alappillérei az erkölcsi életnek, hogyan áll? . . .

Itt ex-lex nincsen! Törvényen kívüli állapot, Istenen kívüli állapot nincsen!

Mi az ember milióje kapcsolatban az Istennel? Mi a közegem, amelyben élnem kell viszonylatban az Istennel? Érzés, sejtés, képzelet, hangulat? A létet ez nem tartja, nem tarthatja! A lélek élete pedig lét. Az nem lehet más, mint a törvény, az alkotó akarat, s ennek saját magam létmódjává való átegyénítése . . .

Ez az, amire azt mondják, hogy nehéz, nagyon nehéz. Disztingválók. Abszolúte nem, relatíve igen. Miért nehéz? Nehéz, mert egyéni önzésem a törvény körülírásaival szemben ide-odahív és csalogat. . .

Az Isten parancsai önmagukban nem abszurdok. Mi abszurd van abban, hogy Őt imádjam, ne bálványt, akár élő legyen az, akár élettelen? . . . Ünnepet üljek? . . . ne üljek? . . . a fajfentartás köt élességével kapcsolatos járulékokból célt ne csináljak? . . . stb.

Hol itt az unesztetika? ... Sőt épp itt van az emberi életnek az esztétikája! Ezekben a megnyesésekben és körülbarázdáltságban, magunk ránevelődésében a törvényhez . . .

Ebben az evangéliumban benne van az ú. n. érzélgős vallási élet nagyon kemény kritikája. Jó volna tudomásul venni!.. .. Ki lehet fizetni időnkénti nekilendüléssel az Istent? . . . Nem! Inkább keveset a nekilendülésből és többet a törvény kemény dogmatizmusából; keveset az érzélgős tempóból és többet a Szent Pál futásából és versengéséből! Ez lesz az öröme és vigasztalása az életnek!

Vigaszunk, ha az életet úgy csináljuk, hogy ne részletek, cafatok, rojtok adják a tartalmát, hanem az Atya megvalósított akarata. A törvény a kulcs, melyekkel magam nyithatok rá a megelégedettség ajtajára. Amen.

Pünkösöd után VIII. vasárnap.

1. Kapálni nem tudok, koldulni szégyenlek ...

(1919.)

Kapálni nem tudok, koldulni szégyenlek. Pauza ... Kínos, hosszú csend. Tűnődik önmagában az ember. Nem egy ember, hanem az ember ... A pauza, a szünet nem szünet, csak annak látszik. Tovább halad: beleveti a körmét a szívébe és megtépi az agyát, de még mindig ott tart: — kapálni nem tudok, koldulni szégyenlek! ... A mondat még nincsen befejezve, a hang még nem szállott alább, a végére még nem tett pontot, a szünet még tart, az izgultság mind tovább nő, sőt átnyergelődik néha a kétségbeesésig, s még mindig ezt dadogja, vagy inkább sziszegi: — kapálni nem tudok, koldulni szégyenlek! . . .

De jön egy villanás, fénykéve, felvilágosulás: — csodálatos, hogy eddig nem jutottam rá! Ja, persze! Már tudom! Megvan! Már tudom, hogy mit cselekedjem, ha már nem leszek az, aki most. Ha majd kibillentenek. Már tudom, mit tegyek. Nem kell utca-sarkon állni! Megvan! Befogadnak az emberek az 6 házukba! Megvan! Csak csalnom kell! Kapálni nem tudok, koldulni szégyenlek, a dolog idegen. . . A megalázódástól borzadom ...

De a becstelenség árán át van hidalva nem az óceán, hanem a vergődő lélek kétsége! Tisztán áll előttem: — jövőm van, holnapom van, egy elfogadható, kibélelt, takaros, a mainál se rosszabb helyzet! S az ára: — diszkréció árán, lekötés árán, a közös érdekek címén — a becstelenség. Mindössze a becstelenség, melyről nem tud senki, csak ő; melyről még csak nem is eszmél senki, csak ez és ezt az egyet fogom, ha kell, görcsösen tartom, magamhoz láncolom: élünk, vagy együtt bukunk végzetesen, kiradirozhatatlanul a gyalázatnak, a becstelenségnek barathrumán, örvényében.

Egymást kvalifikálva és diszkvalifikálva jár az ember, nem egy ember, — nem mondom, hogy egy ember, hanem az ember! — kullogva az ő akaratlansága súlya alatt, bátortalansága, végzete alatt, szokásai, terheltsége alatt és kisillabizálja, eldadogja: — kapálni nem tudok . . .

A pünkösöd utáni nyolcadik vasárnap e mondatával: kapálni nem tudok, a nagy diagnosztá, Jézus Krisztus ránkvilágított, a mi arcunkra, a mi lelkünkre. Adva van két szélső pont. Az egyik a beismerés nyomorultsága, melynél fogva az akciónak, a dologra hivatottságnak olyanféle negációja áll elő, mely magamra nézve a képtelenséget állítja oda a protestáció érve gyanánt: ez azonban valójában a munka iszonya, nem horror vacui, hanem horror laboris! Vagy legalább a munka kényszerével szemben valamelyes számadási műveletet, amely hol kivonást, hol osztást kíván . . .

A másik pont: — koldulni szégyenlek. Egy másik iszonyodás: — a másra való rászorultságé és az attól való félelemé.

Eme kipányvázott két pont között az áthidalás, a másik ember gyengeségére való pályázás. A híd, amellyel e két mélységes szélsőséget átkötjük: az alázat hiányát, s a munkaviszonyt. Az ív, melyet alá kell támasztani, amelyen nyugszik; a pillér, amelyre támaszkodik; az oszlop, melyen megpihen, — a másiknak immoralitása, erkölcsi aláasottsága, elvásottsága, ütött-kopott lélektelensége, embertelensége, istentelen volta.

Keresztény Testvéreim! Ha van súlyos gondolat, mely az evangéliumon átkígyózik, ez az. Ez a diagnózis pompás! Ez olyan figyelmeztetés, amiért Jézus Krisztus lábanyomát hódolattal-hálával kell megcsókolni, hogy erre a nagy emberi aberrációra rámutat. Rámutat, úgyhogy a példa plauzibilitását, a példabeszéd csavaros útjain keresztül a hamisság sáfárának eszélyességét, világra termettségét kiemeli, s fölhív arra, hogy e kérdésekhez ésszel kell hozzányúlni, mint a politikus

okosság, a világ fia teszi . . . Az evangéliumi ember, az erkölcsös ember, a megtermékenyült lélek szinte nyúljon hozzá ahhoz, ami a kegyelmi, megtermékenyítő ihlet alatt egyedül produktív erő, eszköz, energia, nehéz helyzetekben; nyúljon hozzá az Isten malasztjától erősített értelmes észéhez, tegye annak mérlegére ezt a két problémát, melyben, mindkettőben többé-kevésbbé mindnyájan benne vagyunk: egyik a dologé, a munkáé az aktivitásé, a nagy kötelességektől való húzódozásé;, és a másik az iszonyé, mikor az embernek a maga dekomponáltsága következtében hozzá kell fordulnia a másikhoz kérő szóval, opportune és importune, alkalmasan és alkalmatlanul, hogy törődjék vele, adja meg a kiinduláshoz a lelket, a hangulatot, a meleget, a vágyat, a lelkesedést, a fanatizmust, mert így, a mínuszban maradni nem lehet. Minket is megenne különben a tépelődés, mint a politikus okosság fiát, ha nem szegődnek a másik erkölcsi gyöngesége mellé cinkostársul . . .

Keresztény Testvéreim! Nagy vallomás, akár milyen diszharmonikusan hallatszik is, hogy mindnyájunk lelke felett ott terjeszkedik, mint kőd: — a «kapálni nem tudok»... És mi ebben a realitás? — kérdi egy engem szemével átszűrő hallgatóm. De én nem ijedek meg és nem félek a keresztülszűrő szemek ideges mozgásától. Mert az evangéliumi sáfár, az ember sem a munkától, mint ilyentől, nem a munka fogalmától, csak a foglalkozások ágában való deklasszifikálódástól, az operatív ténykedésben való eltolódások révén beállott lefelé eséstől fél. Ez az iszony öli őt. Nem az, hogy többet kell ténnie, hanem az, hogy nem úgy teheti, mint eddig tette; nem az, hogy többet, hanem hogy nem azt...; a szabadságnak, az egyéni ambíciókkal telt alkotásvágy korlátozásától fél . . .

Ne feledjük, hogy a munka öröl, nemcsak fizice, de pszihice is. Az idő a dogmatizmus merevségét is ismeri. Az evangéliumi sáfár is dolgozott úgy, ahogy azt megszokta: ahogy az élet útjai, sodra a számára kicsapázták; olyan keretek között, ahogy a munkát kezdte.

Keretek között! Ó ti kedves, megaranyozni való keretek! Melyek privilégiumot jelentenek, melyek immunitást adnak soktól, mindentől, lehetőségtől! . . .

Mitől irtózik az ember, mint az aktivitás irányában való elfordulhatástól, attól, hogy a körülmények is, meg ő is megváltozhat? Akkor azt mondja: — kapálni nem tudok..., mert az deklasszifikáló volna; mert az nem az, ami a tegnap és a ma; mert az más hatáskör, életforma, az nem vagyok én . . . Álljunk csak meg e mellett a nagy nehézség mellett! Értsük, hogy miből és honnan ez? Egy analógiát hozok fel és mindjárt készen is leszünk.

Minden emberi dolgok, lehetőségek, bizonyosságok közt a jövő irányába nézőleg, a legbiztosabb, az indispenszálhatatlanul bekövetkező — a halál. És semmi sincs, amit az ember annyira nem tudna, mint — meghalni! És semmi sincs, amitől annyira irtóznék, mint a haláltól; és semmi sincs, amivel oly kevésbé törődnek, mint a halállal. A jövő irányát említem; az a gondolat, hogy változhat valami; az az eszme, hogy énnekem mennem kell, akár zsoké vagyok, akár törvényelőkészítő ... Ez öl, ez kivégez, erre mondja az ember, mint az evangéliumi sáfár, a kullogó, bandukoló, ténfergő, szédelgő ember: — kapálni nem tudok! . . .

Álljunk meg az embernek ezen nagy tragikuma mellett, s mondjuk, amit az analógia mond: — meg kell halnod! Bekövetkezik a te életed folyásában az, hogy te nem lehetsz többé vezér. . . Köszönd meg az Istennek, hogy van leváltás, mert nem lehet és nem szabad, hogy még a munka programja címén is átkos-végzetesen oka légy mások romlásának. Kell kapálni! És az az igazi arisztokrata, a zseni, a lumen, az ember, aki úgy tudja, hogy nem ért ugyan mindenhez actu, ténylegesen, de kell értenie valamelyest mindahhoz, ami logikusan természet. . . végzet- (navégre!) szerüleg adódik, ami előtt sem pityeregve, sem nyálunkat folytatva, se égre tekintve, se szemünket forgatva nem állhatunk meg ezzel a rimánkodással: — Uram, ments ki ebből! Hanem rátenni a kezünket

a munkára, megfogni a dolgot és ha kisiklik, hát akkor legalább annyi erő legyen bennünk, hogy ne semmisüljünk meg. Nincs nehézség, nincs megoldhatlanság, nincs tönkremenés, még akkor se, ha az úrnak vagy dámának kapálnia kell. . .

És mi van ott a másik szélső ponton? Koldulni szégyenlek. — Tegyük fel a hangfogót; nem arról van szó, hogy kiüljön az ember a sarokra, begombolja egyik vagy másik karját és kitegye kalapját. . . Az evangélium nem ezt akarta mondani, hanem a helyzet szülte kibillentés révén előadott szükség-állapotot, amelyben épp vagyok, melyet el nem tagadhatok, mely fáj, melyet szégyenlek, de amelynek bennem állandónak lenni ellenkezik azzal, amit a kegyelem által megvilágított ész diktámenjenek nevezünk.

Az életben époly igaz és époly véresen vagy könnyesen, mint aminő veritékesen komoly a munka és az ahhoz való pányvázottsága mindenkinek; époly bizonyos a másra utaltsága az embernek. Nem úgy járunk egymás mellett, mint a jól futó paripák, melyek közül mindkettő egyformán bírja az iramot. Az egymásrautaltság, a kooperáció természetszerű, testamentális, tehát legális, isteni valami, de a rátermettség, a képesítettség különböző. Helyzetszerűen előáll, mikor érzem, s tapasztalnom kell, hogy kevesebb vagyok.

Ilyenkor a szokrátészi gnothi seauton, *γνώ&ι σεαυτόν* után következik ez a szó, amit az ember annyira utál, ez az érzület, melytől úgy fél: — kérlek ... (nem is akárhogyan!) szépen, valamit (nem mást!), téged . . . (milyen jó, mily istenien providenciális valami, hogy igenis tőled kell kérni ezt, amiben rádszorulok, hitvány, gyenge, színtelen vagyok . . .)

Ezt a másik pontot a lelki megalázódásra való disponálódást, ezt példázza Krisztus előttünk az evangéliumban. És mindkettőre utal, rámutat, mint az önképzés forrásaira, mint a nagy emberi akaratok magasba szökellő sudár fája gyökerére, mint egy megkívánni való hiányunkra, hogy ebben se legyen hiány bennünk, mert különben nem marad más hátra, mint

az evangéliumi sáfár erkölcstelen módszere ... Ha nem álltok bele a munkának minden áron való kisajátító készségébe, a megalázódások öntudatos viselésébe, akkor (kimondjam? azt mondjátok, utcaivá teszem a stílust I —) konjunktúra-emberekké lesztek, akik kiegyeztek a hitvány, vékonypénzű lelkekkel valamin, ami pillanatnyilag tán elég és jobban esik, mint a megalázódás vagy a munka kínja . . .

Ettől akar óvni, ettől a félszeg lelki eltolódástól megmenteni az Úr Jézus. Mi a szavunk erre? Ez: — köszönjük Úr Jézus, hogy erre is Te tanítottál bennünket, mert erről is tudjuk, hogy krisztusi morál! Amen.

2. Menjünk önmagunk ellen!

(1920.)

Jól ismert kép az, amit az evangélium rajzol. Valami nagy gond, szorongató aggság egyfelől; lázas, izgatott hajsza-jellegű tevékenység a másik oldalon. Valami abból, amit úgy nevezünk, hogy gyakorlati, tevékeny élet. . . Ezt a képet az isteni Mester példabeszéd formájában adagolja nekünk azzal a végkövetkeztetéssel, hogy ebben a sürgés-forgásban, ebben az izgatott tevékenységben, mely nyakába szakadt egyrészt annak a féltékeny aggságnak, másrészt annak a gondnak —, hogy ebben egy egészséges, hasznos tanulság vagy mondjuk így: tétel, s nem annyira tanulság, mint inkább egy elhanyagolt igazság vagy mondjuk: exigienciája, szükséglete, nélkülözhetetlen feltétele annak a sikernek húzódik meg, melynek érdekében *Ő* járt, tevékenykedett, fáradott, nélkülözött és szenvedett — másokért és mások tekintetéből.

A végkövetkeztetés, mely eme sürgés-forgásszerű, a méhköpűnek, a kaptárnak ajtaja körüli rajzáshoz hasonló emberi élet egyik jelensége; a végkövetkeztetés, mely ebben egészségesen benne foglaltatik, minden fárasztó jellege mellett, minden útmutató jellege mellett, minden témanehézsége mellett az, amelyet a maga vallási életét csak egy kicsit komolyan analizáló ember-

nek nem lenne szabad figyelmen kívül hagynia. Mert az a bizonyos tény, hogy az Üdvözítő megdicsérteti az úrral, a tulajdonossal a hamis utakon járó sáfárt és hogy ehhez kapcsolódóan útmutatást ad az élelmességre, a nagyobb stílusú érdeklődésre ügyeink és bajaink iránt, ezzel csak azt akarja és semmi mást, hogy az embernek önmaga lelke körül legalább akkora élni-tudást, a felszínen maradni-tudást kellene produkálnia, önmagából előhívnia, kitermelnie, ha nehezen megy: előcibálnia, mint amekkora van a vízbe fúlni látszó, az erkölcsi vagy társadalmi vízbefúlás veszélyeiben hanykódó embernek akkor, mikor a bőrét és irháját félti, itt, ezt a bőrét, arc-bőrét és kapcsolt részeit, a becsület foszlányait, a tisztesség cafatjait, a renomét akarja megmenteni azzal és úgy, hogy mindenképen, mindenáron, mindenkin keresztül...

Mint ahogy nyilván hallottuk más vonatkozásban, hogy bizonyos esetekben és valakikkel szemben még az ördöggel is szövetkezni kell! . . . Ezt akarja, ilyesféle határozottságot szándékol az Úr. És nem túloz és nem lő túl a célon, mikor ilyképen szól: emberek, ebből a pszichológiából kell merítenetek, mikor arról van szó, hogy meggyőződészerűen és hitetek rávilágítása alatt és mellett felfedeztetek magatokban a lelket! . . .

Arra jutottatok, hogy lélek lakik bennetek, mégpedig nem anarchikus, hanem morális felelősséggel ékes lélek. Miért ékes? Mert a felelősség mindig tisztesség, ékesség; egyetlen kritériuma annak, hogy az ember becsületes lehessen! ... Ha tudatára ébredtetek annak, hogy lelketek van, ilyen éllel, szűrőkával, akkor nem lehet észszerűen, gondolkozás alapelveinek megfelelően nem lehet a lélekből a felelősséget nyaralni vagy ha úgy tetszik, telelni küldeni. Nyaralni: — a hegyek közé, vagy az Isten háta mögé, völgyek szilenciumába. Vagy telelni: — a Riviérára . . .

A felelősség a lélek ruhája, a lélek kalapja ... Ha a hit és meggyőződés érezteti veletek a halhatatlan elemet, a lelket bennetek, akkor emellett a felelősség és kötelesség selyemszálán kell tartanotok a lélekkezelés

ügyének kérdését. Ez a bánás pedig viselje azokat a tüneteket, mint amelyekkel az evangélium gonosz sikkasztója, a hamisság sáfára, de egyben az élelmesség prototíponja a maga sarokbaszorított, kétségbeesett helyzetében hozzányúl azokhoz a lehetőségekhez, csak-hogy el tudjon helyezkedni . . .

Ez a gondolat kiegészítője az előzőknek. Mikor arról volt szó, hogy az embernek a tételes vallási életét a parancsok és törvények vágányára kell állítani és nem lehet megállania és széthullania a megsemmisülés valamelyes imádatos csodálkozásában, az elismerés hangulataiban . . .

Hanem mi kell ide?

A felelősség tudatától átítatott lelkület. Ezt az evangéliumi szélhámost tevékenységében utánzó készség, élelmesség, igazán a létért való küzdelemben gyűrőköző mindig és egyre önmaga ellen menő készsége! . . .

Amit az Üdvözítő itt mond az evangéliumi példabeszédben: ... és dicséré az Úr a gonoszság sáfárát. . . — nem őt dicséré személyében, nem cselekedeteit erkölcsi értékük szerint, de kiemeli azt, hogy lám, ez az ember nagy nyugtalansággal milyen forszírozott tempóban, milyen sebesedő mozgás lendületébe hevült bele, mikor róla volt szó: . . . — kapálni nem tudok, koldulni szégyenlek . . . Pedig többet is előszedhetett volna! Más lehetőség is lehetett még, s nem tette. Nem, mert ez már halogató kombináció lett volna . . . Cselekedni kell! . . . Ezt dicséri benne, nem azt, hogy szélhámos, svindler, arcátlan, botránkoztató, csábító . . . Azt, hogy szorgoskodik lehetetlen helyzetében! Az önmaga minuszos egzisztenciájának jobbátételében! Ez az, amit hozzánk és nekünk címez rajta át!.. .

Nekünk is ezt kell tennünk! Legalább úgy gondozd a lelkedet, mint ahogy az evangélium gonosz sáfára hordozta vesztét vagy becsületének gondját. Legalább annyi az emberben a lélek! A lélektudatos emberre nézve az Isten előtt való korrektség annyi, mint kikerülése annak, hogy társadalmi szegénylegény, bizonytalan és kóválygó lépésű, becsületet foltozgató ember vagyok.

Legalább akkora a lélek ügye, ha valaki hiszi, hogy törődnie kell önmagával s ennek a gyakorlati kivitelében kizárjon minden ellágyulást, mert csak egy tempója van: — menni önmaga ellen! . . .

Ugye nem tetszik?! Ez ugye valami, amitől libabőrös lesz a hátunk, amitől ijedezünk?! . . . Ez nem azoké, akik káromkodnak, gyürkőznek, harsonáznak, felvonulnak, indulóznak, akár így: ... ez a harc lesz a végső!...¹⁵ akár a föld rögéhez tapasztó ékes himnusokat, akik ma szerbet esznek, holnap csehet, meg oláhot, de akik nem mernek menni — önmaguk ellen . . .

Pedig az Istennek is vannak bizonyos gyönyörködési hajlamai. Ne vitassuk el tőle! Szeme úgy szeretne megnyugodni az emberen, mint egykor az egész természetén, látva, hogy jó!.. . Én legalább ezt nem látom! Megengedem, hogy vannak, akik tele vannak önmagukkal s azt hiszik, hogy ők az a bizonyos krém, amelyből az Isten lakik jól; de én nem látom a felvonulást önmagunk ellen; a hadbaszállást önmagunkkal szemben; a kitergetését saját nyomorúságunknak, a leszámolást. . .

— (ah, jó hogy eszembe jutott! Ezek mindenkivel leszámolnak, mindig jegyeznek és mindent megjegyeznek, csak önmagukat nem! . . .) Erre a sport nyelvén szólok:

— mezőnyversenyre hív föl bennünket az Üdvözítő; árkon-bokron, csaliton, tövisen, hepe-hupán keresztül!...

— És az ember nem megy! . . .

Innen van az, hogy az Üdvözítő nem bírván elég plasztikus példát adni, egy példabeszédet farag, alakít, amelyben az elvetemültségből fakadó szorgoskodástól kicsordult vagy inkább kiizzadt, ki verejtékezett szélhámos ügyessége szolgáljon az embernek arra ösztönzésül, hogy hogy is kellene a lélek ügye körül egy-egy egészséges, magasabb fokozatot elérnie . . .

Tehát nem a sóhajtozó, nem a fohászkodó, nem a kéztördelő, nem a térdkoptató vallásosságra van szükség, hanem arra, mely cselekszi az Atya akaratát! . . .

Azt szokták kérdezni az emberek, mikor egymásra piálva nekiindulnak: — hát most hová, merre menjünk? Es akkor jönnek a javallatok és érkeznek az ajánla-

tok . . . Nem vagytok kíváncsiak, hogy itt most — ti, sokfejú szörnyeteg és én egyfejú szörnyeteg! — erre a kérdésre: hová menjünk? mi a válasz? Menjünk *ön-magunk ellen!* Amen.

Pünkösd után IX. vasárnap.

1. A lelki egység köztünk.

(1919.)

Az Üdvözítő sír Jeruzsálem felett. . .

Nem eszmélkedtél, nem gondolkodtál, nem elemezted az életedet. . . Kő kövön nem marad benned . . .

Keresztény Testvéreim! Hol vagyunk mi, milyen eszmei mélységekben állunk mi Jézus Krisztustól? . . . És ezekben a pillanatokban, ezen a napon mintha nem az Üdvözítő beszélne így, hanem mintha mindannyian látnokokká, a jövőbe tekintő, már biztos nézésű, az eseményeket kigombolyító jósokká lennénk; mintha megannyi Mózes, megannyi próféta ihletődnék meg bennünk és mi mondanánk: — vajha megismernéd, amik a te békességedre szolgálnak! . . . De félős, hogy elhagyjuk röppenni a múlt emlékeit és az a szív, amely te vagy, amely folyton kér és kíván, már a holnap és a holnapután gyönyöre és kéje után fog futni és el fogjuk felejtetni, hogy itt volt, itt dült, itt söpört, itt gyötrött, itt kínozott, itt tépett, itt szívott, emésztett valami. . . Micsoda? Átok! Egy vakság! Nem a mások gonosz-sága, nem a szívek förtelme, nem az elferdült agyak tajtékja, — nem! Itt elöntötte a te agyadat, kiszívta a te agy velődet a te saját magad gondatlan életmódja, a te világnézetlenséged, a te ürességed, az erkölcsi tartalomtól, az abszolút igazságtól, az egységre vezérlő igazságtól elfordult, elszokott életed . . .

Mennyi prófétát termel a ma! Mennyi vádolót! Hivatottat és hívatlant léptet, űz előre, ki a fórumokra és a magányos körökbe, állít elő a sújtoló, a kízó, a

maradosó lelkiismeret, amely e pillanatban elfelejtkezik arról, hogy beteg az én a többi közt és keresi a spiritus rectort, a tettest, a kitervezőt, a vétkek özönének végrehajtóját, hogy rájuk sújtszon ökölrel; keres üstököket, hogy egymáshoz verjen koponyákat; kaparász valami után és keresi azokat a szíveket, kutya-szíveket és elfelejtkezik arról, hogy egy mormolás, egy szüntelen őrlő malomkerék zajongására emlékeztetően itt benn, az én rejtekében, saját magam, egyéniségem mélységeiben üti a taktust, a szokratészi ismerd meg önmagad-féle reflexiót a sikerrel vezetett életre . . .

De tegyünk félre minden prófétai ihletmímélést és engedjük át a szívekbenyúlás jogát és Istennek dukáló szerepét Krisztusnak, s mi feküdjünk arra a boncoló asztalra, melyen nem inakat, nem izmokat, nem idegeket, nem vénákat és nem artériákat, hanem a lelket, a szellemet, a szív kavernáit analizáljuk, amelyekre rávilágít a minden mélységekbe behatoló kegyelmi fényként az Üdvözítő panaszos szava: — ember, család, testület, ország, nemzet, kereszténység, nekem van okom, jogom, kötelességem sírni fölötted, szegyenkezni miattad! Te nem ismerted meg, amik a te békességedre szolgáltak, szolgálnak abban a formában, abban a kikészítésben, rád- és neked-szabottságban, mellyel én a te Üdvözítő Mestered kint, szenvedést, keresztet, tehát mindent elvállaltam és következetesen végigcsináltam, vágtam, vájtam, téptem a te számodra . . ., hogy amit nem tudott, vagy nem akart tudni az emberiség, ti farizeusok és szaduceusok, törvénygyártok és törvénybontók, azt megmutatom és hogy ti is tudjatok élni, akarjatok úgy, ahogy én mondtam! . . .

Vajha legalább megismernéd ezen a te napodon, ami a te békességedre szolgál! . . .

S mi az? Mi az, ami megnyugtatja az embert? Mi az, ami kibékíti az embert? Ami felemeli, megszenteli, kielégíti, ami élvezetet jelent számára? . . .

A lelki egység!

Semmi más!

Az élet nagy egységének kinyomata, melynek van

alfája, melyből kibontakozik, és van ómegája, cél gondolata, melyre törekszik; amelynek van nappala, mikor hit és van éjszakája, mikor megbánás, holdvilága, mikor az éhségre töltekezés, csillaga, mikor a magárahagyatottságban egység.

Mi az, ami a lélek békességére szolgál?

Egység idebenn! És egység odakünn! Idebenn: mikor nyugalmas önuralommá redukálódik bennem mindaz, ami gondolat- és érzésvilágból fakadt mint fanatizmus, lelkesedés, kívánság és megkívánás, izgalom és idegesség, bakugrások és szögletenességek, furcsaságok és egyéni vonások.

Odakünn: az, amely megszelídül egyrészt, energiává, egyensúlyozó, kiegyenlítő erővé nobilizálódik, másrészt, mikor érzem, hogy mellettem, előttem, megettem, körülöttem, velem tolódnak, özölnenek az emberek valamerre, úgy mondják (ki frivolán, ki komolyan, ki verítékező homlokkal, ki zsebredugott kezekkel, ki játszva, ki meggörnyedve!) — az igazság felé.

Mi az, ami békességünkre szolgál?

A lelki egység összetevői.

Mi az, ami közületek békességére szolgál?

Ugyanazok a tényezők, csak nagyobb gyűrűzetben, mondanám hangulatosabb kialakulásban, energikusabb formában, több fényvel, az élet illatával, az aktivitás virágos színpompájával. . .

S itt látom az én megtépett, megroggyant térdű, kialudt szemű, keresztény magyar népemet, a testvéreimet, a magyarságban rokonaimat, az életben osztályosaimat, a lelki divergenciáknak, szellemi eltávolodásoknak, az egymástól való elhúzásnak benne ösztönösségeit... És nem volnék szolgája a názáreti Jézusnak, fia a kereszténységnek, papja, sáfára ennek a templomnak, ha ajkaimra nem venném az Üdvözítő szavait, ha szemembe nem préselném az ő könnyeit, s ha nem szakadna le az én lelkemről is a sóhaj: — vajha megismernéd azt, ami a te békességedre szolgál: a lelkek egységére való törekvést! . . .

Az Üdvözítő idejében a villogó szemű, szegélyes

ruhájú, tekintélyes járású farizeusok voltak a ragyogó csillagok. De nem egyedül járták a tekintély útját, mert felbukkantak a szemlélődés és elméleti okoskodások mellett is életrealitásukat megőrzött szadduceusok. És vita vitát, szó szót, érv érvet, excommunicatio excommunicatiót, egymás hegyibe szórt átok átkot ért, és a szívek és az elmék mérhetetlen távolság útvesztőiben tértek el egymástól, s míg köztük mélység és szakadék tátongott, addig ott lenn tipródott, hánykódott, kavargott, ment, visszafordult, ténfergett, bertáfoltt sora, tömege a többi embereknek, akik őrlődtek, akik az ilyen életben elhasználódtak, akik arra a keserves ébredésre jutottak, hogy nem üdvözültek . . .

Ezzel szemben az Üdvözítő egyért dolgozott és ez a felébredés munkája vala. Felébredetni és a másik emberhez vezetni az embert; nem ellene, nem melléje, hanem hozzája, bele a lelkébe, de egyéni, nem hajlamos nem hirtelen, nem ötletszerű impresszionizmus alapján, hanem a mindnyájunk közös javát megállapító, leszegezõ, abszolút kötelezõ igazság megkedveltetése végett.

Egymás mellé, egymás lelkébe, egymásban azonossá tenni, egymást egyéniesíteni, ez az a gondolat, melyiket a ma, a jelen, a mostani történelem, az idők és az idők kívánalmi törvényes következetességgel belőlünk ki kell hogy váltsanak, mert különben, idézem az Üdvözítő szavait: — Körülvesznek . . . (még egyszer!) körülvesznek a te ellenségeid, lealáznak téged, megszorogatnak téged és nemhogy kő kövön nem marad (ki törődik a kövekkel!), de nem marad lélek benned, nem marad a szív helyén benned, transzponálja az agyadat, mint ahogy akaródott, hogy eltávozzék benned az Úrnak 1919. esztendejében, itt Magyarországon, mikor ezt írták:

Dögölj hazám! Dögölj anyám! . . .

Körülvesznek, megaláznak, megsemmisítenek, mert nem ismerted meg a te látogatásod idejét. . .

Meg voltunk látogatva. Keményen. És a látogatót nem úgy hívták, hogy Isten. Pedig akadt akárhány itt,

közületek is, aki úgy gondolta. Nem volt az Isten, hanem úgy hívták, hogy ember. Abból a fajtából, amelyikből te vagy, abból a városból, amelyikben te is élsz; az ember, aki azokat az utcákat róta, járta, taposta, amelyiket te; azon iskolákat járta, amelyikbe te és nem vetted észre, hogy az ember másnak indul, hogy az az ember más lett, sőt hogy az az ember mássá akart téged is tenni, mint aki vagy . . .

Nem ismerted meg a te látogatásodnak idejét! Már-már puhultál, már-már lágyultál, már-már oldat lettél hígított elvekkkel, ellanyhult akaratod, cik-cakba görbedt gerincű lettél, szolgálta voltál és rom, megcsókolta azokat a kezeket, melyek nem arcul ütöttek . . .

Keresztény és büszke magyarom! És te nem szegezted homlokot, nem állítottál oda akaratot, hanem vártad, — kit? — azt, akit mint látogatót néztél. . . Hallottam egy vasúti kalauztól ezt a gondolatot a délivasúti állomáson: Te jó Isten ott a magasban, gyere már le és ne lakjál oly magasan! . . .

Nem gyűrted le magad és nem kerested a tájékozás és összeverődés ösztönével a testvért; a testvért gondolkodásban, igazságban! Hát fogod-e keresni ezután? Hallod-e ember, hallod-e magyar, hallod-e keresztény?! Hallod-e krisztusi tanítvány?! Fogod-e keresni a testvért, fogod-e megismerni és elismerni? Mert keresni, még azt megteszed, sőt még megismerni sem oly nehéz! De fogod-e elismerni a fratrem majorem natu, a nagyobb testvért nem korban, hanem koponyában, gondolkodásban, életrealitásban, az igazság, az eszme következetes keresztülhaj szőlőjében?!

Hallod-e magyar?! Elismerni a testvért, akinek szintén van gondolata, existenciális érzülete, igényei a «lenni» után, mert az élet egy nagy hatalmas együttes, egy fönséges eredő, mely a krisztusi emeltyű-karok összehajszoló erejével verődik együvé, ahol szintén van ad- és cohaesio, tapadás és alárendeltség, mellérendelés, s nem fontos az, hogy ki jött be elsőnek, hogy kinek a nyakán lóg a csengettyű . . .

Lelki, szellemi egység! Ez az, amit az Üdvözítő

belesír a telketekbe. Ezért rimánkodik. Ezért szegődtem én is ennek igénytelen tolmácsává, s ezért imádkozzunk dalos imádsággal, Himnuszunk szavaival, mellyel a magyar jókedvet és bőséget kér, amiből eddig ugyan-csak nem volt részünk. Éreztük, túlon túl volt a meg-alázásból. Kérjünk jókedvet, bőséget? Arra ne gondolj! A mi kenyérünkön sanyarúság lesz a lekvár, keserűség lesz a só, de a keresztény összetartás kivált belőlünk valami rögzítő, ideg- és izomerősítő munkát, mellyel megismerhető lesz a magyar, a keresztény.

Isten áldd meg a magyart!

2. Lélekkel a lélekért! ...

(1920.)

És bemenvén a templomba kezdé kiüzni azokat, kik abban árulnak és vesznek vala, mondván nekik: írva vagyon, az én házam imádság háza, ti pedig azt latrok barlangjává tettétek . . . (Lk. 19, 46.)

Ennek a fellépésnek történelmi háttere van.

A jó Isten-tisztelet lényeges alkotórészét képezte az áldozat, melyet az egyesek mutattak be az Istennek. Ezeket a templomok előcsarnokában árulták, és ugyanott voltak felállítva a pénzváltók asztalai is, akik könnyebb-ségére voltak azoknak, akik a templom perselyébe adománnyt akartak tenni. Ez a bankárkodás és üzérkedés, eladás és a pénzadománnyal kedveskedni akaró hely-zetének megkönnyítése idők jártában üzleti szellemet, piszkos üzérkedést eredményezett a szent hajlékban. S ez bizonyára stílusosan a kalmárszellem zajával bonyolódott le.

Az isteni Üdvözítő szükségesnek látta kikorrigálni ezt a beteges lelki állapotot, mely annyira méltatlan volt nemcsak az Isten-házára, de az emberhez is. Az emberhez, aki a templomban áldozatot bemutatni, imád-kozni akar. Sőt még akkor is méltatlan az emberhez, ha bekapcsolódik eme szükséges szolgálatokba, mert ezt is lélekkel, szívvvel, megfelelő lelkülettel kell végezni.

Az Üdvözítő fellépése, ez a sajátlagos, purifikáló fellépés, nem abban a külsőségben merül ki csupán, hogy a szent hajlékot az ott zajongó és zakatoló emberek tapintatlan viselkedésétől tisztította meg. Az Üdvözítőnek mélyebben járnak a gondolatai. Nem söpör a felszínen . . . Az az egynéhány szó, hogy ne tegyék a templomot latrok barlangjává, nem pusztán az üzérkedés mechanikája ellen van; abban is lélekbe-avatkozást keresek, mélyebb szorgoskodást állapítok meg; az Üdvözítőnek lelki taktikáját, melyet az előbbi vásárnapok beállításában úgy voltunk szerencsések szemlélni, hogy Ő a lélekkel törődik . . .

Ne féltsük az Isten dicsőségét! Ne izgasson az, hogy emberek hol garázda módon, hol neveletlenül, hol stílus-talanul vagy inkább nagyon is stílusosan bántják az Istent. Nem szép, de nem is végzetes! Főképen az Istenre nézve nem. Nagyon ide illik az a bizonyos közmondás: — eljön még a kutyára a dér! Avagy: — lesz még szőlő, lágy kenyér! Amit más szövegezésben így fogalmazunk: — az Isten malmai lassan, de biztosan dolgoznak; mindenkit utólérnek, és meggázolják a legkeményebb és leggőgösebb emberi gerincet is . . .

Az Üdvözítőt sem annyira az Istennek látszólag megtépázott dicsősége izgatta; nem. Nem azért jött, hogy kisebb-nagyobb zajjal, hanem hogy a legdiszkréttebb és legobjektívebb módszerrel rámutasson erre, mert témája az emberi lélek volt. És mindig a lélek! És mindig a lélek sorsa! A lélek szcillái és karibdíszei, mindig a lélek defektusai, mindig a lélek kínja, vesztesége, szégyene, nyomora . . .

Jézus egész földi szereplése kimerül a lélek körüli aktivitásban . . . Éppen azért ezt a fölháborodást, ezt a keményebb jelenetet, ezt a magasabban zengő szót is úgy tekintem, mint mikor izgató, ugráló pulzusra teszi a kezét; mint mikor meghallgatja az emberi szív verését; mint mikor figyelni egy ziháló emberi lélek keblének izgága lélekezéseit, azt a bizonyára rendetlenséget, mely az emberekben benn adódik . . .

Testvéreim! Az Üdvözítő bosszankodik, s ennél a

kivételes donnerwetternél ne álljunk meg, mert ez ébresztő nekünk, az anyagiasságba belemerült embereknek, kik a jobb egzisztencia és létfeltételek kedvéért nem akarunk ebből kilábolni, sőt benne vagyunk a lélekről való feledkezés árán is . . .

Pedig az Istenhez járó és közeledő léleknek minél több természetfölöttiséggel kell átivakodnia, minél kevesebbet szabad megtartani magának a kétszerkettő-néggyel való operálásból, minél kevesebbet kell és szabad engedni a mát, a jelent, az ú. n. sorsot szem előtt tartani és elvonatkozni attól, amit léleknek neveznek! Az ember eszének szekere és szekerének kereke megakad abban a kátyúban, ami adva van, ami eltagadhatatlan, kellemetlenül kialakult önzésünkben. És éppen azért, mert az önzés merőben földies, ezt a kérdést: — lélek, ezt a valóságot: — örökkévalóság, messze expedálja, hogy ne legyen vele gondja, hogy vele magát ne fárasza . . .

Az Üdvözítő ez ellen tiltakozik. Bizonyítja ezt az is, hogy egész tanítói működése, az evangélium rostáján keresztül adott minden tanítása teljesen céltalan, ha az emberiségnek nem több lelkiségre van szüksége. Mert hiszen az anyagiasság, ez a sár, ez a földi létmód annyira emberi és hozzánk kötött és önmagától adódó, hogy hozzá nem kell Mester, de nemcsak Mester, utalás sem. Mi ezt mindnyájan kitermeljük magunkból; ez egy átokszerűséggel és végzetszerűséggel bennünk van. Mi mindannyian *eléggé* anyagiasak vagyunk és tudnánk még anyagiasabbak lenni! Ehhez nem kell Mester! Ehhez nem szükséges hangulatokat csinálni. Ezt nem kell megmutatni. Ennek nem kell a vágyát fölkelteni, ez bennünk van! . . .

Ha tehát egy a vértanúságig kész programmal jön az ember Fia és hirdeti mindezzel ellentétben szóval és tanításban, cselekszik ezzel ellentétben egészen mást, és ha proklamálja ezzel a sokféle elhelyezkedett anyagiassággal szemben a szellemiséget és hangsúlyozza a lelkiiséget, akkor értsük meg Őt. . . Értsük meg, hogy az elhanyagolt lélek ügyeinek felébresztésére céloz. Ez a szándéka, ez az indító ereje minden vállalkozásának,

és erre akar ránevelni minden hozzá és belé kapcsolódó értelmes lényt. . .

Ezt látom én a mai jelenetben, mikor valósággal mennydörög, ostort fon . . . Mikor felforgatja az asztalokat, mikor kihajtja őket, mikor rájuk kiált: — ez csak hogy úgy mondjam frazeológia; hanem szól azokhoz az emberekhez, akiknek a szívébe annyiszor oda-csókolta és belésóhajtotta igazságát a lélekről, az ő lelkükről. Csakhogy ez a szó, hogy — lélek, az embernek idegenül hangzik. De ha a karikásosstor megcsattanik, ha cikázó villám jelenik meg az ég firmamentjén, ha megdördül emberi szónál erősebben, belesüvit az Isten gondolata, akkor egyszer ennek a dörgedelemnek hatása alatt harmonikává zsugorodik az ember. . .

Ő nem Isten dicsőségét teltette, nem akart őrnek szegődni ez ügyben. Nem erre akart rávilágítani! Beszél az Isten teremtett világa eleget az Istenről. Nagyság, mélység, magasság, fény, sötétség eléggé bizonyít amellet, aki ezek felett van. Nekünk nem róla kellenek bizonyítékok! Nekünk önmagunkra kell látnunk!...

Amit sürgetett a múlt vasárnap, azt megkonkretizálja ma. Kibontja a papirosból a cukorkát, hogy megkóstolhassuk. És felforgatja benned az önzés oltárát, a jobblét utáni stílustalan vágyak eszközeit. . . Kicsavarja kezedből azt a modalitást, mellyel te eddig mammonizáltad — hogy mondtam? — mammonizáltad az életedet. . .

Ez az Üdvözítő szava! Ez az ő motívuma, ez az ő célzata!

Tisztába hozandó kérdés, a vallási élet kardinális kérdése, hogy abban merüljünk-e mi itt ki, hogy egy nagy zúgást, hangzavart eredetessünk-e együvé, mely utánozni volna hivatva az angyalok ténykedését: szent, szent, szent a seregek Ura, Istene?! . . .

Az ember nem így van belekombinálva az életbe. Az ember nem így van beleállítva a földi relációkba, ahol gyürkőzni, folytonosan szenvedni, verejtékezní kell. Az ember egészen más vallási konceptum. Mint ahogy Szent Pál mondja: — cserépedényekben hurcoljátok

(V. ö. 2, Kor. 4, 7), tehát hurcoljátok küszködve, vergődve lelketeket, ezt az aggságos, ezt a félelmetes valamit . . . , amely olyan sejtelmes, titokzatos, rejtett valami, melyet egészségesen konzerválni, tökéletesítve fölemelni, mellyel magadat az Istenhez dolgozni, közelebbvinni kell. Nem úgy azonban mint az angyalok! . . . Hanem egy nagy reminiscenciával, visszagondolással önmagunkra, lelkünkre, stabilizálásával, fixálásával annak a léleknek, és továbbításával Istennek rólad alkotott gondolata felé! . . . Erre utal az Üdvözítő ... Nem úszkál a felszínen. Ő mindig a lélekig megy. Péternek is azt mondta: — lelkek halászává teszek! . . . (Mk. 1, 17.)

Nem szabad elsiklani az evangélium szavai mellett. Az Üdvözítő rendet teremtett a templomban. Ő rendet akar csinálni a lélekben. Abban az elfelejtett, majdnem imagináriussá vált valamiben . . .

Erre mutat rá, hogy ezt nem lehet körülárkolni anyagiassággal, mával és megkívánt jókkal. Ez több valami. Annak megértésére, szeretetére, fanatikus megbecsülésére van szükség! Hogy is mondtuk a múltkor? Menjünk önmagunk ellen! . . . Hogy is van a program mától fogva: — minél több lélekkel, minél többször a lélekért, és másért ne menjünk önmagunk ellen, de a lelkünkért és a lelkünk miatt. Mert minden konfliktusa az embernek, amelybe kerülhet, a lélekért van . . .

Tehát menjünk önmagunk ellen! Menjünk önmagunk ellen lélekkel! Menjünk önmagunk ellen a lélekért 1 Amen.

Pünkösöd után X. vasárnap.

1. Lelkiismeret, remény, vállalkozó hit...

(Vázlat. 1917.)

Jézus szava fölfed olyan jeleneteket, melyek természetüknél fogva egészen saját átlagosak, de mégsem egyéniek. Az embereknek az a lelki megnyilatkozás, mellyel imádság formájában Istenhez fordultak, mindig

ismeretlen volt a szomszédjuk előtt. Jézus is mondja: Midőn imádkozol, ajtóbetéve vonulj kamrádba. (Mt. 6, 6.) Eltekintve attól a külsőségtől, mellyel Jézus mintegy rázárta a kamrácska ajtaját az imádkozó emberre, jelzi az Isten, s az imádkozó ember közti viszony áthághatatlan voltát. Mikor ma mégis fölfedi az imádkozó ember eme típusát, akkor ennek célja nem lehet más, mint hogy az stúdium legyen az emberiség számára, hogy meg tudja találni módját annak, miként érvényesítse imáját az Úrral szemben.

Az egyik fél vallásos dolgokban számottevő egyéniség. A másik egy kizárt ember, aki eladta magát, egy lenézett társadalmi osztályba való. Az ókori felfogás szerint, aki egyszer lent volt egy megvetett társadalmi osztályban, annak a szava, siráma, fohásza, minden emberi megnyilatkozása a közönségesség bélyegét viselte magán. Ebből ered az a felfogás, melyet Isten ma szemléltet azért, hogy alkossuk meg saját magunk részére azt a törtető menetét Istenhez való kapcsolatunknak, mely megtalálja a táplálékot, iniciatívát, motívumot.

A farizeus nem gyakorol mélyebb hatást ránk. Imádkozó módszeréből leszűrjük, hogy mit is csinál ez az ember, mikor Isten előtt imádkozik. Kérdem: mi a tartalma imájának? A felületes szemlélő azt fogja mondani, hogy egy keresetlen szavakkal mondott köszönet. De aki a dolog velejét akarja elemezni, ki a súly gyanánt odaillesztett határozókat veszi tekintetbe, az tisztába j ön a mondat értelmi tartalmával: — íme, egy ember, aki elment imádkozni és eltévedt az öndicséret országútján, mert különbséget vetett maga és a vámos közt Isten színe előtt, egyenesen vádat szór egy megtörődött, övele egyenesen nem törődő emberre. Ez oly eltévedése az imádkozó embernek, mely másban nem is virágozhat ki, mint abban a megátalkodott kevélységben, mely a másik ember erkölcsi minőségét nem lábbal tiporja, hanem egyenesen Istenhez röppenő szóval. Elindult köszönni, s leperdült a nyomorult a másik ember megítélésének poklába! . . .

Most nyúljunk bele a publikánus lelkébe. Ha el-

hasítom koponyáját, melyben az értelmi munkára hivatott agy dolgozik, akkor azt mondom, hogy ennek a megjuhászkodott embernek dolgozik a lelkiismerete, mely nem nyugszik; amely forog, mint a malomkerék; mely porrá zúz. S ez a lelkiismeret csinál a nap huszonhárom órájában dolgozó emberből egy gondolkozó, egy reflektáló embert, aki következtetéseket is von le; ki előtt megáll az idő; a azok az események lestoppolódnak előtte, s ő odaáll eléjük nem bámészkodó módjára a mutatványos bódé elé, hanem mint olyan, ki felelős ezekért az eseményekért. S ez az a bizonyos erkölcsiség, mely az egyénből típust csinál, s a típust Isten kedves gyermekévé teszi! . . .

A lelkiismeret az, ami az embert összetöporíti. Nem alacsonyítja le, nem deformálja, de megállítja. Ha ebben a kondícióban ott áll az ember lelkiismeretével önmaga előtt, akkor logikus, egyedül helyes folytatása alakul ki az emberben, s ez a remény. Ha csak lelkiismeret van remény nélkül, jóakaró istápolás nélkül, irgalom és megbocsátás nélkül, akkor a lelkiismeret szörnyű állapotot idéz föl bennem, mert akkordja csak pokoli zene lehet. Ha a lelkiismeretet nem mobilizálja, nem neveli a felülről jövő remény, akkor ez maga a bomlásnak alfája, a zaklató, vádoló tükör . . .

A második milyenség tehát a dolgozó lelkiismeret mellett az az örökszép nagy jószág, mely az életet érdekessé teszi: a remény. A vámosnál a lelkiismeret megállapít, de aztán egy lobogó szóval törtet a jövő felé, mellyel az Isten minden szentéi és igazai lettek kitartó, vállalkozó emberek. Szövődik hozzá egy harmadik momentum is. Ez egy koppanás, dobbanás, melyet az ember az önmaga felett hozott ítélet gyanánt mellére üt, s azt mondja: — ezzel az ütéssel akarok neked elégtételt nyújtani'; eljöttem beismerni; eljöttem ennek dacára Benned reményleni, s úgy cselekszem, ahogy Szent Pál recipéjében meg van írva: — én pedig betöltöm Krisztus szenvedésének rám eső részét. (Korlossz. 1, 19.)

Ez az a bizonyos méltóságos, inkább méltóságteljes

érzület, mikor az ember érzi, hogy a noblesse kötelezi, hogy menjen a lemondás útján . . . Minden ima annyiban az, amennyiben a lelkiismeret mélyeiben kutat. Az ennek az alapján alakult megismerés után a buta világfájdalom helyett odakapcsolja a nagy reménységet, holmi nyálfolyásos ájuldozások helyett odakapcsolja a nagy Istenbe vetett nagy hitet, mely azt mondja: — kemény dolgokra vállalkoztam, az pedig nem könnyű, annak nehézségei vannak, mint mindennek, aminek a fináléja gyanánt ott int a dicsőség! . . . Figyelem konstatálja a hiányt, de azt erőszakkal kell korrigálni. . . Elmaradt ember az, aki még ma, Krisztus után húsz századdal sem tudja, hogy az élet csak korrektívum után jelent értékes feladatot. . . Akinek van füle a hallásra, hallja meg! . . .

2. Miért kell hálálkodnunk?

(1919.)

Templomok mindenha voltak a világon. Akármilyen messze menjünk is vissza az emberiség történetében, megtaláljuk a szent helyeket, hová az emberek valami egyéb, valami másféle lendülettel léptek és lépnek; ahol a szavuk és beszédjük, mintha elütő lenne attól a piaci, attól az ú. n. közéleti szólástól; legalább az általános vélemény, talán inkább az óhaj ezt kívánja. Mégis a mi Mesterünk, abban a képben, amelyet élénk és mindenki elé rajzol, akikhez isteni bölcsességtől sugárzó szavait intézte, mégis az Üdvözítő Mester, mintha cáfolásába bocsátkoznék ennek az emberi közfelfogásnak. Ő a szent helyeken a megszólást, a csend és némaságban visszahúzódott lelki megnyilvánulásokat, a kérkedőt, a hivalkodást rossznak minősíti. Épp azt mutatja nekünk, hogy a szent helyre is, a templomba is beleviszi a farizeusi lélek a kevély, az öntelt, a magabízó elfogultságot és mikor imádságra nyitja az ajkát, voltaképpen egy förtelem ömlik ki a szájából, s az a felfelé emelkedő két kéz, amely a fohászokodás és a földtől való fölemelkedés külső kifejezése

lenne, tulajdonképpen egy borzalmas lelki aberráció szárnycsapása; amelyik mikor imádkozik, ilyenféle monstuózus, kifakadásokkal vél lendülhetni az ő, Ura, Teremtője, ítélő Bírāja felé: — hálát adok neked Isten, hogy nem vagyok, mint egyéb emberek I. . . (Lk. 18, 11.)

Vajjon miért hálálkodik e meghibbant eszű emberi lélek, miért vezeti be a hálálkodás szavát kapocsul maga és az Isten közé? Azért, hogy megbélyegezzen másokat. Azért, hogy más cselekvésmódján keresztül lebecsülhessen egy mélyenszántó lelki irányzatot. Azért, hogy annak a vámszedő publikánusnak cselekvésében megnyilatkozó emberi, nagy vallomásnak az élett, a fényét vegye. Azért, hogy ami mindennél több és mindennél értékesebb, az állandó kapcsolatot Isten és ember között, a saját magunk elégtelenségének alázatos elismerését egy frivol, szemtelen, arcátlan minősítéssel elnémítsa. Azért, hogy egy merész íveléssel lehozza az Istent tanúul maga mellé; olyan cselekvések tanujául, amelyeknek^k értékét, jelentőségét, erkölcsi súlyát és tartalmát, s ennek jellemző erejét csak ő érti.

Krisztus nagy volt, mert Isten volt. Az embert minden emberi, félszeg, cselszövő és ravasz szójátékon keresztül feltétlen biztonsággal megismerő minősítő volt. És mert így látott bele az emberi lélekbe, szűkeségesnek látta felvonultatni a tisztán, egyedül saját maga cselekvésében bizakodó embertípus útálatosságát, ismétlem: a tisztán és kizárólag önmagát szerepeltető, önmagába belebolondult embertípus értéktelenségét.

Miért hálálkodik a farizeus?

Azért, hogy ő farizeus.

Miért hívja fel tanúul az Istent?

Hogy módja legyen neki egy felebarátra, egy embertársra valami szolemnis módon, valami ünnepélyes formában a legteljesebb erkölcsi lebecsülés bélyegét ráverni. Arra az emberre és olyan emberre, aki hosszú idők nevelő tradíciójának és a saját maga beismerésének hatása alatt egyet tud biztosan: — a saját maga

egyéni elégtelenségét; azt, hogy az ember bármilyen perfektnek, nemesnek, tökéletesnek indult legyen, minősül, alakul, tompul, emelkedik, de mindig a többi ember között, a többi emberrel és sohasem nélkülük, tőlük távol, hanem belekombinálva az életbe, a társadalomba, a sokadmagával egygyé-verődött nagy kompaktságba, ebben a közösségben él, fejlődik vagy bukik . . .

És ennek a nagy igazságnak ismerője, beismerője, reá értelemmel hivatkozó lélek az a publikánus és ennek az abszolúttá kihelyezett emberi göggel megvetője, kicsúfolója a farizeus, aki nem olyan, mint a többi ember, mint a publikánus és nem akar és nem tud olyan lenni, mint a többi ember, s ennek egyedüli okát saját személyében hordja.

Mármost ha a Krisztus ezt a beteg, elnyomoro-dott, terhelt pszichológiát így megbélyegzi és ennek folytatása gyanánt a szokásos főséges higgadtsággal hozzáfűggeszti a nagy tanulságot, hogy megalázódásra, önmagamat számonkérő, erők elosztását és kombinációját igénylő lelkiültre van szükség, akkor nem lehet előttem idegen, hogy hát mi legyen a módja, hogy ezt a megalázódást, ezt az emberi közösségben való elhelyezkedést és a többi energiákhoz eszközzendő értelmet és a kegyelemtől megtermékenyített kapcsolódást hogyan kelljen eszközölni. . .

A felelet világos. Egyszerű. Egy rövid citátum a Szent János evangéliumából, egy negatív argumentum, egy negatívumnak a kizárása, mely a legpozitívabb önátadással semlegesítő lendületet, akaratot, törekvést, imperatívuszra való ráhelyezkedést jelent. A Krisztus személye világosság, igazság, és — *in propria venit et sui eum non receperunt*, eljött a magáéba, a sajátjába jött és övéi be nem fogadák őt. . . (Ján. 1, 11.)

E röpke mondat ábrázolja drámai erővel azt az óriási hullámverést, azt a nagy történelmet, amelyiket egy másik krisztusi kinyilatkoztatás ilyenformán függeszt az emberiség küzdő tekintete elé: — *portae inferi non praevalerunt*, a pokol kapui nem vesznek erőt rajta! (Mk. 16, 18.)

Minden negatív lélek, minden tiltakozó szándék, destruktív szenvedély és gúnyos tendencia ott sűrűforog, ott tajtékzik, dühöng, tombol e körül az igazság körül, hogy «sajátjába jövőn övéi be nem fogadták», mégis ez a szellem a szikla keménységével és elmoshatatlanságával állja az időket, s annak a felismerésnek, mely magában nem bíz, mely a maga erkölcsi insufficientiáját érzi és érti, annak reá kell dojni, vetni magát erre az evangéliumra, erre a Christianum qui d-re, mindarra, ami keresztény és ami krisztusi és abban a tudatban, meggyőződésben, hogy az a folyton erjedő és rothadó, szétmálló, kollapszust mutató ember csak valami emberfölöttivel tartható fejelemben. Ez a megalázódás nem önmegsemmisítés, nem megszegyénítése magunknak, nem deklasszifikálása magunknak, hanem az evangéliumi igazság, a Krisztus tana mellé jegecesedő bátorság és hűség ténye, mellyel megállok az én Uram Istenem szava, leckéje, tanítása mellett, mint olyan valami mellett, ami jobb, mint amit az én beteg, nyomott, koldus szívem és agyam nekem egyéni szenvedélyben megőrölt, mint kívánságok és vágyak, szenvedélyek tűzében porrá sorvadt törekvéseinknek a hamuja . . .

Tudjátok miért kell hálát adni a lelki alázatosságba leszállott léleknek?

Azért, hogy krisztusiak, hogy evangéliumi emberek vagytok. Azért, hogy krisztusiakká lehettetek. Azért, hogy a krisztusinak-lenni-lehetőség módja és útjai fennállanak a számotokra; hogy erre a beismerésre, fellépésre el lehet jutni nem különlegesen és alkalomszerűen, — mert a különlegesnek és alkalomszerűnek igen gyakran borzasztó ára van! A hálás lelkiületnek, mely agnoszkálja az isteni Gondviselés tényeit, mindennapi hálálkodásnak kell lennie, szüntelen beismerésnek kell lennie, pszichológiai folyamatnak, melyből alakul is valami...

Kíváncsian kérditek: — mi? A fejeletem rövid: — evangélium personificatum, személyesített, egyéniesített, bennem egyénivé vált krisztusi tanítás, bennem

cselekvővé vált kereszténység, mely várakozásokkal lép föl és ebbe nem a szomszéd-ház kapuját nyitják, hanem a saját magam pulzusát kell hallgatnom, melyen keresztül ráésmélek és e ráébredés egy léket vág itt a koponyámon és széttépi annak összetartó falait és abba az agyba, mely ott tevékeny, dolgozó, eszméket termelő, az élet kifejeződéseit megmívelő erő, ott kezdi keresni a kereszténységet, ott az agyban és a szívben, nem rajta, de benne! A véretem elemezem és ott keresem a Krisztust, a keresztényt. Amelyik, hogy milyen legyen, a felelet az, hogy amilyennek azt az Úr mutatja, tanítja, ahogy azt a megbecstelenített, meggyalázott, legázolt, kicsúfolt, ostobának, hülyeségnek, barbárságnak, butaságnak elnevezett tradícióink mutatják. Mert ha azokban van is valami, ami nem elsőrendű terméke az emberi agynak, szívnek, azok szentek és a piszkot azokhoz a szél hordta oda, no meg a kegyetlen, idegen, erjesztő, bomlasztó, impresszionáló szatanizmus. Mert van, igenis van egy titokzatos, ellenséges mozgó erő, a Krisztussal szembeszálló, mely ott volt a bölcsőnél, ott a katedránál, ott a keresztnél, ott mindenütt!.. . És ha mutat a keresztény tradíció olyat, amit besodort, becsempészett hát ez az átkos, ez a rémhez a gyalázatos emberfia volt az, mely az evangéliumra rongyokat akasztott... Ez nem a Krisztus és nem a kereszténység! És hogy ezek a cafrangok a ma kereszténységén ne legyenek, annak megcselekvői, megcsinálói, megakadályozol a ma keresztényei kell, hogy legyenek nem túrvén meg az evangélium mellett a salakot sem kinn, sem idebenn . . .

Keresztény Testvéreim! Tudjátok miért kell hálát adni? Ez a nagyszerű megjelenés, ez a fenséges és imponáló bemutatkozás a nagy, a végtelen Isten előtt: — hálát adok neked Uram, hogy krisztusivá tettél! Ennek a nagyszerű erőnek van egy «hála Isten!» velejárója, melyet belekombinálhatok és az evangéliumon nem lesz cafrang, hogy krisztusi és magyar vagyok . . .

Így lehet, így szabad, így kell fohászodni! És ne legyen más imánk, ne nyíljon más szóra ajkunk, s ne

teremjen mást az agyunk, és ne szerepeljen más bennünk és körülöttünk, velünk és mellettünk, mint ennek a két hatalmas motívumnak a feszítő ereje: — a krisztusi mivoltunk és a magyar mivoltunk. Két felcsúfolt, két keresztrefeszített, meggyalázott, meghurcolt, megtépett, de el nem pusztított valóság, igazság, nekem is, neked is, minden széles e hazában vérző magyaroknak! . . .

Tudjátok miért kell hálálkodni?

Nem azért, hogy van hova nyúlni és tizedet adni a mentából. . . , hogy van mód bőjtölni, mivelhogy lehetne dúsan és jólesően is töltekezni. . . Ezek kicsiségek. Ezek játékok. Apró tajtékok és gyűrűzések . . . Más az, amiért hálát kell adni! Azért, hogy van napunk, melyet láthatunk és melynek fénye mellett beleléphetünk a Krisztus nyomába és ez az ezeréves küzdő magyarság példája.

Christianitas et hungarismus! Amen.

3. A farizeus és a vámos.

(Vázlat. 1920.)

Farizeus és vámszedő két teljesen ellentétes fogalom. Társadalmilag, értelmileg, érzelmileg különböznek. Mindegyik máskép cselekszik. Azonos körülmények, motívumok mellett nagyobb az ellentét cselekedeteikben és cselekvésük eredményében, mint amekkora az egymástól való elfekvés minőségükben, életberendezkedésükben, mivoltukban. Mögöttük áll, mint összekötő kapocs, emberi voltuk, teremtményi jellegük, függőségük felső akarattól, melynek neve: Isten. A régi zsidó társadalom két teljesen ellentétes sarka, típusa ezek: — az egyik a római erőszak, kizsákmányolás, a másik a zsidó theokrácia képviselője. A zsidó társadalom két véglete. Ezek jelennek meg a színen. Az egyik belejt, a másik becsúszik ... A különbséget nem a társadalmi mivoltuk, vagy más külsőségek adják, hanem egy akcióbeli különbség: — az egyik odaáll, a másik távolállott.

Az Üdvözítő erre az akcióbeli különbségre akart rámutatni. A nagy távolságbeli ellentétre, melyben két

istentiszteleti ténnyt gyakorolni akaró egyén egymástól különböző magaviseletét akarja megmutatni, nemhogy a külsőség kapjon meg bennünket, hanem hogy az akció mellett a lelki erőtenyezőre mutasson. A lélekre, mely lelkiséget nem időközönként kell felfedezni, különösen vallási életünket jellemző esetekben, hanem melyet bele kell állítani az embernek minden értelmi és akarati tényébe, melyeket szükségképen, tényszerűséggel és következetességgel egységesnek kell tudnunk, éreznünk időben mindaddig, amíg vagyunk. Minden ilyen viszonylatban, minden tényünket egységbe kell hoznunk a mindenségben egyenes tengely gyanánt meredező örökkévalósággal, akárminek gondoljuk ezt az örökkévalóságot, mert ebből kiérezzük az Örökkévalót, akihez lelkiiségünk folytonos foglalkoztatása révén kell egységesítenünk magunkat.

Mikor Jézus megmutatja a farizeust, a tekintélyes, tudományos stb. egyéniséget és a vámszedőt tartózkodó szerény magaviselettel: — a két kép a lelkiség körül való munkásság egyéni különbségeit mutatja be. Nem azért, hogy az egyik megejtsen és elfogadjuk. Nem akart ezzel lelki szépségversenyt rendezni, hanem azért, hogy természetes ésszel alkalmazzuk. A példa matematikai. Istenhez kell járulnunk. Jön ez és amaz. Mindegyik a maga módja szerint azzal a tudattal, hogy kell jönnie. Az egyik azzal a tudattal jön, ahogy mindig szokott járni, a másik szerényen kerül a színre. Mind a kettő ott van az Isten előtt, kihez járulni kell azzal a módszerrel, hogy van, nem úgy, hogy «sejtem», «gondolom», «tegyük föl, hogy van». Az egyik úgy járul, hogy odaáll, a másik, hogy távoláll. Az akcióbeli különbség, mely a hitnek telített volta, tartalma mellett, mégis kiformalódik abból, aki a hitszerűséget az alázat és függőség viszonyából fogalmazta meg, a maga egészséges eszében kialakult, az egyikben tartózkodó, szerény, jobb, nemesebb forma. Erre a nemesebb formára akar felhívni az Üdvözítő, mely forma annyiszor elvész a gyom között, mely a vallási téren termő egyéb lelki megnyilatkozásokat diszkvalifikálja.

Ki hogyan közelíti meg Istent, azt nem jogosult senki emberi kritika alá venni. Ennek egy bírása van, az Isten, kihez jön ez, az, mindenki a maga módja szerint. Bizonyos, hogy ki a másokra való hivatkozással jön Istenhez, és kizár másokat, annak lelke minden külső formáság mellett ugyanazt a kritikát vonja magára: — Mondom nektek, hogy a kettő közül az egyik inkább megigazulva méné házához, mint a másik. . . (Lk. 18, 14.)

Ezzel nem mondjuk, hogy Istennel szemben minden elhanyagolt, elnagyolt jelentkezési mód jogosult, hanem hogy a hittanilag, formailag tökéletesebben ki-csiszolt ember nem szabad, hogy észrevegye a másik ember járatlanságát. Az a lelki sajátság, melyet az Üdvözítő így intéz el: — Ez megigazulva méné házához inkább, mint amaz, aki odaállt, mert az rossz lélekkel állt oda, gögös lélekkel, álszemérmertességgel állt oda . . .

Valaki így következtet ezekből: — tehát minél messzebb maradni Istentől, nehogy az ember alkalmatlan legyen Istennek! ... De ne játszunk a szavakkal! Ha a távolállás alázatból, bűnbánatból történik, ha kifejezője akar lenni az érzelmi megalázkodásnak, mely Istennel szemben átjár, ilyen távolállásnak van jogosultsága! Így a trón zsámolyához is lehet csúszni bizalommal. Az ilyen távolállásnak szükségszerűsége is van, mert a trónhoz való ilyen közeledésben is alázat van.

E kettőt egyesíteni kell! Összehozni az egészséges motívumokat és ebbe vinni bele egyéniségünket. A «jöjjetek hozzám, kik fáradtok» — hívás azoknak szól, akik távolállanak, kik emberi nyomoruk felismerésében diszponálódhatnak vágyban az Úr felé.

Alakítsunk magunkban olyan lelkületet, melyikre vágyó tekintettel néz Isten, kiről mondjuk, hogy Atyánk. Amen.

Pünkösd után XI. vasárnap.

Az isteni Csodatevő szuverenitása.

(1919.)

Ez az evangéliumi jelenet, amelyik mellé szemléltül állít bennünket az Egyház, egy abban a láncolatban, amelyet nem későbbi kritikusok jóakarata, hanem a kortársak elismerése és a jótéteménynek résztvevői ilyen meghatározással illetnek: — mindent jól cselekedett; a siketeket hallókká tette és a némákat szólókká. (Mk. 7, 37.)

Az Üdvözítő személyes tényeire ugyanis, elkezdve az Ő első élet jelenségeitől, kiindulólág és történelmi pontossággal elkísérve a tragikus végig, az eseményekre, amelyek személyéből lépnek ki, mind megannyira minden nagyítás, minden poézis nélkül rá lehet mondani, hogy valóságos láncszemei a természetes kereteket meghaladó ténykedéseknek. Mert ha Jézusnak, mint embernek, mint az emberi természet viselőjének cselekményei emberieknek nevezhetők is, az a letagadhatatlan alapkörülmény, kiindulási alap, hogy Benne az istenség maga emberi alakot vett fel és emberi életet folytatott, ez maga olyan sajátlagos cselekménye az istenségnek, mely kikapcsolódik az átlagos megítélés alá eső ténykedések körzetéből és olybá bírálendő el, mely előtt a csodálat mértékével kell megállanunk . .

Mert ha elámul az emberiség a hozzá és vele hasonlók és egyik rendes emberi teljesítőképességet meghaladó egyéni tényei előtt; ha zsenikről beszél és a lángész előtt, mert annyira kiemelkedik a többi ember közül, néha a nagyságot elismerő alázatossággal, máskor annak irigységével áll meg, akkor épp oly csodálattal kell megállanunk az előtt a tény előtt, hogy az emberi természet fölött álló isteni Lényeg keres magának módot és talál magának okot — bár erre nincs szüksége! — arra, hogy nem deklasszifikálódás révén, hisz ő önmagát le nem alacsonyíthatja és ha beszél is Szent Pál az önkiüresítés-

ről (Filip. 2, 7.), ez nem az! — hogy önmagának megsemmisítése, eltüntetése nélkül, emberi keretek között ténykedjék ugyanazzal az erővel, mely az övé, mely ő, mely munkateljesítmény szembeszökően, érthetően, kifejezetten isteninek lássék úgy, hogy az ember el ne veszítse a helyes érzékét annak megismerésére, hogy ez a cselekmény több, mint amennyire képesek vagyunk.

Eltekintve attól, hogy az Egyháznak, mikor ezeket az evangéliumokat olvastatja, megvan a maga motívuma, az, hogy történelmileg akarja nekünk a megfelelő képzést nyújtani, van még egy másik indítóoka arra, hogy az Üdvözítő életéből kiemelje azokat a nagy és lényegesen más eseményeket, melyek a merő emberi jellegek és sajátságok horizontját messze túlhaladóan Üdvözítőket úgy állítják elénk, mint akihez a köznapi hangulatokat, bizalmat, átlagos vonzalmat kiválóan, energikusan, döntő súllyal túlhaladó önátadással és meggyőződésszerű, tudásszerű ragaszkodással és megbecsüléssel kell közelednünk.

Mert ne feledjük, bármennyire is kedves, meleg, vonzó a történelmi Jézus egyénisége az evangéliumok nyomán Őt megismerő és vele az emlékezés révén lépést tartó emberi tömegekben, bármennyire is faszcináló a rajta és róla végigömlő jóság, ez az emberi lelkekben még mindig kevés. Mert a jóság, a lélek-nobilitás az emberekben felismerhető gyarlóság ellenére kiérezhető a másik emberből is. És jól van ez így! Helyesen. Mert átkozott volna ez a föld, és a siralomvölgyénéi és siralomháznál is milliószor inkább az volna, ha magam mellett, magam körül, magam előtt, magammal nem tudnék — nem hogy nem képzelhetnék, de ha nem tudnék! — ujjammal rámutatólag eléhvívni, megcítálni olyan egyéniségeket, akik jobbak, tökéletesebbek, emelkedettebbek, egészségesebbek felfogásban és kivitelezésben, mint jómagam . . .

De épp ezért mert ilyenek vannak, — és hála Isten, hogy vannak és bár minél többen lennének! — elveszítene az ember a minél magasabbrendű jóság, igazság, erő, hűség iránt egyrészt a bizalmát, másrészt annak a

szükségességét és lehetőségét, ha a bukdácsoló emberi nyomorúságok között itt-ott tünet- és alkalmyszerűen felöltő jóságon túl nem látná, nemcsak sóhajítás és vágy-szerű elgondolásnak formájában, de a realitás jelentőségei között az abszolút erőt, jóságot, igazat, a kifejezetten istenit. . .

Ezért lejt végig Jézus Krisztus az emberek között, a csodáló és elismerő emberek között az ő mindennap megnyilatkozó erőinek jelenségein túl kivételes alkalommal, akkora és olyan tényekkel körülsövényezett nagyobb isteni erővel, amelyeknek az elismerése gyanánt nyilatkozik meg az a hallgatásra kényszerített emberi ajak olyan formában, mint ezt az evangélium mutatja.

Igen. Abban az ökonómiában, melyet Isten az ember körül folytat, az emberrel és az emberiséggel való bánásmódjában követ, nem lehet excesszív, nem csigázhatja az emberi értelmet pl. a végtelenségig. Elképzelhetetlen volna és nem szolgálná hatásában az emberi lélek mélyítésének, megnevelésének a gondolatát, ha az isteni Pedagógus nem tenne egyebet, mint ezt az emberi értelmet a végtelenségig feszítené. Az Istennek az emberrel való bánásában és az embert megmívelő módozataiban nem volna jó és egészséges ezt az emberi értelmet állandóan a legmagasabb fokon álló, tehát mindig isteni tényekkel állandó feszültségben tartani. . .

Példákkal illusztrálok.

Tanultam. Nagy nehéz példákat adtak fel; — nem lehet az agyat óraszám erre a tengelyre csavarni. Kell egy bizonyos változatosság; kell a húrokat leereszteni is!.. .

Vagy illusztrálok a muzsikával. Nem lesz az ember zenei felfogó és kiélvező képességére és az egész embert megnevelő hatású, egészségesen ható dolog, ha állandóan wagneri bombardókkal telik a fülünk és elvész a muzsikának az egész embert megnevelő hatása, megdolgozó ereje, ha mindig rittartandókkal és morénókkal és négy p-és pianisszimókkal fog találkozni.

Az emberi érzék élvező képességének beteges és egész elfejlődő kihasználása volna, ha nekünk mindig

studio megszerkesztett és a kertészeti ügyesség alpesi magaslatára felfejlesztett pompás rózsaligetekben kellene mindig lennünk. Elkábulnánk, elbódulnánk. Hisz nekünk légkör is kell; kell valami a fenyvesek ózónából; kell a vihar korbácsolta szeles levegőből, hogy az, amit beszívunk, ne megterhelően súlyos, egyirányban igénybevevő, szuggesztív és szuppresszív hatás legyen ... Abban a megmunkálásban, melyet Isten az emberi lelkek körül eszközöl, szintén kell az emberi lélek számára folytonosan szükségszerű változatosság, melynél fogva megszokott, rendes és általános méretű tények mellett, ezeken túl, időnként helyzetszerűen igény-sirámként abszolút isteni beavatkozás is. És ezek azok a tények, amelyeket Jézus földön jártában megtett az emberekben és az emberek számára; melyek végtelen precizitással mutatják az Istent; melyeket ki nem számíthatok és melyeket — a hasonlat burleszk és vaskos lesz! — meg nem rendelhetek. Mert az Isten és az ember viszonya nem az a viszony, melynél fogva az Isten mintegy szuverén, hozzáértő aktőr és cselekvő időnként általunk igénybevehető, felszólítható, kibérelhető, hanem az az autonóm, abszolút cselekvő erő, mely az emberiséghez kapcsolódott viszonyában időközönként beleavatkozik az ő érdekeibe, elfordításába, ide-odafordításába; amelyet az a bizonyos szubjektum nagyon is jól tud és vallja és hálásan regisztrálja, bizalmunkat meg- és kiállja, mert az a bizonyos valami, ami most történt, az a fordulat, mely adódott, az a helyzetváltozás, az valami abból, amit ti, többi emberek nem láthattok, nem érezhették, nem tudhattok, amelyeket helyzeteitekben a magatok számára lefoglalni nagyon is hajlandók volnátok, de amely megrendeléseknek az Isten szolgájául nem szegődhet, mert akkor nem történnék más, mint hogy az Isten a maga abszolút erejét lekötne, odaadná, kiszolgáltatná az embernek. Erre pedig az Isten nem kapható, aminthogy az ember sem, míg józan és helyesen és öntudatosan dolgozik, másoknak akárminő színekkel megfestett, hüen lerajzolt, de ellenőrizhetetlen igényei számára le nem köt-

heti magát egyéniségének, cselekvőképességének, énjének teljes elvesztése nélkül.

Ez az oka és magyarázata annak, hogy a nagyokat cselekedni tudó Isten nem állhat be ide hozzánk, mellénk teljesen személyes ügyeink halmazába, nem állhat be mint egy leszerződött, lenyűgözött szolga. Nem. Cselekszik, mi nem tudjuk, hogy hol és mikor, de a föld hátán és az ég alatt ott és úgy, amikor elibe viszik és feltárják — emberek —, akárcsak az evangéliumi siketnéma esetében . . .

Isten elé. Mit jelent ez: Isten elé, akit hiszek és vallok, visszük? Mit? Nem akármit, amit az én judiciumom, — nem is ez! — hanem az én kívánságom, érdekem ilyenek minősít, ilyen ügynek, hanem amely szükséges ügy, amelyiknek az átérzése és értékelése egészen bec sületes.

Megáll az egész világnak Krisztus óta és után szkeptikus, bizalmatlanságokban annyiszor megbuktatott tömege és keres és kutat nagy érdeklődéssel, de mindig egy ravasz utógondolattal a maga kétkedő lelkével és bizalmatlan értelmével az isteni cselekvések őserdejében excesszió után . . . Állandóan hangsúlyozza: mért nem olyan csodálatos az Isten az ő aktaiban, az ő beavatkozásaiban az emberi sorsokat illetőleg? Miért nem olyan istenien isteni, olyan hatványozottan isteni az Isten minden tényében? Holott épp ezzel elfedi ez a tépelődő, kétkedő, mindig szkepszisre hajló ember azt, hogy mint a fereg, mint a pondró, mint egy semmi úgy görnyedne meg, hullana össze, dölne önmagába, lenne semmivé, ha az az előbb említettem folyton excesszív megfeszítésekkel, összetöpörítő hatásokkal dolgozó Isten az emberi akaratszabadságot és cselekvőképességet nem engedné szóhoz jutni csak azért, hogy az az Úristen naponta itt is, ott is, Budapesten is, Chileben is, a világ másik végén, s itt, kellős közöttünk folytonosan tartó divina comoediát játszon, egy végnélküli film legyen, folytonosan istenkedjék . . .

Térjünk már egyszer észre és tegyük meg azt a reális matézissel eszközölt számítást, hogy az Istennek

az emberi sorsokkal kapcsolatban álló Istennek sem nem érdeke, sem nem lényege, hogy folytonosan és egyre mindig, hogy állandóan és szakadatlanul, mindenhol és mindenkor és mindenkivel istenkedjék. Nem. Hagyjunk az emberiség számára is szabad kilengést és engedjünk az isteni Lényeg számára is annyi szabadságot, hogy ne követeljünk tőle isteni tényeket és beavatkozásokat annak a világnak és emberiségnek a dolgaiba, amelyiknek számára egyébiránt annyira követeljük a cselekvési szabadságot.

Az Isten csodálatos erővel dolgozik, de csak akkor és csak ott, amikor és ahol azt ő tartja és ítéli szükségesnek. Az emberiségnek csak egy joga van: előterjesztésekkel élni és ezt korlátlanul bemutatni, megbeszélni — ez még talán a legmegfelelőbb! — megbeszélni a dolgait az Istennel. . . Ezt lehet. Sőt még a döntést is ki lehet várni. De egyet nem lehet: forszírozni Őt, mert ez is hozzátartozik a lényegéhez, hogy döntéseiben és tényeiben legalább annyira szuverén akaratú és választószabad legyen, mint az ember. . .

Ne bántsuk, ne korlátozzuk megszorító bilincsezésekkel az Isten szabadságát. Effeta azaz nyíljal meg! — szólt Jézus . . . (Mk. 7, 34.) Én is azt mondom: — effeta! Ezen eszmék kapcsán nyílják meg a mi lelki fülünk is, tágulj on ki a mi értelmező és elemző intellektusunk ennek az evangéliumi igazságnak boncolásánál és azzal a lélekkel álljuk körül az Urat, mely elismerő, mely azonban nem annak a nyomában fakad, melynek mi személyes élvezői vagyunk, hanem az Isten beavatkozásainak elismeréséül, megbecsüléseképen kiáltunk az evangéliumi jelenet résztvevőivel: — mindent jól cselekedett. (Mk. 7, 37.) Amen.

Pünkösd után XII. vasárnap.

1. Az igazi felebaráti szeretet.

(1919.)

Azt mondják, úgy tanultuk, hogy az óceán tele van mindenféle kincssel. Azok a mélységek, melyek el vannak zárva az emberi tekintetek elől, azok a víztömegek tele vannak élettel. Igaz, hogy mások azt is mondják, hogy a vizek ársjai szörnyűségekkel is telvék, de a tény mégis az, hogy ott lenn, a kiapadhatatlan és kiaknázhatatlan vízbőségű mélységekben ismeretlen-ségek, részletekben magunkhoz közel nem hozott dolgok rejtőznek.

Ehhez az óceánhoz, ehhez az életet hordozó és rejtő sokasághoz és mélységhez, vizek sokaságához és medrek mélységéhez hasonlítom azt a nagy tételt, melyet isteni virtuóz módjára pendített meg az Üdvözítő Jézus abban a szamaritánusról szóló példázatban, mellyel a kíváncsiskodó írástudót kioktatta és rávezette az igazságra. Ehhez az óceánhoz, tengerhez hasonlítom én a felebaráti szeretet témáját, mert akár egyéni megérzések, akár a másoktól nyert informálódások azt tanítják, azt súgják, hogy ez alatt a tétel alatt, ennek a keretein belül olyan nagy, általunk és tőlünk meg nem sejtett, fel nem fogott, egyénivé nem tett szempontok rejlenek, melyeknek felszínre hozása, tudatossá és individuálisan alanyivá tétele *conditio sine qua non*ja annak, hogy szeretetről egyáltalában beszélni tudjunk; hozzá teszem: — hogy szeretetről egyáltalában érdemlegesen beszélni tudjunk.

Mert szegezzük le a tényt, hogy a szerelmen kívül a szeretet az, melyről annyi szó, a legtöbb szó esett. Az érzelmes kapcsolatokon túl, melyekbe az emberek többé-kevésbé hangoltságukban beleesnek, s amelyeken mint veszedelmeken átesnek, ezen érzelmi motiváláson túl, melyekről annyi szó adódott, annyi beszéd folyt, kötött és kötetlen, annyi dal és melódia

komponáltatott, van egy másik érzelmi tény, melyiknek a feldolgozása akár szóval, akár ecsettel, akár intézményes alkotásokban, akár tervek megcsinálásában legjobban foglalta le és foglalkoztatta az emberiséget.

Miről esik több szó, több appelláta, mi körül forog inkább az egyéni aktivitás és a tömegakció, mint amely kígyózik és sodródik abban a mederben, melynek charitas a neve. De akár az egyéni akciót nézem, akár a tömegerő munkálkodását tekintem, sehol annyi talánszerűséget, kétellyel kísérhető tünetet — az értékelést és mibenlétet értem! — nem lehet találni, mint ennek a tételnek a feldolgozása körül.

A felebaráti szeretet olyan varázsige, mellyel tele van az is, aki remél, az is, aki ad, mutat és mindenkifelett, aki erről a tételről szól, akár azért, hogy e tétellel egy nagy, általános érdekeltséget keltsen vagy azért, hogy amikor a saját maga egyéniségét, előadóművészetét egy tétel szolgálatába állítja, félig nyert ügye legyen. Mert nagyszerűbb témát, mint az altruizmus, gondolni sem lehet! Melyet mint törvényt, mint eszményt egyenesen a vallási magaslatra állítják, kicapsolva magát az Istent, a minden vallásos eszmének tengelyét és célgondolatát, s az altruizmust valami kimondott, formulázott alakban odaállítják, mint minden morális emberi cselekedet legértékesebbjét és felülhaladhatatlanját.

Nem végzek hát felesleges munkát és kapcsolódom az evangélium szándékához, ha a felebaráti szeretet helyes megvilágításához egynehány röpké gondolattal hozzájárulok. így megközelítjük és gyakorlatibbá tesszük. Az embereknek, akik velem együtt élnek, akikkel én hitben egy vagyok, egy erkölcsi alapon állok, egy Örök cél felé törtetek, szükséges a keresztény felebaráti szeretetnek, mint eszménynek eszmei tartalmát felfrissíteni és megvilágítani újra. Hiszen minden, ami tökéletes, ami kitűnő a gyakorlatban, egy siklón, egy csúzdán, egy korcsolyán siklik le és ez az emberi egoizmus. Ezen az altruizmus is katasztrófálisan elsatnyul, silánnyá lesz, befutja egy párázatot; az önzés oxidálja ...

Felebaráti szeretet. Vagyis: szeresd felebarátodat! Ez a második parancsolat. Ha azt kérdem, hogy mi is voltaképpen a saját magam szeretetének a mértéke, azt nem formulázhatom meg másképpen, mint úgy, hogy: cselekszem, teszek magamnak. Nem gondolok nem vélek, nem tervezek a magam számára, hanem cselekszem a magam számára.

Mikor szemlélek valamit, mikor érzékeimmel kapcsolódom valami felé, mikor kilépek önmagamból, s közeledem a vágyam és akaratom tárgya felé, akkor az a gyakorlati kapcsolatot, a megélvezést jelenti az én számomra. Az önmagam szeretetét csak tettel gyakorlom. Mikor szeretem önmagamot, akkor voltaképpen teszek valamit.

A cselekedet vagy közelhozó, vagy egyensúlyozó, vagy távolító cselekményt jelent. A saját magam szeretete akciót, cselekvést, ténykedést, munkát jelent saját magam számára.

A felebaráti szeretet is azonos ezzel. Az is cselekvés, munka; kilépés önmagamból; közeledés valamihez és valakihez, akár a megszerzés, akár az egyensúlyozás, akár a távolítás akciójával.

Ha a felebaráti szeretetet csinálni, élni annyit jelent, mint tenni valamit a felebarátért, csinálni a felebarátnak, a felebaráttal, mint visszatartani valamit a felebaráttól, közölni, éreztetni, éveztetni vele valamit, akkor az csak ugyanavval a mechanikai erő kifejtéssel, ugyanavval az akarással vagy a szenvedély határán járó áldozatkészséggel történhetik, mint a saját magam kultusza. És ez az ugrópont, melynél a felebaráti szeretet nagy tétele elsekélyesedik bennünk, elveszti gyönyörűséges ábrázatát, színét, illatát, jelentőségét. És mivé fajul? Közönséges üzleti befektetésévé annak a cselekvő alannak, amelyik a felebaráti szeretet titulusa alatt gyakorlatozik, manőverezik, játszik, mímel.

Hogy igazam van, azt a mai példabeszéd bizonyítja.

Az Üdvözítő egy gyakorlati meg- és rávilágítással hívja fel a tudni vágyó ember figyelmét arra a minősítésre, mely a felebaráti szeretetet gyakorló ember belső

és külső cselekményeinek az összessége. A feltüntetés művészi.

A jerichói úton egy vérbefagyott ember. Tehetetlen, nyomorult, véres, piszkos, szennyos. A szemnek kietlen látvány. Az «idegennek» ijesztő spektákulum ... S jön egy privilégiumok bástyájával, mindenféle előjogokkal felruházott egyéne a társadalomnak. Az Üdvözítő azt mondja: — egy pap és — elmegy mellette. Miért? Azért, mert piszkos, mert véres, mert nyomorult. Azután jön egy másik kvalitású valaki, az Üdvözítő szavaként egy levita — és elmegy mellette. Miért? Nem tudom, nehezen hajlik-e a dereka, de valószínű, mert megviselt, sáros, véres, utálatos, s — elmegy mellette. De jön egy valaki, szamaritánus, akinek itt helyzetszerűleg, ide tartozólag nincsen semmi kötelezettsége, csak annyi, hogy — ember (bár ezzel is nagyon sok van mondva!), és mikor meglátja azt a másik embert, megáll, lehajlik, bekötözi a sebeit, olajat és bort önt azokba, veszi és felteszi teherhordó barmára a tehetetlent, elviszi szállására, beajánlja ott, fizet helyette és érette, sőt meghagyja, hogy viseljük gondját és visszajövet a kiadások többletét is kiegyenlíti. . .

íme, egy esemény láncolat, melynek a nyitánya az a deklináció, az a lehajlás, amellyel a nyitott szemmel és kiegyenesedett gerinccel járó ember, miután észrevette a nyomorultat, a véreset, a halódót, — lehajol hozzá . . .

Keresztény Testvéreim! A felebaráti szeretet mindig egy ilyen lendület. A felebaráti szeretet nem párázat. A felebaráti szeretet nem fényvillanás. A felebaráti szeretet nem izomkonvulzió, hanem egy szüntelenül és mindig deklináló valami lefelé, mert a felebaráti szeretetnek nincsenek felfelé inklináló vonalai. Annak a lendülete lefelé megyén, akár szellemi, akár fizikai legyen az az alsóbbrendűség, amellyel szemben áll, mint aminő a geny, a vérfolt, a sár, az ostobaság, a korlátoltság stb.

Az a másik nagy érzelmi meghatottság, amellyel emberek kapcsolódnak egymáshoz, amelyet elneveztek szerelemnek, az — inklináló valami. Az, ha rövid ideig

is, ha a kiábrándulásig is, de feltétlenül felfelé lendül, annak, mert akire tendál, az a jelenben jobbnak, szebbnek, kedvesebbnek tűnik fel; a hatása és az iránya felfelé visz.

Itt pedig az emberből undort kiváltó, nehéz, kínos, fájós, gyötrelmes, önmegtagadást követelő, önmeghaladást kívánó az az alsóbbrendűség, amely jelen van, amely cselekvésre készlet. És ez a cselekvés kizár valamit. Mit? Kizárja — íme itt van a tengelye, itt a veleje, itt a lényege a felebaráti szeretetnek! — kizárja az önzést, az emberi egoizmust, amelynek itt semmi keresnivalója sincsen. Mert amit én teszek, mikor lehajlok vért szagolni, — ha romlatlan lélek és nem szadista vagyok! — vért szagolni, sarat eltávolítani és beletekintek a nyomorultnak, a haló dónak" a szemébe, ez az a tükör, amelyben meglátom az embert. . . Hát ez a lehajlás, mellyel ezt teszem, az önzést kizárja!

A felebaráti szeretet ott kezdődik, mikor én jót teszek, szépet cselekszem nem valakivel, aki rámszorul, de nekem elfogadható valaki, aki bár istápolást igényel, méltó rá, hogy kenyeret törjek neki, de a kettő és tíz közül, akik ilyenek, az egyik hat reám és nem ennek teszem, aki hat reám, mert így önzésből tenném. . .

A felebaráti szeretetnek mi az erőpróbája és mi az iránya? Az, hogy deklináló, lefeléhajló. Ha mi felebaráti szereteti akciókat akarunk végezni, akkor azoknak a mélységek fölé kell menniök, azoknak nem valahol a szív tájékán kell történniök. Az igazi felebaráti szeretet nem a szív tájékán bizserog még akkor sem, ha az illető rászorul, de — közel van hozzám valamiképen. . . Nagyon kemény aszkézis ez és fönt jár valahol a természetfölötti magasságokon, de a krisztusi mivoltát éppen ez adja meg! A krisztusi morál talajába beleivakodott embernek nem lehet a krisztusi morált avval a szívvel, úgy és olyan szívvel csinálnia, amelyiken rajta csimpeszkedik, rajta rajzik mindaz, amit a vonzalom, a ragaszkodás, az érzések mindennapi kapcsolata időnkint tetovált bele. . .

Példa rá az eset, amikor jelentik az Üdvözítőnek,

hogy itt vannak övéi és szólani akarnak vele . . . Itt nincs exkluzivitás, a szívnek olyatén kultusza, hogy az abszolút törvény és ennek révén kombinálódik minden más. Nem. Az embert emberi mivoltáért, emberi mivoltában, a rajta senyvedő, halódó, a pusztulás tüneteit feltüntető, dekadenciát mutató, sajátlagos tulajdonságai és nélkülözése miatt kell szeretnem. . .

Állapítsuk meg, hogy ehhez a magaslathoz még messze vagyunk! Így tudom, így ismerem magamat és másokat őszinte önvallomásokból, hogy minden ú. n. jót-tevés, az irgalmasság cselekedeteinek osztogatása közben én mindig kell, hogy megnyomorítsam, fegyelemre tartsam önmagam, hogy abban a szimpatikus és kevésbbe szimpatikus, tehát az érzelmi hangolódás szerepet ne játszon. Én nagy hódolattal vagyok az iránt, aki azt mondja, azt mondhatja, hogy ő nem így van! Hogy ő ugyanolyan lélekkel, ózonosabb, napsütésesebb, gyönyörűsegebb lélekkel tudja azt a nagyon inferiorist, azt a meghempergetett, sárba, vérbe, piszokba ágyazott valakit a karjára venni és nem hangolja jobban őt a felebaráti szeretetre a nagyobb fokú kultúráltság, a szerencsésebb anyagi helyzet, az, hogy az a valaki neki kevésbé utálatos . . .

Én meghódolok ez előtt!

De tudom, hogy nem így van! Hanem mikor a felebaráti szeretet gyakorlódni készül, abban van bizonyos félelem, bizonyos kínos irtózás, minden hitványabb formájú, külsejű, modorú embertől. . .

Ha a mi szeretetünk felebaráti szeretet akar lenni, akkor ezeket le kell tenni! Hozzáteszem azonban, hogy ez krisztusi aszketika, hogy ez kereszténység, ami mögé manap oly sokan megbújnak, s amiről oly sokat beszélnek . . .

Szeretnék ebből az aszkézisből, ebből a természetfölöttiből is látni valamit azokban, akik verik a mellüket! Bizony mondom, több öröme lenne bennünk és kelölünk Annak, akinek köszönhetjük krisztusi mivoltunkat, s aki a felebaráti szeretetet moráljának tengelyévé tette és kötelességgé emelte! . . .

Az Üdvözítő azt mondta a kérdezősködő írástudónak: — menj és te is hasonlóképen cselekedjél! (Lk. 10, 37.) Én is ezzel zárom a mai mondókámat és ezzel az akkoroddal búcsúzó nem a gondolattól, mert az ég a lelkemben, hanem a felebaráti szeretet régi formáiból és átkapcsolódom ezen felfrissített alakjához, amelyet a krisztusi morál mutat be nekem és mindnyájunknak: — menj és te is hasonlóképpen cselekedjél! (Lk. 10, 37.) Amen.

2. Az Isten szeretete.

(1920.)

Megvilágítok egy olyan kérdést, egy olyan tételt, amely kérdés, amely tétel az ember vallásos életéből azt lehet mondani kivétel nélkül, mindnyájunk lelki életében bizonyos mértékű gondnak, s kételkedésnek tárgyát jelentette, talán ma is jelenti és bizonyos helyzetekben ilyen gondok és kételkedés tárgyát fogja jelteni még a jövőben is. E kérdés, e tétel a felebaráti szeretet törvényével van kapcsolatban. Mert a lelki vonatkozásokat, kedélyi életünk tulajdonképeni értékét ne tekintsük kimenteteknek, befejezetteknek, elintézetteknek, akkor, amikor jót teszünk, amikor a jót jól tesszük, amikor a jót stílusosan cselekedünk. Meg ne tévedjünk, hogy irgalmasságot cselekedve emberekkel, tán állatokkal jót téve, — elintéztük mindazt, amivel tartozunk. és tartozunk mint lelki, mint szellemi lények. . .

Utalok arra, amit az Üdvözítő fennhangon kijelentett és amit az írástudó a felebaráti szeretettel kapcsolatosan kiolvasott, visszhangzott a legfőbb parancsból, az Üdvözítő szavaiból, hogy szeresd a te Uradat Istenedet. De nem akárhogyan. Nem hangulat szerint. Nem az egész emberen végighullámzó bizsergés vetülete szerint . . ., hanem teljes szívedből, teljes lelkedből, és minden erődből és minden elmédből. Ez kizár minden ötletességet, minden hevenyészettséget. . . Mert ugyebár az embernek és az Istennek egymásra íelése, összehatalálkozása nem olyan, mint ennek az embernek egy másikkal adódó összejevetele. Nem véletlen, hanem

apriorisztikus. Nem tervszerűség nélküli, hanem előkészített. Az Isten, a Végtelen, a teremtő akarat, lényegében, mivoltában, lényében rejtlő, meglevő adottság, melynél fogva mindent, ami van, tehát eo ipso az embert is, a szeretet tekintetével néz.

Az Isten nem lehet más. És itt és ennyiben Isten. Mindent, ami van, mint az Ő keze munkáját, mint akaratának függvényét, mint az Ő örök létének folytatását és folyományát, úgy tekinti, mint a saját maga hibátlanságának, tökéletességének, szépségének függvényét.

Próbálok magyarázni, illusztrálni gyarlón, emberien. És képelek egy embert. Elképelek sok embert. Annyit, ahány van. Elképelem egy tükörrel a kezükben, amelyben önmagukat látják, azután nézik, keresik. És leteszik és újra fölveszik és ha nincs kezükben, odamennek, ahol van, akár rögzítve, akár egy nyitott ablak tükrében ... És valahányszor látják jól ismert énjüket, nem a fürtelem, nem a megutálás, nem az elborzadás, nem az idegenkedés, nem az elítélő kizárások hangulatával és érzésével nézik önmagukat, a bibircsókokat, arcuk torz vonásait, piszeséget vagy kajla orrot, a keserű lapú formájú füleket, a formátlanságot, amelyek ők, hanem saját, szeretett énjüket; mely nem esztétikai szépség, hanem személyiség; mely nem tökéletes, hanem valami, ami én vagyok, és még hozzá teszem azt az ént, amely nem is autonóm én, nem is önmagából kialakult én, ezt is — nagy, olthatatlan szeretettel szeretjük, minden visszataszító, idegen, csúnya vonás dacára. Hát mi nem vagyunk szépségek és mégis nézegetjük magunkat — a tükörben! . .

Lám, az Isten látja, szemléli a teremtés világában a maga kifogyhatatlan erejét, amely kilép belőle dolgozón és alkotóan. Az összes létező teremtményeken át mindenütt a saját maga lendületét, erejét, akaratát látja. Bennünk is. Igaz, hogy torzban. Igaz, hogy százalékos oldatban, mely veszít erejéből, mely különbözik az eredetitől, de azért mégis ember; valamiképpen olyan legalább megkívánásban; legalább megsóhajtja az a

romlott, elfekvő embertípus annak a nagyszerű modellnek, az egyetlen, csodálatos emberfigurának képét, amely után a többit mind lenni és tudni akarta . . .

És ezért még mindig fel tud fedezni magunkban szeretetreméltót az Isten. Még mindig! . . .

És mi az a még mindig maradék-szeretetreméltóság az Isten számára? Az a sugártörés, az az ezrelék vagy milliomodhányad bennem és benned abból az emberből, akinek téged a Végtelen Isten gondolt. . .

Lám, az embernek már törvénnyel kell a lelkére kötni, hogy a másik ember iránt legyen érzéke és fogékonysága; bele kell diktálni a lelkébe, hogy irgalmas és elnéző szeretet melege vonja őt embertársak irányában! ... Az Istennek nem kell törvény erre! Ő maga a törvénye önmagának!

És ha valaki azt kérdezi, hogy miben nyilvánult, hol tapasztalható az Isten szeretete, elsőbbit kimutatott szeretet irántunk, nem is olyan nehéz felelni, mint gondoljátok.

Az Isten eltűri és elviseli az embert! Méltóztattok érteni? Mert mi a szeretet? Erre így felek: — minden türelem aktív szeretet és minden szeretet aktív türelem. Nincs türelem szeretet nélkül és nincs szeretet türelem nélkül. Korrelatívumok.

f Az Isten eltűri az embert. Nem a fajt és nem a nemet. Nem a típust és nem a tömeget, hanem az embert, aki egyéniség. Eltűri a világot, amely az emberrel megvan súlyozva. Mert a világ, a teremtés meg van súlyozva növényzettel, cédrussal és bükkal, galagonyával és ribizkével, borókával és tujafenyővel. . . Meg van súlyozva palahegyekkel és vasércet, s mindenféle más ásványi féleségeket tartalmazó óriástömegű hegységekkel. Meg van súlyozva csiripelő, daloló, vijjogó, ciripelő, kárógó, sikoltozó és üvöltő, ordító és bégető stb. állatvilággal ... De ez mind egy zárttság. Az ember nem ilyen valami!

Minden fa egyformán ereszti a mélybe gyökereit. Minden állat egyformán csinálja az ő tenyészéletét, az ember azonban valami más, egészen egyéni életet foly-

tat. . . Az ember az Istentől való függésében annyira egyéni életet él, hogy külön van mindegyik és ott van a gondolatában, tőrésében, akarásában, melyet a Teremtő világának nevezünk. Ott hemzseg és dül ez az ember-tömeg és ahány az, mind más. Mindegyik mást játszik: ki kaleidoszkópot, ki kakoszkópot, ki széplátót, ki förtelmeket mutatót.

Miért szép és miben nagy az Isten? Ebben a páratlan elviselésben. Ebben a kibillenthetetlenségben. Ebben az elvszerűségben, hogy amikor szeret, nem excédai, nem csap és teng túl, nem tombol. Mikor büntet és fegyelmez, akkor sem hóhérkodik, nem vágja el az élet fonálát, hanem amikor sarkára lép és kemény fegyelemmel pördít-fordít egyet az emberen, még mindig túri és várja, hogy az arany viszony, a törés, a reflex mennyit fog javulni, másulni, visszamenni ahhoz az örök, elgondolt, jónak teremtett emberhez . . .

Ügye elsőbbit szeretett minket az Isten?! A teremtés címén. Mert eltudok képzelni, — bár erőszakkal! — egy végtelen lényt, akinek nem kell az ember, mert nem olyan, mint aminőnek a Végtelen elgondolta ... És az Isten mégis akarja és különös, hogy még mindig akarja és úgy is akarja, amilyen . . .

Ha ezt nézem, összeadom és kivonom, kombinációnak és permutációnak, variációnak nevezett számtani művelettel veszem, a lét, az élet színterén ott marad az ember. És ha megelemezem az Isten gondolatait, hogy mi lehet a magyarázata annak, hogy van és lehet ember, a felelet: — mert túri az Isten! Es mert túri, egészen ijizonyos, hogy szereti. . . Aki tőr és embert tőr; aki yen és olyan embert tőr; és azóta túri, amióta az időt mérjük; és úgy, ahogy tőr az Isten, annak kijár minden tisztelet, minden hódolat, megbecsülés, szeretet az ember részéről...

Mert ne felejtjük, hogy egyszer mégis csak illik az Istent is kártalanítani. Miért? Mert elviselt. Kit? Engem. S ha még csak engem! . . . Sajnálom, ha ezt valaki meg nem érti! Szánom és szánakozom, ha ezt a gondolatot, érvet még mindig nem látja valaki eléggé

megvilágítottak! Amiért én vagyok, mi vagyunk, voltunk, lehetünk, leszünk, mindezért az elviselésért az Istennek jár valami: — elme, szív, akarat izomban és idegben! . . .

Értitek hát, hogy miért nincs kielégítve az élet játéka, elintézve ez a humana comoedia a simogatással, a veríték letörlésével, a puhára ágyazással, az itatnyi pohár vízzel, a felebaráti szeretet tirádáival?! . . . Mert az Istennek is jár a tűrésért valami, amellyel viseli az embert!

Ugye hogy én magam is elég volnék neki?! De vannak még kívülem mások. Voltak sokan olyanok, mint én, kik az idők sötét mélyében, mint elfelejtett múlt, az Isten szemében mint állandó jelen tűnnek fel, emberek, akikből mi válják ki: szeretet az Isten felé, gondolatban, érzésben, akaratban, a gondolat, érzés és akarat teljességében. Amen.

Pünkösöd után XIV. vasárnap.

Az Isten országának keresése és az «egy úr» ..

(1919.)

Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát, — mondja az isteni Üdvözítő, — a többi mind hozzáadatik nektek. (Mt. 5, 33.) Ezt a kijelentését az isteni Üdvözítőnek rendkívül nagy kétkedéssel fogadja a világ.

Egyáltalában Jézus szavaira minden korok minden emberei visszhangozták az ő kortársaiknak, az írástudóknak és farizeusoknak azt a kemény retorzióját, hogy elviselhetetlen beszéd, amit az Üdvözítő mond, ki hallgathatja azt. És mint már akkor, sőt épp akkor s legkivált az Üdvözítővel szemtől-szembe felemelte fejét és hallatta hangját a merev kétségbevonás, sőt az engesztelhetetlen tagadás, ugyanez vonul végig a történelem fonálán minden kor, mindenkori emberek részéről. Az Üdvözítő evangéliumi tanai közül akármelyikkel

szemben ott szállongott, sőt személyét sem kímélte meg a kételkedés, a bizalmatlanság szelleme . . .

E kijelentését is feneketlen bizalmatlansággal és kételkedéssel fogadja a világ.

Elismerem, hogy a földtekén járó ember számára, akire ráesteledik és ráhajnalodik nehézség, gond, tépelődés, a mai nap épúgy, mint a holnapé, úgy amit nyújt azzal, mint azzal, amit még nem hozott, de amikre vonatkozólag bennünk igények keletkeznek. Nem vonom kétségbe azt sem, hogy mindezek az emberi nyomorúságok, érzések és felesek, melyek bennünket, mikor megkönyezkednek, nem mind egyforma idegzetű és egyforma izomerejű, értelmi képességekkel bíró embereket találnak magukkal szemben. Ez vitán felül áll. De amint az isteni Üdvözítő megállapítja, hogy erre a kellemetlen többletre, melyet az élet folyama maga előtt görget, ott áll a mi képességeinket kiegészítő hatalma az isteni Gondviselésnek, époly szükségszerű az a követelmény, hogy az ember, akinek az életét nem az ő földi napjai mérik, a természetén túl is, sőt a természetfelettiekre kiterjeszkedőleg is, gondolkozzék és gondoskodjék.

Mert nem szabad elfelejteni, hogy az emberi lélek különleges ténykedései között nemcsak a gondoskodás, nemcsak a lelki vonatkozások elemzése, nemcsak a kegyelemtől megtermékenyített emberi ész intellektuális munkája a bennünket terhelő kötelesség, hanem ezen túl, sőt ennek fölébe, ezt megelőzőleg azt az emberi lelket, sorsot, mibenlétet, művelést és gondoskodást, az örökkévalóság felé való célirányos és céltudatos törekvésnek dübörgő lépései is kell, hogy kísérjék.

Fontos tétel és egy pillanatig sem hanyagolható el a hit bázisára helyezkedett emberre nézve, de öntudatra kell hozni önmagában azt a kérdést, mely ezeket a lelki értékeket vizsgálja. Mert az ú. n. hívőség és nem hívőség nem lehet másodrangú, nem lehet időszakai, nem lehet szezonok kérdése. Nem! Ez állandó, folytonos, szükségszerű nem fenékhullám, de sziklaalap az embernél, melynél fogva az Istenhez való kapcsolatával, az örökkévalóság abc-jével tisztába kell, hogy legyen.

A mi theizmusunk, a mi Istenben való hívesünk nem a hangulatok gyümölcse. Ha az, akkor semmit sem ér! A mi természetfelettségre alapult világnézetünk, felelősségünk tudata, örökkévalóságba vetett hitünk, a lélek lelkiségébe vetett hitünk az, hogy én nem vagyok autonóm valaki. Ez állandó tétele, ez a vérkeringése az ember lelkének! Ez az, amire vonatkozólag szól az isteni Mester szava: — Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát! ... A többi is kell az élethez, van az életben, adódik az élet során, de vigyázzatok, hogy a ti szemetek a járulékok, esedékesek, az apróságok útvesztőiben el ne tévedjen . . . Maradjatok ti a legalitás, a törvényszerűség, az igazság, az elvek emberei!

Mikor ezt kézzelfoghatóvá, érezhetően világossá akarja tenni számunkra az Üdvözítő, akkor azt mondja:

— senki két Úrnak nem szolgálhat! Nem lehet, mert vagy fogsz ragaszkodni egész lelkeddel az egyikhez, s akkor a másikkal szemben legalább tartózkodással fogsz viselkedni. . . vagy a másikhöz és fordítva . . .

Mikor az Üdvözítő ezen szavait hallom, eszembe jut egy másik, egyéb körülmények között mondott nyilatkozata, melyet a genezáreti tó lankás partján köréje csoportosult sokaságot maga előtt látva, mondott:

— misereor super turbam, szánom a sereget (Mk. 8, 2), megesis a szívem rajta! Azokon, akiket maga előtt lát és akiknek a lelkét épügy, mint immár hosszas időzés révén testét is erőiben megnyilatkozó erőtlenségben látja. E kettő között kapcsolatot, valamelyes együvé-tartozást érzek: — senki két úrnak nem szolgálhat. . . és szánom a sereget! Szánom, mert szánalomra méltó. Tűnődöm, fáj a lelkemnek az emberek sekélyessége. Mert lerí, kikiabál a lelkük mélyéből és csepeg az ujjaiuk hegyéről e nagy nyomorúság, e lelki kín verítéke és vére. Amikor a lelki élet, az egész erkölcsi élet alapja az Isten, az ember a morálisát sem oszthatja kétfelé. De még hogyha kétfelé osztaná is erkölcsi egyéniségét, gondolkodását, értelmi készségét, világnézetét, ha csak két úrnak szolgálna, ha elvei csak kétfelé ágaznának, ha a törvény a lélek ismeretlen mélyében állandó, nem idő-

szaki, folytonos, nem szeszélyes, elektromos inklináció és deklináció szeszélyeiben játszadoznék! . . .

Keresztény Testvéreim! Egy borzasztó átok, melyet magunk csináltunk, egy irtózatossá váló végzet, melyet saját magunk végeztünk el, az, hogy decretum est: határozatba ment, hogy tünetszerű erkölcsi elgyengülések állapíthatók meg bennünk legális irányzatokkal szemben, melyeknek fonalát az örök Isten tartja kezében.

S most beszúrok ide illusztrációképen egy röpke jelenetet, mely köztem és egy renegát között játszódtott le. Próbálom magyarázni azt a tételt: — senki két úrnak nem szolgálhat! Nincs szükség magyarázatra, — mondja ő. És én: — van magyarázata eljárásodnak: — voluisti, *akartad. így, ezt inkább akartad!* . . .

Amikor a törvény, mely mögött Isten van, tőlünk szolidaritást, hűséget, vagy áldozatot követel és ezekkel szemben a lealkuvás, a kiegyezés álláspontjára helyezkedünk, s az olcsóbbat, a kényelmesebbet, a kevesebb áldozatot követelőt akarjuk, mikor az előtt a nézőpont előtt állunk, mely számonkérést és felelősséget kíván, akkor elfolyik a szemünk előtt mindaz, ami volt és ami lesz, a múlt és a jövő . . .

Azt mondják, hogy az élet ismétlődő valami. Ezt mondja a bölcs Salamon is, aki pedig ugyancsak jó régen írta volt meg azokat a bölcseségtől csöpögő isteni könyveket: — nihil növi sub sole! Semmi újság nincs a nap alatt! (Préd. 1, 10.) Minden régi. De régi! Az ember, a típus, — az ugyanegy!

Talán sohasem volt annyira aktuális e tétel hangoztatása, e kérdés kihegyezése! Valamit szolgálnunk kell; de az, amit szolgálni fogunk velónkkal, ideggel, izommal és értelemmel, az megbízható érték, igaz eszme, minden emberi kritikát kiálló, valami isteni tökéletesség legyen! Ehhez azt az érzéket kell felkelteni, melyet az isteni Üdvözítő nevel, vagy akart nevelni bennünk, mikor arra figyelmeztet, hogy ne zárjuk az életet december 31-ével, hanem ami időszerűen ugyan, de végelemzésben mégis az örökkévalósághoz csatolja az emberi életet. A mi elveink, melyeket szolgálni készek vagyunk, csak

az örökkévalóságban lelhetők és gondolhatók el; egyéb elveket szolgálni, egyéb elvekért izzadni, verejtékezni hívő embernek nem lehet.

Hogy is mondtam előbb?

Gondolkodjatok és gondoskodjatok! Végzem a gondolatfűzésemet. Ismétlem az Üdvözítő szavait: — Senki két úrnak nem szolgálhat! Módosítom. Senki két eszmének nem szolgálhat! Az igazság nem kettő; az igazság egy. Nemcsak elméletben egy, nemcsak eszmei valóságban, hanem az emberben is, az értelmi és érzelmi emberben, e gondolkodó és cselekvő, tehát akaró emberben is csak egy lehet! Amen.

Pünkösöd után XV. vasárnap.

1. Krisztus mellettünk, bennünk, velünk.

(1919.)

Sok a koporsó. Sok a ború. Sok-az éjszaka.

A Krisztus koporsót illet és nyit fel. Borút derűsít. Éjszakát oszlat.

Ennél sokkal mélyebb, összehasonlíthatatlanul nagyobb horderejű annak a sötétségnek, annak a síri éjszakának az eloszlatása, annak a koporsónak a felnyitása, mely nem a test befogadására szolgál. Lényegesen jelentősebb és feltétlenül krisztusi beavatkozást mutat az a cselekmény, mely az emberi lelket, morált, az értelem és akarat tönkremenését és holtpontra jutását, csődjét és szégyenét és tehetetlenségét akarja, szándékolja eltávolítani, megszüntetni, elsöpörni, eltüntetni, helyreállítani, és egy új kreációt eszközölni, egy vita nova-t, egy újult életet előidézni.

Épp azért, bár a csodálat minden tényével borulok térdre a Krisztus nagy ereje előtt, s bár látom a jelenetet, mikor az isteni Üdvözítő megáll és odalép a koporsóhoz és illeti azt, úgy vélem, nem a koporsó szemlélete, nem az a meditáció az igazi, mely könnyeket csal az ember szemébe, mely megroggyasztja derékban az embert,

hanem az igazi meditáció az, amely az embernek nem térdét és derekát, de a lelkét hajlítja meg; nem sóhajt vált ki, de a szív vérét préseli. Az az elmélkedés az igazi, mely az Úr Jézus szuverén hatásait, a világon végigsüvítő akcióját az emberek lelke körül keresi és mikor a lelket örökkévalónak tudja és sejtí: egyensúlyozottságban, céltudatosságban és a cél birtoklásában, akkor azt kénytelen megállapítani róla, hogy ez a lélek (a magamét értem!) veszélyben van. Ennek a veszélynek pedig a megcsinálója, oka, én vagyok, a regeneráció meg tőlem nem telik, a respirituálódás belőlem ki nem válhat, ha meg nem áll mellettem is, nem nyúl hozzám is Valaki, aki az ilyen romlást, minő az enyém is, nem a tehetetlen részvét sajnálkozásával nézi, hanem, aki megáll mellettem, és mikor áll, akkor már hat és cselekszik, akar velem. Aki mikor nem fut el az emberi szegény romjai láttán, aki mikor nem izgul és borzad az emberi megtévelyedések roncsait szemlélve, aki nem fogja be szemét, nem illan el, hanem megáll mellettem, — akkor már a regenerálódás villanyfolyamát kapcsolja belém, az újjáéledés lehetőségének megadja az alapját, akkor már akar teremteni újra, mert saját magát bennem elveszíteni, megghiúsítva látni el nem viselheti. . .

De Keresztény Testvéreim, tűnjön el lelkünk tekintete a koporsó elől! Hagyjuk a koporsót, hisz a földbe való az! Hagyjuk a halottakat, akik már éltek és megérttek; akiknek tényei, dolgai már túlhaladott történelmi emlékek; akik elvégezték azt, ami hasznos volt, de sokat, ami gyászos volt. Azonban a magunk éjszakája elől, a saját lelki életünk koporsója mellől ne fussunk el, hanem inkább álljunk meg! Álljunk meg, ne abban a szingulárisban, amely sokszor kétségbeejtő, hanem egy valakivel, aki tud és akar is hozzám és felém közeledni, mellettem megállni és lenni testvéries szívvel, megértő lélekkel, segítő és felvilágosító akarással. Álljunk meg a Krisztussal!

S ebben van, ebben rejlik az Üdvözítő legkiválóbb ereje!

Abban a csodálatos és egyedüli, kizárólagos, krisztusi tulajdonságban, melynél fogva Ő akkor áll mellém, mikor egy cseppet sem vagyok kívánatos; mikor mink, egész valónk visszataszító, idegenszerű és minden előbbi ígéreteinkkel és fogadkozásainkkal ellenkező; mikor bomlást mutatunk; mikor a dekomponálódás tüneteit látjuk magunkon; mikor minden akaróképeségünk tehetetlensége és csődje teljes kilátástalanságot mutat; mikor tele vagyok kérdéssel, hogy én én vagyok-e; mikor komoly a kételyem, vajjon a jelenem a múltamból folyik-e és a ma kapcsolódik-e a jövőbe, melyet valamikor kombináltam, melyet kötelességemnek ismertem és állapítottam meg, melyhez a szankció, a súly — egyéni integritásom, erkölcsi értékem, minden, ami morális embert jelent. . .

E mellett a kép mellett, e mellett a feloszlásnak induló hulla mellett, e mellett a hajóroncs mellett ott áll, megáll Krisztus. Csodálatosan nagyszerű, végtelenül imponáló, Őt, kizárólag Őt jellemző vállalkozás: — megállni ezek mellett az emberek mellett, akik mi, magunk vagyunk. Megállni mellettük. S állni sokáig. Állani hetekig. Esztendőig. S állani folyton és mindig. Addig, amíg a lelkednek sztatikai állapotát az a megillető, hatékony, elektrizáló gesztus, mely lassan közelít és hajlít, meg nem változtatja; addig, amíg az nem mesmerikus, de krisztusi gyengédséggel lecsúszik a te szívedig; míg ez a csodálatos lassúsággal jövő beavatkozás, mely az Övé, melynek melege és intenzitása nagyfokú, el nem ér oda, ahol lenn kavarognak bizonytalanságok, s állhatatlanságok, tévelyedések és eltévelyedések, iszonyok és félelmek, bátortalanságok és kislelkűségek, melyekből összetevődött vagy szerte szakadozott a te belsőd, a te éned, a te erkölcsi mivoltod . . .

Mikor hiányzott belőled az a kapcsolódás az Istenhez, a Credohoz, és megvolt hihetetlen pluszban a saját magadra, énedre rákapcsolódó, fegyelmetlen, megneveletlen, nyesetlen önbizalmod és a vége lett az a roncs, amely mellett ott áll szoborszerűen, rögzítődik az

expectatio regenerationis-szal, újjászületésed varasával a Krisztus . . .

Hány, de hány ember, mennyi lélek érzi úgy és kesereg miatta, hogy a lelki életének az országútja kietlen, s hogy teljesen egyedül ödög rajta! . . . És nem veszi észre, hogy ez az egyedüllét az ő bűne, mert hiszen mellette áll a Krisztus, aki lesi, nézi az agyad megmozdulását, a szíved élet jelenségeit és várja, de milyen epedve várja azt az egyet, amelyhez neki legyen módja át- és bekapcsolni az ő kegyelmi erőáramlását! Várja azt, ami benned receptív jelenség, várja benned ennek a szónak, hogy «akarnék» a megszületését és előtűnését. . . Mert amint ezt a lüktetést észreveszi rajtad és benned, azonnal leereszkedik, lekíváncozik, jogot formál és helyet foglal és a megújódásodat sürgeti, ott van melletted . . . Csak ezt várja, lesi! Ezt sokaknál; s mily sokáig! . . .

Nem tudom, ki a fáradtabb a varasban: — az-e, aki kínlódva várja a csodálatos vizű tónak a felkavarását vagy Az-e, aki szelíden szól a szundikáló apostolokhoz: — nem tudtatok legalább egy óráig virrasztani velem? ... (V. ö. Mt. 26, 40.) Melyiknek a lelke vérzik jobban, Krisztusé-e vagy a morális egyéniségében megroppant emberé? . . .

Igen, a Krisztus melléd áll, hozzád áll és rögzíti és köti magát hozzád! Értsük meg jól! Nem idegenkedik tőled. Nem fárad el. S amikor ennyire hozzád fűzi magát, olyan nehezen várja azt az első megcsuklást, azt az első sóhajt, akaratlendülést, melyhez ő nem gyöngédséggel, hanem keménységgel közelít: — felállni! talpra í előre! nem bicegve, hanem keményen, azon a nyomon, amelyen már jártál, de amelyről le-siklottál! . . .

Az isteni Üdvözítő áll a mi csödbekerült magunk előtt. . . Megáll és kitart a mi lekonyult morális világunk mellett. És a keze, az a jótékony kéz, illetésre készen van, beavatkozásra a te agyadban és a te szívedben . . . Mert neki is nemcsak szív kell, hanem a te értelmes agyad, a te termelő agyad is! Ő akar, szeretne

látni téged, mint az értelem óriását, mint az akarat gigásztát, mint pörölyt forgató óriást, mint tervező zsenialitást! Nézd, akard mind a kettőt adni, s engedd magadhoz közeljönni! . . .

Az emberiség nagy tévedése, az emberiség nagy aberrációja a kereszténységen belül, a Krisztus tanítványainak sorain belül, hogy a Krisztust odaállítják a sírok mellé. Szeretik látni Jairus lánya, a naimi ifjú, s Lázár teteme mellett. . . Pedig Krisztusnak is az ember mellett a helye. Nem is mellette, hanem benne! A fejtől, a koponyától le a sarokig a szíven és vesén, az éssen keresztül a tüzesen lüktető akaraton át addig a hamuig, amivé lesz, mindig vele, benne, együtt, egybeforrva kell lennünk a Krisztussal is, egynek lennünk és akkor nemcsak naimi feltámadások lesznek, megvigasztalódott, síró özvegy anyák, s nemcsak mások, a körülöttünk nyüzsgő emberek énekelnek alleluját, hanem meg lesz az embernek öröme önmaga felett is . . .

S ha van sokféle, sok mindenféle öröm, ha elgondolható, ha volt sok mindenféle öröm, ha lett öröm, akkor a gaudiorum gaudium, az örömök öröme az, ha az ember önmagának örülhet. Amen.

2. Isten elismerése és megvallása.

(1920.)

Azzal a kijelentéssel és olyan minősítéssel végződik ez a mai evangélium, hogy az a gyászoló gyülekezet, az a koporsót vivő és kísérő egész tömeg álmélgodik, mikor az Úr életre keltette azt, aki fölött már a halál lőn úrrá: — és nagy félelem szállotta meg mindnyájukat. (Lk. 7, 16.) Ebbe a félelemben belekeveredett az álmélgodás, az álmélgodásból kitört a szó, és pedig a magasztaló szó, amelyik prófétát ismert fel a Krisztusban, jelet, ismertetőjét, bemutatóját látta meg benne az isteni erőnek.

Az egész temetkezési jelenet valami megszokott, hagyományos megrendezés, melyben a résztvevők közül néhányan felfogadottal!, mások törődötteen, szomorúan,

a felsorakozó egyebek pedig valami megszokás szerint, a jó ízlés és a tisztesség mértékével elsajátított megszokással követik egymást. Ebbe a jelenetbe mint villám csap bele az Üdvözítő szava az anyához: — Ne sírj! Aztán az ifjúhoz intézve: — kelj föl!... (Lk. 7, 13-14.)

És amit ez a két szó eredményez, a halálnak életre másulása, az azután ezekből a hol megtört, hol megviselt lelkekből kivált egy nagy vallomást, az Isten felismerésének és az Őt megillető hódolatnak vallomását. Azét a messzi Istenét, aki valahol a felhőkön és világokon túl bújik meg az ember elől és akihez olyan ritkán, olyan elvétve talál oda az ember tekintete és a Szent Ágoston szavaival élve: nyugtalan is a mi szívünk ... s ez nem a kutatva kereső ember nyugtalansága, hanem csak az önzőé; nem az Istentől függő teremtménynek a végokot megtalálni kívánva-kívánó és hozzá csatlakozni akaró ösztönéből fakad, hanem nem egyéb, mint annak a jól ismert emberi önzésnek a szava, amelyik ha föltételezi az Istent és a lét mögé odaállítja, mint tudóját, ismerőjét, rendezőjét a dolgoknak, akkor jónak akarja tudni: mint aki az embernek jó és az emberhez külön-külön helyzetekben az ember ilyen és olyan igényében jó, de nemcsak hogy jó, hanem maga a jóság és aki ebben kifogyhatatlan és következetes legyen, akinek a gondviselése valami bőségszaruhoz hasonlítson, melyből folyjanak, özönöljenek a javak helyzet és szükség, kíváncsi és igény szerint. . .

Ez a lendület, ez a szó és beszéd nyilatkozik meg a naimi koporsó körül is. Amely tömeg most egyszerre felismeri az Istent, mert ránehezedik valami nagy nyomás, a természetfölöttiség pondusa, amely prófétai lendületet lát a Krisztus szavaiban és amely megállapítja azt, hogy a messzi Isten egy nagy lépést tett felénk és az éteri magaslatokból leszállt az emberhez, és akinek vagyon társalkodása angyalokkal és szentekkel, üdvözültekkkel és tökéletesekkel, az most lelépett, jött, leereszkedett az emberhez prófétai jóság, emberrel jöttévi gondoskodás vezetéken keresztül. . .

Mikor ezt a képet nézem, ezt egy nagy rekrimnációnak, egy szélesen el terpeszkedő vádnak, az emberi lélek, lelkek megvádolásának tekintem, s ebben a képben ennek a vádnak a sötétsége, a kínja, a borzalma elevenedik meg előttem. . . Érzem saját magamon, mint ahogy kiolvasom megannyi lélekből azt a hiányosságot, azt a kiáltó szakadékot és örvényt-örvényre hívó mélységet, mely az élet állandó nyilvánosságában, nagy részleteiben és egészében, oly összhangos terveiben nem tudja megtalálni az Istent, hanem amelyiknek ép úgy, mint a gyászoló özvegynek és tömegnek, ilyen kurta parancsoló kommandóval kinyilatkoztatott szó kellett: — állj! ne sírj! kelj föl! Amely tömegnek mindig holmi csodálatosnak, holmi jelnek, lendületnek, a napi események kereteiből kinövő merész tényeknek simogatásai kellene, hogy kiváltódjék belőlük a nagy felismerés, egy újabb argumentuma a hitnek, hogy készek legyenek a virágvasárnap hangulatával ágat törni, köntöst teríteni, pálmát lengetni, hozsannázni annak az Áldottnak, aki az Úr nevében jó . . .

Milyen szegény is az emberiség, amelyiknek van Istene és nem tudja, hogy van! . . . Nem tudja, hogy miért van?. . . Nem tudja, hogy hol húzódik meg. És nem látja nyomát. . . Nem hallja szavát, csak mikor faldöngető, halált letörő imperatívuszokkal nyúl bele a lét közönséges menetébe, akkor hajlik meg a térde, akkor csuklik le kemény nyaka, akkor lendül hozsannás megnyilatkozásra! . . .

Milyen szegény is az emberiség, milyen szegény, mikor tudja, mert tudja, hogy az ő léte kezdetben és bevégződésben úgy, mint folytatásban Tőle függ és nem vallja, mert nem hiszi...!

Ezek a megvallások, melyek lengetik a zászlót Krisztus felé, melyek prófétát látnak Benne, ezek csak a bizonyos lüktetésszerű és hangulatszerű érzelmi megnyilatkozások és kilobbanások, amelytől vajmi messze van az Isten hívének és a hódolatnak az a törvényben rögzített formája, hogy: — szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből stb. . . . Hol van ettől a szeretettől

egy naimi tömeg? Hol van ettől a szeretettől a bandukolva, bukácsolva sírdogáló anyai lelkület, mely nem a Jób szíve hangjaival kíséri a koporsót, pedig azt kellene egyéníteni: — Az Isten adta, Isten elvette. (Jób, 1, 21.) Jób lelke és az első parancs között megvan az összhang, megtaláljuk kapcsolandó és visszaható erejét, de a naimi temetésnek sztereotip gyászolóiban, mikor egy isteni beavatkozás alatt elálmélkodnak és föllélegzenek, nem érzem ki a nagy parancsnak embert formáló erejét: — szeresd a te Uradat. . . Nem szeretetet látok itt, hanem lelkesedést. Nem az elme, a szív, az összes erők egymásrahatását látom az Isten körül, hanem a halál, a veszteség lidércnyomása alól felszabadult lélek ujjongó hangulatát! . . . Hajlandó elismerni az Istent, aki törődik a létével! Van Isten, nagy is, jó is, mert cselekszik, mert most cselekszik, mert így cselekszik! . . .

Szegény rövidlító emberiség, mely csak ezek között a jelenségek között ezeken a vonalakon találja és csak ezekben keresi, ezekben a szokatlanságokban, a lét és az élet bizarr megnyilatkozásaiban keresi az Istent! . . . És az életben egyébként nem? Nem! Az élet napszámjában nem? Nem! Az évnek 365 napjában nem? Nem. Csak privilegizált napokon, különleges órákban? Igen!

Elfelejtji, hogy az élet analógiái épügy és azt magyarázzák és arra tanítják rá, hogy ne végletekben, ne túlzásokban keresse az Istent!

Testvéreim! Ha a lét s az élet csak bombardókkal volna tele, ha csak bódító liliomillat volna ... — nem lehetne elviselni! . . . Megjegyezte ezt már Krisztus is: — még sokat kellene mondanom, de nem bírjátok elviselni. . . (Ján. 16, 12.) Se elmétek, se szívetek, se emberi valótok nem képes az Istent, mint ilyent, a Végtelent, a Szellemet, az Isten erejét a maga egész mivoltában látni lüktető gazdagságában . . . Emberek! Nektek az Isten épügy, mint az élet, valahogy adagolva van! Ehhez kell hozzászoktatni a szemeteket, a tüdő-töket, minden életnyilvánulástokat; az Istent mindenütt és mindenkor, minden életnyilvánulásában kiérezzétek, nem a pantheista bölcsélet túlhajtásaiban,

hanem a világot teremtő erőnek, az Istent bemutató axiomatikus igazságnak megízlelésével, hogy: — én vagyok, aki vagyok. (II. Móz. 3, 14.) Aki van; akit nem megidézni, nem meghívni, akire nem ráutalni, akit nem kikeresni kell, hanem aki velem, bennem, mellettem, körülöttem mindenben; azzal a tartózkodással, azzal a módszerességgel és szuverenitással, mellyel a minden létező végoka a létet tartja, engedi lenni, parancsolja, hogy legyen, hogy ebben a létben ne egyformaság, ne bántó simaság, ne kínzó hangtalanság, ne megviselő és fásulttá tevő unalom, hanem a jövődségért és örökkévalóságért, az életért küzdő embernek bizodalmas akaratisága nyilatkozzék sóhajban, kiáltásban, lemondásban, bajban, kínban, mindenben, ami élet...

Mennyivel többet mond ez, mint az a naimi méltányoló és elismerő lelkesség! Amely kimondja, megvallja, hogy igen, kinyilatkoztatta magát és meglátogatta népét az Isten, pedig az Isten nem látogatja, hanem látja; nem látogatja, hanem nézi; a szeme rajta; de vajjon az arány másik tagja, ez a sokfejű, sokszívű, sokszemű szörnyeteg, mégis látja-e, nézi-e az Istent? . . .

Sőt megfordítanám a szót: — hogy a nép meglátogatja-e az ő Istenét? Hogy állunk mi? Mint lelken-dezek? Mint örvendezők ez élet mellett? Mint helyzetenként bizonykodók az Isten mellett? Mint felhajtók, mint magyarázó és megengedő felismerők, mint egymást kapacitálók, hogy van; de nem ihlet, nem nevel, nem éltet, nem jó . . . csak néha?! . . . Hogy állunk az élet sodra és az Isten mellett?

Állásunk és járásunk, létünk a létben és eszmélkedésünk a létben azé a nagy szóé legyen és annak az ismétlése és egyéniesítése: a Létező, aki van; Őt érezni, tudni és tudni akarni! Ez a megvallás, ez az átérzés, ez az önmagunkban rögzítés, mely nem esetleges és hangulatszerű, hanem becsületes és kitartó, hűséges és igaz; melynek nem harangoznak be isten tiszteletre, hanem amelyik vallja az ő Urát és amelyik mindenben nyomon követi és imádja az ő Istenét. Amen.

Pünkösöd után XVI. vasárnap.

Milyen a mi tekintetünk az Istenre?

(1920.)

Mikor bement Jézus egy főfarizeus házába szombaton kenyeret enni, azok szemmel tartották Őt. (Ek. 14, 1.) És ezen nincs csodálkozni való! Elvégre az Üdvözítő személye olyan jelentőséges volt az Őt ismerők szemében, hogy semmi esetre se térhettek napirendre felette, mint jelentéktelen egyén felett. Igen érthető, nagyon is méltánylandó az a figyelem, mellyel Őt, jók és nem jók, tőle idegenek és hozzá húzók egyaránt szemmel tartják. És legyünk meggyőződve, hogy ennek a szemmeltartásnak pozitív eredményei voltak: emezekben felmagasztosult a már meglévő és személyéhez fűződő bizalom, amazok lelkében megmozdult valami, s ha nem is más formában, legalább kérdések, tünődések, minősítések formájában ösvényt vágott az a nyugtalanság, amelyik az emberi szív oly jellemző tulajdonsága, mely ha mindig egészséges irányban halad, még mindig inkább sikerrel kecsegtethet, mint a fásult közöny, a megviselt unalom vagy az ostoba szuverénség, a buták jellemző tulajdonsága, melynél fogva az ő fejükhöz nem mért témákat mesterkéltséggel és eltanult kézlegyintéssel szoktak elintézni.

Ismerjük el, hogy az emberi okosság csodálatos és nagyszerű rámutató a végtelen, isteni bölcsesegre; de állapítsuk meg azt is, hogy a végletek természetrajzáról szóló megállapítás itt is való: — a végletek találkoznak és a munkásságában, alkotó erejében egyaránt csodálatos emberi okosság mellett egy arasznyira ott fekszik az époly csodálatos emberi oktalanság is, amelyik valahányszor felszínre kerül, választékos stílusossággal játsza önmagát; amelyik abban a szokásos lelki ügyetlenségben virágzik ki, amely abszolút idegenkedést jelent az anyagiakban való fuldoklás végzettségében minden szellemi iránt.

Az emberek nézték Őt, megfigyelték őt. És ennek a figyelmezésnek indító oka kettős: egyrészt az Üdvözítő egyéniségéből kiáradó bölcsesség; az az okos szó; másrészt az Üdvözítő személyéből kiáradó amaz erő, mely az evangélium történeti elbeszélésének nyelvezetén úgy szerepel, mint a megszokottat meghaladó eróműtani cselekménysorozat, mikor az Üdvözítő cselekszik, művel, véghezvisz . . .

Ez a két szempont az oka annak, hogy az emberiség szeme Jézuson van. Ez a szem és ez a tekintet örvendező lehet, de époly álnok is! Ennek a szemnek a pillája repeshet örömeiben, mikor a nála nagyobbat látja, de ebben meghúzódhat valami irigy rebbenés is, mikor a saját apró voltát az Üdvözítő nagyságához méri. . .

Nem tudom, hogy a mi megfigyelésünk, Jézusra eresztett tekintetünk miben hajlamos? Elismerő és túlárado örömben-e vagy kaján irigységben és elgáncsoló gyöngédtelenségben, mellyel az Üdvözítő nagyságát kétségbevonjuk, mert néha, helyzetenként, speciális igényeinkben elmarad, messze marad azoktól a célgondolatoktól, melyet mi jelölünk meg az ő számára? ...

És itt lehetne egy meditációt rendezni a felől, vajjon az isteni nagyság, a Jézus személyén kiverődött nagyság mikor plasztikusabb, mikor lényegbe vágóbb. . . Akkor-e, mikor deklinál? Akkor-e, mikor lehajol? Akkor-e, amikor az embert simogató kedvében van? Akkor, amikor emberi ízlés megkívánta gyöngédséget árul el, — bocsánat a kifejezésért! — mikor szeretkezik avagy mikor határozott célgondolatok kitűzése után, melyeket megannyi bőkezűséggel (ösztönzés, sugallat, felvilágosítás, beláttatás stb.) odatűzött az emberiség elé és a nagy várakozónak, a csendben megfigyelőnek magasztosságában háttérbe vonul? Avagy mikor szilenciumot tart? Mikor csendben nézi, kíséri az ő néző tekintetével az embert? Mikor abban a némaságban van, melyet az ember hajlandó elhagyatottságnak mondani? Mikor a Teremtőnek a szeme kíséri végig hivatásának útjára tért, az élet krízisét, az örökkévalóság Teher- és erőpróbáját kiállni hivatott embert? . . .

Erre kérek én érdemleges feleletet!

Mi istenibb? Ringatni az embert, öltre kapni, karra ültetni, csókba fullasztani az ember panaszos siralmát, avagy Istenhez az méltóbb póz-e, hogy Ő, aki legyen szavával a semmiből alkotta az egész mindenséget, s az embereken keresztül, az emberi életek ormótlanságán keresztül megnyilatkozó világdestrukció dacára mégis tartja az embert? Vajjon méltóbb helyzet, alakulat, magatartás az az Istenhez, hogy nézi az embert, akiben az erkölcsnek csak maradványai, kenyérmorzsjája, körmöfeketéje van csak?

Hogy szebb az Isten? Hogy istenibb az Isten? Felelj nekem, ember!

A mi tekintetünk rámered, a mi figyelmünk hozzá-tapad. Azonban ne tévedezzünk! Nem a tekintetünk az, amely rámered, hanem a jajgató gyengeség sír felé; a kitartást nélkülöző erőtlenség zúg feléje és azt az Istent nem bennünket nézőnek, bátorítónak akarja látni, hanem elgyengülőnek és elérzékenyülőnek, akit meg-ejtene a könnyek, akit meggyengít a szitkozódás, átkozódás, számonkérés emberi terrorja és akit úgy kell kényszeríteni valamelyes odafordulásra . . .

Testvéreim! Nekem az Isten nagyobb, stílusosabban Isten, ha nincs az az emberteremtény, aki Őt szóval, könnyel, fenyegetéssel, szitkokkal, nekiőrüléssel ki bírja emelni abból a nyugalomból, amellyel nézi az Ő teremtett világát, és ezzel az égbe kiáltó, rimánkodó, esengő, tiltakozó, tetemre hívó emberi hangzavarral szemben, megmarad abban a csendben, mely a teremtés muzsikája! . . .

Milyen a mi tekintetünk, amellyel az Isten Jézuson keresztül, az Egyházon keresztül, minden olyan intézményes alakulaton keresztül részben fogja, részben alakítja az embereket? . . . Kacajba fül-e (a pokolra érett kacaja!) a mi tekintetünk és egész belső világunk, az a mi lelkiség bennünk és mondja: — te vagy az, akit jónak mondanak, akit kegyesnek neveznek, akit irgalmas Atyának hirdetnek, te vagy az Isten, hidegen és kietlenül, távol tőlem?! . . . Vagy a mi szemünk, mely

a lélek tükre, mely a szó vetülete, a belső kifeléáramlása, a mi szemünk nézése az a csendes, messzi néző és látó nézés-e, amellyel a tenger vize felett a parancsnoki hídján álló hajótvezető egész tekintete sasélelátásával megkeresi a vizek hullámvásában azt a szigetet, amelyik felé irányul tekintetünk és amelyik felé iramodva törtetünk?! . . .

Milyen és melyik a mi tekintetünk? Erre felelni magatoknak kell! Azt mondhatnám ízlés dolga, — de nem helyes kifejezés! Azt mondhatnám hangulat dolga, — de így is hibáznék! Azt mondhatnám a hagyományok, a nevelés eredménye és megnyilvánulása, — de ez is félszeg álláspont! Mert aki az Istent igazán megfigyeli, az idő felett az Örökkévaló gondolatát; akinek nem a jelen és a ma, hanem a jövő a fontos kérdés; aki a halálon át is azt keresi, ami azután túl van, az ilyen ember tekintetét se hangulat, se ízlés, se tradíció, se nevelés, hanem a saját munkája fogja irányítani. . .

Mindenki olyannak látja az Istent és ott, amilyennek a saját lelke, lelki élete csodálatos kohójában kiérlelődött és oda fogja helyezni, ahova jövője irányul. Azt mondta az Üdvözítő: — hol a ti kincsetek, ott a ti szívetek (Lk. 12, 34) és ott a szívetek, ahol a ti Isteneitek. Akiknek a gyomor az Istenük, akiknek a hír, a gyönyör és jólét és szerencse, a megbecsülés, kényelem és siker, szóval a ma, nem is a ma, hisz a vége messze van, hanem a jelen pillanat, — az mindenesetre egészen torzult formában fogja maga elé rögzíteni az Istent! . . .

Megfigyelni az Istent vajmi kevesen tudják. Látni az Istent és figyelemmel kísérni kevesen szokták. Elismerem, hogy ez nem könnyű munka. A mi szemünk beleveszett a merő emberi formák kátyújába. A megfigyelő tekintet, az elemzés készsége, — jaj! — de messze tőlünk! És ha meg nem találjuk fenségében, nincs érzékünk hozzá azoknak a formaságoknak a révén, melyek rásegítenének . . .

Nem jó lesz, nagy baj lesz felejteni azt a nagyon kifejecesedett, történelmileg kialakult igazságot: a fenségesnek mindig fenségesnek kell maradnia és csak

addig fenséges, míg nem száll, míg nem ereszkedik, míg e föld sara, pora be nem szennyezi! . . . Nagyszerű az Isten elvonatkozása az embertől, de époly nagyszerűek azok a formaságok és azok között és mögött meghúzódó ténylegesség, mikor ő magát a fenségesnek kikapcsolódásával megközelíthetővé teszi az Oltáriszentségben! E kettő között imbolyog az ember. Az egyiktől idegenkedik, a másiktól fázik. Az egyik kisszerű, közönséges, alacsony, nem méltó, amikor méltó, akkor meg messze van, akkor hideg, igazságtalan, kegyetlen, kietlen, s ha még csak ez volna, de — nincsen! Nincsen! Mert értsük meg, az Isten sose tud úgy és olyan lenni, ahogy az ember személye azt egyénileg követelné, amilyenek ő — ki? — az ember, akarja. *Risum teneatis!* Itt az élet komikuma: — az ember akar az Istennel szemben föllépni! Az ember ott akarja és úgy akarja az Istent, amint éppen szüksége van rá! Az ember diszponál az Istenről!... Melyik a mi tekintetünk? Az álnok? Melyik a mi tekintetünk? a gyöngéd, finom, a gyermeki megértésé? Az együvé harmonizálódott embernek az otthoni érzülettel tudja-e a lelkünk magát együvé képzelni, gondolni, dolgozni az Istennel, kivel összhangos csak addig lesz, míg egyik, meg a másik is megmarad a maga rezerváltóságában: Isten és az ember; az ott; ez itt a kötelességben, a hivatásban, az életalakításban; hogy egykor majd a végletek találkozhassanak: a föld embere és az ég Istene. Amen.

Pünkösöd után XVII. vasárnap.

Az Isten szeretete mindenké előtt! ....

(1919.)

Épp most hallottátok az evangéliumi szöveg fonalán az Üdvözítőnek két fontos, súlyos kijelentését. A kijelentések egyike arra a kérdésre adott válasz, melyre az isteni bölcsességet is megkísértő törvénytudó kíváncsisgó kérdése adta meg az alkalmat. A kérdés okvetet-

lenkedő természetét nem lehet vitássá tenni, mert ugyan miféle törvénytudó lett legyen az, akinek tájékozódás kellett az iránt, hogy melyik a legfőbb és legelső törvény ... És mégis a Krisztus ajkáról feleletnek kell elhangzania erre a kérdésre! A felelet az a jól ismert kijelentése Üdvözítőnknek, mely az ember lelkét illető és érintő. Az Istennek mindenek felett való értékelése és szeretete, melyhez csatlakozik egy más törvény is. Ezen és a másikon függ minden rend, vagy mondjuk így: minden erkölcsi rend.

Álljunk meg ennél a megállapításnál egy röpke pillanatra és a tájékozódni akaró ember tekintetével emellett a két hangosan a lelkekbe kiáltó törvénynek világítása mellett fúrjuk bele tekintetünket a saját énkünkbe és keressük meg azt az állapotot, — készakaratosan nem mondom érzésnek, nem nevezem hangulatnak! —, amelyik a mi pszichénket épúgy, mint értelmi felfogásunkat jellemezze ennek a két parancsnak miként való felfogása, megragadása tekintetében.

És itt abban a helyzetben vagyok, hogy az egyiknek, a felebaráti szeretetet hangoztató parancsnak az eltérj edettségét, a népszerűségét kell megállapítanom az elsővel szemben.

Az emberiség — így nevezem gyűjtőnéven őket! — sokkal közelebb áll ehhez a másodikhoz; népszerűbb; inkább hangoztatja. Több az utalás és hivatkozás erre! A gyakorlatra való átváltás tekintetében önmagát az egész emberiség nagyobb hányadban aktualizálja a felebaráti szeretet törvénye mellett, mint az Isten szeretete mellett.

Azt hiszem, hogy ezzel nem nagyítottam, túloztam, hanem határozott, tiszta megállapítás ez, melyből levonhatjuk az igazságos, a helyes, a szükséges következtetést.

Az életbe, a lelki, az erkölcsi életbe szükségességet kellett beleállítani hangoztatás tekintetében is. Utalni kell reá, nemcsak hogy vannak, hanem hogy kell lenniök. Legális következetességgel, eldisputálhatatlannal ott kell állaniok bizonyos alaptételeknek, amelyek-

tői az ember ne futhasson, sőt tiltakozási joga, de még lehetősége se legyen . . .

Nem hangulatkeltésből mondom tehát, hogy a felebaráti szeretet törvényének nagy, komoly, értékes igazsága népszerűbb. Nem mintha konstrukciójánál fogva volna olyan! Nem milyenségi, belső, tartalmi okoknál fogva, hanem a kolport szempontjából nézve, mellyel az tovább adódik, megy szájról-szájra, ajakról-ajakra, áthelyeződik az egyik emberi értelemről a másikba bizonyos oktroa révén, mellyel ugyanaz, aki mondja, hirdeti, hangoztatja, aki tógát ölt és katedrára lép és előállítja, mint categoricus imperativus-t, voltaképen midőn továbbadják, szeretetről esik szó, — groteszk, furcsa! — mégis egoizmusból teszik.

Ez az, ami miatt a felebaráti szeretet nagy törvénye emberi kezekben eltörpül, összetöredezik, bemocskolódik, veszít fenségéből, szépségéből, minthogy emberek teszik népszerűvé. Ezzel ellentétben az előljáró, az utat törő hullám, a régi energia, az alapvető tétel: — szeresd felebarátodat, amely törvény az örök, a létező, az emberrel logikai kapcsolatban levő végok, végcél részére regardot követel, tekintetbevételt, méltánylást, megközelítést, mellette elhelyezkedést, relációt. . .

De úgy látszik ezzel is úgy vagyunk, mint a mennydörgés robajával, vagy a villámlással... Az Isten kevésbé veszélyes, kevesebb gondot ad nekünk, kevesebb követeléssel van irántunk, mint az ember, aki velem, mellettem van, miattam sír, tőlem fél, úgy mutatja ...

És ugyan kérdem: hogy mert az ember állandóan körülöttem, folyton rajtam, kisebb lehet-e az én lelkemnek az Istenhez való viszonyomat tekintve, mert az ember rajtam — nyak, fej, agy, szív! — lóg, emészt, fogyaszt, kínoz? Lehet-e gondja az Istennek az emberben kisebb, mint ő maga, a végtelen, fölségének bevégeztségében, szépségében? Mi emberek a gondok, feladatok, nyűgök, tiltakozások, ingerek, csábok, szenvedélyek, átkok súlyával. . . egymás nyakán vagyunk, egymásra leselkedünk, egymásból élve, egymást szívva!

A helyzetből folyólag az embernek az ember iránti regardja, a nagy szeretet törvénye alakul ... így akkor az én létemet kezében — dehogyan kezében! — akaratában tartó Istennel szemben tartozó regard sem lehet kisebb; ha mégis, akkor baj van! Nem lehet halványabb, de ha mégis, — ez beteges tünet! Nem lehet hidegebb, de ha mégis, akkor — ez kóros állapot! . . . Mert az embernek és életének nem az accidensek, nem a kulisszák, nem az intermezzók, nem a töltelékek adják meg az értékét, hanem az ő egyéniségének kapcsolódása a Végsőhöz . . .

Helyzetszerűen és alkalmasszerűen kapcsolódunk mi egy paránnyal, aki olyan, mint mi; esetleg valamivel nagyobb vagy kisebb existentia. Ez az élet elrendezésének kérdése.

Így hát az egyén kapcsolata Övele sem maradhat rendezetlen, idegen messze elfekvő gondolat; nem lehet azzá, amivé az emberek nagy dolgokat, nagy eszméket, nagy igazságokat, nagy megérzéseket és meglátásokat rendesen degradálnak, elintéznak, mikor azokat a jövő zenéjének szeretik mondani.

Az ember regardját az Istenhez, az őt méltányoló hangolódását a jövő zenéjének szeretné degradálni és szeretné kitolni, halasztani holnapra vagy holnaputánra, mikor már a ma muzsikája, mikor már a jelen melódiája nem zavarja, hogy akkor azután valami varázsszóra kibontakozzék benne, mint csábos virág, mint a trópusok vize ... Ez nem megy! Az embernek magát Istent megértő szeretetben kell beledisponálnia, — ezért adódik az élet!

Az Istent nem elég szeretni. Őt ésszel, szívvel, lélekkel, étellel kell kapcsolni magadhoz! És ez nagy, kemény munka. Az alagutak kitartó fűrásának munkája ... Pedig mennyi minden dolgozik azon, hogy ezt az eszmét, az Istent lerontsa, elhomályosítsa bennünk, hogy a reá való emlékezés, a köteles regard pusztulásba menjen . . .

Ezt is le kellett szegezni, erre is rá kellett mutatni, ezt is fel kellett frissíteni, mivelhogy mi egy végzetes

elpillédést mutató életúton járunk, melynek a jegenyesorát alkotja a felebaráti szeretet törvénye, de nagy kérdés, hogy összeköti-e, íveli-e ezt a jegenyesort a tulajdonképeni alapvető törvény: az Isten mindenek felett való szeretete? . . .

In praxi nego! A gyakorlatban — tagadom!

Az ember szereti hallani, sőt ismételni ezt a tételt és ha étellel teszi ezt, — becsületére válik! De végzetes hiba, ha kihúzzuk ebből a nagy szépségből, díszből a gerincet, kipumpáljuk a velőt, ha e mellé a törvény mellé, ebbe, beléje nem állítjuk oda, mint tengelyt: — szeresd az Istent jobban, mindenek felett, intenzívebben, igazabban, mert úgy sem tudod a felebarátodat kizárólagosan szeretni, ez a szeretet mindig relatív marad, úgy a quantumban, mint kvalitásban, mindig befolyásol ezer dolog, sőt fegyelmez, körülnyes ezer más egyéb. De — az Isten szeretetét, az Ő iránta köteles regardot sem kvalitásban, sem quantitásban nem szabad, nem lehet befolyania semmi más tekintetnek, mert amint befolyásolja, már nem az, ami, aminek indult, megszűnik az Istenhez való kapcsolat lenni, már le van fokozva, már el van órmótlanodva . . .

Mindnyájan, akik az ígét meghallgatjuk és elfogadjuk, érezzük, tudjuk, átértük, hogy emberi tekintetek önző okok miatt szenved, néha végzetesen az a szeretet, mellyel én és te egyénileg és fejenként tartozunk az Istennek.

Az evangélium juttatja eszünkbe azt az életszabályt, vagy mondjuk: életbölcsséget, amelyiknek hiánya, hitványsága, alacsony meg- és fel nem nevelt voltát magunk tapasztaljuk, körülöttünk észleljük. Ennek a magasabb szintre való emelése, — hogy is mondják csak köznyelven? — noblesse oblige, a mi szívünk, mert becsület, mert emberi nívónk, a mi nemeségünk, a mi keresztelt voltunk, pogányból krisztusivá fejlődött átvedlődésünk, — kötelez . . .

Mert ha Krisztus üdvözíteni, a tönkremenéstől megóvni, a tévelygőt és elszédültet, a világosságra vezetni, életet adni és bővelkedő életet adni jött, akkor

ennek a bővelkedő életnek fogalmából ne hiányozzék az Isten és ez ne legyen egy akármilyen, torzított gondolat és silány eszme, hanem olyan, amelyről a Krisztus szól, amelyet a teljes elme, a teljes szív, a teljes lélek, szóval az egész ember alkot meg. Amen.

Pünkösöd után XIX. vasárnap.

Az ember természetfölöttisége.

«Változtatok meg elméitekben és öltsetek fel az új embert, aki Isten szerint vagyon teremtve igazságban és a valóság szentségében.» (Efez. 4, 24.)

«Változtatok meg elméitekben és öltsetek fel az új embert, aki Isten szerint vagyon teremtve igazságban és a valóság szentségében.» (Efez. 4, 24.)

A lelke szerint halhatatlan ember miféle erő, miféle fegyverzetek, miféle értékek környezetében jelenik meg itt, ahol az élet vibrál? Micsoda benyomás az, amit ő nyert önmagában és másban is? melyik az az öntudat amit hordoz, és amelytől szabadulni módjában csak akkor van, ha ezt az öntudatot anarchikus erőszakkal öli meg magában?

Ez a kérdés nem a kíváncsiskodás kérdése. Ez a kérdés folyománya a rezonnak, annak a szükségszerű okszerű utánanézésnek, amellyel mi ezt az embert, magunkat, énünket, valamennyiünket induktíve és deduktíve a legutolsó egyedtől, amelyik most lép ide közénk élni, a legelsőig, amelyiket ős gyanánt tisztelünk, mindegyiknél akarjuk tudni, akarjuk ismerni azokat a feltételeket, amely feltételek őt azzá teszik, ami; olyanná teszik, amilyen; és amely feltételeknek értéke, csengő-pengő értéke a biztosíték mindnyájunkra nézve, hogy ez az élet minden keménysége mellett is nem kaleidoszkóp-szépségeket mutató játék, hanem maga a kalosz, a tulajdonképeni szép; és pedig szép azért, mert

az életnek az exponense az ember, az ember pedig olyan mint, mint az Isten. Nem egészen olyan, nem lényege szerint olyan, de az emberben van valami és pedig a több, a praevalens elem, az uralkodó alaphang, amely az embert a természet fölé emeli, úgy, amint a természet felett uralkodik a természetnek Alkotója, Szervezője, Teremtője.

Igen, arra a kérdésre, hogy miféle fegyverzetben lép az ember a vibráló, a reszkető, a dolgozó, az izgó-mozgó élet csatatereire, hogy melyik az a köntös, amelyikben belép ide közénk, hogy állandóan közöttünk lehessen, és ki ne kelljen őt tessékelní az Isten világából, a felelet az lesz, hogy az nem a natura fegyverzete, nem a pusztán természeti értékeknek a kincse, hanem amit az ember magával hoz, amibe az ember öltözködik, az programmszerűen a boldogító istenlátás, tehát nem értés, hanem a boldogító istenlátás gazdagsága, a szüntelen az el nem pusztuló, az el nem fogyó életbiztosság érzete. Ez az, amit természetfölöttinek nevezünk, ez az, ami meghaladja azt a pusztá axiomaszerű meghatározást, hogy a természet az, ami bármely szükségszerű dolognak kijár; a természet az, amelyik egyik-másik, tizedik, századik létezőt az ő léte szerint, aszerint ahogy van és amint van és mert van, megilleti; ezen a hogyan-on, szerint-en, mint-en, és mert-en túl kezdődik egy gazdagság, kezdődik egy dús, egy beláthatatlan tág mező; ott nyílik meg a prerik, a pampák gazdagsága. Ki előtt? A lélek előtt, amelyik minden színt magára ölt, amelyik minden erőt önmagában foglal. Micsoda alapon? Azon az alapon, hogy az Isten ajándékoz az embernek természetén felül és túl, amit vele adott, amit neki adott, amivé őt tette; azt a szabadságot adja meg neki, amelyeknek az előjátéka az a genesis első lapjain olvasható «dominamini». Uralkodik a földön, mindazon, ami a föld színén van. De ez kevés volna; ez az isteni bőkezűséget még nem meríti ki, ez csak egy fokozat onnan lentről, hanem ad neki olyan szabadságot, ad neki olyan gazdagságot, ad neki olyan varázsvesszőt, amelyik a természetén túl, a természet szeméin, a természet fülein, a

természet ízlésein túl egy különös érzéket nyit fel az emberben, és ez a különös érzék nem a sejtéseknek a hullámhátán, nem az érzéseknek a mélységeiben, nem az empirizáló, a kitapogató tapasztalatoknak az egyvelegében lesz egy-egy hatalmas érvényesülő tónus, hanem ezeken túl többet mond, magasztosabbat jelent. Jelenti az embernek bevonulását egész valója szerint egészen magáig az istenségig.

A visio beatifica, az a boldogító istenlátás, az az emberi fogalmakkal körül nem rajzolható, meg nem határozható végső akkord, az az el nem múló, ki nem fogyó rittardandó, a lelkek koncertjéből, az a szüntelen vibráló hangja az Istent megértő lélek eol-hárfájának, amelyiknek a zümmögése hol erősebb, hol gyöngédebb, hol mélyebben zúgó, hol gyengébben sípoló hangocskákkal fejezi ki azt az állandóságot, amelyik az egyház nyelvén mintha muzsika volna, tele van csupa melódiával, csupa harmóniával. . . Szinte érzi az ember, hogy mozdulnak nemcsak a hangszernek húrjai, mikor ennek az egy pár betűnek, ennek a két szónak hangjegyekben akar kifejezést adni, de megmozdul a húrja a szívnek, megmozdulnak az agy sejtjei: — visio beatifica. Visio: — belátás, megértés, beleélés, szüntelen élés; beatifica: — a boldogság érzésének, annak a lüktetése, amelyiket nem lehet visszaadni szóval, de amelyiket meg lehet az embernek érteni az ő természetén túl felmagasztosodott, azt mondhatnám, erősségével. . .

Keresztény Testvéreim! Mi bizonyít a mellett, hogy az ember nem az ő pusztán természetes tulajdonságainak a fegyverzetében jár és kel a világban? Bizonyít emellett a teremtő Istennek a ténykedése. Az a ténykedés, amelyik az embert igaznak teremti, igaznak. Ez az igazság a biblia nyelvén nem a relatív igazságot, nem az igazságnak látszatát jelenti. Mikor az Isten keze alakot keres, formát ad a létezők között, akkor azt az igazságot a kifogástalanság, a teljes bevégeztség, a tökéletességnek jeleivel lépteti fel. Lehet valami igaz tartalom szerint. Lehet valami igaz az igaz lényege szerint. De ezek az igazságok és az igazságnak nyilvánulásai, amelyek

az eszmei igazságot és az igazság eszmeiségét valami tökéletlen formában hozzák elő, csak azoknak a zsongó gondolatoknak, a nyugtalan géniusznak egy-egy kivilánása, még folytatást, fejlődést jelentenek, úgy amint be nem végzettséget mutatnak ... És ha nem hallom az írásból felcsendülni, hogy az Isten az embert igaznak teremtette, vajjon akkor én, mikor Istenről van szó, aki alkot, mikor emberről van szó, aki lesz, és mikor igazságról van szó, amit Isten alkotó kezéből az emberbe beleteremtve keresek, vajjon akkor én az emberben az igazságnak milyen formáját fogom keresni, érzéseim, ösztöneim és az én értelmemnek diktámenje szerint? És mit fogok az igazság mögött és mit az igazságban magában természetszerűleg kutatni? A tökéletest fogom keresni, amelyikhez az ő kiformalódásában hozzáad mindent, ami esetleg hiányozhatik belőle. Az, aki magának az igazságnak forrása, aki maga az igazság, akiben nincs semmi tökéletlen.

A Teremtő teremtménye vajjon megérdemli-e a legsikerültebb teremtménynek nevét? Vajjon az az alkotás megkívánja-e joggal magának az Alkotónak részéről azt a tiszteletet, azt a regardírozást, azt a kíméletes bánásmódot, amely a sikerült, a páratlan, a mintaszerű alkotásnak kijár? Nem nehéz elképzelni azt, hogy az alkotásra, ami az Alkotónak, a szerzőnek van, mindenét reá lehelli, mindenét belefekteti. Azt hiszi, készen van. Megfordul. Elmegy, meg újra visszajön hozzá; körüljárja, körülnézi; javíttatja, cizellálja; ne hiányozzék belőle semmi, legyen meg rajta minden . . .

Az Isten az embert igaznak teremtette, kegyelemben teremtette, a létezéséhez, éspedig célszerű rendeltetéséhez megkívánt minden possibilis, lehetőleges, elgondolható, szükséges adományokkal felékesítve, el látva, a szükségesen túl is gazdagítva teremtette, hogy valamiféleképen Reá, az ő szívére és lelkére ne eshesek árnyék. Az, hogy adott neki életcélt, adott nyitott forrásokat és a forrásokba vizeket, épített számára isteni erővel csúcsokat és nem adott hozzá szárnyakat, nyitott vizeket és nem adott izmainak hajtóerőt, amelyekkel

annak habjait szelhesse, odaillesztette az ég boltjára a nap perzselő sugarát és nem adott neki lelket és szívet, amelyik ezeket a napsugarakat megértse . . .

Keresztény Testvéreim! Mit csinálunk most az evangélium fényében? Az evangélium fényében értünk és látunk. Miért látunk és értünk az evangélium fényében? Mert Krisztus mondja: nem jöttem széttörni; nem jöttem megbontani; nem jöttem elszakítani a láncokat, amelyek az emberiség ösvényén a kapaszkodókat segítik; nem jöttem felbontani a prófétákat; nem jöttem eltörölni múltat; nem jöttem csinálni az emberek közé időtlenséget, hanem jöttem betölteni mindent; ez az értés és látás s a minden között található hiányok betöltése építi meg az aranyhidat az evangélium délszínében annyival is inkább, mert a Krisztus szavai olyanformán is hangzanak: hogy ha a ti lelketekben még mindig van hiánya a látásnak és az értésnek, adok nektek Vigasztalót, aki megtanít titeket és belétek ad, belétek fektet, belétek ömleszt mindent, ami még hiányzik. Amely hiánynak a beteljesítéseért jöttem, mert az én lételem itt köztetek nem a dissolúció, nem a szétbomlást, a szétesést célozza, hanem a betöltést, a kiegészítést, azoknak a hiányoknak, azoknak a sötétségeknek a bevilágítását, amelyek alatt nyögtök . . .

Érezzük, hogy az evangélium fényében a látás és megértés, az embernek saját maga meglátása, saját maga megértése, embertársainak meglátása és megértése, és emezek valamennyijének közös egybehangzó összeolvadó szeretete, ez az, amit csak az evangélium nyújtja. Az evangélium? nyújtja most, most? de micsoda alapon nyújtja? Azon az alapon, hogy a Krisztus evangéliuma. És hogyan a Krisztus evangéliuma? Úgy a Krisztus evangéliuma, hogy Ő jött hirdetni, Ő jött megadni a jó hírt. Hogyan jött? Miért jött? Jött a protoevangéliumnak, a régi ígéreteknek szükségszerűségéből kifolyólag. Jött valamit reparálni, jött megváltani; jött megváltani evangéliummal, az evangélium gyújtotta világosság által okozott megértés és meglátás eszközével. Ezek a fénycsóvák, ezek a tüzek, ezek az őrtüzek,

amelyek kigyúltak, amelyek fellobbannak, már mind régóta meggyújtva, hiszen az egész megváltás a Krisztus napjától kezdve egy nagy visszanyúlás, egy nagy történelmi ölelkezés korok és korok között, az emberiség életének jelenségei és jelenségei között, egy nagy kapcsolat, egy nagy láncolat és annak a láncolatnak egy-egy szeme! Ez a láncolat azt jelenti, hogy az ember, aki most kegyelemben van, aki most fogadott gyermek, kegyelemben vett gyermek, örököse a Krisztusnak, Isten boldogságának birtokosa; hogy ez a helyzet, amelyikbe most került és amely helyzetbe helyezi, visszahelyezi őt valaki, feltételezi ennek a helyzetnek előbbi, sokkal előbbi, akkor a teremtés napjaiban történelmi jelentőséggel megállapított birtokolt voltát, sajnos, annak egyszersmind elvesztését is, de jelenti a régi jogoknak felébredését, amely jogokat az ember nem önmagából építi ki, hanem amely jogok egy ingyen való adománynak az eredménye; amely adományozást az ember lelkendező lélekkel, az ő gyermeteg hálás lelkületével fogad el, ismét megértvén Mózes szavát: «nincs más ily nagy, ily kiváló nép», ami voltaképpen a kegyelem gyermekére vonatkozik, hogy az voltaképpen a malaszt élvezőjét mutatja be igazi nagyságban, a supernaturális embert, mert hiszen nincs több *natio grandis*, nem képzelhető igazi nagyság másképpen, mint a kegyelem rendjében, amelyben az ember minden természetes kilátásai és képességei helyett lehetőséget és biztosítékot nyer az Istennek nemcsak megismerésére, de boldogító bírására és látására, s így valóban *natio grandis*, népe a mennyek országának, annak az országnak, amelyik az Istené és az emberé.

Keresztény Testvéreim, a természetfölöttiség tudjátok mit jelent? Jelenti ezt az igazi ekonomikus közöséget, jelenti azt a halhatatlan, mása nélkül való jogcímet, hogy az ember ismét valaki, az elsőeknek szerepkörével; valaki, aki a kiválóságnak hivatásszerűségével ott van a mennyek országában, ott van az Isten mellett, ott van az Istennel mindenütt; aki ezt a természetfölöttiséget hordozza magában, aki a malasztnak fényét és erejét őrzi magában, aki azt fejleszti, akinek az az

élete . . . Értjük már most a Krisztus szavát, hogy bennünk vagyon a mennyek országa. Értjük a Krisztus szavát, hogy az ember maga valóságos mennyország; hogy az ember természetfelettségével az itt elvesző, kisszerű, alacsony értékeknél sokkalta nagyobb, sokkalta gazdagabb, azok uralkodója, felettük van, föléljük emelkedik. Minek a révén? Annak a mindent visszaadó, a természetfelettit bennünk visszaállító jóságnak a révén, amelyik másodszor teszi a malasztot Isten ajándékává. Először akkor, mikor Ádámnak odaadta általános emberi, szociális közjó és örökség gyanánt az Isten, és másodszor akkor, mikor ezt az elvesztett malasztot visszaadja Krisztus a megváltásban.

Mi az tehát, amivel az ember méri ezt a világot? Mi az a fegyverzet? Az igazság és a valóságnak szentsége! Ebbe öltözködik az ember a Szent Pál szavai szerint. Minden a megváltás kegyelme iránt érzékkel bíró ember legelső kötelességének, legszükségsebb érdekének ezt tartja: — valamiféle változáson átmenni, keresztül hajtani magunkat az igazságnak és a valóságnak szenvedélyes megszeretésében. Azt mondja Szent Pál, hogy azt, ami bennünk értelem, tehát természet, azt, ami bennünk lélek, tehát természet, azt keresztül kell törni, keresztül kell hajtani, kényszeríteni egy magasabb érdeken, és ez az érdek igazság, és a valóság szentsége. Mert az embernek értelme, lelke csak akkor van a magasabb szférákban, ha az igazságot, ha a valóságot, ha a szentséget tudja kombinálni; ha az ember lelke az ő értelmi röptében, ha az emberi szív az ő nagy érzéseiben és sejtéseiben az igazságot szentséggel, a valóságot a végleges és végső realizmusokkal kombinálja s nem időleges hatások, rövid lejáratok után futkos. A természetfölöttség a lelket folyton az újulásra, a hőmpölygésre, a megújulásra sodorja. Hiszen elfogy körülötünk az idő és világos napra következik az éjszaka, hogy azt megint a hajnal váltsa fel. Sötétségre világosság, derült égre villámcsapás, szárazságra párázat következik. Egymást váltja az életben a megújulás princípiuma. Ennek a megújulásnak valóságos végleges, leg-

teljesebb kialakulása az emberben az a szüntelen, a mindig előre törő természetfeletti. Fölötte, fölötte, önmaga fölött, eddig elért eredményei fölött, magasabbra! Miben? Igazságban. Miben? Valóságban. Miben? A léleknek és életnek szentségében.

Hogy azután ez a természetfölötti magasság odaállítja az embert integernek, halhatatlannak, tudónak és értőnek, odaállítja boldognak, van-e ezen valami csodálkozni való? Lehet-e egy ember, lehet-e az ember, akiben dolgozik a természetfeletti, lehet-e ez az ember nem integer?

Mi az az integer? Érintetlen, romlatlan ember, akinek a vágyai lábai alatt vannak, aki vágyai felett uralkodik; az ember, aki önmagának parancsol; az ember, akit el nem kapnak a szenvedélyek; az ember, akit sem a testnek kívánsága, nyomorékká nem tesz, sem a szemek kívánsága utálatossá nem tesz, sem az életnek kevésége förtelmes, gyalázatos kivetni való alakká nem varázsol; az ember, aki a szenvedélyek felett erővel, akkora erővel, nagyobb erővel, mint amivel a földnek barmai és állatai felett, uralkodik, saját maga felett is. Uralkodik, Keresztény Testvéreim, úr maga felett, integer. Mikor nyugodtan öntudattal és önérzettel megérteti az ember saját maga magával, hogy nem nyögök önmagam alatt, nem vagyok rabja saját magam szenvedélyes lényének, hanem egyensúlyozok mindent, paralizálok mindent, megértvén mindent, meglátván mindent, közelférközvéen az indító okok titokzatosságában zsongó hatásokhoz, megértvén mindent.

Hogy ez az élet, az ilyen élet nélküli a halált? Hát honnan a halál? A halálnak csak egy gyökere van, és ez a kívánság; amelyik kívánságnak a titokzatos motívuma az invidia, az ördögi irigység, amelyik az írás szavai szerint, bevezeti a világba a halált. Más indító ok, ami a halált szereplővé tegye itt a földön, nincs, csak az irigység. Az irigy mit irigyel? Csak az életet irigyli, és hogy ha az ember, aki a természetfölöttiség erejében olyan fenséges, hogy vannak ismeretei, behatolásai, meglátásai, amelyek nincsenek másnak, amelyek

a természetfölöttiség nélkül szükölködő, vagyis a kegyelemtől messze elfekvő elől bezárt utak, óh Istenem, ki csodálkozik ezen?! Hiszen az oly természetes, hogy akinek a szeme tiszta, az tisztán lát; hogy akinek a füle egészséges, az jól hall; hogy akinek az idegei épek, az hatalmasan kilép, hogy abban van alkotó, abban van rezisztáló erő.

És mi a természetfölöttiség a lelki ember számára? Szem, mely élesebb a szemnél; fül, mely élesebb a fül-nél; ideg, mely acélosabb az acélnál; aktivitás, passzivitás, ellenálló képesség, egyensúlyozó képesség, mindenütt a felszínre való emelkedés, mindenütt a dolgok lényegével érintkező megbarátkozó megértés. És hogyha ezek a természetfölöttiség, vajjon ebből mi fakad? Jajgatás? Fatalizmus? Ebből egy fakad: a boldogság. Ebből fakad ez a kijelentés: — akármilyen nehéz az élet, nehéz azért, mert emelem; akármilyen nehéz az élet, nehéz azért, mert tolom magam előtt; akármilyen nehéz az élet, nehéz, mert húzom magam után; nehéz, de szép . . . Szép? És miért szép? Szép, mert látok, mert értek, mert élek, és mert érzem magamon kibontakozni az integritást. . . Minél kevésbbé nyög valaki a bűnforrásnak, a kegyelem elvesztésének hármasságja alatt; minél kevésbbé ösztönös ember, minél inkább — mondjuk így, de nem kell rosszul érteni! — úri ember, minél inkább úri ember, Dominus, úr és nem ser vus, és nem rabszolga, minél úribb, — annál, annál boldogabb! Mennyiben úri ember? Amennyiben nem ösztönös ember; amennyiben úr; amennyiben nem a szenvedélyeknek lekötött rabszolgája . . .

Itt vibrálnak a természetfelettség keretei között ezek a nagy értékek. Ezekkel felruházva jár-kezel az ember itt az élet porondján felhúzott sisakkal, acélkarral, ebben a ragyogó vértetben. És ennek a vértetnek mi adja az elasticitását? Adja a Krisztus megelevenítő kegyelme; a Megváltó, a kegyelem rendjében, a természetfölöttiség forrásaihoz, ősforrásaihoz visszavezető jóságában . . .

Keresztény Testvéreim, itt a mi történetünk. Ez

az emberiség történelme! Szép, nagyon szép; annak, aki a szépet szereti, akinek az ízlése nem romlott, és aki a szépet: in labore, a munkában keresi. Amen.

Pünkösd után XXII. vasárnap.

Adjátok meg ami Istené, Istennek!

(1919.)

Egy nagyjelentőségű, minden időkre kiható, fontos kijelentést és elismerést vett az ajkára egy, a Krisztustól idegen tömeg, amikor így szólította meg az Üdvözítőt: — Mester! Tudjuk, hogy igazmondó vagy és az Isten útját igazságban tanítod és nem törődöl senkivel, mert nem tekinted az emberek személyét. (Mt. 22, 16.)

Ennél az elismerésnél szebbet, mondhatnám tökéletesebben megszerkesztettet elgondolni sem lehet, főképp és különösen azért, mert nem is a rokonszenv, nem is a lelkesedés, áttüzesült és izzó megbecsülés, szóval nem azok az érzelmek váltották ki azokból, akik adták, mely tűz és lelkesedés a megértőké, a ragaszkodóké, a híveké, hanem egy olyan messze, idegen erkölcsi felfogású világból süvített elő ez a bizonyosság, melytől legkevésbé sem lehetett várni. . .

Szinte jólesik az embernek elismételgetni, ízlelgetni, kóstolgatni ezt a nagy történelmet, mely ezekben a szavakban le van fektetve: — Mester stb . . . Milyen nagyságot, milyen emelkedettséget, minden néven nevezendő kisszerűség fölött elhelyezkedő abszolút tekintélyt kellett kiérezniök Jézus munkájából és személyéből azoknak, akik nem egy zászlót, nem elismerést hajtottak meg előtte, hanem meghajoltak minden protestálás, ellenkezés dacára, s a lelkűkből kiváltott egy olyan hódolatot, melyet se előtte nem, se utána nem mondott senkinek és nem is fog mondani soha ...: Mester! — minden szónak van súlya! — tudjuk: — egészen a tudás, a megismerés, a meggyőződés át-

izzásáig, bizonyosságáig kapcsolódik, hatol bele a lelkekbe az a tudat, hogy a Krisztus igazmondó . . .

Nem érzelmi elolvadásokban, nem hangulatokban, nem itt-ott adódó nemesebb és tisztább gondolatokban, eszmeszilánkokban, hanem igazságokban, mellyel Istent adja és hozza a Krisztus és nem törődik senkivel.

Minél többet ismételem, minél többször elgondolom, annál nagyobb lelkesedéssel és odaadással állok meg az előtt és amellett a Krisztus mellett, akiről a legkeményebb és legádázabb ellenségei is azt állították, hogy amit az Istenről mond, az — igaz . . .

Ugyanennek a Jézusnak, aki előtt oly mélységes megbecsüléssel merül meg az Őt nem szeretők lelke is, ugyanennek a Jézusnak egy kurta, rövidke szavára akarnék némi figyelmet vetíteni, akiről rossz lelkek, idegenek mondják, hogy az Isten útjait igazságban tanítja . . . Ugyanennek az Üdvözítőnek egy röpke szavát szeretném rögzíteni, mint kötelességet és szükségességet, mely nagyon könnyen elcsúszik és sikkad egyik-másik ember figyelme és szeme előtt, melyet pedig az Isten útjait igazságban tanító Krisztus ugyancsak aláhúzott és aláfestett, mikor így szólt: — adjátok meg tehát ami a császáré, a császárnak, s ami Istené, az Istennek! (Mt. 22, 21.)

Itt láncolódik és kötődik le a figyelmem; ide rögzítődik a gondolatom. Mikor magunkra tekintek, mikor végignézve a lelkünk készségén, az akaratunk fáradságán, az erkölcsi készségünknek megpilledt voltán, megállapítom azt, hogy talán egy tétel hangsúlyozása sem kel el annyira az embernek, mint azon tétel észbehozása, hogy az ember el ne felejtkezzék az Istenről nemcsak abban a formában, hogy Őt maga felett tudja, hanem el ne felejtkezzék az Istenről, mint kérő, kopogtató, zörgető, de főképp, mint olyan tényezőről, akivel szemben adózni is köteles, akivel szemben nekünk embereknek súlyos, elhazudhatatlan kötelmeink vannak . . . Éreznie kell az embernek az ő lelke mélyén azt, hogy bár egy más evangéliumi kijelentésben emlegetett tövisek és a Szent Pál megjelölte világi gondok

(Tit. 2, 12) elég gyakran elfojtják bennünk az emlékezést az Istenre és arra, és mindarra, amire az ember a röpke emlékezésen túl is tartozik az Istennek, amelyre céloz az Üdvözítő, amikor azt mondja: — Adjátok meg stb.

Ha el akarnám sorolni mind a tartozást, mellyel Istennek adósai vagyunk, nem volna elég szavam, szókészségem; elhagyna; miként a nyelvem is elakadna ...

Ha a legszükségesebbre szorítkozom, akkor is ki kell emelnem az imádást, mely hódolattal és szeretettel váltakozik, mely nemcsak a megsemmisülésnek, az ájulékony elolvadottságnak és nyomorult magatehetlenségnek a szava, hanem a Végtelen nagyságát, fölségét hódolattal elismeri, odaedződik, belemaródik az ember szeretetébe az Isten iránt, mint aki elsőbül szeretett minket... az írás szavaként: Örök szeretettel szerettek téged és azért magasztaltalak fel magamhoz, könyörülvén rajtad. (Jer. 31, 3.)

Ha tovább megyek, meg kell emlékeznem az Istennek járó emberi adózások kapcsán arról az áldozatkészségről, mely hol lelkesedés formájában, hol a lemondás változatában, mely egyrészt mérséklet, másrészt nagyszerű serkentés; meg kell emlékeznem arról az erőszakról, mellyel az embernek fel kell lépnie önmaga ellen, mikor arról van szó, hogy a teremtő Isten képését rekonstruálja, újból fölépítse, annak az Istennek a képét, kinek a Biblia egyszerű szavai szerint a képére és hasonlatosságára van teremtve, hogy ennek a fölséges műremeknek elkoptatott, elfakult vonásait újra kiássa . . .

Nincs igazam, mikor azt mondom, hogy ezekből az elemi kötelességekből, melyre a Krisztus kommandoz bennünket: — adjátok meg ami Istené, az Istennek! . . . igen hitvány, semmitmondó, lealkudott hányadok, századok és ezredrészek azok, melyeket szívből és lélekkel meg szoktunk adni? Mert bizony morzsák, sziporkák, szilánkok, dézsmák, ezrelékek hullanak bele néha abba a nagy ürbe, mely az Isten és az ember közti

távolságot jelzi, melyekkel az ember Istennel szemben adózik a körülmények és viszonyok adódtával, mikor egyik-másik embernek túlfriss szíve repdes a buzgalomban, mikor a sóhajok és nyögések görögnek azon az úton, mely az örökkévalóság felé vezet, de nélkülözik a rendezettséget, a beosztottságot, melyet szokásnak, ránevelésnek, beleélésnek, meggyökeresedésnek, s ebből való nem tengődésnek, de lelki életnek mondok . . .

Legalább oly szükségszerűség az ember erkölcsi életének kikovácsolására az Istenről való megemlékezés, a hozzá és vele való kapcsolódás és kapcsolat, mint amilyen — hogy megfogható analógiával magyarázzak! — szükséges az ember számára a víz, mellyel lemossa a port és kormot magáról az ember; mint amilyen a tüdő számára a tiszta levegő, hogy lendülhessen a fáradt alany; mint amilyen a lépő és dolgozó ember számára a mindennapi kenyértől kezdve mindaz, amit az ember lelke, ínye és akarata megkíván . . .

Ilyen rendszeressé, tudatossá, akaratossá, ösztönössé kell válnia bennünk a készségnek mindaz iránt, amire az Üdvözítő figyelmeztet: — adjátok meg ami Istené, az Istennek! . . . Ne azt csak, amit jószántotokból, hajlamotokból, hangulatból odalendítetek eléje! Ne felejtsetek, hogy az Isten, se nem ember, se nem koldus, se nem állat, mely elé odateszed az abrakot és ki van elégítve . . . Nem. Az Isten nem krónikus fogalom, mely időszakonként feltűnik szerepet játszani az emberek erkölcsi életében, hanem az Isten örök tényező; az egyetlen örök tényező, az örök létező teveled, benned, melletted, előtted, utánad létező tényező ... A többi, ami körülvesz, lehet mind fontos, lehet súlyos, jelentőségteljes, lehet helyzeteket adó tényező, de veled nem szüntelenül kapcsolatba levő tényezők . . . Azonban ne felejtsetd, hogy az Istennel fennálló viszonyod az az egyesektől egyénileg szüntelenül lealkudni megpróbált viszony, kín, megűnság . . .

Ezeket a hangoztattam kapcsolatokat az Istenhez nehezményezi az Üdvözítő, hogy hiányzanak, hogy nem rendszerek, nem állandók, nem a motyogás rend-

szerességgel, de azzal az öntudatossággal, kitermelt-séggel, elvszerűséggel, melynél fogva az én erkölcsi felfogásom, erkölcsi magaviseletem, regardom nem lehet idegen, leszárított, szabadságot állományú gondolat vagy tény az Isten-eszmétől. . .

S ha én ráeszméltem erre, ha én az Istentől jövő kinyilatkoztatást átvettem és az elismerés kötelességével sajátommá tettem, akkor a szerződés kétoldalú, s akkor az kötelességet jelent a számomra. Nemcsak a várakozását, nemcsak a kinyújtott kéz kötelességét, nemcsak az Istent megcítáló jogot apró, kis, nem is emberi, de egyéni ügyeinkbe, érdekeink szekerébe . . . , de azt is jelenti, és magába foglalja, amire céloz az Üdvözítő: — adjátok meg ami Istené, az Istennek! . . .

Hogy mi legyen ez esetenként, azt bocsássatok meg, de nem lehet elkapcsolni a saját magunk erkölcsi lefokozása nélkül se az emberi intelligenciától, se az erkölcsi érzéktől. Hogy mi legyen az, amit most az Isten iránt, az Isten felé megadni illik? Hát. . . áldozat; aztán lemondás; elviselés; kötelességek, de a legaprólékosabb és a legodaadóbb teljesítés formájában! . .

Erre akartam rámutatni, a figyelmet felhívni!

Végzem azzal, amivel Krisztus is végezte a szavát a herodiánusokhoz és írástudókhöz: — adjátok meg ami Istené, az Istennek! Amen.

Pünkösd után XXIV. vasárnap.

Felelősség és hit.

(1919).

Szent Máté leste el az Üdvözítő ajkairól és örökítette meg a mi számunkra azt a bizonyos, sokszor ismételt, nagyjelentőségű és fontos figyelmeztetést, hogy minden, ami a világban jelenség és élet, elmúlik, csak egy van és lesz állandóan, aminek az értéke és az érvénye nem ismer pusztulást, időt, hangulatot, sze-szélyt, divatot, szezont, hevenyészettséget, időben és

áramlatokban való feltűnést és aláhanyatlást: — ez a stabilis valami, ez a tengelye az egész erkölcsi életnek: — az Ige. Az, amely az emberiség agyához és szívéhez intézve az igazság maga, mely olyan öreg "és olyan régi, mint amilyen az Isten, amely olyan elv és kipusztíthatatlan állandó, mint a kezdet és vég nélküli Végtelenség. . .

Ezen igazságnak tehát a folytonosságára, erre a folytonosan, idők során megmutatkozó, megnyilatkozó, tartalmát, mélységeit bemutató igazságra hívja fel az Üdvözítő a figyelmet annak az evangéliumnak a kapcsán, melyet a mulandóság nagy jelenetéről vés az emberek lelkébe, amelyik mikor felröppen, mint lehetőség a gondolkodó emberi elme előtt és szerepel, mint tétel, mint bekövetkezhetőség, akkor voltakép a mi normális világunknak, egész erkölcsi berendezésünknek a fékje, avagy hajtó ereje ez a ráeszmélés, ez a rá vonatkozás a világ végére, a mulandóságra, a jelenségek és lehetőségek megszüntetésére . . .

Mert az ember erkölcsi világa épp attól szenved, abban a nagy defektusban szenved, hogy e felelősség áll tőle távol. Ez a körülötte szüntelenül megújuló élet, ez a mindig tavaszba és nyárba szökő élet, mely egyik oldalon a megöregedettben sírba dől, a másik oldalon a rózsás élet kikezdését mutatja a kisarjadt emberbimbóban, — kimossa, elsikkasztja belőle . . .

Ez a felelősségtelenség réme és vésze, mely megüli az ember agyát, valahogyan összevegyül az ember velejével és vérével! Ez az a veszedelem, mely a mi erkölcsi életfelfogásunkat állandóan krízisben tartja! Ez az, amit az Üdvözítő sűrített állapotba akar bennünk hozni, s az a betegség, melyet komoly figyelmeztetésével meg akar gyógyítani. . .

Tudja és tapasztalta azt, hogy minden társadalmi rétegek közt, hol tanított és dolgozott, mindazok az alapfogalmak, melyeken az ember erkölcsi élete fölépül, tehát pl. a hit és elsősorban a hit, egy olyan nehéz nyomás alatt áll, egy olyan pusztító hatás alatt szenved és senyved, melyet csak akkor lehet az ember-

ben, mint bomlási processzust megállítani, ha bele-
neveli az összemberiségbe az erkölcsi felelősség tudatát
és kipuozíthatatlanságát.

Az ember mindentől elszabadíthatja, függetlení-
heti magát, de egytől nem, bár ettől is megkísérli: — az
erkölcsi felelősségtől! Tiltakozik ellene, állandóan pro-
testál, fészkelődik, mert nehéz az iga, mely az Üdvözítő
evangéliumában említve van és kemény az a nyakló,
mely lekötve tartja és megnyomorít az a járom, melyben
el kell helyezkednünk, mikor a tetteink irányát kell meg-
szabnunk, mikor magunkat korlátok közé kell szoríta-
nunk. Megvan az emberben a revolucionárius hajlam,
szabadulni a felelősségtől; az önmagát más helyzetekbe
beleszabadítani akarás vágya égeti... De az Isten meg-
álljt kiált. Megállítja az embert az ősi, az eredeti, a tiszta
és szent hagyományok mellett. És azt mondja: — ezek-
nek az alapelveknek a kultuszán keresztül van részemről
elismerés az ember számára, máskülönb nincsen! így
van részemről méltánylás, egyébként szükségszerűen
szembehelyezkedik velem és ellenségeskedést támasztok
köztem és közted! . . .

Az Üdvözítő célja az ember erkölcsi életének, gya-
korlati, erkölcsi életének megkötése; ennek a szakadó
partnak alátámasztása; ennek a nagy veszedelemnek,
ennek az erkölcsi krízisnek eltüntetése, melynek medré-
ben és sodrában pusztul a sok becsületes kiindulás,
tönkremegy az a nagyszerűen felépített akarnivágyás . . .
Az Üdvözítő célja, hogy rávezessen bennünket egy ko-
moly meditációval, egy sötét kietlen kép megelmélke-
désével arra az igazságra, amelyet klasszikus rövidség-
gel az írás imígyen fejez ki: — az igaz ember a hitből
él. (Róm. 1, 17.) Az ember nem levegőből, nemcsak
kenyérből él, hanem erkölcsi igazságokból, természet-
fölöttiekből, melyeknek szerephez juttatása nemcsak
elsősorban kötelesség, mert parancs áll őrt mellette,
mert szigorú és szankcióval fenyegető imperatívusz
kényszerít térdre, hanem mert a belátás és tapasztalás
áll őrt mellettük akkor, amikor rámutat azon valósá-
gokra, melyek bennünk, mindenkiben azt a széles rendet

vágták és azt a barázdát szántják, amely rendek és barázdák azt a sokat megsiratott, meggyászolt és megátkozott keserves órát juttatják az emberek eszébe, amelyik lejtő volt, amelyikben elcsúszott és elveszítette a saját maga erkölcsi gerincét, akaratának kitartó és egyensúlyozó erejét. . .

Mindenféle tekintetben, kívülről-belülről nézve az igaz, a korrekt, a telített ember a hitből él, melynek első és utolsó motívuma, kiinduló betűje és réve, melybe minden ember, mindig visszajön és visszatér, az az isteni, az az örök, el nem mosható szempont: — én függök! Megyek, erőmet várom, keresem, kíváncsozom . . . mindez, amiért fáradtam, izzadtam, szenvedtem, sírtam, feszültem . . . mind viszonyunk ahhoz a nálunk tökéletesebbhez, akihez törünk, akivel eggyé lenni vágyunk, akit hol vallunk, hol érzünk, de akit mindig sejtünk, aki zsong bennünk . . .

Aminek öntudatra emelésében annyit szolt a Krisztus, ma még egyszer előjön egy kemény érvvel: az ég leszakad, a föld megindul, a hegyek is ledőlnek, a tavak is kiapadnak, a tengerek vize is elpárásodik, minden elvész, egy, csak egy marad, s ez az Ige, ez az igazság: — én vagyok, aki vagyok; az alfa és az ómega, a kezdet és a vég, amelyikhez hittel, mélységes elhívéssel, kézcsókoló odaadással simul az ember, aki hol tékozló fiúként megbomlott, de meg is javult, hol Jánosként gondokkal, tépelődésekkel, küszködésekkel teli fejét nem nyugtathatta meg máshol, mint az Ő szentséges Szívén . . .

Mindez az embertípus: tévelygő és keményen kitartó, acélos karakter és szétmálló puhány, mind tör efelé a kemény, elmoshatatlan felé, aki a Krisztus, az ő szava, maga az Igazság. . .

A tanító Egyház rendelkezése, hogy amikor a hitről szólunk, akkor a kegyeletes érzés babérmagjait fonjuk azoknak a személye köré, akik az éppen itt végigjárt szomorú történelemnek megviseltjei, főlemész-tett) ei, vértanúi gyanánt kell, hogy szerepeljenek, mert emberi életük már a múlté, legázolta őket egy szilaj,

fegyelmetlen erő, ők a boldog örökkévalóság küszöbe előtt vagy azon túl, de mindenképen lelkükben a krisztusi morál felelősségének tartalmával mentek át oda, ahol annyian előttük lengetik a vértanúság pál-máját.

Az Egyház sose volt hálátlan, figyelmetlen azok iránt, akik utat mutattak a hogyan-életre és a miként-hálásra; sosem volt kegyeletlen és figyelmetlen az ő gyermekei közül azok iránt, akik lelkesen küzdöttek, s megvolt bennük az akarat megszenvedni is azért, amit akart. Nem a történelmi hősök, nem a közélet kitűnőségei azok, akikre ez szól! Egyik-másik egész szürke ember, nem tartozik a nagyok közé, de mert nem volt onnan való, sőt éppen azért, erősek és határozottak voltak, hogy a lelkükben élt a felelősség az erkölcsi világrendért, a nagy krisztusi tradíciókért, melyért ha pusztulni kellett, ezt mint kötelességet tekintették . . .

Állták az esküt: ellene mondok és teszek mindannak, ami ördögi és ami felforgató, nyomort és igazságtalanságot, meg nem értést és békétlenséget szító. Ennek a vállalt kötelességnek, szent és következetes végighurcolói voltak azok, kikre mint a vészes közelmúlt áldozataira tekintünk;¹⁶ akik közülünk valók voltak, vajha mi is közéjük tartoznánk; akik egyek voltak velünk lélekben, hitben, a földi és az örök, földöntúli haza szeretetében, vajha ez az egység tovább folytatódna bennünk . . .

Ha igaz ember akarok lenni, akkor a hitből kell élnem; akkor a hitben kell maradnom; akkor a hitnek kell igazolódnia bennem; akkor az én életemnek az erkölcs elvei következetes megvalósításának kell lennie, csak úgy várhatom és remélhetem a földi élet után, amely elmúlik, a másik életet, amely megmarad, mert az öröknek, végnélkülinek és boldognak van megígérve. Amen.

MÁSODIK RÉSZ:
Ü N N E P E K

Karácsony ünnepe.

Menjünk oda! ...

.(Gondolatok. 1916.)

Pásztorbeszéd, egyszerű emberek szava, s mégis minden idők emberének megnyilatkozása, mikor azt mondják: Lássuk, mi történt, menjünk oda! . . .

A betlehemi éjtszaka kiváltja azon egyszerű emberek lelkéből azt a kérdést, mely nem új; mely oly régi, mint az ember. Hisz a paradicsomi zavartalan életben is benne égett ez a kérdés. Az ember ismerni akarta az addig egyénileg meg nem tapasztalt dolgot. Azóta mindig ott égett az ember szemében a tudnivágyás tüze. Ha az előzmények ezt mutatják, akkor nagyon indokolt a pásztorok ezen nagyon is pásztorias kérdése. Ki nem elégíti őket az angyali szó. Képzelt szüleményének is lehet tartani. A hallott szó csak egy pillanatra hat impresszionális erővel. A csillagos égbe beleszédült szem, mást kíván látni! Az éjtszaka csendjében elmerült pásztor-ember intelligenciája felébred, azt mondja: — Keljünk fel, menjünk át, lássuk, mi történt! . . .

Ezek szerencsés lelkek. A betlehemi pásztorlélek megnyilatkozása minden idők emberének legszebb lelki megnyilatkozása. Másrészt ott találjuk az örök Igét, mely keresi övéit az övéiben, s találkozik lelkülettel, mely hidegebb a decemberi éjtszakánál, tele visszautasító gorombasággal. Íme, e két pontban az emberi lelkek, az emberi tendenciák! . . .

Az egyik oldalon emberek, kik eléje mennek a törtézésnek. A másik oldalon maga az Ige leereszkedik, megkeresi, megtalálja a földet, s akkor az ember a szíve elé tartja kezét, nem osztja meg azt a szívet Istenével. . .

Íme, egy átoktól megvert szűkkeblűség! A másik egy szerencsés lelkület. Azóta, hogy ez történt, folyton a

két lehetőség között hánykódik az emberiség. Ha az Egyház röptének megfelelően minden évben élénk áll, s elolvassa ezt a történelmi eseményt, akkor azt csak azért teszi, hogy az embert szerencsés kézzel visszatartsa attól a lelkiülettől, mely minden vágy dacára keresne embert, erőt, hatalmat, de a szabadnál belebotlik azokba az emberi fogalmakba, melyek abba az örületbe kergetik, hogy előtte csak az fényes, ami vakít; csak az nagy, ami arányaiban nagy. Olyan fénysugarak kellene neki, melyek a paripáról a porba sújtják, mint Sault, — akkor lesz csak Szent Pál... De még akkor sem a Pál lelkével beszél, hogy: Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem? (Ap. csel. 9, 6.) Hanem két ököbe verődő kezével, eget verdeső káromkodásával ellenkezik . . .

A baj, mely karácsonyainkat elrontja, a vész, mely csak a karácsonyfa köré tereli az embert, abban rejlik, hogy ez a pásztori lelkület hiányzik belőlünk, meg vagyunk verve az átokkal, hogy Isten minden beavatkozásával szemben a páncélok páncéljába zárkozunk el.

Most, mikor már három éve a hatalmak ezen kispadján vagyunk kifeszítve, hányan vagyunk a karácsonyjéj csendjében, kik tudjuk, hogy most termékenyít az isteni jószág; hányan, akik magukból kiemelkedve azt mondják: — menjünk ki magunkból; menjünk át az evangélium ösvényeire; e perctől kezdve lerakom az én életbölcseletemet, mert szégyent hozott reám, csalódásba ejtett, s elmegyek a történések azon mesgyéjére, hol az Isten megkeresi a földet és azon az embert, s emberi eltorzítás nélkül követem, amit tanított; szívembe hozom az evangélium törvényeit?! . . .

Menjünk át a Krisztushoz!

Ki az, aki átment közülünk a Krisztushoz?

Tessék átmenni addig a pontig, az emberi életvezetés pontjáig minden sajnálat nélkül, amit Krisztus mutatott. Jövünk tiarás papok, koronás királyok, wohlhabend emberek, teológusok és nem teológusok, európai műveltségű emberek, — s azt kell megállapítanunk, hogy nem mentünk át... Talán ígéretekben, mímelésben igen, vággyal igen. De kezünk nem érte el azt a célszalagot!...

Isten eljött; itt volt; járt közöttünk, módokat keresett, hogy állandósuljon. Kialakult ez? Átmentünk hozzá? Elértük elveit? Kisajátítottuk szándékait? Egyek vagyunk Vele? . . . Még abban sem, amiben pedig szeretnénk egyek lenni vele: békesség a földön a jóakarató embereknek! . . . Akik kérik és akik áhítják a békét, jóakarató emberek azok? Az akarat nem ötlet, fuvallat, sóhaj, lüktetése az idegzetnek. Az egy láncolat, olyan, mint amilyennel Isten világot teremtett, fenntart. Nem az, mely felemel, leejt, hanem amiben tartalom, céltudatosság van; olyan, mint az Isten és annak minden operációja.

Miért nincs békesség? Meddig nem lesz?

A gonoszoknak nem lehet békéjük. Amíg a gonoszság tajtékzik végig az emberen, addig lehet ideiglenes béke, de ami ki nem apad, ki nem fogy, azt a békességet emberi szívben megtalálni nem lehet.

Mi az ára? A kis Jézust megkereső és megtaláló lelkület. A szó nagy, a lecke kemény. Félek, hogy 1916 karácsonya is hiába lesz . . .

Menjünk át egészen odáig! Mikor ezt itt elmondom pásztori lelkülettel, a tizenharmadik század erős katolicizmusának lelkületével parancsoljuk magunknak, hogy átmegyünk tűzön, vízen, tüskén, bokron keresztül a betlehemi csillagig, mely ott virraszt a kis Jézus jászola fölött! . . .

Újesztendő napja.

1. Az újesztendő elindítása.

(Gondolatok. 1917.)

Hallottátok, hogyan ír az apostol Titushoz írt levelében: Megjelent a mi Üdvözítő Istenünk kegyelme minden embereknek, oktatóván minket, hogy lemondván az istentelenségről és a világi kívánságokról, hogy józanul, igazán és ájtatosan éljünk e világon . . . Ezekről szólj, és ints. . . (2, 11-12, 15.)

Aligha találhatnék más, alkalomszerűbb szavakat

a mai napra. Mert ne essünk abba a társadalmi hibába, amely ma kimerül a szerencsekívánásban. Ha ezek a kívánságok félig őszinték volnának, s nem kísérné az emberi irigység és féltékenység árnyéka, akkor tán nem szólnék semmit. De mert mi mindnyájan a saját szívünkön hallgatózunk, azt kell megállapítanunk, hogy ezekből a kívánságokból nagyon kevés az igaz és őszinte.

Sokkal jobb, ha a szószékről apostoli szavakat idézek, melyek döntő befolyással avatkozhatnak életetekbe ez évben. Azt mondja az apostol: — te eszmélkedjél csak; vésd jól bele a lelkedbe, nehogy könnyen megfélekedjél róla, hogy megmutatkozott nekünk az Úr kegyessége, s pedig nem az emberi gondolkodás mércéje szerint, mellyel a nagy, a majesz-tatikus bemutatkozni szokott, hanem megjelent közöttünk minden kirekesztő megkülönböztetés nélkül egy tulajdonsággal, mely eddig szokatlan volt, amit a zsidók nem ismertek, amit még a mai kor embere is idegenkedve fogad. Megjelenik valamit cselekedve, a cselekedete pedig tanítás, a tanítása közlés, amely mellett kezd a szív kérge olvadozni. Megjelenik közöttünk oktató, az oktatás gyümölcsét erősen befektetve lelkünkbe, hogy megtagadva az istentelenséget, józanságot, igazságot, s több jámborságot, Isten- és emberszeretetet vigyünk be az életünkbe.

Van-e ennél egészségesebb, az ember sajátosságának megfelelőbb keltés az újév hajnalán, mikor a feledés mámorából egy hosszú év küszöbén értelmet és szívet azzal ébresztünk, s indítunk, hogy: — nézd csak te evangéliumi ember, aki minekutána végigvert rajtad a csalódások ostora, szállj le ezekről, szállj le annak a felhőnek a gondjairól, melyen eddig nyargaltál, s értsd meg, hogy neked józanság, igazság, jámborság kell azzal a léha lelkülettel szemben, melyet eddig hol untál, hol hozzá görcsösen ragaszkodtál?! Ez az az esztergályozott lelkület, mellyel te mindent, ami körülötted adódik, hasonlóan kezelsz: Istent istenesen, lelkét lelkileg, virágot virágosan, gyöngyöt gyöngyösen! Az

életet, mint egy nagy együtttest az ő természete szerint kell kezelni! . .

Ismerjük el, hogy ebben benne fekszik mindaz, ami az embert egyénné, az egyént nagygyá és értékessé teszi. Józanság nélkül azt megtalálni, megkeresni, ami az egyénben benn van, nem lehet. A félszeg tekintet a való értéket nem ismeri fel, az álnok tekintet nem akarja megismerni. Hogyan üljön hozzá valaki egy kezdődő szonátának elején a megoldásnak az első szölamához, ha az egész felkészültségében nem a teljes elfogulatlanság lelkületével fog bele? Keze tele van feladatokkal. Hogy oldja meg, ha nem józansággal? Hogyan omlik szerte minden, hogyan csúfolja fel milliárdnyi alakulatában a lét azt az embert, aki a dolgokat nem az ő természetük szerint fogja nézni, aki leül a hangszerhez, s rúg egyet a billentyűkön, aki az emberi lelket, a felebarátot, a hivatásbeli társat, a feleséget, a gyermeket, a dresszúra eszközeivel akarja maga körül kipányvázni, szóval aki a dolgokat nem a természetük szerint kezeli? Kezdi ezt az oltáron a legszentebb dolgoknál, s végzi lent a legegyszerűbbnél.

Ez csődje az embernek. Azért a legnagyobb fogalom előtt, milyen az Isten, megáll kételkedve, az örökkévalóság előtt hitetlenkedve, s mondja, hogy nincs Isten. Világos, hogy nincs, ha ott keresi, ahol nincs és úgy keresi, hogy meg nem találhatja, nem avval a pallérozottsággal, finom tapintattal, ami kívánatos hozzá. Páncélos kézzel, óslény patájához hasonló keménységű patával nem lehet a gyöngé ibolyát megfogni. Durva marok, érdes kéz a legfinomabb selymet értéktelennek fogja mondani, annak fatörzs kell. . .

Ezt a lelkületet vigyétek be az életbe: — dolgozátok ki magatokban, neveljétek ki magatokat arra, hogy mindent, amihez ésszel és szívvel odalépni akartok, azt sajátlagos természetének megfelelő gesztussal és érzéssel tegyétek. Aki mást üdvözölni akar, az nem nyúl a farkós bothoz. Aki mást csókolni akar, az nem vicso-ritja a fogait. . .

Valahogy kegyesen, áhítatosan, tehát nem közön-

ségesen, nem elzárkózottan, hanem megnyilatkozva, s megközelítően éljetez. Istenhez istenes, az állathoz az állat természetéhez simulólag, megfelelő gondolattal és hangulattal közeledj, s akkor nem lesz üres az életed! . . .

Ez több, mint szerencse, boldogság. Ez az embernek, s a körülötte való dolgoknak valeur je.

Ez az újévi mondókám. Túl a sablonon, valami abból a gyakorlatiasságból, amely hiányzik belőlünk. Álljon előttünk ma, mint egy követelménye az újévnek. Én úgy fordítom az apostol szavát: — ne írj, ne oktass, mert az másoknak leadott lecke, hanem így gondolkozzál, annak nyomán cselekedj, s akkor az év derekán s végén a siker öntudatával tettél előre lépéseket. . .

2. Újévi program a kötelesség jegyében.

(1920.)

Ez a nap, melyet az Isten ránkvirradni engedett, nyújtja azt az alkalmat, mikor az emberek egymást nem a szokásos társadalmi formák között bevett kifejezésekkel sietnek üdvözölni, hanem valami versengésszerűen, ösztönös gyorsasággal iparkodnak elibe vágni egymásnak, hogy sikerüljön a másikat megelőzni egy kívánságnak felszínre juttatásával, mellyel annak a történések bekeretezett időtartamára, az új esztendőre szerencsét, boldogságot kívánjanak.

Ez a nap az, amelyiken túlteng az emberiség szívében-e, nem tudom, de az ajkán mindenesetre, az egymással szemben tanúsítandó jóakarattal. Ez a nap az, amelyiken túlteng az emberiség szívében-e, nem tudom, de az ajkain kétségkívül, az az egymással szemben megnyilatkozó előzékenység, a szívesség és szívélyesség, sőt majdnem azt mondanám a keresztény felebaráti szeretet formáiba kiöntődött szívesség. . .

Tehát boldogságot, szerencsét, valami jól elrendeztettségét az életnek utalványozzák ki az emberek egymás számára sebbel-lobbal kiömlés-, kiáradás-szerűen. És ez nem baj! Ez nem is lehet megbotrán-

koztató, sőt amennyiben őszinte érzés a forrása és igaz motívumok mozgatják, egészen nemes, szép, méltósra méltó témája az emberi szívnek. . .

De a felszínen mozognánk, meg talán könnyelműen vennők ennek jelentőségét is, ha ezeknek a szerencse, boldogság sárkányára felültetett szívbeli indulatoknak és érzelmeknek mögéje nem tekintenénk egy kissé, ha a boldogságot és szerencsét, a boldogulást és egészséges elhelyezkedést az életben, a szavak szárnyalására bízánk. . . Mert, amit nekem más kíván, amihez nekem lelkem kíván, körülményeket szán, kereteket, formákat szán, azt magamnak kell tartalommal kitölteni. Mivelhogy a boldogsággal úgy vagyunk, hogy annak a tömegét, a kölöncét magunknak kell egy hosszú esztendő munkás és dolgos tevékenységének az üllőjén fonallá, sodronnyá nyújtani, hogy bele tudjuk fűzni annak a tűnek fokába, amellyel mi magunk varrjuk egyes darabjait, részeit az emberi életnek.

Mögéje kell néznünk a jókívánatok özönének! Elő kell kotornunk, kaparnunk a feltételét annak, hogy az a boldogság egyáltalán lehető lehessen. Különben szánhatód te azt akármilyen csepegő szeretettel, adhatod azt a legbarátságosabb mosolyoddal, fuvolázhatod, dúdolhatod azt a legédesebb hangon, — nekem az mindössze annyi marad, mint a kirakatüveg előtt filozofáló, irigykedő, megkívánó emberre nézve mindaz a sok drágaság, mely azon belül van . . . Pedig az a jó boltos, az az üzletét értékes holmikkal jól berendezett becsületes kereskedő ugyancsak szánja mindenkinek mindazt a kívánatos drágaságot, mit kirakatának ragyogó, fényes üvegtáblája mögé exponál! . . .

Nekünk tehát a boldogulás előfeltételét kell keresnünk. Azt a vasat, melyet a jókívánatok hajtóerejével föledzett karunknak kell szét- és megdolgoznia; azt a kondíciót, melyet az akaratok kohójának melegében kell a vörös, sőt a fehérizzásig hevíteni. S ennek a keresésében eljutok egy fogalomig, amely a 365 napos turnus részére, de a mi személyünkre nézve jelenti az

egész nagy egyéni munka anyagát, s ez nem más, mint a — kötelesség.

Egy híres francia dominikánus, aki száz és ezer léleknek volt hivatott vezére és vezetője, kb. 25 évvel ezelőtt egy levélkollekciójában, melyet egyik vezetettjéhez írt, a kötelességről is szólt egyszer. Nagyszerű definíciót, ritka rövidségű meghatározást adott róla. Ha szórói-szóra fordítjuk le, a gallicizmus szelleme nélkül így hangzanék ni: — a kötelesség az Isten! De ha a nyelv géniuszának megfelelően adjuk vissza az értelmet, akkor ez annyit jelent, hogy az Istenhez a kötelesség révén férközünk . . .

És tényleg! Nem lehet és nincsen másképen! Elmélkedjünk csak!

Az Alkotó, a Teremtő meglöki, elindítja a maga útjára a mindenség óriási tömegét, s vele a világot, s a világ mélyeiben és fölületén vele együtt az embert. Bizonyára nem egy teljesen külön, független módban és létben, hanem szervesen kapcsolva és kombinálva a többi létezővel, erőtényezőkkal. . . Egy mindenségben, amely gördül; egy világban, amely él és van; egy létben, amely adódik és önmagát adja, lehetetlen elképzelni egy minden tekintetben independens tényezőt, melynek semmit sem kell tekintetbe vennie; mely mindenképen és minden vonatkozásban szabad és független attól, amiben, akivel, aki által, révén él és van és ahogyan van . . .

Bele van illesztve, kombinálva az ember is a világba, a mindenségbe. És a mindenségben belül egy számára biztosított lengési szabadság kimérése mellett, ennek a lengési szabadságnak kihasználhatási lehetősége mellett a végső szemponttól függőleg és azzal harmonikusan, abba belemenőleg és egybeolvadólag megy a maga útján a Végtelen felé . . .

Itt meredezik az a nagyszerű obelisz, az a kiforgathatatlan gerinc, itt helyezkedik el az az iránytengely, mely a teremtett világ alsóbbrendű tényezőinél, mint törvény, az emberre nézve, mint kötelesség nyilvánul. Ez alatt az állat nyög, az ember pedig dalolva

teljesíti. Az előbbi szükségszerűen engedelmeskedik neki, az utóbbi pedig általa, mint erkölcsi elvek figyelembevételével, tényeinek díszítést, színt, illatot, szépséget, jelentőséget, értéket ad. Az ember a szabadon teljesített kötelességgel közelít a Végtelen felé! . . .

Az Istenhez vezető út a kötelesség útja!

Ez az, ami amíg egyrészt a maga célszerűségében és célrairányozottságában biztosítja a boldogulás lehetőségét, addig másrészt intermezzókban, mondanám az élet pauzáiban máris eltölti őt valami nyugodt, kibékítő, befektetések kínját megédesítő nyugalommal: — megtettem azt, amivel tartozom és úgy tettem meg, hogy még az alsóbbrendű kritika is, nemcsak az Istené, de az ember szeme, részrehajló szíve, önzéssel megvakított lelke is kénytelen rámondani, hogy amit tettél, szépen, jól, becsületesen tetted . . .

Keresztény Testvéreim! Valóban az embernek a földön boldogságot, örömet nyújtó lehetőségét nem tudom másképp elképzelni, mint a kötelesség keretei között. Nem mondom: vaskeretei között, mert ha bennünket a vasszögök, s a kötelesség acélkeretei vennének, fonnának körül, nem látnánk magunkban és magunk körül kötelességszegő életet; nem lehetne mód arra, hogy az ember önmagának szemrehányást tegyen az elmulasztott kötelességek révén beállott keseredettség, bénultság miatt.

Az embernek erőt, hitet, reményt, önmagához való erőt, hitet és bizalmat a kötelesség tudata ad; akár mint egy önmagába rögzített, szokássá sűrített lelkület, akár mint egy vezető csillag, mely folyton és mindig világít, akár mint egy — hogy is mondjam? — jó szájíz, mely a keseredettség-, lehangoltság-, melancholia-, unottsággal ellentétben a csendes, békés lelkületnek adja, adagolja a lehetőségeket, melyek nagy krízisek után, de végre mégis csak kibékítő hatásúak.

A kötelesség útja visz az Istenhez! A meg nem romlott, el nem ferdített kötelesség sarokvasa rögzíti az ember életét a boldogulás felé!

Eszméljünk rá!

Ha valaki az ő egész életének alfabetumát mind csak ezzel az alfával vagy bétával vagy x-szel kezdi: — kötelesség; ha minden matematikai példájánál az életben az adott mennyiség ez: — kötelesség; ha mindennapi kenyere, amellyel a tarsolyában hozzáfog az élete napszámjához: — kötelesség; ha indulója, mellyel táborba száll, az izzasztó, verejtékesítő munka napsütésébe, a kötelesség első akkordja, akkor az a boldog esztendőnek, az a boldog időnek vagy mondjuk, boldog életnek, léleknek előfeltételét a maga számára lefoglalta olyan elvitázhatatlanul, hogy azt tőle semmi veszedelem ki nem mossa, hogy az ő örömet és boldogságát semmiféle moly vagy szú ki nem rágja, hanem beleülededik az agyába, szívébe mint egy tengely, beleül és beleevő dik, mint egy évgyűrű . . .

Istenem, hol volna az emberiség, hol a világ, a nemzet, a haza, ha ez a csodálatos fogalom ilyen mindennapi kenyér, hajnali vagy esthajnali zengő dana volna?! Hol volnánk én és te, ha a kötelesség megszentelt hangulatai, ha a kötelesség himnusza, ódája, lírája, epikája, tragédiája, ha az egész élet minden vonatkozásaiban a kötelesség és a kötelesség szellemétől átítatott tevékenység lenne!?! . . .

Mikor én nektek Keresztény Testvéreim, boldog új esztendőt kívánok, szeretnék ráolvasni, ráimádkozni, belemekkommandírozni a lelketekbe valamit. Csak keveset. Csak egyet. De amitől és ami alól egyiketek se akarja magát dispensáltatni: — a kötelességet! Mert nélküle az élet becstelen, dicstelen, tartalmatlan, üres volna! . . .

Tehát egyet kívánok, egyért fohászok, egyért rimáncokodom; azért, hogy éljen bennünk az emberi boldogulás alap- és előfeltétele, gránitnál keményebb fundamentuma, aranyerecskéje, gyémántos ragyogása, napsugara, tüze: — éljen bennünk a kötelesség! Amen.

Nagypéntek.

A nagypéntek jelentősége.

(Gondolatok. 1913.)

Azzal a hűséggel, mellyel az Egyház Jézus egész életét átéli, azzal az emberfölötti, mert isteni kegyelem-ből táplálkozó ragaszkodással, mellyel Jézus életének minden legapróbb jelenetét belevési a küzdő emberbe, azzal ünnepli Krisztus fájdalmas halálának emlékezetét is. Erre a fájdalomra, melynek párja nincsen, a keresz-tények szíve megdobban.

Ne gondoljátok, hogy a nagypéntek egy nagy mani-fesztáció, egy óriási csáberejű kép, s egy hivatalos em-lékezés az Egyház testét alkotó tömegek részéről. Ez nem egy nagy tabló a kereszténység életéből! Nem. A nagypéntek az emberek lelkében vájkálódik. Lelket tördel. Szíveket, lelkeket közelebb hozó procedúra, és pedig nem tömegekben, nem énekszavaknak és siral-maknak engedelmeskedő tömegben. A nagypéntek egy mesésen egyéni kapcsolódás Krisztus és külön-külön az ő halála által megváltott ember közt.

A nagypéntek az egyénekből, lelkük szeretetéből előtörő rezonancia. Krisztus mondja, hogy mindent megtett, s az ember ezt elismeri. Krisztus tekintete végigfut az egyéneken, s az egyénekből előtör a hála, s a köszönet megnyilatkozása. Megtörtént a nagy ese-mény és a lélekboldogulás lehetősége előttem minden kétséget kizárólag. Pecsétje a Krisztus holtteste és elpergett vére. A világ van, az élet göngyölög, a tények körülöttünk dübörögnek, úgy érezzük, hogy körülöt-tünk minden lesz. De van az embernek egy vágya, egy ösztönös kívánsága, egy nagyjátéka, melyet megnyerve akar tudni, egy ügye, melynek lebonyolításán a lelke vajúdik, s ez a kérdés: — lehetséges-e üdvözülni? ... Kell egy fix pont, melyhez kapaszkodik, egy megdönt-hetetlen bizonyosság! Van-e? S a felelet rá: — consum-matum est! El van végezve! Beteljesedett!

A fájdalmas Szűz tudja, hisz szívének magzatja nem él. Azok az érzések, melyek az ő idegein keresztülsírnak, bizonyítják, hogy az ügy el van intézve. S Szent János, aki szívéen aludt eddig, most a sziklán áll a kereszt tövében. Tudatában van, hogy Krisztus a szívéről letépte még az édesanyját is, hogy azon ne legyen más, mint az ember vétke. S az a Longinus, mikor lándzsával sebet fákaszt, a saját lelke sebéét összevarrja; s a körülállók, kiknek ajkáról elsurran egy öntudatlan kiáltás: — valóban az Isten Fia volt!, az az egész környezet, melyben egy változat, egy fordulat az elsötétülés, a sírok megnyílása, a halottak feltámadása, és ez mind óriási kórusban zengi: — beteljesedett! Ezt az ígét átveszi az ember a Kálvárián lengedező szellő szárnyáról s mindenütt ezt az egy szót halljuk. Ha lehetne valahogy beleélni magunkat letúnt időkbé, mikor kérdezték egymástól az emberek: mi hír? mi újság? S a felelet ez volt: — consummatum est! ... A melódia, mely a hívek ajkáról elszáll: — beteljesedett!

Az egész emberiség ülte az ő nagy várakozásának idejét, s mialatt Júdeában egy titokzatos atmoszféra nyomta Pilátust, Kaifás és Júdás lelkét, mialatt a Krisztus szenvedő ajkáról, fejről folyt le az agónia könnye és vére, ugyanakkor mindenütt egy nyomás ülte be az agyat, egy szabadulási ösztön gyötörte az embert és ez várta a sziklák repedését, a halottak feltámadását, ezt az egy szót: — consummatum est!

Ma már csak egy nagy szent megállapítás van, mit a nagy Küzdő maga állított fel, mikor a legyőzött, aki azonban győző, bevallja, hogy ez az utolsó izomropogás emberiségét és istenségét boldoggá teszi, az, hogy az ő teremtményét újra fölemelt, megszentelt szépségben láthatja, s az Isten arcát az ő atyai jóságában . . .

Ez a nagypéntek nem egy évenként a szokások kerekén előgördülő nagy jelenet; nem a nagy Szenvedőnek ide lekérlelt megjelenítése, nem ein grosses Lauschen der Menschheit. Mintha a nagypéntek hajnalhasadásakor minden madár csőre elhallgatna s csak egyet lesnek az emberek, egyik szeme a másik ajkára tapad . . . vajjon

nem hallja-e már a másik, amit Ő még nem hall: — consummatum est?!...

Minden más egyéb belénk szúvasodott gondolatot ki kell vetni, s innen a lélek mélyéből kitörő szent ihletet kell megszerezni, azt, hogy igen, az én ügyem meg van nyerve, csak *én* veszthetem el. . .

Ezzel a tudattal kell kilépni a nagypéntek némaságából a küzdő életbe. Bízatok, mert bízhattok, mert én meggyőztem a világot, mondja Krisztus. Ti, akik akartátok ellesni ajkamról azt a szót: beteljesedett, lépjetez bizalommal a mindennel kecsgető húsvétba! Már akarlak látni titeket az életetek Golgotáján keresztül törve. Akarom látni a ti arcotokra kitétoválódott vágyának, a sikernek a vágyát . . . Menjetez a beteljesít tés felé!

Ha mentek, lesz nektek is olyan diadalmas temetésiek, olyan békés, diadalmas álmotok, s olyan diadalmas föltámadástok, mert a nagypéntekre csak boldog feltámadás következet! . . .

Húsvéthétfő.

Emmauszi tanulság ...

(Gondolatok.)

Két tanítvány Emmausba megy. Súlyos gondokkal a lelkében. El akarnak távolodni Jeruzsálemtől, amelyben a sötét események lenyűgözték őket. Menekülő emberek. Mitől menekülnek? Az elől a sötét gond elől, mely a költő szava szerint ott ül a nyeregben a lovagló ember mögött. Ez a saját lelküktől menekülő emberek élettörténete. De vajjon nincs-e e két tanítvánnyal szembeálló vonatkozás, mely egészen más, sokkal fenköltebb benyomást nyújt, mint a futó emberek? Én azt hiszem, hogy van, s ez nem a menekülő, hanem a kereső, s nem az ember, hanem az Isten.

Az emmausi úton ott a két ember, aki menekül és az Isten, aki keres, aki nem fut az Ő terheitől; aki

nem fosztja le magáról a gondokat, melyek szívéen ülnek, hanem szívét minél sebesebb mozgásba hozza.

Az Emmaus útján a magasban volt lelkek lesiklanak a gondjaik lejtőjén. Az emmausi tanítványok fátyolozott tekintete az ószövetség zsoltárának egy tipikus megnyilatkozása, melyben a lélek sír, hogy arcot akar látni, melyen nem a bánat, s a halál sír, világosságot kérnek az Isten arcáról az ember arcára. Én nagyszerű átívelésben az ember képében látom visszatükröződni az Isten arcát. Három remek történet van, melyek nagyszerű epochát jelentenek az ember életében, ha meg tudja fogni a gondolatát.

Az első jelenet az, melytől a legidegenebbek vagyunk. Nem mintha a jelenet esztétikája le nem fogna, hanem, mert nagy a távolság. Az első jelenet ősi jelenet. A kifejlődött, a küldetésének miliójébe beállított ember öntudatra ébredése, mikor hallja a nagyszerű hivatást: — te itt fogsz élni! Érti azt a nagyszerű parancs-szavat, mely őt itt mindenkifölött szuverén uralkodásra hívja, s egy termékenyítő ösztönzet fut át az ember idegzetén, mikor szemével és szavával kommandót adott a körülötte nyüzsgő természetnek, akkor feltámadt benne a vágy: — teljesen belenézni az Isten szemébe. És ez sikerült. A Szentírás első könyve leírja, hogy az Isten megmutatta magát nekik minden este . . .

Az ember lát maga körül mindent, ami az ő kezének intését várja. Látja az isteni arcot, s most föllép benne a vágy, a tombolás, a tévelygés, de ez a tévelygés nagyszerű: — az ember följebb akar menni. És mikor ez az ember magasabbra téved, akkor előtte áll a megállj-ra, a visszatartásra, a fegyelmezésre intő arc. Istennel szemben nincs bölcsesség, nincs tanács, nincs okosság. Itt látja először az Úr ábrázatának a vonásait abban a fensőbbségben, mellyel megállítja a tévelygő embert, az ember életét, aztán egy vétót mond neki.

Ez az első istenarc. Erről a magaslatról megismerhető az Isten. S zúgnak, üvöltének a viharok, de nem a passzátok, s nem a tenger vihara, hanem a lelkek

sirámai és hangzik: Ó Adonai! Nyilatkozzál meg, har-
matozzátok egék, mutasd meg arcodat!

S az Ige testté lőn. Ott látjuk az isteni Üdvözítőt bevonulni Betlehembe, játékszerű szent összeállításban, jászol, szalma, pólya, kis gyermek. Történt valami? «Menjünk át megnézni, mi történt?» — mondják a pásztorok, s mennek nézni valamit, ami egy új elhelyeződés, s látnak jászolyt, szalmát, pólyákba kötött kisdedet, állatokat...

Ezek az események, melyek itt gördülnek, valakikért történnek. Ez mind valaminek az ügyében történik ... Az az első prehistorikus kép nagyság és nagyság. Világ, Isten, ember, van-e ennél nagyobb? Milyen világ? Hegyek, völgyek, flórák, faunák. Isten, az Úr lelke lebeg a vizek fölött. Ember, aki odaáll mindezek fölé azzal a tudattal, hogy ő mindezek fölött úr. Itt egy jászolyba fektetett kis gyermek. Az egyik nagy a nagyságban. A másik nagy a kicsinységben, s az ember valahogy ezt az istenarcot meg sem ismeri. Micsoda tragikuma az emberi léleknek, hogy ezt a két méretet: kicsinységet és nagyságot félreismeri és egyikben sem ismeri meg Istent, aki nagy az ember fölött és kicsiny az ember miatt . . .

És van még egy harmadik reláció is. A tanítványok azt mondják a Vándornak: — maradj velünk, mert már nyugovóra hajlik a nap! S bemennek, letelepednek, s ő töri a kenyeret. Mit csinál? Töri a kenyeret. Kicsoda? A jóság. Símé, megismerik őt a jóságban, mikor leereszkedett hozzájuk. Töri velük együtt a kenyeret, mikor leül az ő eltévedt elméjű, megzavart kedélyű tanítványaihoz. Megismerteti magát a jóságban! Micsoda nagy igazság, hogy ahol a nagyság megtéveszti az embert, ahol a kicsinység feszélyezi az embert, ott az ember látóvá lesz és felismeri az Istent a kenyérszegésben. Akartok ebből egy gyakorlati tanulságot?

Maradjunk a kenyér mellett, a mindennapi szükségesség mellett! Maradjunk a szívünk mellett, hogy el ne kapassunk! Akarod ismerni az Istent? Ül le hozzá. Tartsd Őt magadnál. Kényszerítsd Őt, hogy nálad ma-

radjon. Ne úgy tégy, mint az első emberek, kik föléje akartak emelkedni; ne gondolkozzál úgy, hogy a kicsinységekben nem találsz meg, hanem maradj ott, ahol vagy s kényszerítsd az Istent, hogy maradjon veled és meglátod, hogy az az appelláció a jóságra odavisz téged Hozzá és egyesít vele téged l . . .

Ha végbemenne a mi lelkünkben ez az emmausi esemény, s mi egy szent szövetségben összeforrván lát-nánk magunk mellett az Urat, akkor el nem engednők, küszköd-nénk vele, tartanok a palástját, hogy ne tudjon elmenni tőlünk! . . .

Vajha a mi szívünk rezonánsa is az lenne, hogy gerjedezne a lelkünk, mikor töri számunkra a kenyeret, amelynek van puha beié, de keserű héjjá is. S ez a kettő egy ízléssé, egy érzéssé folyik össze az ember ajkán, szívében, s ez az Isten jóságának lefoglalt eredménye. Istent a nagyságban félreismerte az ember, a kicsinységekben nem ismerte fel, de a jóságban feltalálta . . .

Pünkösdhétfő.

Krisztus és üdvösségünk.

(1919.)

Mert nem azért küldte Isten az ő Fiát e világra, hogy ítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön e világ őáltala ... így olvastam az evangélium figyelmeztető szavát az imént és nem kétlem, hogy ez az ige, amelyiket Szent János apostol rögzített meg számunkra az Üdvözítő tanításáról, az első hallásra is jótékony, felvilágosító, magunkhoz térítő hatást gyakorol a lelkünkre, mert ne feledjük el, hogy valamikor régen simeoni ajkáról hallatszott jövendölésszerűen, próiétai ihlettel, megrázó, súlyos hatással egy nyilatkozat, amelyik az Üdvözítő személyét úgy aposztrofálta, hogy a kisded Jézusnak nemcsak azt tulajdonította, hogy sokak üdvösségére leend, hanem hogy sokaknak romlására is . . .

De minket jobban érdekel az Üdvözítő szava, aki

önmagáról és az emberekhez való viszonyáról szól: nem romlásról és nem ítéletről beszél, hanem üdvösségről. .

A motívum, ami a Krisztust adta; a motívum, amely őt a földhöz és az emberekhez kötötte; a motívum, amely munkálkodásának lendületet adott egy és azonos a semmiből világot, a káoszból gyönyörűséget alkotott Gondviseléssel, egy és azonos a világot konzerváló akarattal. . .

A motívum, ami ajkaira szót adott; az indító ok, amely felajzta az ő akaratát az életet tevő és megváltó szenvedés készségére; a motívum, amely a nagy tragédia után visszahozza őt az emberek közé, akiket elég oka lett volna elfelejteni; mely negyven napon keresztül kondenzált, újabb tanítói működésre ideküldte közénk; a motívum, mely az elválás felejthetetlen pillanatában kiszakítja szentséges szívéből azt az akaratot, amelynek kicsattanó bimbója a Szentlélek missziója ez a jelző: — nem pusztítani, nem meggyalázni, hanem üdvözíteni! ...

Keresztény Testvéreim! Minden jóság addig jóság, amíg teremt, amíg alkot, fenntart, életet ad, amíg a folytatólágosságot mint verbum regenst tartja maga előtt. Minden jóság annyiban foglal le, minden jóság annyiban sajátít ki a maga számára bennünket, amennyiben engem, mint egyedet, mint az ő gondolkodás- és érzélem-tárgyát körülvesz, melenget, ihlet, besugároz, inspirál, éltet, nevel, meg- és áthat. Mennél jobban egy velem, addig és annyiban jóság. S minél messzebb húzódik tőlem, s minél többször teszi meg azt a csúfot velem, hogy csak privilegizált pillanatokban ad egy-egy szilánkot, sugarat, melegséget, lehelletet önmagából, amelyet nekem kiküszködve kell kistrázsálnom: ez a jóság játszhatik a fönséges, megjelenthetik a nagyszerű méreteivel, lehet jóság úgy megmintázva, hogy a tömegével agyonnyom, erejével lesújt, ez a jóság idegen, mert messzi valami, amelyikből egy-egy délibáb mutat nekem, a pusztában tikkadt vándorlónak csalfa, talán nem egészen csalfa, de engem ki nem elégítő képet, de végre is csak képet. Ámde nekünk nem kép, hanem valóságok

kellenek: kiből és miből inkább, mint az Istenből, mert az anyagból, az emberekből — jaj már — igen sok van! A fojtogatóból, a gyötrőből, a kínzóból, akár más legyen az, akár magam, sok, sok, elég volt már! Ne ezekből, ne ezekből, hanem az Istenből minél többet! És ez az igénye az emberi léleknek a legbecsületesebb, legtisztességesebb: szenvedélyes vágya, hogy betöltse azt a rést, mely agyunkban és szívünkben támad.

Mi rohanunk, iramodunk, loholunk és lihegünk a felé a Valaki felé, aki ebből a szenvedélyességből kicsalja azt a kapcsolatot, amely őhöz köthet és rögzíthet bennünket. És ezen kapcsolat révén rávisz azon útra, melyen megtaláljuk azt, amit keresünk: a lelkünkön át, rajta keresztül — az Istent.

Ez a motívum, amiért az Üdvözítő lejött a földre; ez a magyarázata annak, miért nem tudják kipusztítani a Krisztust a földön. És lehet, hogy akár a természetes erők, mint orkánok kidöntik a keresztet az útszélen; lehet, hogy az idő vasfoga, az eső cseppje, fagy és jég el fogja mállasztani azt a homokkövet, melyet a keresztény ikonográfián át a kegyelet rögzített oda az úttestre, mint kőbe faragott szenvedő Krisztust; lehet és volt már, hogy emberek és filozófiák beleültek az emberi agyakba és agyvelőkbe és kezdtek ott egy munkát, amelyre rámondták, hogy purificatio, — az agysejtek kitakarítása — és lett belőle egy nagy mystificatio, óriási csalódás vonalakon keresztül, zónákon keresztül, világrészeken keresztül: denique a Krisztus maga kipusztíthatatlan! mert történelmileg, ökonomikusan berendezkedő megnyilvánulása annak az isteni őserőnek, mely a semmiből mindenséget és a mindenségbe embert állított bele. Mert egy nagyszerű vállalkozással lép elénk: konzerválni, megmenteni, kvalifikálni — és legyünk gyerekek, legyünk ostobák, de legyünk keresztények! — az örök életre minősíteni az embert! . . .

Nem engedjük mi, ámde engedi az Isten! Ezért és ennek igazolására áll az ember mellé a Krisztus: Testvérek, emberek fiai, én nem pusztítani jöttem; az én gesztusom nem a kondemnáló, a megsemmisítő hatalom-

nak a gesztusa, hanem az én gesztusom az ölelésé; a koporsót megilletőnek és abból életrehívónak a gesztusa; a kenyérszegésé, mellyel törtem az ötezernek és ma a milliárdoknak, akkor árpakenyeret, ma az én testemet; az én gesztusom az, amelynek szava, beszéde imádsággá vaporálódik és azt lihegi, azt susogja, azt harsogja és azt dalolja: Atyám! bocsáss meg nekik . . .

Hát nem ez a fogalom Krisztusról? Nem ez a kedves, puha, kipárnázott, egészséges gondolat a Krisztus személyéről? Nem ezt gügyögi, ezt a felismerést bennünk a kereszténység: hogy Te üdvözíteni jöttél!? — Ha a te üdvözítő munkád az a megkívánt, megsóhajtott, megcsodált valami, hát akkor Uram! mi legyen az, amit mi inkább ismételjünk szóban és valósítsunk, éljünk meg cselekedetekben, mint ami a te beszéded? Ahogy te mondod a lélekosztó vasárnap evangéliumában: aki engem szeret, és beszédemet megtartja, Atyám is szereti őt és hozzá megyünk . . . (Ján. 14, 23.)

A Krisztus szava, a Krisztus beszéde, a Krisztus parancsa — ne használjuk ezt a* szót, ne mondjuk ezt, hanem valami egyebet, mást, ami jobban idevág, ami összevág és egybeesik azzal, hogy «üdvözíteni akarom az embereket», ennek nem parancs a jellege! — egy kérdés. Volt momentum, amikor az Üdvözítő kért. Amikor úgy találta, hogy ne ex cathedra, hanem ex corde szóljon — egy kérdés: *vigilate et orate!* Az Üdvözítő nagy tendenciájának, amellyel nevelni, tökéletesíteni, isteníteni akar: az a két sarkpontja nem preceptív, nem a diktálás kíméletlenségével hangzik, nem a méltóság teljének öserejéből előtörő, hanem a szenvedő, érettünk agonizáló szív kohójából sír ki, dalol elő az érettünk aggódónak barátságos kérő szavával előadva: — *vigilate et orate!*

És a Krisztus beszédének megtartása, az evangélium konzerválása a lélekben ezen a kettőn múlik. Az emberi lélek lelki élete: a *vigilia noctis* és az *oratio diei*: a léleknek éjszakai őrvtáltása, a sötét, kínos pillanatok vigiliája: amikor magamból kiszakadva, vagy a gondtól megörölve, vagy a kísértés szelétől, úgy mondják a megterhelés nyavalyájától, üszkétől kikezdve, mondjuk így:

inficiálva, aggódom, kínlódom, vergődöm önmagamért és tépelődöm saját magamban ... S a vigília! Amikor érzem, hogy egykor nagy solemnis esküvel (a kereszt-ségben!) indultam neki az életnek, volt egy gyönyörű emlék az utamban (az első szentáldozás volt!), adódott sok jel, obeliszk, fel-fel egész az érett férfi életében vál-lalt kötelezettségekig, amelyekre fogadalmat, esküt, becsületszót, stb. pazaroltam, érzem, hogy egy könyv, mit úgy hívnak, hogy az élet könyve, melyet a Sibilla ír, azt mondja, hogy következtlen, hogy hűtelen vol-tam, vagyok és, sajnos, úgy érzem, hogy leszek is . . . Ezekre a kínokra kell a vigília noctis és ezen túl valami: az oratio diei: egész napok imádságos fohászkodása, mert nincsen több és nincsen más, a többi már csak rom romantika nélkül, rom romantika nélkül. . .

Megtartani a Krisztus beszédét! . . . Minek az árán? Nem parancs, csak egy kérdés árán: örködjete magatok felett! Megmondtam: örködjék mindenki maga felett és nem más; ez az egyik! És a másik? Hogy az ember imádkozzék önmagáért, de ne csak ön-magáért, hanem másért és másokért, nem mondom, hogy kikért is, de úgy tudom, hogy a lelketek érzi:¹⁸ minden-kiért, azokért is, akikért a Krisztus a kereszten így imád-kozott: Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek . . . Amen.

Úrnap.

1. Milyen szándékkal szerezte Krisztus az Oltári-szentséget?

(1903.)

«Jézus, mivel szerette övéit, kik e világon valának, mindvégig szerette őket.» (Ján. 13, 1.)

Isten nélkül nem ember az ember! Szívünk termé-szetes vágyódásával, szemünk veleszületett kíváncsi-ságával keressük az Istent. Kutatunk, fürkésznünk utána, mert célunk, s tökéletességünk, erőnk és boldogságunk

egyképen az Isten. Minél közelebb férközünk Istenhez, annál gazdagabbak vagyunk; minél párázatosabbnak, amennyivel forróbbnak érezzük az Isten lehelletét, annál teljesebb, annyival értékesebb a mi életünk. S a teljes élet, a tartalmas, Istent fölvevő és földolgozó élet: ez az ember igazi élete. — Mikor üres az élet? Mikor szegény az ember? Amikor Isten, az ember Istene, a lelkendező szívnek Istene, megközelíthetetlen fölségének titokzatos kódébe rejtőzik előle. S volt-e ilyen elhagyatott az ember valaha? Ó igen K. H.! Hiszen hosszú évezredek szünetlenül ismételt fohászkodása egyre hajtogatta: «Mutasd meg Uram orcádat, mutasd meg nekünk irgalmasságodat!» S ha leszólt is égiháborúja dörgő hangján Sinai felhőiből az Úr; ha küldött is tüzet, villámot gyújtó szárnyain, hogy lángba füljanak a bűnért való áldozatok kövér oltárai: mondjátok meg nekem, elég volt, elég lehetett-e ez az embernek, aki valamikor Isten kezein mérte végig az éden úttalan ligeteit, s élt önfeledt boldogságban angyali életet?! . . . Nem, ó nem! Az élet csődje, ha hosszas volt is, végig mégsem tarthatott! A messze Istennek közelednie kellett. Ha jogos méltatlankodás eltakartatta is vele szent arcát, föl kellett azt földnie. Az ember egyébként, saját tehetetlenségére hagyatva tönkrement volna. Az idő teljessége meg is hozta a kegyelmes Istent! Az örök Atyának egyszülött Fia, az Úr Jézus beleállott az élet napszámjába; szent szeretete elhatározásától sarkallva fészket rakott magának közöttünk. Kijött az Atyától és e világra jött (Ján. 16, 28), magával hozva az égből azt a szeretetet, melyet Ádám bűne a földről elüldözött volt. Vagy nem ezt mutatja a harminchároméves krisztusi élet? Betlehem kemény jászola, Názáret fa házacskája, a Genezáret vizén ringó sajka nem erről tanúskodnak talán? Bethánia sírkertjének pálmái miről suttognak? Getszemáni zizegő olajfái miről beszélnek? És Kaifás pitvarának sötét árnyai meg sem is szólalnak? Pilátus palotájának márványos csarnokából nem kél ki hang? Hát a keserves keresztút gyötrelmei, a beszédes keresztfa, a patakokban leomló embervér nem tanítják-e hangosan, hogy «szere-

tét az Isten». (Ján. I. 4, 16.) Ó, igen, az ember kénytelen elismerni ezt a tevékeny szeretetet, mellyel az Üdvözítő «körüljárt, jót tevén» (Ap. csel. 10, 38) és tudja, akarja méltányolni a vele járó-kelő Isten jóságát, hiszen «mindent jól cselekedett». (Márk, 7, 37.)

De mi haszna lett volna ennek a túltengő szeretetnek K. H., ha az Úr Jézus úgy tér vissza Atyjához, hogy e világot teljesen elhagyja? Mit ér a rövid, három évtizedes Krisztus-élvezés? Megkóstolni a vele való élet édes-ségét, s aztán elszakadni tőle? Birna mindent, s aztán elveszíteni mindent egyszerre? Nem! Az a szeretet isteni szeretet, vissza nem fejlődhetett! Akiket magáévá tett, azokat el nem taszíthatta; akikbe lelket öntött, azokat meg nem ölhette! Minek kellett hát történnie? ... Az a Szív, mely az isteni szeretetnek érző, dolgozó szerve lett, Jézus Szíve, e való ponton nem mondhatott csütörtököt! Mindenható szeretet forrt benne: sürgető, ösztönző szeretet egyrészt az örök Atya iránt, fokozva ama dicsőségért való jogérzettel, melyet bírt önála, mielőtt e világ lett. (Ján. 17, 5.) Sürgető, marasztaló szeretet másrészt az emberek iránt, hogy el ne hagyja őket. Az a nagy Szív, az Üdvözítő szíve jól tudta, hogy mi hozzá föl nem érünk; érezte azt, hogy neki tőlünk elválnia nem lehet; hogy tovább is itt, közöttünk kell dolgoznia; hogy közlőrl kell bennünket szeretnie, ha nem akarja engedni, hogy elveszünk. Erezte ezt a fenséges Szív, s épp ezért ugyanazzal az erővel, ugyanazzal a hatalommal, mellyel égbe szállt, lekötötte magát, egész lényét, testét, lelkét, istenségét, emberségét a kis kenyérfoszlányhoz, így valósult meg az, amit az írás megható egyszerűséggel mond: «Jézus mivel szerette övéit, kik e világon valának, mindvégig szerette őket». (Ján. 13, 1.) Ezt a páratlan csodát, Emánuel, a velünk való csodát ünnepeljük ma K. H. Hódolat, imádás, áldás kísérje diadalútjában Jézust, a szeretet Fejedelmét, aki két helyen tartja székhelyét: az Atya jobbán, mennyek magasán, és másik országában, oltáraink sátorában. Úr Jézus, aki mégis mindig élsz; Úr Jézus, aki mindig :zeretsz: tárd föl ma előttünk isteni szíved szeretetének

titkát; hadd fogjuk meg, mi lett légyen szándékod az imádandó Oltáriszentség szerzésében!

I. «Nagyobb szeretete senkinek sincs ennél, mint ha valaki az ő életét adja barátaiért.» (Ján. 15, 13.) Üdvöztünk szólott így azokhoz a tanítványokhoz, akiket oly nagyon szeretett. Emberi gondolkozásunk mércéjén csakugyan nem is képzelhetnénk már magasabb fokát az áldozatkész szeretetnek. Pedig nem úgy van ám! Van, előfordul még a világtörténelemben egy esemény, az utolsó vacsora, amikor az Istenember szeretete még ennél is magasabbra hágott. Bűneinkért eleget tevő fölládozásának természetes következménye, a válasz kellett, hogy legyen. Szükséges volt, hogy ő elmenjen. De K. H., szükséges volt, hogy maradjon is! És Jézus Szíve mélyen érző, gondoskodó szív! Az a pillantás, melyet a húsvéti Bárány asztala körül települt övéinek, a kiseded nyájnak lelkébe vetett: föltárta előtte azt a halál-veszedelmet, mely nélküle a lelkeket fenyegeti. Láta a síró arcokat, tanítványainak könnyes szemét. Ekkor történt, hogy isteni Szíve, a szeretet győzni, biztosítani vágyó versengésében még egyszer eléhvta a hatalmat, melyet az Atyától nyert, s melyet vele öröktől fogva együtt gyakorolt. A szőlőtő és a szőlővesszők élettelses egységét kellett megállapítani, állandó összeköttetést teremteni, hogy ő bennünk maradhasson és mi őbenne és így sok gyümölcsöt teremjünk. Szava erejével létrehozta a bámulatos csodát: «vegyétek és egyétek, ez az én testem». (Mt. 26, 27.) Test már a kenyér, melyet szíve ösztönzésére nekünk ad, hogy azt élvezvén, az élet termékenysége keljen föl bennünk. «Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem, én-bennem lakik és én őbenne. Amint engem küldött az élő Atya és én élek az Atyáért: úgy, aki eszik engem, ő is él énéretem.» (Ján. 6, 57-58.) Imádandó, örök érvényű szent szavak! Mindennél többet érnek ezek nekünk! Hallottátok-e K. H.? Legszentebb testét hagyta nekünk az Úr Jézus eledelül, mert tudja, hogy éhezünk őt. Lelkünk eledele, bús szívünk öröme akart lenni, hogy Vele már itt a földön oly bensőleg egyesül-

jünk, hogy az Isten országát, melynek középpontja Krisztus Urunk, a szó legigazibb értelmében magunkban hordozzuk. Életet jött adni Üdvözítőnk, és pedig bőséges életet, mint azt tanítás közben egyszer megjegyezte. Hogy ez a bőséges élet örökig tartó, az utolsó napot is meghaladó lehessen, tehát természetfeletti; természetfeletti erőt, életforrást is kelle nyitnia, ahonnan ez az élet táplálkozhat. De a romlandó világon Jézuson kívül mi sem vala, mi sem lehetett örök, el nem enyésző! Mi kellett tehát? «Mennyből leszállott kenyér, hogy aki abból eszik, meg ne haljon.» (Ján. 5, 50.)

Emez isteni és megtisztelő egyesülésből, a Krisztus-élvezésből gyökerező és bennünket boldogító lelki életmód megteremtése volt egyik célja Jézus Szíve szeretete azon kilendülésének, mely a legszentebb Szentséget nekünk megszerezte. Elgondolhatod már; most K. H., e mennyei lakomának hatásait! Megmondom egy szóval: — Jézussal egyesít! Vagy nem ez a meggyőződés, nem ez a belátás adta-e Jusztiniáni Szent Lőrinc ajkaira e szavakat: «Ó, szeretetnek Istene, te azt akartad, hogy szívünk a te szíveddel egy legyen!» Fontold csak meg, kit vész magadhoz. Ki jön hozzád? Ügye Jézus az, aki az örök világosság fényessége?! Lelkedben fogyatkozásaid homálya borong, kétségek viharszele süvöltöz, bukásaid árnyai rémítenek! Nézd, hogyan gyúl ki szellemedben a hitnek fénye! Hogy föllobognak benned az üdvösségnek igazságai, mikor megszólal szíved mélyén egy Szívnek hangja! «Én világosságul jöttem a világra, hogy minden, aki én bennem hisz, sötétségben ne maradjon.» (Ján. 12, 46.)

Érzed magadban a bűnnek gyökérszárait, a vétkek gyomókait? Ki áll ellened hármias hadoszlopában, a test, s a szemek kívánsága, meg az élet kevélysége? De hisz te úgy tudod, hogy «Jézus erős Isten!» Nemde, hallottad már a vigasztaló, hatalmas szózatot: «Mindennek átadattak nekem az Atyától». (Lk. 10, 22.) Mondd, lesz-e oly szenvedély, mely nem hátrál meg előtte? Van-e kísértés, mit az Ő erejével el nem tiporsz? Hát nem «leghatalmasabb Jézus» Ő? Emlékezzél csak, hogy

retteg tőle az evangéliumi ördögös: «Mi közünk veled, Názáreti Jézus!» — kiáltozik tajtékozó dühében; «elveszteni jöttél-e minket?» (Márk 1, 24.) Négy századdal később már a szent kereszténység öléből hangzik e káromlásra feleletül Aranyszájú Szent János pátriárka szava: — Ügy távozzunk a Krisztus asztalától, mint a tüzet lövellő oroszlánok, rettenetesek lévén az ördögre nézve. Ó csodálatos mélysége Jézus szent Szívének, honnan ily erő, ilyen hatalom forrásozik! Pedig ezzel még korántsem merítve ki az örök szeretet erőtelepe! «A lelki és bensőségnek élő személy Jézus Krisztus testében részesülvén, tizenkét kitűnő hasznot élvez. Erősséget, a világ és mulandó dolgok könnyűszerű elhagyásában; haladást az örökkévalóság üdvös munkálásában; lelki emelkedettséget mindazok felett, mik Istenen kívül vannak; élénkséget a jócselekedetek gyakorlatára; értelmi világosságot az Isten, és mindazon dolgok tökéletesebb megismerésére, melyek az örökkévalóság tükrén láthatók; Isten után való hő szerelmet; azon dolgok végrehajtását, melyek boldogságot eszközölnek; gazdagságok kincsét; folytonos lelki vidámságot; némi biztos erősséget; tökéletes békét; Istennel való lelki egyesülést.» (Tauler.)

Ki gondolhatott volna még ennél is nagyobbat, ki adhatott volna ennél többet? Igazán nincs mód benne! Ki tudna még valamit mondani? Valamit, ami hiányoznék Jézusunk szerető Szíve gondoskodó áldásainak koszorújából? Mit nem említettünk még, amit tőle várhatnánk? Ó édes Szív! Ertjük már, mit akartál a legméltóságosabb Oltáriszentségben adni és hagyni! Ertjük, hogy az a kenyér, melyet adandó voltál, a tested a világ életéért. (Ján. 6, 52.) Ügy érzünk mi is, úgy sóvárgunk mi is szentséges Szíved emez isteni alamizsnája, lelkünk eledele után, mint ahogy Ignác, a szmirnai szent püspök óhajtozott: — Nem kívánom a romlandó ételt, sem az élet gyönyörűségeit; Isten kenyerét akarom, mely Jézus Krisztus teste, ki Dávid nemzetségéből való, és annak vérét akarom inni, ki romolhatatlanul szeretett.

II. Mióta az istenfiúság, az örökbefogadás igéi a számkivetés sújtoló ítéletévé változtak át; mióta megszülettek: szegénység, fáradtság, nyomor, betegség, az első bűnnek ivadékai, azóta szomorú az ember, azóta nincsen igaz mosolya, zavartalan öröme. Az ember, aki míg tisztességben volt, meg nem értette méltóságát, még a paradicsomi ígéret reményében se igen tudja feledni veszteségét; egyre visszasírja boldogságát, azt az összhangos, gondtól nem terhes életet. Hiába! A könnyet, s verejtéket Isten vissza nem veszi; hozzá kötvék azok az életben úgy, mint ahogyan összenő az étellel a bűnre való hajlandóság és maga a bűn. Ki tagadhatná ilyenformán K. H., hogy az apostol nagyon is igazat mond, mikor az ember hazáját nem itt a földön, hanem a messze jövődőségben, az örökkévalóságban keresi; abban a dicsőséges országban, amelynek szépségét csak a Titkos jelenések Istentől ihletett látnoka tudta méltóképen megfesteni? Messze ettől az Isten városától igen messze, terül el a mi nem maradandó városunk. Benne vigasztalan küzdelem között folynának az ember napjai, ha verejtékének folyását, — ami el nem akad, — ha könnyeinek árját, — ami el nem apad, — letörölni nem sietne, fölszárítani nem igyekeznék valaki, aki onnan jött, mert meghallotta a rab ember sóhajtozását és merő részvétből itt is maradt, jóllehet vissza kellett mennie isteni örökébe. Ügy van! Csak mióta a megtestesült Ige, a lelkek gondos szamaritánusává szegődött: azóta van a siralomvölgyében vigasztalás. «Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradtok és terhelve vagytok és én megnyugtatlak titeket.» (Mt. 11, 28.)

Oly szokatlanul csengett ez a felhívás. Izrael prófétáinak ajkán legtöbbször csak Isten haragja szólalt meg, avagy a látnoki szív keservei ömlöttek el, ha sérelem érte Jehovát. Egy-két röpke szó repült mindössze a jövőbe, hirdetni az Úr kedves esztendejét. Pedig mennyi volt a békét, nyugalmat keresők száma! Éppúgy, mint ma! ... De aztán eljött Ő! ígért és adott is békét; nem a világét, saját békéjét! Hozott

tüzet, és gyújtott is vele! Nyitott forrást és nyújtott üdítő italt. És mikor már megismertette magát és becéző gonddal magához édesgette a lelkeket, nemes szívének felfoghatatlan és túláradó szeretetétől vezettetve kötelezte magát, hogy vigasztalója, éltetője marad az embereknek, mert hatalmat adott nekik önmaga fölött.

Íme, az Úr Jézus Szívének második terve, mely Őt a legszentebb szentségben való szakadatlan, folytonos jelenlétére indította. Deus consolationis — vigasztaló Isten! S minthogy az egész világ nyomorúság tanyája: Deus totius consolationis — minden vigasztalás Istene! Isteni szívének könyörületes parancsszava megsokasítja vele szeretete csodáit, hogy a vigasztalások száma is teljes legyen. Így akar társunk lenni számkivetésünkben, hogy ismét elmondhassa magáról: Egész nap közöttetek voltam, tanítván titeket. Tanítani, oktatni akar egyre, hogyan kelljen élni, hogy lelkünk ez óhajtott vigasztalásoknak részese legyen. Magára mutat folyton; szent Szíve titokzatos belsejébe irányítja tekintetünket; szívébe, melynek egyetlen nagy érzelme: szeretet. A megunt élet lehangoltságát dicsőséges országa örök javainak ígéretével oszlatja el. A gyűlölködő, versengő világ okozta fájdalom ellen önön Szíve s választottjai alázatosságát lépteti föl. Kísértetek ellen, lelki szárazság idején az olajfák hegyén átküzdött tusakodás magasztosságával bátorít. Testi szenvedések jajjaira keserves útja fájdalmaival felel. A vétek törébe került lélek kétségbeesett panaszát isteni Szíve legédesebb szavával fojtja el: üdvözíteni jöttem, nem pedig elveszíteni.

Íme, így vigasztal, így bátorít, így lelkesít az Oltáriszentségben jelenlevő Úr Jézus isteni Szíve. Merő kedvezés: mert itt a bűnös bocsánatot; a beteg orvosságot; a lehangolt kedélyt, erőt és bátorságot; a szenvedő megkönnyebbülést és segítséget.; a veszedelemben forgó oltalmat és védelmet; szóval minden lelki szükségben szenvedő valódi vigasztalást nyerhet, ha akar; ha kér és keres.

III. «Nem kedvellek titeket — hangzott Malakiás ajkán a seregek Urának kemény szava Izraelhez — és az ajándékot nem veszem el kezeitekből. Mert napkelettől napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek között és minden helyen áldozni fognak és tiszta áldozatot bemutatni az én nevemnek; mert nagy az én nevem a nemzetek között, úgymond a seregek Ura.» (Maiak. 1, 10-11.) A visszautasított áldozatok és el nem ismert oltárok helyébe a próféta jövődölése újszövetségi szeplőtelen áldozatot léptet. Isten választott áldozata ez, mellyel dicsőíttetni akart, s hogy tőle soha senki el ne vitathassa: Sabaoth nevének bizonykodásával ki is hirdetteté. Jézus, aki e földre Atyját jött dicsőíteni (Ján. 17, 4), nem tekinthetett el Isten ez erőteljes óhajásától, hogy méltóképen akar mindig és mindenütt tiszteltetni. Ha egyéb indító ok nem is játszott volna közbe, maga az a körülmény, hogy páratlanul imádó, hálaadó, kérő és elegettevő áldozatával örök tetszést s a szüntelen való megismétlést engedelmesen óhajító vágyat váltott ki az örök Atya kebléből: már elég volt arra, hogy szent áldozata a világ végezetéig megújuló legyen.

Jézus Szíve, az örök Atya Fiának szíve; Jézus Szíve, az a szív, melyben az Atyának kedve telik! Hogyan volna gondolható, hogy e szív nem azért áldozná fel megújra vérét, ami egyedül öröme a legszentebb Felségnek?! Jézus Szíve Isten szent temploma, s a Magasságbelinek szent szekrénye! Lehet-e az, hogy ez a templom, ez az oltár, ez a szentély tartalom nélkül való legyen?! Egy szív, melynek saját vallo-mása szerint mindene az Atya akarata? Soha! Jézus istenemberi tökéletessége szerint csodás engedelmességgel és szeretettel mennyei Atyja iránt örök áldozattá tette magát, bemutatván egyszer és mindenkorra, de mégis újra és mindig visszatérőleg könyörgéseit, esedezéseit és hódolatát. Ez, K. H., Krisztus Urunk szent Szívének harmadik elhatározása, mely őt a legméltóságosabb Oltáriszentség szerzésére készítette.

Mérhetetlen tenger ez a szív! Az egész mindenség

elfér benne. Még a mennyei Atya is oda húzódik; azért köszöntjük így: Jézus Szíve, Isten háza és a mennynek kapuja; Jézus Szíve, melyben az istenségnek egész telje lakik! A mennyei Atya csak benne leli örömét; mindennap rámutatunk a szent misében, mint aki által, akivel és akiben éri az Urat, Istenünket, minden tisztelet és dicsőség.

Hogyan tekintünk hát e szentséges Szívre K. H., valahányszor rejtekhelye, kisdéd lakása, az oltár közepébe férkőzünk? Úgy, mint a benne bízók reményére! Ő Istené és a mienk! Epúgy a mienk, mint Istené. Tudjátok mit? Legyünk mi is úgy az övé, mint a magunké vagyunk, de úgy, hogy ezután magunkéi ne legyünk, hanem csak Jézus Szívée, mely minden szívnek királya és központja. Amen.

2. A szentáldozás lélektana.

«Én vagyok az élő kenyér, ki mennyből szállottam alá. Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az énbennem marad és én öbenne.»
(Ján. 6, 51, 57.)

Ama cselekmények között, amelyekkel a katolikus Egyház és az annak kereteiben helyet foglaló lelkek Istennel való összeköttetésüket, az Úrral való egyesülésüket gyakran és minél gyakrabban példázzák, kimagasló helyet foglal el a communio, a szentáldozás. Ez a gyakorlat, azt mondanám: a gyakorlatok sorozata egyik-másik ember életében olyanok előtt, akik azt vagy meg nem közelítik az ő értelmükkel, vagy fel nem fogják hitük fogyatékoságával, egy egészen különös, majdnem érthetetlen cselekmény. De tett mégis! És mint ilyen, méltán keltheti fel érdeklődését annak a léleknek, annak az elmének, amelyik minden emberi tényt szeret meg-alapozva tudni, amelyik minden cselekedetnek indító okát, rejtett motívumát fürkészi. És e kíváncsiság teljesen jogosult, ez az érdeklődés egészen indokolt. Nem lehet ugyanis helyesen feltételezni az emberről azt, hogy

egy ilyen külsőségekkel is súlyos cselekmény, amely kivált ha hozzáveszem, hogy az érdeklődő és kíváncsi emberi szemnek a fürkésző pillantásai alatt történik meg, nem lehet csodálkozni azon, hogy egy ilyen cselekmény felkelti az érdeklődést oly irányban, vajjon milyen lehet annak az áldozó embernek a lelki világa, vajjon micsoda gondolatok és érzések forrnak abban, mit tartalmaz vajjon egy lélek, amelyik odaközelít ahhoz a csodálatosan meleg, forró, izzó köhöz, amelyiken mondják, hogy a Krisztus teste pihen meg. Egyszóval ennek az egész belső lelki folyamatnak mi a titokzatos mozgató ereje, mondjuk így: mi annak az áldozásnak, mi annak a communióknak a pszichológiája?

Külső tényeit ugyanis ismerjük; hogy mi történik ott, mi megy végbe, mit tesznek az emberek, — ezt látjuk. Sőt talán még olyanok is, akik a benső tartalmat magát nem ismerik, az alatt a merő külső hatás alatt, amit ez az érintkezés, ez a communió Krisztussal eredményez, talán még ők is egy olyan tiszteletteljes, hangulatteljes cselekményt sejtnek; hátha még tudnák, amint előbb is mondtam, a szentáldozás lélektanát!

Veszttegessünk egy néhány rövid percet ennek a mindenestre mély értelmű kérdésnek a megvitatására.

Ha arra a kérdésre akarok felelni, miért megy a keresztény ember, miért megy az ember egyáltalában Krisztus teste vételéhez, miért teszi ő ezt, mi indítja a lelket, akkor erre a kérdésre kétféle feleletet adhatok. Az egyik indítóok a jól és helyesen rendezett szeretett, amelyik itt, az énnél kezdődik, tehát a helyes, az okos magaszereget, vagyis a fegyelmezett, a rendezett önérték. Ez az egyik. A másik indítóok, amelyik az embert a szentáldozáshoz vezeti, maga a Krisztus. Tehát szentáldozáshoz járulok, először önmagamért. Saját érdekemet tekintve. Másodszor járulok az Úr asztalához a Krisztus miatt, mert nem csak az én érdekem, de úgy látszik és majd rá fogunk jönni, hogy az Ő óhajta is. És hogy erre a két feleletre valamiféle értelműen kívül eredő forrásról szolgáltatassak itten teljes bizonyítékot, idéznem kell az írást. Idéznem kell az írásnak

szavait és azt mondom János apostollal az Úr szájából véve az ígéket: — «Én vagyok az élő kenyér, ki az égből szállottam alá; aki eszi az én testemet és issza az én véretem, énbennem marad és én őbenne». (Ján. 6. 51, 57.) És ha kiolvasom Lukács könyvéből az Üdvözítőnek a veszélyes pillanatokban, akkor amikor már az ő élete fináléja kezdett kialakulni, elhangzott óhaj-tását: — «kívánva kívánom veletek megenni a hús-vétét» (Lk. 22, 15), kívánva kívánok veletek itt letelepedni az asztalhoz, amelyen a léleknek, az áldozó léleknek, az igazi, a mindennapi kenyér osztatik ki, — akkor azt hiszem, ez a két irányító gondolat, az a kavargó kettős fenékhullám már meg van találva. Az egyik épúgy, mint a másik. Az egyik az emberi érdek, a Krisztussal való együttműködésből merített haszon. A másik az Úr kívánságának respektálása, egy elismerés az Úr Krisztussal szemben; egy méltó módon megfogalmazott, megtervezett nemcsak körvonalaiban, hanem teljes egészében kiépített hódolat, elismerés akkor, amikor olyan valamit teszek, amiről tudom, hogy a Krisztusnak örömet és elégtételt szerzek.

Keresztény Testvéreim! Mikor azt mondtam, hogy az embernek érdeke, hogy a lelke találkozzék az Úr Jézussal, akkor nem mondok semmi erőszakos dolgot. Ez nem túlhajtott álláspont. Ez nem haladja meg a mi lélektanunk mértékét. Ez az igazság. Szent Ágoston így fejezi ki, amit én mondok, az ő hivatott ajkával, az ő sok lelki vergődésének tisztító tüzeiben megedződött lelkével: — nyugtalan a mi szívünk Uram mindaddig, amíg Tebenned meg nem nyugszik. És ha ez az ő gondolata, ha ez az ő nyilatkozata tán a földi lét szűk terein túl az örökkévalóságnak kapuit döngetik is, ha talán a jövődéségnek a kárpitját akarja széjjelfúj ni, ez az ő' égő szíve, azt kell mondanom mégis, hogy ne menjünk egészen a végletekig. Bizonyos, hogy abban a nyugtalanságban, amely minket jellemző tünet, felújulnak, beilleszkednek, nagyobb méreteket öltenek azok az időközönként még előálló haladékaik a lelki nyugtalanságnak, amikor az ember úgy érzi, hogy most

megpihent, megnyugodott, hogy most már várhat, körültekinthet, s hogy nem kell gyürkőznie, nem kell örökösen harcra készen állania, hanem várhatja a fölül-ről jövő erőt, amelyiket egyesítve a benne kialakult jobb érzésekkel, tisztult ideákkal, meggy megint egy jártányi utat abban az irányban, amelyiken keresi magának az embert, nem az érdemet, hanem az értéket. Silány, kicsinyes, ügyetlen gondolkodás az, amelyik az Eucharistia vételét, amelyik ezt az oly gyakran fakadó és egészen a mai napig teljes virágzásban élő és tündöklő keresztény gyakorlatot, t. i. az Úrsten asztalához való járulást, mint a jól sikerült keresztény életnek a koronáját tekinti.

Nem igaz! Az eucharisztikus Krisztus nem jutalom. A Krisztus sohasem szánta magát ennek. A pszichológia, ha megerőlteti egy kicsit magát és kibontja azt a keretet, amelyiken belül az Oltáriszentség intézménye, vele tehát a keresztény szentáldozás gyakorlata elrendelt, akárhogyan forgatja is az Üdvözítő szavait, akár milyen görcsöven keresztül nézi is az igéket, egyet nem fog belőle kiolvasni. Mit? Azt, hogy a Krisztus magát nekünk jutalmul adta. Nem fogja belőle kiolvasni, bármely agyafűrt értelmezéssel azt a nagy, új gondolatot sem, hogy ő a feléje törekvő embert tele akarja tömni önmagával. Soha! Ez nem volt az Ő szándéka. Az Ő szándéka egészen más. Az Ő szándéka hozzánk mért. Az ember lelki szükségleteivel teljesen rokon, az embert egészen megértő intézkedés. Én az Oltáriszentség rendelkezésében nem látok egy nagyúri, egy istenies leereszkedést a Krisztus részéről. . .

A Krisztus nem gyakorolta az Isten kitüntető jutalmának tényeit. Az Oltáriszentség rendelkezésével Krisztus az embert megértvén és önmagát az emberhez megértésre közelíteni segítvén, részesíti az embert abban a segélyben, abban a támaszban, abban a morális, erkölcsi bázisban, amelyik után való tapogatózásban telik el a mi életünk. Ne tagadjuk el ezt az ide-oda való imbolygásunkat. Ne tagadjuk, hogy ha van igazi elégedetlenség, amelyik becsületesen állapítja meg a hiányokat,

azokat az ember nem magán kívül, hanem önmagában fogja fölfedezni. Következésképpen ha igazán javítani kell valamit, ha igazán korrigálásra szorul körülöttünk valami, akkor azt a javítást önmagunkban kell elkezdenünk. Es ennek a kezdetnek folytatásához és a folytatás kitartólagos voltához adja a Krisztus önmagát, mint természetfölötti elemet, amelyikhez összetevő gyanánt odajárul az emberi lélek, s így létrejön az az elpusztíthatatlan eredő, amelyik az Istenbe vetett hiten épül fel és keresztény élet a neve . . .

Ne tagadjuk, kár volna tagadnunk, hogy az Eucharistia megértésével, az Eucharisüa körül való melegebb, bensőségebb élettel nő az ember hite; hogy az Eucharisüa iránti hódolatunkkal, a Vele és Hozzá való kapcsolódásunkkal nő az ember erkölcsi értéke. Azt mondtam az Eucharistiához való kapcsolódásunkkal és összeforrásunkkal, nem pedig az Eucharistia, mint félreismert bálvány körül való haj bókolásunkkal, — mert sokan ezt teszik! — nő a keresztény élet erkölcsi tőkéje . . . Abból a hódolatból és összeforrásból, amelyik a Krisztusból a felemelő Istent érzi ki és önmagában az erősödni akaró gyengét ismeri föl. . . Aki ezt megérti, az megértette Krisztust, mikor azt mondja: — Aki énbennem marad és én őbenne, annak örök élete leszen...

A tévely tehát nagyon közel fekszik az igazsághoz! Az arany bele van burkolva a salakba. Ezt a gyémántot, ezt a gemmát meg kell csiszolni, különben elvész, fényét veszti. . .

Én vagyok az élő kenyér, ki a mennyből szállottam alá. Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az énbennem marad és én őbenne, mondotta az Úr Jézus. Szent Pál pedig: — Vizsgálja meg először az ember önmagát és úgy egyék ebből a kenyérből és úgy igyék ebből a kehelyből... (1. Kor. 11, 28.)

Mire vonatkozólag vizsgálja meg az ember önmagát? Arra vonatkozólag, hogy érti-e az Úr Jézus szándékát és tisztában van-e annak a fenkölt tervezőnek, a könyörülő és az embert felemelő Istenembernek

a gondolatával? Mert hiszen itt a baj, hogy nem vagyunk tisztában Krisztus gondolatával! . . .

Mi azt hisszük, hogy az eucharisztikus Jézusra rá lehet erőszakolni az emberi felfogást. Nem igaz!

Mi azt hisszük, hogy az eucharisztikus Jézusnak mi építjük meg a templomokat. Nem igaz!

Mi azt hisszük, hogy az eucharisztikus Jézusnak mi adjuk oda a szíveinket. Ez sem igaz!

Mi azt hisszük, hogy az eucharisztikus Jézusnak mi adjuk a tabernákulumokat. Ez mind nem igaz I Ez mind csak a tünet. A valóság pedig az, hogy a *Krisztus adja magát nekünk!* . . .

Azok a tények, amelyek a mi részünkről történnek abban a részben, amelyeket mi itten kijelölünk, azokat az eseményeket, amelyekre mi azt szoktuk mondani, hogy nagy cselekmények, hogy nagy alkotások, — elenyésző semmisség. Nem az az esemény, hogy hány száz-ezer forintot építettünk egy templomot, hanem az az esemény, hogy a nyomorult, a szánnivaló, az eltaposott, bűnös, törekény, emberi lélekhez leszáll a Krisztus. Ez a tény! Nem az a pszichológiai tény, hogy én adok a Krisztusnak valamit, hanem az: — Uram Jézusom, befogadlak hálás lelkülettel!

Értsük meg, hogy ha az a gondolat vesz majd erőt rajtunk, hogy ha az az igazság járja át a lelkünket, ha az az Oltáriszentség, mint a trienti zsinat (1545 dec. 13.) kifejezi magát, egy ellenméreg a méregnek minden kvalitása nélkül, hogy ha ez az igazi lelki szérum, amellyel az ember magát beoltja, gondolzza, ami a vérét, a lelkét újítja, amelyik egy nagy állandó purifikációt eszközöl az emberben, egy ideig zsongást, lelki formálódást, de annak kapcsán fizikai megújódást teremt, hogy ha ez a gondolat viszi az embert a szentáldozáshoz, ha ezzel az érzéssel, ezzel a törekvéssel térdelek én le és kinyitom szívemet az ember Fiának, ha így jön hozzánk, ha én neki mindent adok és így várok, ez a diszkrét felfogás, amelyikkel az Üdvözítőt lélekben és erkölcsben, hitben és szeretetben megújulva meg fogom érthetni azt, amit mondott az Üdvözítő: — aki eszi az én testemet és

issza az én véretem, az énbennem marad és Én őbenne!
(Ján. 6, 57.)

Ez az egyik oldal!

Van ennél még több is és van még ezen túl is! Egy igazság, mégpedig egy súlyos igazság, amelyik az Eucharistia cselekményeit megokolttá és indokolttá teszi: — kívánva kívánom veletek megenni a húsvétet! Ez az Úr Jézus szava. Ne vitassuk el tőle, nincs jogunk hozzá! Elvégre mindenki azt mondja, amit a szívében érez. Elvégre mindenki azzal bizonyít, amit a lelkében felforrall. Elvégre a nyilatkozat őszinteségében, még ha nem is a Krisztus beszél, akkor sincs jogunk kételkedni. Minden emberi érintkezésben a legfontosabb a kölcsönös hit. Kátészerű rövidség okáért idézem azt a majdnem elfelejtett, de bizonyára sokszor hallott régi tant: — Hinni annyit tesz, mint igaznak tartani azt, amit más mond, és pedig azért, mert ő mondja.

Tehát elhisszük a Krisztusnak, hogy vágya volt neki az emberek fiaival, az apostolokkal megenni, elfogyasztani a húsvétet. És ezeknek az apostoloknak, mondván, hogy mit tegyenek, útmutatást, direktívumot ad a jövőre, mikor azt mondja: — ezt cselekedjétek az én emlékezetemre! Ezzel az az utasítás fakad, Keresztény Testvéreim, az ő lelkéből, amelyik léleknek alaphangulatát egy szóval fejezem ki: — communio! Mert ezt a mondatot: kívánva kívánom megenni veletek a húsvétot, egy szóval így fejezem ki: — communis unió, egy valami közös lelkiület, egy valami közös világ, egy valami közös törekvés, egy valami közösség. És ennek a communionának, ennek az együttesnek, ennek a szét nem váltottságnak, ennek az el nem darabozódottságnak, ennek a bensőséges egyesítésnek, ugyan mi lehet a lélektana Krisztus részéről? Megmondom azt is!

Mikoron az Úr Jézus elfogyasztotta tanítványaival a húsvétet, mikoron az Oltáriszentség rendelésére vonatkozó intézkedéseit megtette, mikoron mindent elintézett, mindenben eljár, mint egy halálra készülő, de több: mint egy hivatásának, küldetésének a legapróbb részleteinek megfelelő Mester, nem mint egy

utolsó valaki, de mint egy Mester szokott cselekedni, akkor, midőn azt mondotta: — most dicsőítetik meg az ember Fia ... (V. ö. Ján. 17, 5.) Miben és mi által dicsőítetik meg? Az által a kommunió által, az által az egység által, az által az egyesülés által, amely összeforrás, melynek ő a kezdője, mikor a léleknek hangulatot ad hozzá, amelynek Ő a befejezője, mikor a szívet megpihenteti. Mi a Krisztus dicsősége?

K. T., mi ne kapaszkodjunk fel holmi éteri magaslatokig. Recitáljuk ugyan azt a credo-t, azt a hitvallást, amelyekben katolikus öntudatossággal valljuk és mondjuk: — ül az Atyaisten jobbjára felől. . . Igaz, hogy e szavak óriási súllyal esnek bele az igazság serpenyőjébe: — ott ül az Isten jobbjára felől, hisz megérdemli, onnan léssen eljövendő. Mi ezt valljuk, szinte kívánjuk és kérjük.

Eljövendő, ítélni kell neki. ítélni azok után, amiket tett; azután a nagy mentési akció után, amelyik kinyújtotta az emberiség felé a szabadulásnak, a békének az olaj ágát, amellyel felajánlotta a békés kiegyenlítést, s mi lett a következetes folyománya? Jöjjön a Krisztus ítélni eleveneket és holtakat, jöjjön ítélni lelkeket, akik várnak az ő szívében életre kelt reménnyel. A Krisztus megértése, az Úr Jézus dicsősége, hogy őt az emberek megértik és mert értik, mennek hozzája és mert értik, közelítenek feléje, vele akarnak élni. . .

K. T., micsoda megértés, intimitás az, micsoda bensőséges összeforrás az, amelyiknek exponense itt, a másik a világ másik végén van? . . . Micsoda barátság az, amelyiknek összetevői egymást sohasem látták, egymással kontaktusban nincsenek? Ez csak olyan hazug barátság lehet, mint amilyennel az emberek dobálóznak: — ismeri maga ezt a valakit? — Igen. — És mennyiből áll az egész ismeretség? — Olvastam valamikor a nevét az újságban! . . . És azt mondja, hogy ismeri, mert hallott róla beszélni! Mikor? Évekkel ezelőtt! Mikor olvasott róla? Évekkel ezelőtt... Ismeri-e a szívet, lelki világát? Szó sincs róla! Ez nem ismeretség! Ez nem barátság, ez nem egyesség, ez hazugság!

Mi a Krisztus dicsősége? Mi annak a földön lejárt, embereket megszánt és megmenteni akart Jézusnak hatalma és ereje? Hogy azok az emberek, akiket Ő menteni akart, — megismerik Őt. És ha ismerik Őt, erőt merítenek Tőle, aki utánuk nyújtja az ő szentséges kezét, aki rájuk lövellte az ő szentséges Szívének szelíd sugarait; akkor mit fognak tenni? Messze fognak botorkálni tőle? Nem! Hanem? Minél gyakrabban akarnak érintkezni, lenni vele!

Ha a Krisztusnak terve, hogy Ő az embereket fel-emelje, megszentelje a maga, az ég számára, de sőt a becsület számára, az emberi társadalom számára, az emberek és egymás számára megnevelje, akkor a Jézus szándéka sem lehet más, mint az, hogy az emberek közelítsenek hozzá és ha azok közelítenek hozzá, meg-értvén Őt, honorálják, elismerjék.

Ez a Krisztus dicsősége! És abban az értelemben mondta az Úr: — kívánva kívánom megenni veletek a húsvétet! ... Kívánva kívánok veletek, minden egyes keresztény lélekkel, szívvel egyesülni! Minek? Hogy velem közöljem mindazt, amit ővelem közlendőnek tartok, s hogy tőle megtudjam azt, amit nekem tőle meg kell tudnom . . .

Azt kérdezem tőletek: — van-e az Úr Jézusnak a mi számunkra közlendője? Van-e az Úr Jézusnak mitőlünk megtudni valója? Nagyon sok! Igaz, hogy az emberi ügyetlenség, a botor félszégesség, a megszánni való élhétlenség, — ez lesz a legjobb szó! — azt meg nem érti, amit a Krisztus mond, mert a Krisztus rendesen azzal a felirattal adja az ő tanácsait: — tagadd meg magadat! ... Valahányszor az Úr Jézus a lélekhez szól, valahányszor a szívbe belemarkol, amit akart, amit mondott, amit kommandírozott, mindig az áldozatok jegyében, mindig az áldozatok jelszavával vezetett be. Persze ettől húzódozunk, félünk. Mint a tüzes vas, úgy éget az a gondolat: — lemondani, lemondani. Könnyű azt kimondani, de nehéz azt megcsinálni! . . . Ez így van!

A szentáldozás pszichológiáját akartam megmutatni,

azt a pszichológiát, amelyet közösen ismerünk, amelyikhez mindig tapogatózva közeledtünk. Azt a lélektant, amelyikről mi úgy gondoljuk, hogy nem a mi munkánk. Kell, hogy legyen! Aki maga magán akarja tapasztalni, átélni a szentáldozás lélektanának eme haladó irányban vezetett eseteit, aki másokon meg akarja érteni mások lelkével és lelkéből ki akarja fejteni a szentáldozás lélektanát, — nézze ezt a kettős igazságot.

Itt az ember önmagáért cselekszik. Saját maga legfontosabb érdekeit görgeti maga előtt és a Krisztusért cselekszik. Meg akarja neki adni a tiszteletet, ami az Úr Jézushoz méltó. De hozzá teszem azt is, hogy vizsgálja meg magát és úgy egyék ebből a Kenyérből! Ennek az önvizsgálatnak pedig mire kell kiterjeszkednie? Arra K. T., hogy vagy-e bennem és mennyi a kegyelmi állapot? Mennyi bennem a barátságos készség? A jóakaró hangulat Isten és az Ő ügye iránt? Mert ha ezek híjával vagyok, ha én a szentáldozásban a Krisztusnak az én lelkembe való beavatkozásába az erőszakos beavatkozását keresem minden összekészítés, a lélekhöz való szerves összefüggés nélkül, akkor temessem el mindazt, amit erről a nagy igazságról és a vele összefüggő néhány kérdéstről gondolok és sejtek . . .

A szentáldozás pszichológiáját értsük meg jól, véssük a lelkünkbe. Es engedjük a lelkünkbe kinőni és akkor majd egy-egy jóra való és tartalmas kommunió, Vele való egyesülés révén életrekel, növekszik bennünk a hit, és kifejlődik bennünk a tökéletes szeretet. Amen.

Jézus Szíve hónapjában.

Jézus Szíve húsége.

(1919.)

Nagy morális titok a csalódás. Bízni, remélni, építeni, számítani, minden ragaszkodással, megbecsüléssel, következetességgel kapcsolódni és azután viharból sodródott gyümölcs módjára földre esni, odébb lódtatni, megtiportatni, — keserves dolog.

Ilyen gondolat járt eszemben akkor, amikor ennek a júniusi hónapnak, mely az Üdvözítő szent Szívének tiszteletére van különlegesképen szentelve, egyik pén-
tekén hozzátok keli szólanom; mikor a beszélő Egyház képviselőjeként köztem és a tanuló egyház tagjaiként, köztetek egy bizonyos szellemi kapcsolat áll fenn. Adva van egy jó gondolat, melynek a közlése, nem, a szívekbe való bevezetés képezi feladatomat. De amint az ember-
nemzésnél az első a koncepció, a lehetőség, az adottság, a fogadás, épúgy valami szellemi gondolatnak a lélekbe való beültetésénél is az első mozzanat az, hogy mit akarok közel hozni hozzátok, mi legyen az eszme, amely körül rajzik az én szavam és a ti gondolkodástok?

Mikor ennek a megteremtése képelte feladatomat, akkor megálltam az Üdvözítő egyéniségének és személyiségének egyik vonása mellett, amely mint egy szem-
fedő betakarja halálra vált tetemét, s amely mint egy tükör visszasugározza az egész krisztusi vállalkozás tartalmát úgy, mint folyamatát. Akár szemfedő, akár tükör, mindig fenségesen, vagy erőteljesen, színes voná-
sokkal domborodik ki az a vonás, amire már következ-
tethettek: — a hűség, az Üdvözítő szent Szívének hűsége.

Amikor azt mondom, hogy a legnagyobb morális titkok egyike a csalódás, szemem előtt lebegett a
kontrasztok kontrasztja: az emberi hűtlenséggel, az emberi tétovával, alkudozással, önprostitúcióval szem-
ben az a kőnél, vasnál, acélnál, fizikai és pszichikai minden keménységi fokozatnál kifejezhetetlenül na-
gyobb, párja és mása nélkül való hűsége az Úr Jézus szent Szívének. Es ha az áldott Jézus szent Szívét csodálatosnak és isteninek találok a vállalkozás nagy-
ságában, poézisében, heroizmusában, hát akkor az isteni Üdvözítő egyéniségét még nagyobbnak, még hősiesebbnek, reálisabbnak kell mondanom a vállal-
kozás következetes, hűséges, mindig plasztikusan göm-
böldyed, formákban harmonikus, tartalomban levonás nélküli hűségében.

Erről essék ma szó.

A mai megfontolásunk alapját egy igen öreg

könyvben találom. A könyvnek Mózes volt az írója. Tehát a mózesi írás IV., Numeri című könyvében a 23. fejezetben ezt a nagy igazságot olvasom: «Az Isten nem olyan, mint az ember, aki hazudik és nem is olyan, mint az emberek fiai, azok változékonyak . . .»

Mikor én az Üdvözítő Szent Szívének megbízhatóságát rögzítem magam elé, rájövök, hogy ennek az alapja, gerince, keménységi fokozata egy kvalitás: — az ő istensége. Legyünk egészen őszinték, önzés és önszeretet nélkül megállapítok: Mózes igazat mondott, mikor az embereket idézett módon jellemezte ... És semmi sem ösztönöz, sugalmaz, művel ki keresztényekké, beismerőkké annyira, mint az a különbség, mely az Üdvözítő egyénisége, tehát isteni mivolta, és a saját magunk rossz, fenéki emberi mivolta között fennáll.

Olvastam egyszer egy könyvet, még gyerek ésszel, hogy mi volt a címe — nem tudom, de egy mondatát belevestem a lelkembe, akkor kuriozitásból, a szövegeket vadászó diák temperamentumával, melyre később, férfi korban is visszatértem meditációimban s mai előkészületemben is. Furcsán hangzik, világfájdalmasan. Az csendül ki belőle, hogy nem lehet az emberben, s az emberre semmit sem bízni! . . .

Mi válthat ki emberi lélekből ilyen káromlást?

Mi válthat ki az emberi lélekből, abból az érző szívből, amely csimpszakodik, kapaszkodik, amelynek annyi a barátja és a barátnéja, ilyen megállapítást? . . .

Az már igaz, hogy igen rossz kézben fekszik az, ami emberi kézben fekszik! . . .

Azért egy még a teremtés isteni gondolatánál is csodálatosan nagyobb gondolata az Istennek az, mikor a megtestesülést, az istenségnek emberi formák között való megjelenését kilátásba helyezte, mivel ezt a nagy művet, a dégenérait embernek isteni becsületességre való képesítését nem lehet emberre bízni. Ezért kellett az áldott Jézus a világnak! Ezért kellett az ő egész morális tőkéjének ilyen irányzatot adni, mert az emberi lélekben nem találtatott a szükséges megbízhatóság. Hisz az az erőtől duzzadó ember-típus, melyet Ádám

és Éva képviselt, mindent elrontott, beszennyezett, lealacsonyított, magát is! Lehet-e hát bízni ezen ember-típus generációjában? . . . Emberi kézre még a másik ember konstrukcióját sem lehet bízni, oda is kell valami, több, jobb, nemesebb. A krisztusi vállalkozásnak ebben van a nagy jósága: — a hűségben, a nagy küldetést vállaló és keresztülvívő hűségnek mindig impozáns plasztikájában.

Bizonyságokat keresve a krisztusi hűségnek az illusztrálására, a következőket találjuk.

Az isteni Üdvözítő azzal a vállalkozással jött, azzal a küldetéssel állított be az életbe: «én jövök, hogy életük legyen és hogy életük minél bőségesebb legyen». (Ján. 10, 10.) És mikor az élet, és pedig az ember élete a legkevésbé sem hűséges, mert valami fogyasztja, ösztövérré teszi, színét halványítja egy bizonyos morális dekadencia, egy bizonyos erkölcsi elsekélyesedés, lehet-e az élet valódibb, van-e valami felemelkedési lehetőség, nincs-e valami energia, mely ezt az erkölcsileg megfeneklett embert felemelje és rögzítse? Keresed ezt? A Krisztus mondja, hogy aki megnyitja előtte az ő ajtaját, ahhoz betér és asztalhoz ül majd nála ... Miben nyílik a szív ajtaja? Ó, az emberi szem nyiladozik a látásra, a fül a hallásra, a láb a járásra, a kéz a cselekvésre, mikor valaminek az elnyeréséről van szó, szóval, amikor az ego van a szőnyegen! De, talán nem is kell hangsúlyoznom, hogy ez nem az emberi szív ajtónyitogatása. Akkor nyílik az az ajtó, az emberi léleknek titkos zára, mikor felcsendül rajta s benne az 50. zsoltár 1. verse: «Könyörülj rajtam Isten! a te nagy irgalmasságod szerint»; mikor az ember bocsánatot kér és nem egyebet és egyebeket; mikor a saját maga korrigálásának szükségét érzi, mikor a maga nobilizálódásának elengedhetlensége sikolt ki abból a szívből. . .

És most azt kérdezem: nem tért-e be hozzád, nem lépett-e veled a legintimebb, legbensőségesebb kapcsolatba, mikor két szentségen keresztül férkőzik bele és telepszik bele az emberi lélekbe?

Jött a Krisztus az emberiséget felemelni: s megtette ezt egy intézményes rendelkezéssel, nem rövid lejáratúlag. Immár 2000 éve mosakodik a kereszténység, nem a Siloe tavában és ül asztalhoz, illetve ereszkedik térdre a kereszténység nem az utolsó vacsora termében, hanem az állandóan terített asztal mellé.

Kérdezem: megbízható-e hát a Krisztus, mikor elkezd érettünk ténykedni?

Az, ami tipikusan emberi, — a desperatio; az, amiben annyiszor el lehet fogni az embert, — a reménytelenség! Igaz kép: — sóhajtozó ember, akinek sóhaja nem lefelé, hanem felfelé irányul; gyenge, erőtlen, tétova, nem lát tisztán, valami erő kell neki; akit kér és akitől kér, legtöbbször nem tudja, mit! Valamit, amit nem ismer, amit nem tud, amit meg sem foghat: úgy hívják, hogy kegyelem, úgy mondják, hogy malaszt, jobb gondolat, felvilágosítás, lendület át a materián, túl a természetfelettibe, amelyik lendületből szüetnek az akarat, amelyik akaratból ömlik, áramlik, sugárzik, vaporál az akarásnak az energiája. Ennek az igénynek a kielégítésére vállalkozik, ebben a segítségben mutatkozik következetesnek a Krisztus, mikor így szól: «Amit kértek az Atyától az én nevemben, megadja nektek . . .» (Ján. 14, 13.) Az én nevemben . . .

A harmadik ténybeli adata gyanánt ennek az isteni szívnek hűséges volta mellett szól az, miért át kell nyúlni az ő életének utolsó periódusába, mikor a legellentétebb kétség közt hánykódik: az egyik a vállalt munka, másik a saját maga ártatlanságának a tudatában ránehezedő teher, melyet lát és érez, amit én, te, ő, a századik s a milliomodik rak rá. Ebben a harcban, amely az Olajfák hegyének az agóniája, bontakozik ki a Krisztus szent Szívének páratlan hűsége. Egy kérdésben, amely ott röpdös ajkain: — Vajjon e kelyhet ne igyam-e meg? . . . (Ján. 18, 11.) Ez a kérdés mindennél nagyobb bizonyság, minden isteni karakter megnyilvánulásánál hatalmasabb döntés: vajjon e kelyhet ne igyam-e meg?!

Az isteni Üdvözítő vállalta a munkát, az ő Szíve felemelte a világ terhét.

És itt végignézek a lekopott, álomba esett, rémülődő, tiltakozó, szemrehányó, kezét ökölbe szorító, egeket hasogatóan káromkodó embereken s ezekkel ellentétben hallom a szenvedés éjtszakájából felém csendülő krisztusi szót: — vajjon e kelyhet ne igyam-e meg?

Méltán mondjuk és nevezzük az Üdvözítő szent Szívét a leghűségesebbnek, aki annyira kell nekünk. Annyira rászorulunk a sok ú. n. természetivel szemben valami természetfelettire, az emberin túl valami olyanra, amelynek megkívánása, a szenvedélyes akarás az ambíció frissességében, a nobilizálódni törekvésben nyilvánul meg.

Ezért állunk meg az Üdvözítő hűséges egyénisége mellett és akarunk abból a következetességből, hűségből részesedni, meríteni, inspirálódni, amit a legszentebb Szív képvisel. Ügy van! Nekem inkább kell egy szemernyi abból a krisztusi valamiből, mint más egyéb surrogátumokból, pótlékokból, azokból az irtózatossok jóakarattal, de mindig emberi hozzáértésekkel kalkulált tanból. Mert az emberek csak tant adnak, mást nem is adhatnak, de az Istenember épp azért, mert nemcsak ember, a tanhoz valami mást is ad. Mit? Hogy mondjam? Malasztot, kegyelmet, jobb gondolatot és erősebb akaratot; valamit, amit úgy mondanak: *elementum divinum* — isteni tényező. Amen.

Szeplőtelen fogantatás ünnepe.

Mária, malasztal teljes!

(Gondolatok.)

A mai nap ismét egy alkalom arra, hogy mélyebben hatoljunk bele a katolikus tanba.

Ne felejtsük el, hogy az embernek, ha életét érdemlegesen akarja eltölteni, nem szabad elzárkóznia az elől a tétel elől, hogy mindig tanulnia kell. S ha van valami, amit az ember soha ki nem meríthet, akkor ez a kato-

likus tan, mert ezeket a természetfölötti igazságokat a mindennapi élet messze elveti tőlünk, úgy hogy ezek folytonos tanulása mindennapi kenyerünk kell, hogy legyen.

Talán a legrégebbi fohások egyike az angyali üdvözlés, mellyel a Szűzanyát szoktuk köszönteni. Ennek egyik sorát olvassuk el, mint égből küldött szavát magának az Istennek, amely szót, mert mély értelmű, az emberiség lefoglalta magának. Ebben olvasom: Mária, malasztal teljes, aki áldott az asszonyok között. . .

Hányszor elszongott imája a léleknek, mely mellé ritkán szegődött a kíséző lélek, s e mondatnak jelentőséget, szint nem akart kölcsönözni? Mikor egy Chopin nocturnéjével leülök a zongorához, nem elég, hogy leolvasom a kottákat, hogy ujjaim pontos technikájával leadjam a zenei darabot. Nekem interpretálnom kell. Nekem abból lelkületet, hevet, gyöngédséget, erőt kell kihoznom, amit a költő befektetett. . . Ebbe az isteni ihlettel megkoncipiált imába is valamelyes tartalmat, hevet, szint, kalóriát kell adnom, mikor ezt az imát mondom! . . .

Mi lesz a felszínre hozandó dinamika, erő, hullámvérés? Mi adja a jelentőséget e mondatnak? Az áhítat, mely mondja, hogy egy szent, egy valaki malasztal teljes. Ez megállapít egy minőséget, befejezettséget, állapotot, tökéletességet, milyenséget. Nem mondja, hogy szép, jó, erős, ügyes; nem veti föl azokat az értékeket, melyeket mi a mindennapi élet tájszólásával szoktunk használni. Nem mintha ezeket kizárná, mintha ezek egyikében is szűkölködnék, hanem mert ez fölülmúlja azokat. A szépség, jóság, erő csak részlet, azt mondja: — malasztal teljes! Mária, akiben valami egyéb van, mint a többi emberben egyenkint és összesen; oly szépség virágozik ki rajta, mit senki máson nem észlelhetünk; ez Isten részéről is hódolatot vált ki. Ez egy páratlan fogalmazás: — gratia plena, mellyel nem találkozunk többé sehol a történelemben . . .

Mi váltja ki Istenből e hódolatot?

A faktum, hogy itt van egy valaki, aki teljes, még

hozzá malaszttal; másrészt itt vannak sokan, mind, kik nem teljesek még jóságban, kellemben sem, annál kevésbé malasztban ... Ez az ítélet belehatol az emberiség lelkiismeretébe, ahol annyi perfidia, ravaszság, gyengeség dül, ezzel szemben van egy valaki, aki különb a többinél. . .

Minthogy az emberekben akad valami jó, de csak úgy, mint az aranyérc a kőzetek között, — el kellett hangzania annak a szózatnak, hogy: — te malaszttal teljes!

Hányszor elmondottuk, elsírtuk az Üdvözlégy Máriát! S vajjon mikor az ajkunk ezt súgja, röpköd-e a szívünk, lekonyul-e az egyéniségünk egy mélységes lehajlásban a saját magunk állapotának beismerésében? Azt mondják, hogy olyan nehéz az alázatosságot gyakorolni, félek, hogy mikor gyakorlom, karrikatúrát csinálok. Nem igaz. Itt a módszer, hogy az ember lelke alázattal felolvadjon, mikor azt mondja: — Üdvözlégy Mária!

Ott van ő, a malaszttal teljes az emberek között, s itt vagyok én a mélység pinceodújában, az a teremtmény, akit az Isten oly másnak tervezett, mikor életre keltette!

Te, aki tartalmazod mindazt, ami belőlünk kiesett, hozzád emeljük fel a mi szívünket! . . .

Most már értem, miért könyörgünk a Boldogságos Asszonyhoz. Hogy méltóvá tegyük kérésünket az Isten előtt! Az ok az a távolság, mely köztünk és Isten közt van, morális és fizikai. Eltűntethetetlen távolság, különbség.

Minden új formát keresett a világban, de az a fohász nem változott.

Első tagjában felemelkedünk hozzá, aztán pedig rimánkodunk hozzá, hogy könyörögjön érettünk most és halálunk óráján.

Alakuljon ki egy a Boldogságos Szűzhöz és hozzánk méltóbb formája az Ave elmondásának, hogy ne szegényeskedjünk értelmes gondolatokban, mikor ajkunkra vesszük az Ave szavait. Adjon több kegyeletet a Bol-

dogságos Szűz iránt, egy jó adag alázatosságot a mi malasztban szegénységet mutató egyéniségünknek!

Te, malaszttal teljes, imádkozzál értem, malasztban szegény, abból kivetkőzött teremtményedért! . . .

Március 25-re.

Gyümölcsoltó és feltámadás.

(Gondolatok. 1913.)

A körülmények összetalálkozása úgy hozta magával, hogy mikor tegnap és tegnapelőtt a Krisztus feltámadását ünnepeltük, akkor rövid egy nappal utóbb egy másik nagy, különös, szokatlan, az emberi ész számára idegenszerű eseménnyel állunk szemben. Hisz mikor az angyal megjelenik, maga Mária is lelkében megháborodva kérdi: — hogyan? mikép? . . . Gyümölcsoltó Boldogszony a Boldogságos Szűz csodálatos módon való megtermékenyítésének ünnepe. A feltámadás és e közt a kapcsolatot képezi a szentírás szava, mely bizonyítja, hogy egyik is, másik is azért történt, mert «Istennél semmi sem lehetetlen.»

E két esemény legjobban magán viseli az isteni titokzatosságot. Az egyik az Ige megtestesülése. A másik a Krisztus saját maga igazolásának végső argumentuma: a feltámadás. Mind a kettő a természet törvényének felfüggesztésével történik. A természetes életben kell felépni valaminek, ami nem világ, ami nem élet, nem ember, hanem Isten, aki ezt a világot, életet és embert világon, életen és emberen túl képes emelni. Minthogy a teremtesen, világon, életen, emberen rajta van egy bélyeg, amely bélyeg nem kívánatos, amely a gyalázatnak jegye, az elferdülésnek, a megromlásnak a torzója, amely mindig csak önmagát tudja produkálni, hogy ezt le tudja tépni, kell egy magasabb erő és ez az Isten. Van-e abban a logikától eltérő szempont, ha az itt gördülő vitalizmus erején túl az isteni aktus isteni módon lejt be a világba. Mindenki a maga módja szerint! Nem

dégénérait módon, de a saját maga valójának megfelelő törvényszerűséggel, az energia és hatalom erejével kapcsolódik bele az Isten a világba ...

Ennek a megtermékenyítésnek párja nincs s ennek a refrainje az a nagy idea: a meggyalázott Krisztus föltámadása.

Szent Pál azt írja: ha Krisztus föl nem támadt, hiába a mi prédikálásunk. (1. Kor. 15, 14.) Épily erőpróbája az emberi hit erejének a Szűzanya megtermékenyítése.

Nagy az Isten és hatalmas. Nem képzelhető el a világra, a természetre átalakítólag ható befolyás nélkül és nála semmi sem lehetetlen. Az Isten emberi funkciók nélkül is képes hatásokat, elérni.

Mi az annunciáció? A Szűznek férfi nélkül való megtermékenyítése.

Miért szokatlan ez nekünk? Mert nem tudjuk utánozni . . . Ezt ember nem tudja megcsinálni, s azért kételkedik, tagad, s ezáltal káromkodik, mert Istent detronizálja ...

Azt kérdezem, ha a Krisztus csak úgy belepottyyan a világba valamely anyától, akkor nem vizsgálták volna-e az emberek a Krisztus pedigréjét? Hajlandók lettek volna-e nagy hivatását elismerni? Kérek erre feleletet.

Mikor regenerálni kell életet, embert, mikor az egész világnak egy más arculatot kell adni, engedjétek az Istent a világba belépni isteni jeggyel, melyet ebben lehet összefoglalni: — Istennél semmi sem lehetetlen! Hajtsuk meg térdünket, lelkünket az Úr Jézus előtt, mert az a salut, mellyel ma adózunk, nem annyira a Szűznek szól, hanem az Istennek. Ha a mi szemünk előtt így áll az annunciáció, s diszkrétén szétlebbentjük a fátyolt a Szűz anyaságáról, s megtermékenyítőjéül Istent ismerjük el, akkor Ő, a Feltámadott vonz, húz, emel magához minket, engem, azzal a hatalommal, melyet tudni, ismerni, élvezni keresztény dolog, jó dolog! . . .

Május havában.

A türelem hatalom, erő és nagyság.¹⁹

(Vázlat. 1919.)

Szűz Mária dicséretéről szól az egyházatyja, Jusztiniáni Szent Lőrinc: — A Fiú hatalma az anyáé is. Minél fogva a Fiú mindenhatósága révén, mindenhatónak látszott az anya is.

Ezt a gondolatot szeretném hozzátok közelebb hozni, boncolgatni, lelketeket vele egy kissé fölemelni.

A hatalom fogalma mindenha, minden időben, múltban, jelenben, jövőben is nagy szerepet játszott és fog játszani. A hatalom, melynek voltak, vannak és lesznek birtokosai, a hatalom, amely minden dicsőség, nagyság fenntartója és az emberi gondolkodásnak és cselekvésnek éltetője volt mindenha, ez a hatalom olyan régi fogalom, mint amilyen maga az ember . . .

Amikor az ember magát kicsinek érezte, a hatalom volt a csáberő, a mágnes, amely kiemelte őt; tudni akart jót és gonoszt, hogy felkússzon az istenségig; hogy kipróbálja azt, ami az anyagi természetnek sem sikerült. A bűnt kivéve, amely az emberi nyomorúságnak és gyengeségnek a történelme, semmi sincsen, egyetlenegy idea, a világon átsíró motívum, melynek akkora múltja volna, mint a hatalomnak. Az a hatalom, amelyért tobzódtak, áldozatot hoztak, lemondtak is az emberek ideiglenes és örök javokról . . .

Csoda-e tehát, ha ez a hatalom a maga sértetlen, árnyéktalan, homály nélküli tisztaságában, egészségében, delelő fényében ott ragyog elpusztíthatatlanul, kikezdehetetlenül, meggyálatatlanul az istenségben és tényeiben?

Mert az a hatalom, amelyért az emberiség annyit fáradozott és szenvedett és fog még szenvedni, az egyetlenegy megkívánt isteni valami. Csoda-e tehát, ha ez a hatalom a maga teljes egészében ott világlik biztatóan, jólesően az Isten orcájában, amelynek fényét a Mózes nem viselhette el a Sinai hegyen?

Ez a „hatalom emberi formát, érzékelhető alakot öltött az áldott Jézusban. Addig csak képzelték az emberek, hogy van egy dübörgő erő, egy világteremtő energia; addig csak érezte az emberiség, hogy van nálánál erősebb, fenséges, nagy, messzeségbe rejtőző hatalom, mely mikor cselekszik, millió szív dobban. S megjön e hatalomnak birtokosa, ki azt mondja magáról: Nekem adatott minden hatalom az égen és a földön. (Mt. 28, 18.)

A fáradt, csüggeteg lelkek talpraállanak. Akkor kezdett kiderengeni az emberek lelkében, hogy az a hatalom nem megsemmisítő erő, mert szendén, gyengédén, kíméletesen elszáradt kezeknek adta vissza a kenyérkereső kart, máskor meg, ami még nagyobb cselekedet, azt mondta: — kelj föl, vedd ágyadat és járj! . . . (Mt. 9, 6.)

Volt hatalom, mely kicsattant a római triumfusokon, de ez is mint a hannibáli hadsereg romjai, mindennél ékeesebben bizonyítják, hogy minden elenyésző a világon. Ezekkel ellentétben van a pálmavasárnapi kép, a hozsanna, a kereszt magasán szelíd-séggel megnyugvó küzdelem, az az erős türelem, amelyiket a Krisztus felavatott világot megrontó hatalommá és megmutatta, hogy ha van hatalom, — és van! — akkor ez a hatalom a tűrés, a kiállás, az elviselés fölényességében áll. . .

Nézzétek, mikor az isteni Üdvözítő az ő csodálatosan megkoncipiált életét beleállítja, elhelyezi a világba, egy kombinációban egymáshoz kapcsol két emberi szívet, akikről úgy állapította meg, hogy kegyetlenül meg voltak próbálva, és mindegyikhez volt egy lapidáris szava, parancs-e, tanítás-e, vigasz-e, ne boncoljuk, — egy isteni szó: Anyám, íme a te fiad... íme a te anyád!... %, Ő kombinál egybe két szívet, akkor, mikor az ő sorsa a teljes kilátástalanság, szégyen, gyalázat. Az egész, minden szégyene, minden kínja vajúdik bennük. Az egyikben, aki harminhárom évet élt végig vele, a másiknak, aki egyike volt a tanítványok közül azoknak, akik megértették, s ott állt a kereszt alatt.

Az a kombináció, amit az isteni Üdvözítő e két lélekben megtett, azért mert Jánosban is felismerte az elviselés, türelem, kibírás hatalmát, nem lovaggá ütötte, hanem emberivé kalapálta, gyúrta, ihlette a türelemmel. És ennek a tűró erőnek kiválasztotta legjobb mintájául azt, aki neki az édesanyja volt. Ráöntötte, rásugározta a saját maga isteni szívének leg-tökéletesebb életkeményre kitervezett szentségét és odaállította azt a nem könnyárban szétfolyó, hanem a saját maga vérenek heroikus keménységében mutatkozó nőt, az Ő édesanyját.

A Fiú hatalma az anyáé is. Minél fogva a Fiú mindenhatósága révén mindenhatónak látszott az anya is . . .

Ez a hatalom, amelyet a szentséges Szűz mutat, az a kibíró erő, az a megpróbáltatásokat, szenvedéseket akkora önfegyelméssel végigkínlódó szent erő, az a minden melódianál szebb hangtalanság, az a csodálatos silentiuma a szentséges Anyának. Ha van hatalom, ez az! Csodálatos, hogy az emberiség ezt meg nem érti! . . .

Az a hatalom, amely imponáló erejű, a Piéta estéje; az a félhomály, amely megülte az ő szívét, mikor azt kellett éreznie, hogy neki már nincsen Fia; az a félhomály, az a csillagos éjszakával ölelkező, mikor a Krisztus mellett csak János, az egyetlen volt a neveltek közül; mikor látnia, tudnia, éreznie kellett azt, hogy látszólag összeomlik mindaz, amire az Ő harminchárom-éves élete támaszkodott... És a Szent Szűz ezt az estét is viselte úgy, mint ahogy viselte az ő Fia, ő a szent, a Magasságbelinek a lánya . . .

Akarsz te ennek az anyának, ennek a mása nélküli hatalomnak, erőnek és nagyságnak, fölséges erőnek és nagyságnak világába tartozni?

Képzeld bele magad egy nagy erőfolyamatba, amelyikben a Vezér egyénisége, mint az égbe fűrődő sasmadár, húz, ragad magával! Nézz arra a Boldogságos Szűzre, akít a magadénak mondasz; akihez fohászodol, folyamodói. De ne állj meg ennél a külső-

ségnél, mehanizmusnál, formai tétlenségnél! Diszponáld bele magadat a lélekkapcsolódásba, amely az életvezetés módján át halad! . . .

Tegyük meg ezt, mert maga az isteni Üdvözítő és az ő anyja az eszménykép és az ő arcukról leolvashatni, Krisztus szívéből kiszívni az élet értelmét, értem: egyetlen igazi, valóban mindennapi kenyér jelentőségében exponensét: — in patientia vestra possidentis animas vestras! Béketűréstekben bírjátok lelkeiteket Í (Lk. 21, 19.) . . .

Augusztus 15-re.

Az ünnep tárgya és megokolása.

(1919.)

Ez az ünnep Mária mennybemenetelének az ünnepe. A magyar eltérőleg a teológiai meghatározás tartalmától egy más elnevezést keres és ezt őrzi, hangoztatja. És ha keressük az okát, abban véljük föltalálni, abban a hagyományos ragaszkodásban, mellyel a magyar nemzet iránta viseltetik. Ezt az ünnepet, mely kiválólag és kiemelkedőleg örvendetes a Szent Szűzre nézve, hangulatteljesebben akarja megnevezni, olyan címmel megtisztelni, mely nem annyira a teológiai jelentőség, mint inkább az érzelmek felmagasztosodása révén gazdag, bőséges, a maga nemében egyedülálló.

Mikor ezen az ünnepen elétek lépek és az Egyház szándékához híven számotokra lelki kenyeret török, mi sem kívánczok alkalmasabban a mi megbeszélésünknek tárgyául, mint hogy megmagyarázzam ez ünnepnek a tulajdonképeni jelentőségét, tisztázzam a netalán homályos fogalmakat, rendezzem a kuszált vallási nézeteket, melyek kifejezetten ennek az ünnepnek tárgya körül is nem egy keresztény katolikus lélekben adódnak, vagy pótoljam ama hiányokat, melyek a mai ünnepnek célzata felől teljes ürességet mutatnak a lélekben.

Mi is hát a tárgya a mai ünnepnek?

Eltérően a magyar elnevezéstől, mely inkább érzelmi alapon kutatja ezt az ünnepet, tisztán teológiai meghatározás, hittani megállapítás, megítélés alapján jelenti, hogy a mai napon ünnepli az Egyház a Boldogságos Szűz Mária, mint teremtett embernek, mint apától nemzett, anyától született embernek a többi ember sorsától eltérő, a földtől, sártól, időtől való elkülönződésének egészen különleges, elütő módját. Mária mennybemenetelének ténye valami különös, szokatlan, valami más, mint ami a többi, teremtett embernél adódik; más attól is, ami a Krisztus, a közöttünk járt történelmi Krisztus személye körül történik akkor, amikor elkülönözte magát a földi élet kereteitől.

Az áldozócsüdtörtök teológiai jelentősége: Krisztusnak önerejéből mennybe való fölemelkedése. Tehát autonóm isteni cselekmény, minek iniciatívája, gyökere, impulzusa, lendítő kereke a szuverén isteni akarat és hatalom. Ezzel ellentétben a Boldogságos Szűznél egy vele gyakorolt, nagy, különleges isteni kitüntetés. Beneficium Marianum, amelyiknek megadására Isten nem érzi senki másnak magát se kötelezve, se disponálva. Nem kötelezve, mert az Istennek az emberrel szemben, a Teremtőnek a teremtménnyel szemben nincsenek kötelességei; de disponálva, hangolva sem érzi magát Isten ennek a jóságos, kitüntető eljárásnak eszközzésére azért, mert második teremtett eszményképet a föld nem hordott a hátán, mert a Boldogságos Szűz erkölcsi kiválóságával senki sem versenyezhet az időben élt emberek között.

Mikor megokolom az Egyház teológiai érveinek az Örvényéből ennek a megünneplésnek a jogosultságát, akkor elég két legszélül álló jelenséget kiemelni abból az óriási méretű történelemből, mely Mária körül, az ő személye körül játszódik le, mely az ő lelkében csinálódik meg.

Két, az Egyház kegyelete és hálás emlékezete révén szintén ünnepi mezbe öltöztetett eszmére, gondolatra, eseményre terelem és hívom fel a figyelmeteket.

Az egyiket az Egyház gondos keze a tavasz fakadó

virágaival környezi, mikor Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén azoknak bájait, illatát leheli rá arra a lelki aktusra, mellyel a Boldogságos Szűz beleilleszkedett egy óriási vállalkozásba, mikor maga előtt konziderált egy hátrafelé nézőén bűnös, egy előre nézőén vétkes, mindenképen az isteni szándékokat meg nem értő világot, melyhez hozzálépendő vala az Ige, az isteni Megváltó őrajta keresztül. . . Előtte állt egy vállalkozás szokatlan formában, ismeretlen kombinációban: az anyaságnak a kötelessége, ellentétben a maga vállalta életprogramjával. Mint a görög rege Heraklésze előtt meredezett a nagy válóút, választás a fegyelem, önmegtartás és a világ élveibe való önbeledobás között . . . A Boldogságos Szűz az ő válasz-útján jól megtette az elhatározást. A herakleszi megosztást hihetetlen hatványokban túlhaladó energiával valósította meg tűnődése dacára, mellyel önmagára reflektált; kivirágzott ajkán a szó, amely óriási és nagy: szolgálója akarok lenni az Isten tervének; részese, eszköze akarok lenni az emberiséget felemelő, megváltó, megnevelő nagy isteni munkának ...!

Ez az egyik szélső pont.

A másik, amelyet az előbbivel az Úr Jézus élete körül futó események fonala köt össze, az a másik történelem, melyet ismét a Boldogságos Szűz csinált, melyre a staccato szaggatott akkordjaival dolgozó evangélistának csak ez a röpke szava van: — stabat juxta crucem ejus . . . állott — jól meggondolni! álla pedig a kereszt alatt. . .

Állott, mikor Fia fönn a kereszten függött; mikor az egész isteni vállalkozás, melyhez Ő magát, mint szolgát odaadta, csődbe látszott kerülni; mikor minden evangéliumi tan, mely az emberiség boldogítását és nobilizálását volt eszközlendő sanguine ejus conspersa, az ő vérével behintettnek látszott, hogy az emberiséget a reá nehezedett átok alól kihúzni nem lehet; mikor mindenki roskadozott, minden szó elcsendesült, elcsitult, csak: vah, hej, ki lerontod az Isten templomát és harmadnapra ismét felépítéd, szabadítsd meg maga-

dat, leszállván a keresztről! -szerű káromkodás, fenyegető pimaszkodás hallatszott... (Mk. 15, 29-30.)

Akkor a maga némaságában legyőző, lenyűgöző felsőbbiséggel a roskadozó, a nervózuson lüktető, a jajgató roncs, valahol a komikusan és a tragikum határain önmagát tépő anya helyett kit látunk? Matrem stantem! Egy nagy lelki felkiáltójelként a kereszt tövébe rögzítődött anyát, aki áll. . . s amikor Fia gyalázatban függ ott, ő odagyökerezve örökös tetemrehívás és figyelmeztetés arra nézve, hogy: sic dilexit Deus Universum! úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adá... (Ján. 3, 16.)

Ez a két szélső pont, ez a két impozáns megnyilatkozása a Szent Szűz lelkületének: a lehetetlennek látszó vállalkozásé, csak azért mert Isten akarja; a másik annak a megelőző, mindent lendületbe hozó isteni akaratnak az ancillájáé, a szolgálójává szegődött Boldogságos Szűzé.

Méltó két vonás a Boldogságos Szűz életéből. Esemény abból a történelemből, melyet ő csinált volt: illő és méltó tehát, hogy vele szemben és iránta az Isten többnek mutassa magát. És ezt ne vegye senki rossz néven az Istentől! Az Isten megtalálja a módját, hogyan kell méltányolni, megtalálja e méltányolás formáját, kihatását. . . , csakhogy előfeltételekhez köti, a teljesítménynek azon nagyságához és mértékéhez, melyekhez a zenét, a felhívót, a gondolatot, a tervet Ő szolgálja. És lám, a Boldogságos Szűz ezeknek szolgált vászrul, anyagul, mikor a terveknek odaadta a lelkét.

Az Isten megtalálja a módját, hogy hogyan méltányoljon valamely nagy emberi cselekményt! De hol vannak azok? Bennünk meredeznek? Agyunkon keresztül füstölögnek, feszítik munkára izmainkat? . . . Nem! a mi jelszavunk mindig a kímélet a magunk személyét, terveit illetőleg, a magunkat babusgató és magunkét féltékeny önzéssel körüljáró kisszerűség. Eszmei törekvések, nagy akarások hiányoznak bennünk és belőlünk, ezeknek a sekélységet jajgatja és nyekergi

az életünk muzsikája ... Ha rajta kívül nincs más ember, akivel szemben az Isten így méltányolna . . .

Mikor az Anyaszentegyház ez előtt a hittani tétel előtt hódolatos és gyöngéd, figyelmes és méltányoló megadásra szólít fel, nem követel tőlünk gyilkos, alávető kényszert, hanem az emberi természetet és értelmet jótékony, gyöngéd, figyelmes megnevelő szeretettel veszi körül, mert hatalmas bizalomra, önátadásra készít ezzel. Rámutat az előttünk haladó vezérre, akit a maga érzelmes terminológiájával Stella maris-szal nevez meg és így szól: — Nézd, ember volt ő is, de mert emberfölöttien akart ember lenni, én is ilyen metodikával bánom vele! Nem gondolod, hogy a te emberi mivoltod megőrzése mellett, te is tudnál emberien, emberfölöttien ember lenni?! Ebben törd, győzd, zúzd, marjad magad! . . .

Az assumptionnak az ünnepe a reánk hulló, isteni megbecsülésnek az illata. Ha nem világítana felettünk ezen ünnepnek ragyogó napja, ha nem látnók előírányozva a valamikor romolhatatlanságba öltözködhetés zálogát, kellene kételkedni a fölött, hogy az a valahol, felhők magas régióiban elzárkózott Jézus Krisztus nem felejtett-e el bennünket? De mikor látjuk a Boldogságos Szüzet, az egyetlen legjobbat és legszebbet, az embert isteni elbánásban részesülni, akkor nekünk reményteljesen kell megállni e nagy tény előtt. . .

S miért ragaszkodunk a Boldogságos Szűzhöz lelkünkkel, nemcsak amikor a Krisztus dajkájának, szolgálójának látjuk, de akkor is, amikor az emberek közül eltávozni látjuk és nyomulunk utána, nyomában azon az úton, mely az örökkévalóság felé vezet? Mert a mi hitünk mind a tíz körmével, egész kombináló készségével, ragaszkodó hevével túl van már ezen a földön; mert nekünk örökkévaló vonzalmaink vannak; bennünket a romolhatatlanság motívumai csábítanak és hívnak; mert mikor észre vesszük magunkon az elvénhedést, azt, hogy eszméket, terveket termelő agyunk kihűlőféiben van, mikor észre vesszük azt önmagunkon, hogy fogyatkozunk és kevesebben lettünk, nem tudjuk eltagadni

azt az ösztönös vágyunkat, hogy nem fogok, nem pusztulhatok el végleg. Ennek az útjelzője, a gyöngéd holdfénye, ennek a csendes, zajtalan fénythintó lunája a Boldogságos Szűz. |

Ebben az emberi kereteket felülhaladó nagyságban imádkozni szoktunk hozzá: — mert a nagyokhoz kérve, tisztelettel közelítünk; nem követel, hanem kér tőlük az ember, ha lehet és ha joga van hozzá, önérzetesen is kérhet, ha megvan az előfeltétele bennünk, hogy önérzetesen is kérhetünk . . . Ha fel tudunk mutatni egy biztos, méltányolható multat, akkor kérhetjük felmagasztosult Nagyasszonyunkat, hogy hívjon, vonjon maga után; hogy ha szükség van arra, ébresszen bennünket, hogy elmondhassuk magunkról: — in odorem unguentorum tuorum currimus (Ének. én. 1, 3.), azután a természetfeletti, lelki, szellemi atmoszféra után futunk, amelyiket Te mutattál és mutass is a magyarnak Szűz Anyám! Amen.

Szilveszter-estre.

1. Évzáró hármás megdondolás.

(Gondolatok. 1912.)

Mialatt mi itt benn az Isten szent templomában összegyűlünk, hogy hálaérzelmeinknek kifejezést adjunk egy egész éven át élvezett jótéteményekért; azalatt míg mi e helyéhez rögzítjük gondolatainkat, — azalatt odakünn a világ tovább forog. Itt benn silencium, ott kinn tovább dübörög a világ. Azalatt készül már odakünn valami s ez a valami: az újság, mely ennek a világnak eseményeit rögzíti meg. Míg mi itt megkötődünk, addig a redakció helyiségében izgatottan készül egy cikk, mely éhes, szomjas lelkeknek nyújt táplálékot. Azoknak bizonyos része meg fog emlékezni az április elején történt nagy világeseményről, a Titanic összeütközéséről, amelyben Marconi szikra útján hangzik fel: Mentsétek meg lelkeinket! Ez egy megnyilatkozás, mely rámutat az emberi nyomorúság feneketlenségére. Elsírja egyik

ember a másik előtt, amit mindig sejtett, ami fölött mindig mosolygott: — a lélekmentés szükségességét. A Titanic éjszakája a lelkek éjszakája; nem a technika alkonya, a morális alkonya. Belső fagy, lelki jegestengerszemek neptunikus felcsapása, mikor elsírja a beethoveni kótacsínálásnál mesteribb egyszerűségben egy fortissimóban azt a nagy jajt, mely a világtörténelem megrendítő katasztrófájában mintegy hang a múltból, mely spiritalisztikus jelenések nélkül a múltból visszajár. Ezen az estén, mikor itt ennyi szív és ennyi fej, ennyi érzés és ennyi intelligencia összegyűlt, ezeket emelni gyengék az én karjaim . . . Mikor itt tornyosulnak az emberi érzések, amelyeknek kifolyása az alázatos térdhajtásban megnyilvánuló konfesszió, — mi legyen az én szavam hozzátok?

Ennek a haldokló esztendőnek legnagyobb fizikai és erkölcsi romlásánál álljunk meg s vegyük ki a szót a Titanic embereinek ajkáról s ültessük át a saját lelkünkbe. Legyünk lélekmentő emberek, melyhez a kiindulást egy hármass meggondolás adja meg.

Az első ez: engem az Isten megóvott; a második: az Isten megmentett; a harmadik: az Isten megáldott... Hallod-e te ember?! van-e szíved, van-e érzésed, van-e bátorságod, hogy ezt a lelket, amelyet az Isten óvott, megmentett és megáldott, van-e benned erőszak, hogy ezt a pusztulásba lökjed, hogy erről a lélekről, mint az üdeség megtestesüléséről lemondj csak azért, hogy tragikus véged legyen s azt kiálthasd: mentsétek meg lelkemet! Megmentették-e azok lelkét ott a tengeren? A jajszó elhangzott biztató felelet nélkül. Mi nem így akarjuk! Mi magunk akarjuk menteni, biztosítani — nem biztosítani! — bírni akarjuk a lelket. Nekünk krisztusi programmunk van!

Az Isten megóvott! Nem a haláltól, — az élettől, mert a haláltól nincs megóvás. Megóvott az élettől, amelyben hol egy tomboló, erőszakos érzéssel, hol pedig félve, mímelve lépnek az emberek. Óvott az élettől, hol kaszás szekéren szállnak az emberek. Megóvott az élettől, amelyben a fekete lovas ott van az ember háta mögött.

Mennyi terv, számítás tolakodott fel csak egy embernek az érzésében is! Mennyi megejtés! Mikor az egyik felhagyott, ott volt a másik s megfogta nem a gyengéjét, hanem a szépségét az embernek.

Mit mondjak arról, amit életnek nevezek? A lehetőségek s lehetetlenségek láncolata! Hol vannak azok a kísértések, mikor préda lehetett a becsület, az eskü? Hol az az ember közülünk, akit ezek a hullámok körül nem vettek? S az ember kikerült belőle. Ő, a gyenge, az erőtlén, az ingatag, a jellemke! Miközben körülötte ledőltek a géniuszok, földre hullottak körülötte a meteorok, pocsolyába szakadtak a csillagok. S mi megmaradtunk! Mi bírtuk ezt a harcot, ezt az életet? Mi az a típus, amelynek reggeli és esti danája nyögés s e cinikus megnyilatkozás: nem bírom?! Megóvott az Isten! Ez az igazi! Az a nagy hatalmas kéz, mely már az ó-szövetségben végigcsinálta azt, hogy egy Jákobot Ezsau elől tudott megmenteni. Ez a Jákob oltárt emel, hogy óvja meg az Isten. Ezt a szót ne sikkasszuk el! Megóvott az Isten. Mit? E tar koponyát? Gyöngülő szememet? Viruló rózsáimat? A lelkeimet!

De nemcsak megóvta; a hegy lábától a hegy csúcsáig még egy út volt. Megmentett!

Hol voltunk? Sokfelé, ki itt, ki ott. Merre jártunk? Széles utakon, járatlan utakon? Utakon, melyeken előtünk milliók zuhantak a mélybe; melyekre az írásnak van szava: az elfeledettség útja. Erre jártunk kínjainkban, bűneinkben. Hisz az a mea culpa, mely ott nyikorog a lelkünk mélyén, azt bizonyítja, hogy itt nem érvényesült a megóvás. S mi mégsem vettünk el; haladékot, erkölcsi jellegű moratóriumot nyertünk. Jött az «Isten hegye» nevet viselő hajó, a szent, édességes anyánk: az Egyház s fölvelt bennünket s vitt a nyugalom, a megkönnyebbülés révpartjára, Jézus szentséges szívébe. Az Isten nemcsak szól, int, de megragad s ami az embernek legjobban kell: felel. Meddig! a csúcsokig, a magasságokig, ahol a fények fénye ondulai: az Isten áldásainak csúcsáig.

Az Isten megáldott. Mivel? Nem tudom. Csak azt

tudom, hogy nekem jó, szép, üde, könnyű, üdvösséges, ezüstös, aranyos, gyémántos minden, ami van s ami lehet.

Mivel áldott meg? Ésszel? Gondolattal? Szívvel? Ideggel? Kézzele? Lábbal? Nem tudom, csak azt tudom, hogy megáldott. Mikor? Mikor úgy éreztem, hogy megátkozott, mikor egy éjszaka szellemi légüres-sége folyt körülöttem, mikor kezemből kiesett, amit megragadtam, mikor a lábamon nem tudtam megállni, valami keresztülszaladt rajtam, s én aki magamat nem tudtam meglátni, megláttam másokat is. Akin rajta van az Isten keze, rajta van az Isten csókja, cirógatása, nem a bélyege, hanem az ábrázata, a diadalmas ember ön- és közérzete, az meg van áldva. Ha van az Egyháznak egy nagy szent fohásza, amellyel a szentmisében mondja: áldott ki az Úr nevében jön, akkor áldottak mind, kik jönnek, mint az isteni szeretet inkarnált gyermekei. — Hát azok, kiket megóvott, megmentett, megáldott, lemondanak-e lelkükről csak azért, hogy egyszer majd kiáltani kelljen: mentsétek meg lelkünket!/? Nem, azok megértették a Krisztust. Nem akarok könyörögni, kérni. Minek kérni, mikor nekem van, mikor vagyok? Nekem van lelkem, bírom, s oda nem adom!

Az emberiségnek a kereszténységben két sajátos szent estéje van: a karácsonyest és a minket faképnél hagyó esztendő utolsó estéje.

Ha meggondolom mindazt, mi történt másokkal s ami nem történt velem; mit nem tett másokkal s mit tett könyörületből velem az Isten, akkor letérdelek s azt mondom: szent, szent, szent. Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy mindig és mindenütt hálákat adjunk neked mindenható örök Isten . . .

2. Múlt és jövő ...

(Gondolatok. 1916.)

December 31-et írunk. Határoló ponton állunk, mely nem geográfiai fogalom, nem is terminológiai fogalom, hanem jóllehet időt írunk, örökkévalóságot jelzünk, E szám egymás mellé tornyosuló, de egyúttal

elfutó pillanatok jelent. Mindazt, ami időben adódik, az időnek jelentőséget kölcsönöz. Az időn túl meredez az örökkévalóság . . .

Tekintetünk visszanez a mesgyére ért ember ösztönszerű érzésével, s a megkönnyebbülés egy sóhajával értékeli azt, ami mögötte van. «Hála Isten» — fakad az ajkán. Tekintete már a jövőt kutatja. Mi természetesebb, minthogy Szilveszter estéjére kelve, mely tele van hangulattal, de tanulsággal is, azokat akarjuk lefoglalni, ezeket akarjuk kihasználni, s mint öntudatos vándorok, beletekintünk abba, ami végig kísért 1916-al, s valami nagyratörő lelkülettel akarunk beletekinteni 1917-be . . .

A múlt nem lehet közömbös ránk. A jövő nem maradhat titokzatos előttünk. Az akarat gyürkőzik, mert nem tudja, hogy elért eredmények még nem jelentenek számunkra nyugvópontot. Küszködés, munka, harc az ember élete. Ahhoz pipogyán hozzáállni nem lehet. Még lelkesedés sem elég hozzá, hanem akarat kell! . . .

Sok és kínos szorongatáson megyünk mindnyájan keresztül az idők során. Ez az emberiség múltja egy éven, egy decimumon, egy félszázadon, az egész történelmen át. Valami, ami a sima homlokra redőt szánt, a rózsát, a színt, a hamvat leparancsolja nemcsak az arcáról, hanem az egész lelkéről, ideológiájáról. Valami, ami az ember agyát préseli, gondolkodásodat vérrel borítja, meggémberesíti izmaidat. Szorongatás, nem annyira fenyeget, mint amennyire lefoglal; nem annyira suhog feletted, de megfekszí melledet, mint a lidérc. Megfogyatkozás, összetöporodás . . . Fogyunk, fogyunk; nagy lendülettel indulunk; ömlenek a bátorságok, a tüzek, a gyürközések, s íme ez az elkophatlannak vélt erő, nini, mintha valami kikezdené, megrendítené, mintha az elpusztíthatatlan bronzszörnyetek elkopnának . . . Nem annyira látod, mint kiérzed. Valami vibrálás, kilendülés az egyensúlyból; egy rácsúfolás a biztonság érzetére, mellyel ráültél a párra, ráálltál a kengyelre; jön egy pillanat: da wird das Herz beklommen! Minden pusztul ez alatt az egy

hatalom alatt, melyet így jellemez a próféta: — tribulatio, nyögés, kín, szorongattatás . . .

De nem elég diagnózist adni, akármilyen találó is. Ennek az elhajlásnak, kellemetlenül, görbén alakuló útnak okát is kell keresnünk, s nem is oly ördögi ezt megtalálnunk. Azzal, s mindazzal szemben és a körül, ami az életet kibéleli, a tartalmát és járulékait adja, az ész a dolgok felfogásában, s megítélésében siklik, a szív, a megkívánás és érdeklődés szerve, a dolgok megkívánása közt csinál hitvány, aljas minősítéseket; az akarat, mely az ész és szív nyomán csörög és zörög, ez a maga következtelenségével egy kisiklott ítélet, egy helytelen megkívánás nyomán elveszti helyes irányát. Értsük meg, hogy a szorongatást bennünk nem külső dolgok hozzák létre, nem manók, s törpék, marionettek, hanem a szív, mely kíván valamit, vagy utál valamit, amit pedig érdekei hozzá kellene hogy kössenek, csinálja meg azt a gyötrődést, melyben minden megvan, csak a karakter torzul el egy önmagában nem reménylő jellemmé. Ez a múlt. Ugye nem szép? De igaz.

Mit mást mondjunk egy elmúlt esztendő mesgyéjén állva, s hallva itt benn kongani a kegyetlen beismerést: mennyi és mily kínos szorongattatást láttattál meg velem! De fölélesztettél engem, s a föld mélységeiből, az ember mélységeiből újra előhívtál engem. Ez a jövő, melyet egyenlőségi jellel ahhoz a másik fogalomhoz kötök: — hivatás, pálya, Isten terve, Isten várakozásai... A jövő, az ember jövője fölemel, s kilátást nyit előtte. Ez a mi feladatunk! . . .

1917, melynek csillagai már gyúlnak felettünk, melynek első órái már intenek, csak annyiban bir jelentőséggel, amennyiben terv, igény, kötelesség, feladat reánk, munkás kezekre, értelmes szívekre, akaró lelkekre; ellenben ha az egy öböl, melyhez odaállva gyermekes naivsággal várjuk a dagályt; ha 1917 egy mélység, melyben arany és drágakő, a szerencse vajúdik; egy kráter, melynél a mi fázós emberiségünk melegedni akar, akkor nem volnánk méltók rá, s a halálnak kellene végigszántani sorainkon.

Az emberek, kik ülnek és várják a szerencsét, — nem méltók a holnapra. A szerencsét mindenikünknek ki kell kalapálnia lényének egész odaadásával! . . .

Mi tehát a jövő?

Feladat!

Miből adódik a feladat? Mi motiválja? Mi teszi észszerűvé?

Két dolog. *Justitia* et pax. Igazság a dolgok megismerésében; minden téves, félszeg fogalom kizárása, mely a féligazsággal nem elégszik meg; amely nem esik abba a nagy szépséghibába, mely az igazságosság tapintatosságát nem hagyja figyelmen kívül. Ámde minden igazság csak addig való az ember számára, míg nem vesztí szem elől a tapintatosságot. Az igazságot megkedvelhetővé kell tenni, pietással kell fűszerezni! Igazság, jöjjön el a te országod minél hamarább! De emberi módon; ne akarjon megsemmisítő rombolással új alakatokat csinálni, de számítson arra, hogy az emberi szívnek története van, ezt pedig az idő csinálja . . .

Justitia et pax. Béke. Senki előtt össze nem szorítja markát, senki előtt nem zárja be ajtaját, senkit el nem ítél múltja miatt; mintegy összekötő áram a béke, mely a másikat szánó tekintettel nézi. A feladat nagyobb, mint a múlt, mert a múlt mögöttünk, de a feladat előttünk. Amazt a penitenciával jóvá tehetjük. Minden ember lelkében rezdül egy húr, mely azt mondja: — Uram, amit rosszul csináltam, felejtse! . . . De a feladatot illetőleg, melyre nézve megmustrálja az embert, s azt mondja, hogy alkalmas vagy, ehhez több kell, mint babusgatás . . .

Vagyunk, állunk. Remények, kötelességek várnak. Az igazságra való törekvéssel, kíméléssel és kegyelettel egymás iránt, a békesség eleven erejével vagyunk hivatva azt megcsinálni.

Előadtam a saját magam lelki vizsgálatának eredményét. Úgy érzem, tetemre hívtam a multat, s megfújtam a jövő harsonáját. Istentől a múltra nézve feledést, a jövőre, feladatunkra, terveinkre áldást kérünk.

3. Számonkérés ...

(1919.)

Az év utolsó estéje az a pillanat az emberiség életében, amikor megmozdul a mérleg és azon elhelyezkedést keres 365 napnak történelme. Mindaz, ami egy hosszú, fizikai esztendőn át lepergett az események orsóján, pillanatnyilag megáll. Mindaz a temérdek erő, amely a tények, az események, a tettek egymásutánját hol egymás elébevágva, hol egymásbatörve, hol egymás mellett elsuhanva, hol egymásba ütközve, hol egymást kerülve, ami erőben és erélyben élt, adódott, mutatkozott...

Adódik ilyenkor egy óriási méretű szcena, mely hangtalan, s minél hangtalanabb, annál színesebb. Minden hang, árnyék, kifelé törekvés egyszerre befelé halad a szívig, a lelkiismeretig és a számonkérés határozottságával akarja ezt beismerésre bírni és — mivel minden beismerésnek úgyszólván ez a vége! — egy nagy «én vétkem!»-szerű megnyilatkozásra készíteni.

Ezt a mérleget az idők Ura-Istene, a mindeneket túl- és meghaladó Végtelen, Egyetlen, szellemi diszponense, angyala tartja kezében . . .

Ennek a letűnt esztendőnek a során mennyit valószínűsítettünk meg és ejtettünk el az újév hajnalán kipontozott programból vállalt kötelességből? . . .

Ha ezt a számonkérést meg akarjuk és meg kell csinálni, ne felejtkezzünk meg arról, ami kötelezettség, ami egy esztendő előtt vállalt programra.

Mi volt az a jelige, amiben jelében elindultunk? Mi volt az az ösvény, amely úttá szélesült, sőt mederré vált? Meg van írva a tituszi levélben, az újévi leckében az újesztendő keresztény programja: — úgy igyekezzetek, hogy lemondván az istentelenségről és a viágít kívánságokról józanul, igazán és ájtatosan éljünk a világon, várva a boldog reménységet... (2, 12-13.)

Három minősítés, jelző, irány! Az emberiségtől józanságot, az emberiségtől igazságot, az emberiségtől kegyeletes ájtatosságot vár az apostol. Józanságot, hogy az élet kötelezettségei közt tájékozódhasson. Igazságot,

hogy az élet kötelezettségeit végigcipelje és kegyeletes ájtatosságot, lendületet, aszketikus lelket, természetfelettiébe kapaszkodó lelket igényel, mert különben se józanság, se igazság egy élet kötelességeit megvalósítani nem tudja. Emelkedettebb, tisztultabb, nemesebb lelkület kell ehhez: — szent hangulat. Az élethez, az egyén és társadalom, a nemzet életéhez szent, tiszta, jellemes lelkület kell! Az apostol ezt követeli, ezt sürgeti, mint tervet, mint becsületbeli tervet odatartja eléd, belelopja szívedbe, belefecskendezi, ráolvassa a te agyadra: ó szentül kell élni, hogy józanul és igazságosan élhesünk! . . .

Ha kezembe veszem a mérleget, amelyben a mi lelkiismeretünk van, a józanság és igazság jajjá, panaszossága, kínja meredezik elém, mikor az én népem, keresztény magyar testvéreim lelki világát végigtapintom. Egy nagy bátortalanságot, a cselekvés küszöbén húzódozást, vonakodást látok a józanság előtt és az igazságtól.

Józanság! Az a nagyszerű, egészséges tájékozódási érzék, melynél fogva az ember önmaga számára, az isteni kegyelemtől megvilágosított elméje fényénél megállapíthassa azokat az erkölcsi irányelveket, amelyekről az Üdvözítő azt mondja, hogy tudnunk kellene azokat, melyek a mi javunkra vannak: — vajha megismerted volna ...!

Egy nagy vágy, terv, gondolat, kétség, de mindenestre kérdés magában az Istenben: — vajha az emberiség megismerné azt, amik az ő javára vannak! Mert vágy, szenvedély, fanatizmus nem alakulhat az emberiség lelkében eszme nélkül, mely mozgát; gondolat nélkül, amely üz; terv nélkül, amely munkáltat.

Kell az élethez orientáció, tájékozódás! Hogy lásuk meg mi a jó, egészséges, szép, nemes; mi az, ami egyesít és összehoz eszmei és akarati közösségbe. Ezt a józanság állítja talpra, a következetes cselekvőkészség váltja valóra.

Józanul éljünk! Ami út és mesgye, országút és meder, a tenger áramlása. A tájékozódás az egyénre azt

jelenti, hogy milyenek azon törvények, melyek szerint vezeti az életét. Lesz-e annyi erő és kitartás bennem, ha egyedül leszek is, mint Simon Stylites; ha magamra maradok is, mint Napoleon Elba szigetén, vagy mint a hősök: — nem úszni a többivel! Az erkölcs és jellem csorbíthatatlansága érdekében állni és kiállni ezt a morális kint! . . .

Igazságról is beszél az apostol, amely a második előkészítője és megmívelője annak, hogy az ember várhatja a reménységet és a nagy Isten, a mi Üdvözítő Jézus Krisztusunk dicsőségének eljövetelét, ki önmagát adta érettünk, hogy minket megváltson minden gonoszságtól és magának kedves, tiszta népet készítsen, a jócselekedetek követőjét. (Tit. 2, 13-14.)

Istenem, milyen óriási mező, milyen beláthatatlan tér, milyen messzi kilátású fogalom ez, melyet az erkölcs- és jogbölcselek így írnak körül: — *sum cuique!* Megadni mindenkinek azt, ami neki jog szerint jár, illeti, joga!...

Hogy áll a világ és hogy állok én ezzel a nem magas elvvel szemben, ezzel a nagy és sokfejű tétellel szemben?

Ügy állsz, testvér, mint akinek tenger fövényénél több a vétke, mulasztása . . . Nem bántalak vele! Nem megbélyegzés akar ez lenni, hanem igazságos megállapítás: — úgy állsz testvér, mint az önzés, a féktelen, az eldurvult egoizmusba nyakig belemerült nyomorult!

Krisztustól is ezt kérdezték: — szabad-e, kell-e megadni ennek is, annak is? Felfelé és lefelé? Párhuzamosan és oldalsó kilengésekben? . . .

Nem mindent a magam számára, önmagamért és önmagamnak biztosítva, hanem az igazság többi aspiránsával egyenlően megosztva . . .

Mit látok én az igazság körül 1919-ben?

Egyik részen minden a mienk! Másik oldalon felszisszenés és vérbe borult aggyal felkevert pokoli lelkelet, mely félt, őriz, thezaurizál, takargat.

Hol itt az igazság? Hová lett az igazság? Nem adtál, tehát minden a miénk! Mindez hogy lehetett? Miből fejlődött? . . .

víziókban kínlódó szívnek, egy a lélek sorsán tépelődő embernek, egy a nagy romlásokat sirató, nagyszerű megérezéseknek személyben, emberben, a kobzos lantos Dávid királyi egyéniségében kibontakozó, történelmet csináló és történelmet író pszichológiája. Ilyenféle zsongással, ilyenféle hangsirámmal nyaldossa körül, lengi át a mi lelkünket, mikor 1920 december 31-én a 78. zsoltárból léleksorsot, magyar sorsot olvasunk: — Isten, pogányok jöttek a te örökségedbe, megfer-tőztették szent templomodat, Jeruzsálemet romhal-mazzá tették . . . Meddig haragszol még Istenem?! (Zsolt. 78, 1-5.)

Nem mi imádkozzuk ezt? Nem a mi fohászunk ez? Nem a mának riadója, nem a tegnap kínja, nem a holnap borzalmi szólnak felénk ezekből az igékből? Vajjon az Isten nem belőlünk akarja-e kicsikarni ezt az önvallomást, amelyikbe bele van fektetve egyedek és tömegek, ma és múlt tragédiája, nagy felelőssége, elolthatatlan, súlyos, lelki felelőssége, mikor a nagy, régi, nemzeti és egyéni dicsőség és jólét romjain tengődő és rázódo férgek kénytelenek belesikítani a világba saját maguk gyalázatát: ... hogy szomszédaink szé-gyene és gyalázata lettünk? . . .

Ha kérdem, hogy miért, ha keresem az okot, ha kutatok a motívum után, az nem más, mint amit a Mózes énekéből idéztem: Gens absque consilio et prudentia, tanács és okosság nélkül való nemzet . . . (5. Móz. 32, 28.) Nemcsak ez a nemzedék, hanem apáink, nevelőink, nagyjaink is tudás és természet-feletti ismerés nélkül valók! . . .

Utínam intelligeres! . . . Vajha megértenénk ön-magunkat! Vajha egy kis bölcsességre ébrednénk! Vajha gondolnánk azokon, amik még eljövendők, amik még lesznek! Az utolsó dolgokra! Vajha a bátorság eszmélni, az életösztön, hogy a saját magunk lelke mély-ségeibe bepillantanánk és a nagy romlásban és szé-gyenben fölfedeznénk, mint mérgező tényezőket a saját magunk megbomlott életét, melyben nincsen tízparan-csolat, ötparancsolat, amelyik előtt ismeretlen fogalom

a peccata capitalia, a főbűnök, a szennyek; vannak bűnök, megbocsáthatatlan bűnök, vétkek: a végtelen elbizakodottság . . .

Vajjon lesz-e a ma embereinek annyi erkölcsi bátorságuk, hogy ne másokat, de önmagunkat hívják, a lelkünket, az eszünket hívjuk tetemre, mikor síró szóval emlékeztet és figyelmeztet a koronás próféta, hogy a nagyságok és szépségek, a lelki értelem és a fizikum lendülete gyalázzá válhatik úgy, mint amilyen szégyenné morzsolódott önkezeink, a mi körmeink között a régi, keresztény, magyar morál, a közszemérem épűgy, mint az egyéni verecundia ... a nemzeti megbízhatóság, melyre támaszkodott az egész Európa lomha teste . . . Csodálkozunk, hogy volt hitünk felfelé és a földbe gyökerezően . . . Szeretet, becsület. . .

Magyar földön, magyar lélekben, magyar lelki ismeretben végbement volna ez a változás, hogyha a szolid ősi morális ma is élne bennünk és élt volna előbb . . ., ha azoknak a tetemét, akik itt az Istent, lelket, morált, hazát védték és szerették, azoknak teteit az ég madarainak eledelül nem adtuk volna?! . . .

Nem érzitek, hogy itt egy nagy egyéni bűnözés folyt le? . . . Gondolkodás és eszmélődés nélkül való nép vagyunk! . . . Kiknek minden tradíciója csak máz, nem egyénileg kialakult és kialakított muka; kiknek hívése az Istenben és istenhívő volta nem egyéni átélés, Istennel való együttélés, jelenlétében való járás-keelés, nem az a kis-katekizmus-szerű ismeret feldolgozása: Isten mindent tud és lát, látja még a legtitkosabb gondolatainkat is ..., felaprózó, és magam számára mindennapi kenyér gyanánt feltálató élni-tudás, életművészet. . .

Gens absque prudentia et consilio: gondolkodás, kötelességérzet és felelősségérzet nélkül való nemzet! . . .

Ha aztán az élet így megy, így alakul, nem lehet csodálkozni, ha Dáviddal azt kérdezzük: — Uram, hát meddig haragszol még? Segíts meg bennünket szabadító Isten és a te neved dicsőségére szabadíts meg minket! . . . és légy irgalmas bűneinknek a te

nevedért. (Zsolt. 78, 5, 9.) Ez egy nagy beismerés: semmi jó sincs mibennünk; itt egy nagy temető, egy nagy pusztulás, derűtlenség van, semmi megidézni való nincsen ... A ma üres, holt, értéktelen, gyászos, kínos, nincsen motívum, amiből itt felkelés, feltámadás lehetne: szabadító Isten, a te neved azonban reményt ad . . . Ha mindent őérette, miatta, belőle eredeztetőleg, csak Vele kapcsolatban teszünk . . . Most, ezekben az órákban, napokban, mindent Vele, ereje által, őrajta keresztül? És előbb Ő nem volt? Szavai nem hallatszottak? Mint megannyi bevillanó kegyelmi csóva, nem volt sohasem lesikló kegyelmi kéve? . . .

Vajha gondolkoznánk, életre ébrednénk, a jövővel törődnénk! . . .

Akarok gondolkozó fej, egyed lenni, gondolkozva élő ember lenni; élni a mával és a holnappal és az idővel és kötelességgel, tehetséggel; számot vető ember akarok lenni, mert amíg ez nincsen, illik ránk a diagnózis: — gens absque prudentia et consilio . . . Ész és nyakló nélkül, gondolkozás és erkölcsi fegyelem nélkül való nemzet! . . .

Addig pedig nem lesz ünnep! . . .

5. Mindnyájunk erkölcsi felelőssége.

(Vázlat. 1935.)

«Az embernek minden útja hibátlan a saját szemében, a lelkeket azonban az Úr veti latra. (Példabeszéd. 16.)

1. *Elsődleges felelőségünk teremtményt mivoltunk folyománya.* Isten föltétlen nagyságának, szuverenitásának függvényei, akaratának, Tőle elindított, Hozzá visszavárt hűbéresei, az emberiség részére kinyilatkoztatott tízparancsolat első harmadának sáfárai vagyunk a szolgálat igenlésének és a luciferi «nem szolgálók» lehetőségének határai között. Jól ismert, de sokszor elnagyolt, sokszor elhanyagolt, néha még fennszóval is megtagadott kötelesség.

2, *Másodlagos felelőségünk onnan származik, hogy örök remények talajára beékel, boldogulásra felhangolt teremtmények*, tehát körülírtan, megnyesetten, viszonylagosan és *bizonyos értelemben öncélúaknak is minősíthető lények is vagyunk*. Ez a felelőségünk fennáll saját magunkkal szemben, mert csak ennek teljes figyelmen kívül hagyásával lehetnénk — amint sajnos, vagyunk is! — destruálói üdvözülésünk teljesülésének. Jórossz; nekem hasznos — nekem káros.

3. Az ember eszes és társas lény. Tehát esztétikai adottságok, az illik és nem illik, a szép vagy nem szép keretei között kanyarog bizonytalan lejárátúra szabott élete. *Innen való harmadlagos felelőségünk, hogy torzót ne csináljunk magunkból* (az én szembefordulása saját magával!) és *közelebbi vagy távolabbi környezetünket ne botránkoztatassuk* viselkedésünkkel és cselekedeteinkkel (mások rosszhiszemű lelki-testi megméltalmazása!). Ez az utóbbi vegeyes felelőségnek is mondható.

E felelőségek tudatában ne tévesszük szem elől a Példabeszédek könyvének figyelmeztetését: — «Kiki eltelik jóval szája gyümölcse — beszéde — szerint, és kinek-kinek keze munkája szerint fizetnek». (12.)²⁰

JEGYZETEK.

¹ — 22. lap: A «vázlat» és «gondolatok» minősítéssel ellátott beszédkivonatok gondolatanyagát, bár hiányosságuk nyilvánvaló, mégsem mellőztük, és pedig szándékosan nem. A termékenyítő gondolatmag értékelése sugallta megmentésüket. Igaz ugyan, hogy belőlük aránylag keveset rögzített P. Buttykay sajátkezüleg, de az eszmék, azok súlya és tartalma teljességgel tőle valók. Egyébként az ilyen természetű jegyzetkészítés életében is sokkal inkább kedve szerinti volt, mint a szószerint készített. (V. ö. P. Burka Kelemen dr.: Buttykay P. Antal O. F. M. c. művét a 214. s köv. lapon.)

² — 44. lap: Ez a beszéd abban az időben hangzott el, mikor már a trianoni békeparancs lesújtó határozatainak pontjait a magyar béke delegáció, élén gr. Apponyi Alberttel meghozta Párizsból. Ilyen képen hangja és tartalma egyaránt érthető!

³ — 49. lap: Sem ennek, sem a többi évszámmal meg nem jelölt beszédnek elmondási idejét nem sikerült megállapítani.

⁴ — 54. lap: P. Buttykay sajátkezü bejegyzése a pesti ferencesek templomában elmondott szentbeszédnek témakönyvébe.

⁵ — 54. lap: A közbeeső és következő vasárnapok beszédeiből mitsem közölhattunk. Részint, mert nincsenek feljegyzéseink, részint, mert P. Buttykay sokszor mondott sorozatos beszédeket és nagybőjt idején rendszeren nem vasárnapokon, hanem szerdánként hallatta szavát.

⁶ — 56. lap Mindez a vázlat, mind a következő három vasárnapé P. Buttykay sajátkezü bejegyzése szerint közölt a pesti ferences atyák templomának szentbeszédeit összefoglaló témakönyvbe.

⁷ — 57. lap: Ez a mondat célzás arra, hogy a föltámadási körmenetet ekkor is, mint annyi más esztendőben, ő vezette.

⁸ — 85. lap: Itt utal az öregségében nagy lelki válságok után visszakatolikusodott François Coppe «La bonne souffrance» c. művére, mely a szenvedések keresztény szellemben való dicsőítése.

⁹ — 91. lap: Semmi, semmi nélkül
az emberben nem lehet
semmi tiszta, semmi szűz!

(Ford.: Babits.)

¹⁰ — 91. lap: E beszédet közölte az *Isten igéje* c. Esztergomban megjelent hitszónoklati folyóirat 1901-ben a 217—223. lapjain.

¹¹ — 114. lap: Megjelent az *Isten igéje* 1904. évf. 303—309. lapjain.

¹² — 143. lap: Célzás Szent Ambrus következő mondatára: Qui enim non fastidiunt, ipsi excipiuntur a Christo. (Kxpos. in Luc. lib. 6. η. 69.)

¹³ — 147. lap: Megjelent az *Isten igéje* 1901-es évf.-nak 279—290. lapjain.

¹⁴ — 161. lap P. Buttykay saját bejegyzése a témakönyvbe.

¹⁵ — 179. lap Célzás a magyar kommunisták indulójának refrainjére.

¹⁶ — 255. lap Gondolat a magyarországi proletárdiktatúra szomorú idejének szerencsétlen áldozataira a közelmúltban.

¹⁷ — 257. lap: Az ünnepnapok beszédeit úgy csoportosítottuk, hogy az Úr ünnepei után vettük a Boldogságos Szűz ünnepeire és az évzáró ájtatosságra szóló beszédeket.

¹⁸ — 278. lap: Célzás a dúló pribékuralom vezetőire és híveire.

¹⁹ — 306. lap: A budavári várplébánia-templomban mondott beszéd, mely a tomboló proletárdiktatúra idején különös jelentőségűen hangzott bele a hallgatóság lelkébe.

²⁰ — 329. lap: E vázlatot is sajátkezűleg jegyezte be P. Buttykay a pesti ferencesek prédikációs témakönyvébe.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Bevezető	5
Első rész: vasárnapok.	
<i>Advent I. vasárnap:</i> Térjetek hozzám és hozzátok térek.....	13
<i>Advent II. vasárnap:</i> A széltől hányatott nádszál-ember.....	17
<i>Advent III. vasárnap:</i> Ember, ki és milyen vagy? (Vázlat)	22
Ker. Szent János karaktere.....	24
<i>Advent IV. vasárnap:</i> Önismeret és penitencia	28
<i>Karácsony utáni vasárnap:</i> A kötelesség, mint program	33
<i>Vízkereszt utáni I. vasárnap:</i> Kötelességek találkozása	37
Gyermeki alávetettség. (Vázlat)	42
<i>Vízkereszt utáni II. vasárnap:</i> Türelem, türelem!	44
A házassági válásról. (Vázlat)	49
<i>Vízkereszt utáni III. vasárnap:</i> A százados hite és a mienk	51
<i>Hetvenedvasárnap:</i> Kik a hivalkodva álldogálók? (Vázlat)	54
<i>Hatvanadvasár nap:</i> A kegyelmi indítás feldolgozása. (Vázlat).....	54
<i>Böjt I. vasárnap:</i> Vázlat.....	56
<i>Böjt II. vasárnap:</i> Vázlat	56
<i>Böjt III. vasárnap:</i> Vázlat.....	56
<i>Böjt IV. vasárnap:</i> Vázlat.....	57

	Oldal
<i>Húsvétvasárnap:</i>	
Legyen a húsvét az ember ünnepe! (Vázlat)	57
A halhatatlanság a feltámadás előkészítője. (Vázlat).....	59
A feltámadás jelentősége	62
<i>Húsvét utáni I. vasárnap:</i>	
Az igazi hitről. (Vázlat)	68
<i>Húsvét utáni II. vasárnap:</i>	
A jó Pásztor és mi	70
<i>Húsvét utáni III. vasárnap:</i>	
Az «egy kevésbé» nyomában	73
<i>Húsvét utáni IV. vasárnap:</i>	
A Vigasztaló	77
<i>Húsvét utáni V. vasárnap:</i>	
A kereszti járó napok lélektana. (Vázlat).....	80
<i>Mennybemenetel ünnepe utáni vasárnap:</i>	
A lélek és hatása. (Vázlat)	83
<i>Pünkösdvasárnap:</i>	
Veni Sancte Spiritus!	86
Az erő és igazság Lelke	91
<i>Szentháromságvasárnap:</i>	
Megnemesedés az Atya, Fiú és Szentlélek nevében (Vázlat)	102
A Szentháromság működése	104
<i>Úrnap nyolcadába eső vasárnap:</i>	
A csúnya mentegetőzítés	110
<i>Pünkösd utáni III. vasárnap:</i>	
Ismerjük meg Jézus szent Szívét!	114
Kevesebb kritikát Istennel szemben!	120
Ne legyünk farizeusok!	123
<i>Pünkösd utáni IV. vasárnap:</i>	
A próbák jelentősége.....	130
<i>Pünkösd utáni V. vasárnap:</i>	
A krisztusi több igazság.....	136
<i>Pünkösd utáni VI. vasárnap:</i>	
Krisztus hűséges keresése. (Vázlat)	140
Krisztus megközelítése.....	142
Az Úr Jézus csodái, mint isteni küldetésének bizo- nyítékai	147
Bizalom és szerénység Isten iránt	157
Isten csodái. (Vázlat).....	160

	Oldal
<i>Pünkösd utáni VII. vasárnap:</i>	
A hit és a cselekedetek	161
Érzelgős vallásosság?	167
<i>Pünkösd utáni VIII. vasárnap:</i>	
Kapálni nem tudok, koldulni szégyenlek!.....	171
Menjünk önmagunk ellen!	176
<i>Pünkösd utáni IX. vasárnap:</i>	
A lelki egység köztünk	180
Lélekkel a lélekért!.....	185
<i>Pünkösd utáni X. vasárnap:</i>	
Lelkiismeret, remény, vállalkozó hit. . . (Vázlat). .	189
Miért kell hálálkodnunk?.....	192
A farizeus és a vámos. (Vázlat)	197
<i>Pünkösd utáni XI. vasárnap:</i>	
Az isteni Csodatevő szuverenitása	200
<i>Pünkösd utáni XII. vasárnap:</i>	
Az igazi felebaráti szeretet.....	206
Az Isten szeretete	212
<i>Pünkösd utáni XIV. vasárnap:</i>	
Az Isten országának keresése és az «egy úr»	216
<i>Pünkösd utáni XV. vasárnap:</i>	
Krisztus mellettünk, bennünk, velünk	220
Isten elismerése és megvallása.....	224
<i>Pünkösd utáni XVI. vasárnap:</i>	
Milyen a mi tekintetünk Istenre?.....	229
<i>Pünkösd utáni XVII. vasárnap:</i>	
Az Isten szeretete mindenekelőtt!	233
<i>Pünkösd utáni XIX. vasárnap:</i>	
Az ember természetfelettsége	238
<i>Pünkösd utáni XXII. vasárnap:</i>	
Adjátok meg ami Istené, Istennek!	247
<i>Pünkösd utáni XXIV. vasárnap:</i>	
Felelősség és hit.....	251

Második rész: ünnepek.

<i>Karácsony ünnepe:</i>	
Menjünk oda!.. . (Gondolatok)	259
<i>Újlesztendő ünnepe:</i>	
Az újlesztendő elindítása. (Gondolatok)	261
Újévi program a kötelesség jegyében	264

<i>Nagypéntek:</i>	
A nagypéntek jelentősége. (Gondolatok).....	269
<i>Húsvéthétfő:</i>	
Emmauszi tanulás. (Gondolatok)	271
<i>Pünkösdhétfő:</i>	
Krisztus és üdvösségünk.....	274
<i>Úrnap:</i>	
Milyen szándékkal szerezte Krisztus az Oltári- szentséget?	278
A szentáldozás lélektana.....	287
<i>ézus Szíve hónapja:</i>	
Jézus Szíve hűsége	296
<i>Szeplőtelen Fogantatás ünnepe:</i>	
Mária, malasztal teljes! (Gondolatok)	301
<i>Március 25-re:</i>	
Gyümölcsoltó és feltámadás. (Gondolatok).....	304
<i>Május havában:</i>	
A türelem hatalom, erő és nagyság. (Vázlat)	306
<i>Nagyboldogasszony ünnepe:</i>	
Az ünnep tárgya és megokolása	309
<i>Szilveszter-estre:</i>	
Évzáró hármas meggondolás. (Gondolatok)	314
Múlt és jövő	317
Számonkérés.....	321
Tanács és okosság nélkül való nemzet. . . (Gondola- tok)	325
Mindnyájunk erkölcsi felelőssége.....	328
<i>Jegyzetek</i>	330-331